

**UNIVERSITAT MIGUEL HERNÁNDEZ
FACULTAT DE MEDICINA
DEPARTAMENT DE MEDICINA CLÍNICA**

TESI DOCTORAL

**L'EXPRESSIÓ DERMATOLÒGICA AL
LLENGUATGE POPULAR VALENCIÀ
AMB ESPECIAL REFERÈNCIA A LA COMARCA DE LA
MARINA BAIXA**

Memòria de Doctorat

Regina L. Ramón i Sapena

Directors de la tesi

Dra. Isabel Betlloch i Mas
Dr. Eusebi Chiner i Vives

Alacant 2006

AGRAÏMENTS

A la Dra. Isabel Betloch, pel seu interès en aquesta tesi, per la seua ajuda constant, per la seua entrega personal renunciant a temps familiar i personal, i per la seua amistat.

Al Dr. Eusebi Chiner, per la seua idea sobre aquest projecte i per posar al meu abast tots els seus coneixements previs del tema.

A Na Àngela Menages pels seus suggeriments, aportacions bibliogràfiques i per la lectura crítica del manuscrit.

Al Dr. Vicent Beltràn pel seu recolzament, crítiques, correccions i en general per la seua col.laboració.

A la Dra. Ana Tuneu per haver-nos proporcionat la bibliografia sobre el Dr. Peyrí.

Al Dr. Antoni Obrador de Palma de Mallorca per enviar-nos els seus treballs i indirectament a la Dra. Francisca Mestre per haver fet d'intermediària.

Al Dr. José Bañuls pels seus consells informàtics tan valuosos.

Al Dr. Alfredo Ramón per donar-me projectes previs relacionats que han estat de molta ajuda.

A En Paco Chiner per la seua inestimable ajuda en els gràfics.

A Na Maribel Serrano per la seua col.laboració en tasques administratives i informàtiques

Al personal sanitari de la comarca, tant de l'Hospital de la Marina Baixa com de la resta de centres sanitaris.

Als malalts de les consultes, persones anònimes que sense saber-ho han estat els principals artífex del present treball.

Als familiars, amics, veïns i coneguts de la comarca que puntualment ens han resolt els dubtes que els hem plantejat

Als familiars i amics que han tingut paraules d'ànim, als moments més durs, per a continuar el treball i arribar al present document.

A totes les persones que en algun moment han col.laborat i se'ns han pogut oblidar en aquest moment, els preguem disculpes.

A Regina Mínguez i Germán Mínguez per ser l'impuls de la meua vida.

A Mauricio Mínguez per la seua ajuda permanent.

A Regina Sapena i Alba Ramón pel seu constant recolzament.

A Jose Fco. Ramón per inculcar-me l'amor per la meua terra.

“Qualsevol neci pot escriure en llenguatge erudit. La prova veritable és el llenguatge corrent”

Clive Staples Lewis

“No hi ha cap espill que millor reflexe la imatge de
l’home que les seues pròpies paraules”

Joan Lluís Vives

“Els límits del llenguatge són els límits del meu univers”
Ludwig Wittgenstein

ÍNDEX

ÍNDIX DEL TREBALL	Pàg.
1.-INTRODUCCIÓ	1
1.1.-Hipòtesi	2
1.2.-Objectius	3
1.2.1.-Objectius generals.....	3
1.2.2.-Objectius específics.....	3
1.2.2.1.-Principal.....	3
1.2.2.2.-Secundaris.....	3
1.2.2.2.1.-Lèxics.....	3
1.2.2.2.2.Paremiològics.....	3
2.-ESTAT ACTUAL DEL TEMA	5
2.1.-Estat de la terminologia en estudi	6
2.2.-Estat del llenguatge científic en català	6
2.3.-Situació del llenguatge popular en català	8
2.4.-Estat del tema a la comarca de la Marina Baixa	8
2.5.-Història del llenguatge mèdic popular a la paremiologia	9
2.6.-Diferències de registre entre el llenguatge científic i el popular	10
2.7.-Sistemes mèdics científics i no científics	11
2.8.-La comunicació metge-malalt	11
2.9.-Interés i justificació del tema	12
3.-MATERIAL I MÈTODE	14
3.1.-Preparació del treball terminològic	15
3.1.1.-Àmbit d'estudi o domini de la recerca.....	15
3.1.2.-Cronologia o pla del treball.....	16
3.1.2.1.-Fase I o d'inventariat.....	16
3.1.2.2.-Fase II o d'organització.....	16
3.1.3.-Delimitació de les parts del camp a tractar.....	16
3.1.3.1.-Criteris d'inclusió.....	16
3.1.3.2.-Criteris d'exclusió.....	17
3.1.4.-Inventariat del material terminològic o <i>corpus</i> del treball.....	17
3.1.4.1.-Fonts escrites.....	17
3.1.4.2.-Fonts orals.....	18
3.1.4.2.1.-Informadors directes i indirectes.....	18
3.1.4.2.2.-Entrevista semiestructurada.....	19
3.1.4.2.3.-Captació activa.....	19
3.2.-Organització del material d'estudi	19
3.2.1.-Fitxes terminològiques o buidatge terminològic.....	19

3.2.2.-Fitxes paremiològiques o buidatge paremiològic	20
3.3.-Classificació del material o corpus d'anàlisi	20
3.3.1.-Material terminològic	20
3.3.1.1.-Classificació alfabètica	20
3.3.1.2.-Classificació temàtica per capítols	21
3.3.2.-Paremiologia	22
3.3.2.1.- Classificació temàtica	22
<u>4.-RESULTATS</u>	23
4.1.-Vocabulari	24
4.1.1.-Classificació alfabètica	24
4.1.2.-Classificació temàtica per capítols	131
4.1.2.1.-Anatomia	131
4.1.2.2.-Pell i annexes	135
4.1.2.3.-Salut i malaltia en general	136
4.1.2.4.-L'exploració de la pell	141
4.1.2.5.-Simptomatologia cutània	144
4.1.2.6.-Patologia dermatològica	145
4.1.2.7.-Infeccions de la pell	146
4.1.2.8.-Patologia per agents físics	148
4.1.2.9.-Terapèutica	149
4.1.2.10.-Professions sanitàries i institucions	152
4.2.-Parèmies	153
4.2.1.-Classificació temàtica per capítols	153
4.2.1.1.-Anatomia	153
4.2.1.2.-Pell i annexes	205
4.2.1.3.-Salut i malaltia en general	214
4.2.1.4.-L'exploració de la pell	227
4.2.1.5.-Simptomatologia cutània	231
4.2.1.6.-Patologia dermatològica	232
4.2.1.7.-Infeccions de la pell	234
4.2.1.8.-Patologia per agents físics	239
4.2.1.9.-Terapèutica	243
4.2.1.10.-Professions sanitàries i institucions	250
<u>5.-DISCUSSIÓ</u>	255
5.1.-Justificació del mètode i limitacions del treball	256
5.1.1.-Àmbit	256
5.1.2.-Material terminològic	256
5.1.3.-Tipus de treball	257
5.1.4.-Capitulació	257

5.2.Vocabulari	258
5.2.1-Consideracions generals sobre el lèxic.....	258
5.2.2.- Estudi descriptiu del lèxic reproduïnt els capítols d'un tractat	
<u>Dermatològic</u>	259
5.2.2.1.-Anatomia.....	259
5.2.2.2.-Pell i annexes.....	263
5.2.2.3.-Salut i malaltia en general.....	264
5.2.2.4.-L'exploració de la pell.....	266
5.2.2.4.1.-Alteracions del color.....	267
5.2.2.4.2.-Lesions elementals primàries.....	267
5.2.2.4.3.-Lesions elementals secundàries.....	267
5.2.2.4.4.-Forma d'aparició de les lesions.....	268
5.2.2.5.-Simptomatologia cutània.....	268
5.2.2.6.-Patologia dermatològica.....	269
5.2.2.6.1.-Malalties congènites, neonatals i del desenvolupament.....	269
5.2.2.6.2.-Eczemes i malalties eritematodescamatives.....	269
5.2.2.6.3.-Patologia vascular.....	270
5.2.2.6.4.-Alteracions pigmentàries.....	270
5.2.2.6.5.-Malalties metabòliques.....	271
5.2.2.6.6.-Tumors.....	271
5.2.2.6.6.1.-Tumors benignes.....	271
5.2.2.6.6.2.-Tumors malignes.....	272
5.2.2.6.6.3.-Tumoracions ganglionars.....	272
5.2.2.6.7.-Alteracions pèl i annexes.....	272
5.2.2.6.7.1.-Pèl.....	272
5.2.2.6.7.2.-Glàndules sebàcies.....	273
5.2.2.6.7.3.-Glàndules sudorípares.....	273
5.2.2.6.7.4.-Glàndules mamàries.....	273
5.2.2.6.7.5.-Ungles.....	273
5.2.2.6.8.-Patologia dels plecs.....	273
5.2.2.6.9.-Patologia de les mucoses.....	274
5.2.2.7.-Infeccions de la pell.....	274
5.2.2.7.1.-Infeccions bacterianes.....	274
5.2.2.7.2.-Infeccions víriques.....	274
5.2.2.7.3.-Malalties produïdes per fongs.....	275
5.2.2.7.4.-Malalties parasitàries.....	275
5.2.2.7.5.-Malalties de transmissió sexual clàssiques.....	275
5.2.2.7.6.-Malalties infeccioses sistèmiques.....	276
5.2.2.8.- Patologia per agents físics.....	276
5.2.2.8.1.-Traumatismes.....	276

5.2.2.8.2.-Canvis de temperatura.....	277
5.2.2.9.-Terapèutica.....	278
5.2.2.9.1.-Tractaments sistèmics.....	278
5.2.2.9.2.-Tractaments per via tòpica.....	278
5.2.2.9.2.1.-Excipients clàssics.....	278
5.2.2.9.2.2.-Tractaments amb secrecions orgàniques.....	279
5.2.2.9.2.3.-Tractaments amb productes naturals.....	279
5.2.2.9.2.3.1.-Productes d'origen alimentari.....	279
5.2.2.9.2.3.2.-Productes de la terra.....	279
5.2.2.9.2.3.3.-Productes d'origen animal.....	279
5.2.2.9.2.3.4.-Sangria.....	280
5.2.2.9.3.-Herbes.....	280
5.2.2.9.3.1.-Herbes per a terapèutica externa.....	281
5.2.2.9.3.2.- Herbes per a terapèutica interna.....	282
5.2.2.9.4.-Tractaments en general.....	282
5.2.2.9.5.-Tractaments quirúrgics.....	283
5.2.2.9.6.-Tractaments específics de determinades malalties.....	283
5.2.2.9.7.-Remeis màgics.....	283
5.2.2.9.7.1.-Trencar els golls.....	283
5.2.2.9.7.2.-Llevar o traure el sol del cap.....	284
5.2.2.9.7.3.-Trencar l'enfit.....	284
5.2.2.9.7.4.-Posar les canyes.....	285
5.2.2.9.7.5.-Nit de Sant Joan.....	285
5.2.2.9.7.6.-Vestit de frare.....	285
5.2.2.9.7.7.-Passar la mà.....	285
5.2.2.9.7.8.-Marrubi.....	285
5.2.2.9.7.9.-Prevenió de l'escaldamenta.....	286
5.2.2.8.7.10.-Tractament del mal d'ull.....	286
5.2.2.9.8.-Malalties que es beneficien de remeis màgics.....	286
5.2.2.9.9.-Sanar per actuació de sants.....	287
5.2.2.10.-Professions sanitàries i institucions.....	288
5.2.2.10.1.-Professionals.....	288
5.2.2.10.2.-Institucions.....	290
<u>5.2.3.-Estudi dels elements constitutius del llenguatge dermatològic.....</u>	<u>293</u>
5.3.-Paremiologia.....	295
<u>5.3.1-Consideracions generals sobre les parèmies.....</u>	<u>295</u>
<u>5.3.2.- Estudi descriptiu de les parèmies reproduint els capítols d'un tractat</u>	
<u>Dermatològic.....</u>	<u>297</u>
5.3.2.1.-Anatomia.....	297

5.3.2.2.-Pell i annexes.....	298
5.3.2.3.-Salut i malaltia en general.....	300
5.3.2.4.-L'exploració de la pell.....	301
5.3.2.5.-Simptomatologia cutània.....	302
5.3.2.6.-Patologia dermatològica.....	303
5.3.2.7.-Infeccions de la pell.....	303
5.3.2.8.-Patologia per agents físics.....	304
5.3.2.9.-Terapèutica.....	304
5.3.2.10.-Professions sanitàries i institucions.....	305
<u>6.-CONCLUSIONS</u>	307
6.1.-Conclusions generals	308
6.2.-Conclusions específiques	308
<u>7.-BIBLIOGRAFIA</u>	310
7.1.-Fonts escrites	311
7.2.-Pàgines web	317
<u>8.-FIGURES</u>	318

1.- INTRODUCCIÓ

1.1.- Hipòtesi

Per a expressar aspectes relacionats amb les malalties, la salut i el cos, a la Medicina hi ha un corpus de llenguatge tècnic específic, la majoria de vegades només a l'abast dels professionals. Hi ha un altre cos de llenguatge que és el llenguatge popular que expressa, amb unes característiques diferents de les tècniques, els diferents aspectes relacionats amb la salut i la malaltia. La frontera entre el llenguatge científic i el llenguatge general o popular és més gran, com més gran és el grau d'especialització.

La pell, òrgan extern, important per a la subsistència humana i per a les relacions, és el primer receptor, tant de les agressions externes, com de l'expressió de malalties internes, i consta d'un cos de coneixement científic propi que és la Dermatologia, amb un *corpus* de llenguatge específic.

A diferència d'altres malalties u òrgans interns, molt més difícils d'analitzar pel seu desconeixement o inaccessibilitat, en el cas de la pell i les seues malalties, el llenguatge popular, degut a la proximitat d'aquest òrgan, tradicionalment ha mantingut una expressió rica, no sols sobre la forma de denominar de manera específica les diferents parts del cos o fins i tot àrees topogràfiques, si més no denominant lesions de manera precisa, o emprant l'homologia per a crear un cos de coneixement establert.

La pell és l'òrgan amb més profusió de termes al llenguatge corrent o d'ús col·loquial, sovint denominant fins i tot malalties o lesions que poden classificar-se seguint el mètode científic. Si haguérem de buscar un parangó d'aquesta riquesa expressiva, l'hauríem de buscar en la forma de denominar o matissar el caràcter de les persones o les seues característiques psíquiques. Encara així, trobaríem que aquesta part de lèxic és probablement més comparativa i menys precisa que el llenguatge dermatològic.

La paremiologia, ciència que estudia els refranys, les expressions populars i dites en relació a diferents aspectes del ser humà, presenta també una expressió dermatològica viva, dins la qual pot trobar-se no sols una gran riquesa de vocabulari, sinò també de malalties cutànies i terapèutica dermatològica, així com altres aspectes estretament relacionats, com són la prevenció i l'epidemiologia.

El lèxic mèdic popular forma part de la relació humana, i més encara de la que s'estableix entre el metge i el seu pacient, i viceversa. El coneixement per part del metge d'aquest llenguatge és important de cara a l'extracció de les dades necessàries per al

diagnòstic i el tractament. L'expressió de la malaltia per part de l'home tal com la sent, és important per a ell, i quasi sempre té un matís personal i únic. La relació metge-malalt és, en definitiva, una forma de comunicació, però que adquireix una especial complexitat per la seua subjectivitat i la dificultat de comprensió entre ambdues parts.

Així doncs la hipòtesi del treball es la següent:

“El llenguatge popular presenta una correspondència amb el llenguatge científic en el camp de la Dermatologia, i els seus aspectes relacionats, de tal manera que pot formar un *corpus* de llenguatge específic capaç de reproduir de manera prou exacta l'estructura d'un tractat científic dermatològic”.

1.2.-Objectius

1.2.1.-Objectius generals

- Revisar el vocabulari i les expressions relacionades amb la pell i la seua patologia dins del llenguatge popular valencià recollint de manera especial el de la Marina Baixa
- Revisar el vocabulari i les expressions relacionades amb la pell dins la paremiologia del nostre àmbit lingüístic

1.2.2.- Objectius específics

1.2.2.1.-Principal

- Demostrar que existeix un cos de llenguatge popular que és capaç de equiparar-se amb precisió al llenguatge científic dermatològic

1.2.2.2.-Secundaris

1.2.2.2.1.-Lèxics

- Inventariar els termes de lèxic dermatològic popular trobats al llenguatge parlat i escrit
- Classificar el lèxic dermatològic recopilat seguint l'esquema d'un tractat dermatològic actual

- Establir equivalències amb el castellà
- Establir equivalències amb el llenguatge valencià normalitzat i/o científic
- Recopilar aspectes sociolingüístics d'interés d'algunes paraules específiques

1.2.2.2.2.-Paremiològics

- Fer un inventari paremiològic relacionat amb la pell seguint l'esquema d'un tractat dermatològic actual
- Interpretar el significat de la pell i els altres vocables dermatològics estudiats dins els refranys i frases fetes

2.- ESTAT ACTUAL DEL TEMA

2.1.-Estat de la terminologia en estudi

La lexicologia mèdica popular ha estat molt poc estudiada, a diferència d'altres lèxics. S'han portat a terme molts treballs de lexicologia especialitzada en altres terrenys, especialment en els relatius als oficis tradicionals (pesca, treballs del camp, artesanía, fusteria, etc) i aquestes publicacions de prestigi, fruit de lingüistes i estudiosos de la matèria, estan a l'abast dels repertoris bibliogràfics (186).

La complexitat del llenguatge mèdic, el fet de que el llenguatge popular i la lexicologia mèdica popular fos menyspreada per la classe mèdica, sobretot a finals del segle XIX i principis del XX (171), a més a més d'altres fenòmens sociològics, com el que podríem anomenar "sentit de classe", han condicionat l'escassa literatura existent al respecte.

2.2.-Estat del llenguatge científic en català

En relació al llenguatge mèdic especialitzat hi ha poques referències. En aquest sentit l'autor més significatiu és Ramón Llull al segle XIII el qual va ser conscient de buscar termes per a cadascun dels compartiments del saber a la seua obra, entre elles la que duu per títol "*Començaments da medicina*" (170, 171).

Al segle XIV es van traduir al català algunes obres mèdiques en llatí o àrab, com "*El llibre de les medecines particulars*". Arnau de Vilanova, què escrivia indistintament en català o llatí, per al llenguatge mèdic només emprava el llatí, però la seua obra va ser traduïda posteriorment al català (142).

Entre els segles XIV i XV van ser traduïts al català varios tractats de Medicina i Cirurgia, com el tractat de "*Cyrurgia*" del metge bolonyès Teodorico Borgognoni, la "*Cyrurgia magna*" de Guiu de Chaulhac, o tractats sobre la pesta com "*Regimen de preservació i pestilència*" d'Agramunt, o el "*Régim preservatiu i curatiu de la pestilència*" de Lluís Alcanyís, catedràtic de Medicina de la Universitat de València (7, 150).

La ciència dels Països Catalans té el seu centre al País Valencià i cal destacar en aquest sentit l'obra del metge d'origen àrab, nascut a Dénia Abu-S-Salt Umayya, "*El llibre dels medicaments simples*" (190).

Entre els segles XVI i XX la literatura científica i mèdica en valencià és escassa (7, 119, 177), i la llengua més usada és el llatí, i posteriorment el castellà (50, 122, 135). No hi ha cap obra en forma de recull de vocabulari o de diccionari en aquest període.

En l'últim segle, apareix l'obra magna feta en català mèdic, que és el "*Diccionari de Medicina*" de Corachan (65), escrita a 1932 i publicada al 1936, encara que no difundida, per circumstàncies bèl·liques. És un ampli recull de termes tècnics i populars, fet gràcies a la col·laboració de 77 professionals de les ciències sanitàries i altres 8 filòlegs, bibliotecaris i arxivers. Compta amb la correspondència castellana i francesa dels mots, i té vocabularis castellà-català i francès-català. Aquest diccionari va suposar un instrument per a prestigiar el català i purificar-lo d'interessos nocius com barbarismes, exotismes, etc. D'aquesta època també és el "*Vocabulari català de termes científics i populars dermatològics*" de Peyrí (154), que tracta tant sobre termes dermatològics i científics com populars.

Després de la Guerra Civil, i amb la prohibició de l'ús del català, la línia de publicacions i d'estudis encetada a principis de segle es va truncar (7, 33).

Amb el retorn de la democràcia, la promulgació dels diferents estatuts d'autonomia i les lleis de normalització lingüística en les terres de llengua catalana, el llenguatge científic avança i es consolida (38,55,161,162,163,171). Una peça clau d'aquesta consolidació és el TERMCAT (Centre de terminologia catalana) (186).

Dins d'aquesta època podem destacar obres mèdiques de caràcter general com el "*Vocabulari mèdic de l'Acadèmia de Ciències Mèdiques de Catalunya i Balears*"(11) , el "*Diccionari Enciclopèdic de Medicina*" de Casassas (47), el "*Vocabulari Mèdic Valencià*" de Martí Rodríguez (133), i comencen a aparèixer reculls de vocabularis de diferents especialitats com pneumologia (53), digestiu (46), ortopèdia (51) o neurologia (52) fullets de divulgació terminològica (46,47,48) o diferents índex (113) i nomenclàtors.

Dins la Dermatologia hem trobat alguna publicació específica, com és la de Henkes i cols "*Terapèutica dermatològica a l'assistència primària*"(109), sobre terapèutica dermatològica, però només una específica sobre terminologia, escrita per Oriol Casassas i anomenada "*Els mots de la dermatologia, a flor de pell*"(48).

2.3.-Situació del llenguatge mèdic dermatològic popular en català

El llenguatge dermatològic, tant científic com popular, té el seu màxim referent en l'obra que hem comentat anteriorment, publicada per Jaume Peyrí i Rocamora a 1932 i que consta de dues parts, la primera de generalitats i la segona d'un diccionari terminològic amb termes dermatològics tant científics com populars, amb la seua correspondència en castellà i francès (154).

Posteriorment, i fa pocs anys, hem trobat algunes publicacions que tracten sobre el llenguatge mèdic. Així el Dr. Antoni Obrador i Adrover en 1999 analitza i classifica el lèxic relacionat amb la medicina contingut al cançoner popular de Mallorca del Pare Ginard i estudia, entre altres aspectes, el llenguatge dermatològic (146).

També fa uns anys va veure la llum "*L'Atlas lingüístic del domini del català*"(194), una ambiciosa publicació de Joan Veny i Lidia Pons sobre llenguatges especialitzats amb un volum dedicat al cos humà i les seues malalties.

A diferència del que passa en altres àrees del coneixement (món agrícola, industrial, etc) en què existeixen vocabularis amb amplis reculls de llenguatge tant tècnic com popular, no és així en el camp mèdic ni específicament en el de la Dermatologia.

2.4.-Estat del tema a la comarca de la Marina Baixa

Concretament a la comarca de la Marina Baixa i comarques del voltant no hem trobat reculls sobre terminologia mèdica popular, però sí llibres d'àrees temàtiques relacionades com llibres de remeis (180), de botànica (58), mariners (43, 120), de màgia... o vocabularis locals amples com "*El valencià de la Marina Baixa*"(60), "*El parlar de Callosa d'En Sarrià i de les valls de Tàrbena i Guadalest*"(30), "*El parlar de Benissa*"(29), "*El parlar de Pedreguer*"(100), "*Estudi lingüístic del parlar de l'Alacantí*"(179), entre altres (27, 177), dels que podria extraure-se'n la terminologia mèdica.

Pròximament tindrem a l'abast, dins el Diccionari Enciclopèdic de Benidorm, una ampla part dedicada a la lexicologia mèdica popular, en el que s'inclou vocabulari, fitoetnobotànica i diversos aspectes de la folkmedicina, feta pel Dr. Eusebi Chiner (57), un dels directors d'aquest projecte. Aquesta experiència prèvia ha estat molt valuosa per a la confecció del present treball.

2.5.-Història del llenguatge mèdic popular a la paremiologia

La paremiologia és la ciència que estudia les parèmies, les quals són el conjunt d'expressions d'ús popular que representen d'una manera objectiva pensaments, pautes de vida i sentències i que inclou principalment frases fetes i refranys (18,32)

Les frases fetes són expressions estereotipades que no admeten gaire variació i que no es corresponen amb el significat recte dels seus components. Així, quan diem “*Aquell xicon ha perdut el cap per la Carme*” no volem dir que ha perdut la part superior del cos sino que es comporta de manera estranya per l' enamorament. Les frases fetes són frases creades pel poble, d'un grafisme accentuat i que contenen, gairebé sempre, un sentit i una ironia punyents. Frases, de vegades amb construcció gramatical defectuosa, puix que són filles del català que es parlava abans, però que avui encara són vives en el llenguatge popular. Són fruit de la saviesa popular i reflecteixen molt bé el caràcter, els costums i l'història d'un poble. Molt sovint no es poden traduir perquè juguen amb el doble sentit i la ironia, i el missatge que transmeten és molt eficaç.

Els refranys són dites normalment antigues, que contenen un ensenyament i que solen expressar-se mitjançant la relació entre dos o més idees (16). N'hi ha de tota mena i per a tots els gustos: irònics, prudents, i també d'iversemblants. La paremiologia de la nostra terra no té res d'envejar a la d'altres pobles (198).

Dins la paremiologia s'ha treballat vastament en algunes àrees como la metereologia (157), el cos (**II**), però poc en el llenguatge mèdic i encara menys sobre Dermatologia. El refranyer català, com el de tots els països, es nodreix en bona part de consells adreçats a conservar la salut i guarir les malalties. Són uns consells ingenus i generalment d'escàs valor científic, però en mig d'ells, n'hi ha molts d'assenyats i fills de l'experimentació, la qual ha posat en boca del poble màximes, aforismes i refranys referents als remeis casolans i pràctiques d'higiene que resulten força interessants i emprats encara en moltes llars i que inclouen termes que pertanyen al camp dermatològic (**115**).

Els aspectes mèdics de la paremiologia han estat escassament estudiats. Així, sols coneixem dos treballs que hagen revisat la paremiologia mèdica popular. El primer, una recopilació d'aforismes antics relatius a la salut i a la malaltia, feta l'any 1796 per Amat (14), un metge català que es va educar a València. El segon, un treball publicat l'any 1900 pel metge manresà en Oleguer Miró i Borràs titulat “*Aforística mèdica*

popular catalana” (141) que representa la més important obra de referència per als interessats en la matèria. En ella es fa un recull de 1037 parèmies en català i es busca el seu equivalent en altres llengües com llatí, castellà, francès, anglès, alemany o fins i tot danès o àrab. Suposa el primer assaig sobre aforística mèdica i és un referent per conèixer l’evolució d’aquesta, des de l’obra hipocràtica. No hi ha cap altre recull ample de refranys mèdics en català des d’aleshores i encara menys, específicament sobre temes dermatològics.

2.6.-Diferències de registre entre el llenguatge científic i el popular

El llenguatge científic o d’especialitzat, exigeix un aprenentatge particular del que en són usuaris els especialistes de les àrees temàtiques. En concret el llenguatge mèdic, té el seu origen al *corpus* hipocràtic (146) i té unes característiques que el diferencien clarament del llenguatge popular. L’evolució espectacular de la ciència i la tècnica ha condicionat que les múltiples branques del saber marquen les diferències de forma estricta i s’han especialitzat al màxim. Així, s’ha creat la necessitat de definir llenguatges específics per a cadascun dels camps concrets.

Les característiques del llenguatge científic són la universalitat o internacionalitat, la precisió, la coherència i la formalitat o funcionalitat (7,33). Per altra banda, el llenguatge científic és essencialment neutre des del punt de vista emocional (127).

El llenguatge popular relacionat amb la Medicina prové de la societat que l’ha creat, bàsicament un ambient rural, on la tradició oral és el pilar fonamental en la transmissió del saber. Aquesta societat determina així, diverses parts que podrien fer referència al llenguatge de la salut i la malaltia: d’una banda, la cultura popular sobre el funcionaments del cos, malalties, creences i remeis populars que s’han transmès per tradició oral, i d’altra les creences i coneixements importats del saber mèdic oficial, però que han quedat interpretats i arrelats en la cultura popular (146).

Existeix un fluxe entre el llenguatge mèdic i el popular amb assimilació de termes i conceptes per part d’aquest últim, però no a la inversa (22).

En resum, el llenguatge científic té objectius estrictament funcionals, i al popular hi predominen els emotius o relatius a la comunicació humana.

2.7.-Sistemes mèdics científics i no científics

La gran varietat de sistemes mèdics existents al món actual i en èpoques anteriors exigeix una tipificació. Podríem parlar així de sistemes empíric-creencials, com ara la medicina primitiva, la folk medicina (95,96), la medicina popular (22,180) o la etnomedicina (102, 152), que estigué i encara està present en les col·lectivitats urbanes, així clàssiques com modernes. Aquesta folk medicina conviu amb els sistemes mèdics convencionals (basats en l'hipocratismes i el galenisme) i inclou una sèrie de normes de conducta, valors i criteris, idees i visió de les coses, vocabulari, etc. relacionats amb la salut, les malalties i la lluita contra aquestes que queden també expressades en el coneixement i en el llenguatge.

2.8.-La comunicació metge-malalt

Està sustentada en distints punts. Per una part les característiques del malalt, tant en la seua capacitat de descriure la seua malaltia, com per a verbalitzar-la i el vocabulari que utilitza, així com de la seua capacitat de relacionar-se. Per altra banda el metge, a més a més del seu coneixement científic, es relaciona amb el malalt a través del seu aspecte extern, del seu caràcter i de la seua capacitat d'empatia, que inclouria el domini d'un vocabulari comú no científic i comprensible per al malalt. El tercer factor a tenir en compte és l'entorn, amb tot el que significa l'espai físic de la consulta amb els aparells i altres recursos.

Absolutament tota aquesta "posta en escena" està dominada pel llenguatge, sense el qual, encara que els coneixements mèdics siguen molt grans, poden no arribar mai al malalt i generar una relació mèdica de deficient qualitat.

Alsina en la seua obra "*El llenguatge de la medicina*" (12) afirma: "Les paraules populars de significació mèdica tenen un gran valor lexicogràfic, però tenen també un positiu interès per a nosaltres els metges perquè sovint expressen amb sorprenent precisió els fenòmens patològics més diversos..."

Els problemes de comunicació que comporta la trobada clínica han estat estudiats per gran nombre de comunicadors, però abordant aspectes com el grau de seguiment dels tractaments, la satisfacció dels pacients, etc; altres aspectes interessants com és el llenguatge han quedat fora de l'anàlisi de tota aquesta problemàtica.

Sabem que en la relació entre els professionals de la salut i els malalts es pot abordar un episodi de malaltia o pèrdua de salut des de diferents punts de vista utilitzant paràmetres i sistemes de valors diferents. És per tant interessant posar de manifest quines són les diferències i en quins termes s'expressen, perquè el professional de la salut pugui fer un anàlisi correcte de la situació o realitat i garantir el major nivell de comunicació possible. Per a aproximar-se al món del pacient és necessari per part del professional fer servir un llenguatge comprensible, i al mateix temps ser capaç de comprendre les explicacions del malalt en matèria de salut.

El nostre treball pot contribuir a millorar aquestes relacions metge-malalt, afavorint aquesta capacitat de comprensió i comunicació, un dels greus problemes que pateix la medicina moderna, malgrat els avanços científics i tècnics de que avui en dia disposem.

2.9.-Interés i justificació del tema

Aquest treball no es fa amb una intenció merament museística de recull de paraules dermatològiques d'ús popular, sinó per aprendre i conèixer com la Dermatologia s'endinsa de forma inadvertida, en el llenguatge popular de la nostra terra. A més a més de la manca d'estudis sobre el tema, que prou podrien justificar la conveniència del treball en qüestió, diversos són els motius que ens condueixen a abordar-lo.

En primer lloc, tractar d'estudiar aspectes de la salut i les malalties dins la nostra cultura, en la nostra època, tenint en compte la condició biològica, social i personal de l'home. Les malalties i la seua expressió són realitats biològiques canviants, sotmeses a circumstàncies ambientals determinades, sovint condicionades per estructures socio-econòmiques, i integrades en patrons socio-culturals concrets i vivències personals en situacions històriques.

Un segon motiu podria ser el de contribuir a analitzar el sentit o l'origen dels aspectes de la nostra cultura que, relacionats amb la salut i la malaltia, s'han mantingut al marge del desenvolupament del sistema mèdic científic.

Un tercer motiu seria el de millorar la comunicació metge-malalt, tenint així l'oportunitat de dirigir la recerca sobre terminologia mèdica envers l'estudi i consideració dels problemes terminològics i de llenguatge que es troben implícits en el procés de comunicació que comporta l'acte clínic, i concretament a les diferències de llenguatge que presenten els professionals de la salut i els pacients o usuaris.

Un quart motiu seria el de tornar a la població, d'una manera sistematitzada segons els patrons de la medicina tradicional, tots els coneixements que aquella ens ha proporcionat.

Un motiu d'interés no mèdic seria el de poder ajudar a professionals de la literatura o de la investigació històrica o etnològica per a poder explicar malalties del passat, describint-les i contextualitzant-les en la realitat corresponent. Per exemple, si Josep Lozano, autor del llibre “*El mut de la campana*” (125) haguera disposat d'aquest treball, potser l'hauria aprofitat al descriure l'epidèmia de pesta a València.

En una época de globalització i de fluxes migratoris on conviuen els elements diferenciadors i els unificadors de cultures, no hem d'oblidar que els factors culturals lligats a la nostra forma de ser, com són la nostra llengua, costums, folklore, etc. tenen gran importància. En aquest sentit volem destacar un interessant programa “*Multilingual glossary of technical and popular medical terms in nine european languages*” (26), finançat per la Comissió Europea, que ha permès l'elaboració d'un glossari de 1830 termes mèdics populars i tècnics en 9 llengües europees (danès, alemany, anglès, espanyol, francès, italià, holandès, portugués i grec), i té previst d'incorporar altres llengües com suec, finlandès o anglès americà. La Universitat de Barcelona té com a projecte participar en la incorporació del català en aquest glossari multilingüe i pensem que el nostre treball també podria contribuir a aquest propòsit.

3.-MATERIAL i MÈTODE

3.1.-Preparació del treball terminològic

3.1.1.-Àmbit d'estudi o domini de la recerca

Bàsicament farà referència al parlar de la comarca de la Marina Baixa, encara que no exclusivament, ja que seria difícil en molts casos deixar d'anomenar paraules que són comuns a tota la cultura valenciana i també seria difícil d'oblidar paraules o expressions, encara que no pròpies, que hagen pogut ser importades. Per tant, de vegades, ens en eixirem voluntàriament de l'àmbit marcat per no perdre parèmies i paraules interessants.

La comarca de la Marina Baixa inclou les poblacions d'Altea, Beniardà, Benidorm, Benifato, Benimantell, Bolulla, Callosa d'en Sarrià, Confrides, Finestrat, Guadalest, L'Alfàs, La Nucia, La Vila Joiosa, Orxeta, Polop, Relleu, Sella i Tàrbena (85).

La Marina Baixa limita al nord amb la Marina Alta a través de les serres de Bèrnia, del Ferrer, del Carrascar de Parcent i de Xortà. De l'Alcoià-Comtat, també al nord i nord-oest, la separen la Serrella i l'Aitana. Per últim la serra de la Grana i el Cabeçó d'Or fan de frontera natural amb l'Alacantí. Pel Sud i el sud-est hi ha la línia de costa amb un total de 40 Km aproximadament des del morro Toix fins a la cala de la Venta Lanuza.

Des del punt de vista geomorfològic presenta punts d'alçada màxima amb la serra de l'Aitana amb un domini de muntanya càlida que predomina clarament sobre la poca superfície relativa ocupada per les planes litorals d'Altea, l'Alfàs i de la Vila Joiosa. Les serres de l'Aitana, el Ponoig i el Puig Campana divideixen la comarca en dues subcomarques. Així, a les zones baixes de Relleu, Orxeta i la Vila tenim un ombroclima clarament semiàrid, mentre que a les zones de Callosa d'En Sarrià, La Nucia, Benidorm i Altea l'ombroclima és sec (99, 182).

Els trets lingüístic del parlar de la Marina Baixa, són els del valencià meridional amb certes característiques fonètiques típiques de vocalisme i consonantisme, i algunes particularitats pel que fa referència a lexicografia i morfosintaxi (60).

Des del punt de vista sociològic, la comarca ha sofert un profund canvi en els últims 50 anys. El desenvolupament turístic, no solament a les zones costeres, sinó també als pobles de l'interior ha exercit una influència notable sobre la cultura i la llengua de la zona.

El fenòmen de l'empobriment de la llengua per la successiva substitució pel llenguatge normatiu ha estat un fet comú no sols als nostres pobles, sinó a altres territoris més amples del nostre abast lingüístic com a Catalunya i les Illes. D'altra banda, l'avanç de la llengua castellana i a més a més d'altres llengües estrangeres, ha contribuït a aquest fenòmen, agreujat pel comú sentiment de practicitat de la llengua dominant, desfavorint així la conservació i ús del valencià, però sobretot de les seues expressions més autòctones. L'increment exponencial de l'inmigració en l'última dècada pot contribuir, si no es prenen les mesures oportunes, a l'agreujament del problema.

3.1.2.-Cronologia o plà de treball

3.1.2.1.-Fase I o d'inventariat

La fase I, o d'inventariat del material terminològic s'ha dut a terme en els últims 4 anys, fins a Febrer de 2005, però mantenint-se oberta la inclusió fins al mateix moment de l'enquadració del treball, donat el caràcter viu del tema. En aquesta fase s'ha fet una recerca de les fonts escrites i orals que tenim al nostre abast intentant trobar la màxima quantitat d'expressió dermatològica al llenguatge popular de la nostra comarca.

3.1.2.2.-Fase II o d'organització

La fase II s'ha fet entre març i agost de 2005. En aquest període s'ha ordenat tot el material trobat a la fase prèvia i s'ha fet l'anàlisi de les dades arreplegades.

3.1.3.-Delimitació de les parts del camp a tractar

3.1.3.1.-Criteris d'inclusió

Les paraules, expressions, dites, locucions, frases fetes o refranys han de complir els següents requisits:

- Estar relacionades o expressar algun dels aspectes relatius a la pell i els seus annexes, localitzacions anatòmiques, malalties dermatològiques, els seus símptomes i formes de tractar-les
- Fer referència a malalties en general i professions mèdiques o relacionades
- Tindre un arrelament oral o escrit a la comarca de la Marina Baixa (ús actual o previ)
- Tindre una procedència de comarques adjacents, o de comarques més llunyanes amb alguna relació amb la Marina Baixa
- Tindre interès per motius històrics, lingüístics o antropològics, etc
- Haver estat expressades en la llengua de qualsevol variant fonètica o dialectal de l'àmbit lingüístic català

3.1.3.2.-Criteris d'exclusió

- Paraules o parèmies arreplegades de fonts escrites o parlades que no demostrin cap dels criteris anteriors
- Vulgarismes, entenent com a tals aquelles expressions del llenguatge oral que transgredeixen normes ortogràfiques o socials (16, 24)
- Barbarismes no generalitzats, entesos com l'incorporació d'una llengua estrangera no necessària (91, 139)
- Tecnicismes o paraules incorporades del món científic que per la seua obvietat i ús habitual mèdic no tenen interès, excepte aquelles que tinguen una reconeguda tradició
- Palíndroms, embarbussaments i endevinalles

3.1.4.-Inventariat del material terminològic o *corpus* de treball

3.1.4.1.-Fonts escrites

Fase de documentació preliminar en la qual de manera sistemàtica es revisa la bibliografia per a extreure'n els possibles termes objectes d'estudi. Ademés s'han consultat també obres per tal d'aclarir qüestions de concepte, traducció, mètode, etc.

- Diccionaris generals en llengua valenciana (8, 67, 68, 73, 74, 80, 83, 84, 90, 98, 103, 105, 115, 129-132, 155, 166)
- Diccionaris mèdics (47, 65, 78, 79, 193, **12**)
- Altres diccionaris: amb correspondència en castellà (17, 89, 111, 118, 174-175); en llengua castellana (76, 77, 181); de sinònims (7), multilingües (21, 73, 110); visual (192), biogràfics (44)
- Tractats general de Medicina (86, 194) i Dermatologia (2,19, 34, 37, 41, 86-88, 92, 97, 108, 112, 194)
- Lèxics especialitzats en llenguatge científic (7, 33, **5, 30**)
- Lèxics especialitzats en llenguatge mèdic (3, 11, **17**, 62, 101, 160, 172, 189)
- Lèxics especialitzats en llenguatge d'especialitats mèdiques no dermatològiques: neurològic (52), farmacològic (64), ortopèdic (51), pneumològic (53, 56), digestiu (46), oftalmològic (**46**), otorrinolaringològic (**47**) i dermatològic (**45**, 154)
- Lèxics especialitats en temes no sanitaris: (43, 120)
- Lèxics i vocabularis comarcals (27, 29, 30, 100)
- Lèxics sobre botànica (161)
- Treballs específics relacionats amb la medicina popular (22, 102), curanderisme (95, 96, 180), folklore i tradicions (13, 25, 26, 45, 85, 106, 107, 138, 152, 183, 195-197); màgia (70); etnografia (104); història (9, 61, 99, 117, 119, 124, 126)
- Treballs específics relacionats amb botànica general (38, 81, 93, 143, 148, 150, 151, 169, 184, 185) i local (58, 59, 182)
- Llibres de consulta sobre gramàtica (40, 181), estil (82, 156), metodologia (20, 187, 188)
- Treballs sobre lingüística (191), filologia (4) i toponímia (10)
- Treballs sobre paremiologia tant de caire general (1, 5, 6, 15, 23, 39, 63, 116, 121, 123, 128, 149, 153, 158, 165, 167, 176) com mèdic (14, 36, 141); o locals referents a diferent àrees temàtiques no mèdiques (157)
- Documents oficials, catàlegs i fitxes tècniques (**17**)
- Publicacions locals com les que aparéixen a llibres de festes (28, 31, 32, 177, 178)
- Documentació *on line*: bases de dades i biblioteques *on line* (**1-47**)
- Biblioteques públiques i arxius de la comarca com la Biblioteca Municipal de Benidorm, de Callosa d'en Sarrià, etc
- Biblioteca de la Facultat de Medicina de Barcelona, Alacant i València.
- Biblioteques privades i llibreries especialitzades (llibreries de la Generalitat de Barcelona i València...)
- Arxius especialitzats: Biblioteca del Col·legi de Metges de Barcelona, Biblioteca de l'Hospital de la Santa Creu i Sant Pau de Barcelona

3.1.4.2.-Fonts orals

3.1.4.2.1.-Informadors directes i indirectes

A la fi de reclutar amb una millor qualitat els termes a estudi, s'han triat un nombre limitat d'informadors en funció de diferents punts de vista, com puguem ser els seus coneixements de llengua, arrelament a la comarca, experiència professional, competència, disponibilitat, interès, etc. Aquests informadors han tingut diferents funcions que han anat des de la informació, a la verificació o contrastació de dades. Destaquem les següents persones: Àngela Menages i Menages, Pepita Llinares i Barceló, Pepita Vives i Pérez, Joan Lluís Monjo, Vicent Beltran i Calvo i Guillermina Martínez.

3.1.4.2.2.-Entrevista semiestructurada.

Amb aquesta tècnica utilitzada al camp de la etnomedicina, hem realitzat de manera no sistemàtica (147) una enquesta a gent de la comarca per a verificar la vivesa de certes paraules del lèxic. La majoria d'entrevistes s'han fet de manera personal amb l'avantatge de que en ocasions en el curs de la conversació es dona pas a noves paraules. En algunes ocasions en què l'entrevista no es podia fer personalment, hem donat a revisar una llista de paraules que després hem comentat telefònicament.

3.1.4.2.3.-Captació activa.

Realitzada pels investigadors i altres metges col·laboradors que durant anys han arrelat de manera constant i sistemàtica cada paraula o expressió relacionada amb el treball que deien els seus malalts a les consultes mèdiques. A aquests malalts se'ls feia una entrevista dirigida de la paraula o parèmia que havien emprat.

La investigadora ha estat a càrrec de les consultes de Dermatologia de l'Hospital de la Marina Baixa durant els darrers 7 anys i la directora passa una consulta dermatològica a Benidorm, així afegit al fet de que la Marina Baixa és el lloc de residència dels directors de la tesi fa que la quantitat d'informació oral rebuda durant els anys de la investigació ha estat molt abundant.

3.2.-Organització del material d'estudi

El material obtingut s'ha dividit en material terminològic i paremiològic. El terminològic inclou substantius, adjectius, verbs i alguna locució, mentre que el paremiològic bàsicament consta de refranys i frases fetes (20, 187, 188).

3.2.1.-Fitxes terminològiques o buidatge terminològic

Ha consistit en inventariar els termes obtinguts a la part de recerca prèvia. De cada paraula s'ha obtingut la **definició**; algú **exemple d'ús**; **sinònims**; **traducció al castellà** i **terminologia científica en castellà /valencià**.

La **definició** ha estat treta de fonts escrites (diccionaris...) i orals (entrevistes...),i són definicions de tipus enciclopèdic, és a dir descriptives a la fi de que donen una imatge més concreta de la realitat de la que es parla, fugint de les definicions de tipus lingüístic.Si la definició s'allunya del significat que hem trobat s'intenta aclarir el sentit dermatològic de la paraula.

S'han posat **exemples d'ús** o frase on apareix el terme de que es tracta, ja siga de procedència oral o escrita, en aquells casos en que un context pot fer comprendre millor el sentit del mot.

Els **sinònims** són paraules diferents amb igual significats. Hem distingit els sinònims 1 (Sin1) que són els escoltats al sud del País Valencià i els sinònims 2 (Sin 2) que són els propis de la resta de l'àrea de domini del català.

3.2.2.-Fitxes paremiològiques o buidatge paremiològic

Seguint els criteris de selecció, respecte a les parèmies procedents de fonts orals o escrites, s'ha inclòs qualsevol que continguera alguna paraula que fera referència a l'anatomia, a la pell, annexes(ungles, dents, cabells), o a qualsevol de les seues malalties, així com a símptomes generals o específics, tractaments o professions mèdiques.

Dins de cada apartat i subapartat, les parèmies segueixen un ordre alfabètic, intentant posar de manera correlativa les que són molt semblants. Les que són quasi idèntiques o tenen una mínima variació s'han eliminat i s'han deixat les més escoltades o típiques.

S'ha intentat normalitzar la transcripció de les parèmies perquè algunes d'elles s'han arreplegat de fonts no estandaritzades o amb castellanismes o barbarismes, Només hem mantingut la forma original de les que procedien de textos molt antics en valencià, que hem reflexat en cursiva.

3.3.- Classificació del material o corpus d'anàlisi

3.3.1.- Material terminològic

S'ha classificat de dues formes:

3.3.1.1.-Classificació alfabètica.

El material arreplegat s'ha estructurat seguint un ordre alfabètic tipus vocabulari i creant un breu diccionari d'expressió dermatològica.

S'han classificat les fitxes inventariades a la part de recerca prèvia, reflexant-les en forma d'una taula que consta de 4 columnes. En la primera hi consten totes les **paraules** arreplegades classificades per ordre alfabètic. En la segona columna s'ha fet constar la **definició del terme**, **exemple d'ús** o frase on apareix el terme de que es tracta (Ex:) i **sinònims** (Sin). Dintre dels sinònims hem distingit els sinònims 1 (Sin1) que són els escoltats al sud del País Valencià i els sinònims 2 (Sin 2) que són els propis de la resta de

l'àrea de domini del català. En la tercera columna hi figura la **traducció al castellà** i en la quarta hi consta, sempre que siga possible, la **terminologia científica en castellà /valencià**

Si es tracta d'una terminologia llatina vindrà reflexada en *cursiva*.

Algunes paraules tenen un asterisc (*) al costat i això indica que són paraules que hem trobat a fonts escrites, que són antigues i no han pogut ser verificades a la parla oral.

Les paraules que estàn en cursiva i dins d'un claudàtor [] són les variants de pronunciació que hem escoltat.

En aquelles paraules sense equivalència tècnica en el llenguatge normatiu, les caselles corresponents s'han deixat en blanc i la proposta d'utilització de la paraula és la que correspon amb l'entrada. Així mateix, tampoc s'ha posat el terme científic en aquells casos en que coincideix amb la paraula original.

3.3.1.2.-Classificació temàtica per capítols

S'ha agrupat tot el lèxic per capítols seguint l'índex d'un tractat dermatològic actual.

Els capítols s'han establert com a resultat d'una adequació de diferents tractats dermatològics adaptats en funció dels resultats trobats, intentant d'una banda donar un sentit de comprensió del treball per a qualsevol persona profana en la Dermatologia i en la Medicina en general, i per altra banda un sentit pràctic per al seu futur ús en qualsevol pràctica mèdica.

En cadascun dels capítols les paraules s'han classificat seguint un ordre alfabètic i els capítols són els següents:

- 1.-*ANATOMIA*: inclou les àrees anatòmiques del cos, però només les externes ja que són els llocs on es poden presentar totes les lesions cutànies
- 2.-*PELL I ANNEXES*: inclou els elements constitutius de la pell i les seues capes, així com els annexes (pèl, ungles, glàndules sudorípares...)
- 3.-*SALUT I MALALTIA EN GENERAL*: engloba aspectes sobre l'estat general de salut, el mal, la malaltia, l'aspecte extern, les edats de l'home i la mort
- 4.-*L'EXPLORACIÓ DE LA PELL*: comprén l'exploració específica de la pell, canvis de color, de consistència, formes d'aparèixer les lesions.
- 5.-*SIMPTOMATOLOGIA CUTÀNIA*: fa referència a les sensacions que produeixen les malalties que afecten la pell
- 6.-*PATOLOGIA DERMATOLÒGICA*: engloba totes les malalties que es poden trobar a la pell excepte les infeccions i les produïdes per agents físics; inclou malalties congènites, eczemes, malalties metabòliques, vasculars, tumors, etc.
- 7.-*INFECCIONS DE LA PELL*: capítol específic que recull totes les infeccions locals i sistèmiques que afecten la pell
- 8.-*PATOLOGIA PER AGENTS FÍSICS*: tracta sobre les lesions desencadenades per alteració de temperatura, el sol o els traumatismes

9.-*TERAPÈUTICA*: s'arrepleguen totes les possibles formes de tractament ja siguin actuals, o antics, per via externa o interna, que tinguen alguna relació amb el tractament de les malalties de la pell.

10.-*PROFESSIONS SANITÀRIES I INSTITUCIONS*: aquelles professions o institucions actuals o antigues relacionades directa o indirectament amb la Medicina.

3.3.2.-Paremiologia

3.3.2.1.-Classificació temàtica del material paremiològic

Agrupació per capítols seguint l'índex d'un tractat dermatològic actual amb els mateixos capítols i els mateixos continguts explicats a l'apartat de classificació temàtica (3.3.1.2.).

Els refranys no els hem classificat alfabèticament perquè el volum de refranys seria massa extens i considerem que no aporta cap avantatge sobre la manera de classificar-los segons les àrees temàtiques de l'estudi.

4.-RESULTATS

4.1.-Vocabulari

4.1.1.-Classificació alfabètica

Paraula	Significat valencià	Traducció al castellà	Terminología científica
Abecar-se	Adormir-se. Veure també (V.) Becar	Adormilarse	
Ablaurament	V. Blau		
Abollonat	Amb la superfície plena de depressions, per efecte d'un colp donat per una bolla (peça esfèrica de plom o aspecte similar).	Abollonado	
Abonyegat	Que té bonys V. Bony		
Aborronar	V. Esborronar		
Abotifarrar	Inflor provocada a les extremitats o a la cara com a conseqüència d'una inflamació o infecció. <i>Ex: "Els edemes abotifarren les extremitats"</i> Sin1: Abufonar	Abotargar	Edematizarse/ Estar edematòs
Abrasar	V. Abrasir		
Abrasir	Morir-se de set. Usat també per a indicar sensació de calor o cremor a la pell per una malaltia. Sin1: Abrasar, cremar	Estar ardiendo	Quemazón/ Cremor
Abufonar	V. Abotifarrar		
Acarabassat	Persona curta d'enteniment. V. Angelicalat	Torpe Lerdo	
Acatxapar	V. Acatxar		
Acatxar	Ajupir-se, abaixar molt el cos per amagar-se. Sin1:Acatxapar, aponnar, emponar, agimponar, ajupir	Agacharse	
Acorrufar-se	Acorrucar-se molt el cos. Arrugar-se una part del cos amb propietats erèctils. Estar trist, melancòlic.. Ex: "Acorrufar-se de fred", patir molt fred.	Arrugarse Aterirse	

	" <i>Acorrufar-se</i> de por", patir molta por Sin1: Acovardir-se		
Acovardir-se	V. Acorrufar-se		
Adalat	Derivat del verb <i>adalar-se</i> , entrar en estat d'ansietat, precipitar-se, desitjar de manera exagerada una persona o cosa. Ex: " <i>Adalat</i> de fam", amb ànsia de menjar.	Ansuar	
Adobar-se	V. Reviscolar		
Afavat	V. Angelicalat		
Agimponar	V. Acatxar		
Agonia	Sensació de nàusea, mareig. Sin1: Oix, patiment, desmai, finoreta, mal de cor Sin2: Angúnia	Angustia	Nàusea/ Nàusea
Agulla [<i>Aülla, gulla</i>]	Objectes metàl·lics allargats i acabats en punxa. Denominades així a les sensacions que produïrien al clavar-les a la pell provocant sensació aguda de dolor.	Agujas	Disestesia/ Dissestésies
Aigua de... [<i>Auia, euia</i>]	Solució de substàncies estimulants i resolutives en certa quantitat d'aigua, de les que trobem diferents tipus amb diferents propietats terapèutiques com <i>aigua de sabó, aigua sedativa, aigua sanativa, aigua beneïda, aigua del Carme, aigua d'azahar</i> . Ex: "Si et rentes la cara amb <i>aigua beneïda</i> del dissabte de Pasqua, et guarda de tindre pigues"	Agua de...	Solución/ Sol.lució
Aigua del Carme	Producte resultant de la destil·lació de la flor del taronger, sola o barrejada amb melissa, ric en hesperidina, de propietats antiespasmòdiques, relaxants i hipnòtiques que es dona a beure en casos de disgustos, atacs de nervis, marejos o pèrdues de coneixement, molt popular antigament a les cases del poble. El producte industrial tenia un alt contingut alcohòlic, el qual es sumava a les propietats terapèutiques de l'essència. Sovint es substituïa per una infusió consistent en mitja dotzena de flors recent collides per a preparar una tassa del beuratge. V. Aigua	Agua del Carmen	
Aiguarràs de Marsella	L'aiguarràs és essència de trementina. L'aiguarràs de Marsella es gastava per fregar-se i curar el dolor i la inflamació.	Essencia de Trementina	
Aiguassa *	Secreció d'aigua més o menys tèrbola, que pot ser	Agüilla	Secreción serosa/

	produïda per malalties exudatives de la pell, com per exemple un eczema agut.		Secreció serosa
Ajocar-se	Posició adoptada en baixar el cos amb els dos genolls flexionats. Doblegar cap avall el cap i l'esquena. També referit a l'estat de debilitat que manifesta una persona per efecte de febra o malaltia, que el deixa <i>ajocat</i> . Ex: "Pere està molt <i>ajocat</i> des d'aquest matí. Em sembla que està covant la grip" Sin1: Ajupir-se, apon.nar-se, empon.nar-se	Agachado Agazapado Acurrucado	
Ajupir-se	V. Ajocar-se, acatxar-se, apon.nar-se		
Alabat	"Estar <i>alabat</i> " com a mig endormiscat, <i>Alabar-se</i> : recuperar-se d'una malaltia.		Convalecer/ Convalèixer
Albaet	V. Albí		
Albarsana	V. Herbasana		
Albí	Qui és mancat completament o parcialment del pigment o coloració pròpia de la seva espècie. <i>Albaet</i> : referit a la blancor de pell dels xiquets que moren abans de la comunió, al color del vestit en que es soterran i de la caixa. Ex: "Groc, d'un ros aclarit, quasi <i>albí</i> "	Albino	Albino/ Albí
Alcàncer	Tumor maligne. Ex: "Amb aquestes medicines no guareix curar-ho com lo mal de <i>alcàncer</i> "	Càncer	Càncer/ Càncer
Alcohol	V. Esperit		
Alcohol alcanforat	V. Camfor		
Alè	Espiració, respiració, hàlit, baf. Es refereix al que tenen tots els animals i especialment a l'home. Alenar és respirar, sovint amb el sentit de fer-ho de forma ràpida. Ex: "Ments més que <i>alenes i alenes</i> més que un gos", es diu d'una persona que diu mentides amb freqüència, en un sentit de reconvençió, més que d'acusació. "Vindre en un <i>alè</i> ", vindre ràpidament. "Trencar <i>l'alè</i> ", descansar, reposar.	Aliento Respiración	
Alenar	Acte d'expel.lir l'aire dels pulmons.	Respirar	
Alfàbiga [<i>Alfàbega</i>]	Planta ànnua, de la família de les llaviades de fulles oposades i ovalades, llises i flors blanques o	Albahaca	<i>Ocimum basilicum</i>

	purpúries, d'olor molt intens i agradable, digestiva, relaxant i per a espantar insectes i mosques. Sin2: Alfàbrega		
Alfurri	Erupció en la pell del crani, cara, natges, o músculs dels nadons. Té un aspecte variat i guareix molt prompte. Abans, hom la va creure causada per la incompleta expulsió de l'humor excrementici i alguns la expliquen com a produïda per la recepció excessiva de la llum del dia.		Eritema tòxic del recién nacido/ Eritema tòxic del nadó
Aliacà [Aliacrà]	Malaltia del fetge que es caracteritza exteriorment pel color groguenc de la pell i les conjuntives dels ulls. V. Marrubi Sin1: Fèl sobreixida		Icterícia/ Icterícia
Alifacs	Conjunt de mals de distinta naturalesa que pateix una persona, generalment sense gravetat però molt molestos. Ex: "Estar ple d'alifacs"; "Tindre sempre un alifac o altre".	Achaques	
Aliment	Substància que serveix per a la nutrició, també usat com a sinònim d'element, en el sentit d'individu.	Alimento Elemento	
All	Producte natural utilitzat com a tractament tòpic en certes malalties dermatològiques.	Ajo	
Allargar	Laxar, facilitar la defecació, inclús provocant diarrea. Ex: "Les cireres m'allarguen".		Laxante/ Laxant
Aloe	Planta carnosa amb propietats antiinflamatòries i emolients, el seu ús tòpic s'ha popularitzat els últims anys.		<i>Aloe Vera</i>
Alquitrà	V. Blec		
Altea	V. Malví		
Amadaltir	V. Caure malalt		
Amagrir	V. Magre		
Amoixamar	Terme usat familiarment per similitud amb la moixama, salat derivat de la tonyina de gran tradició culinària a la Marina Baixa, per a referir-se a persones que arriben a un grau extrem d'aprimament. Sin1: Pansir, assecar, consumir, aprimar, carpir	Amojamarse	Emaciarse Caquexia/ Marcir-se Caquèxia
Anar de	Figuradament, quedar-se embarçada una dona.	Quedar	

compres	Ex: "Pepita <i>va de compres</i> ".	encinta	
Anca	Cada una de les galtes del cul i la part compresa entre l'espina il·líaca incloent la zona glútia. Ex: "Et tocaré l' <i>anca</i> , xiquet"	Cadera	Cadera / Maluc
Angelicalat [Angericalat]	Persona de poques llums, bova, curta, infeliç, d'excessiva bona fe, referit generalment a xiquets. És un derivat d'àngel, angelical, emprat en el sentit de persona bona, de bon cor, desemparat. Ex: "Està una mica <i>angelicalat</i> " Sin 1: Afavat, embovat, acarabassat	Abobada	
Animeta	Paraula figurada que representa l'esperit o l'ànima que <i>s'en ix</i> quan una persona es fa una ferida. L'expressió "se te'n eixirà l' <i>animeta</i> " es diu generalment als xiquets. Probablement té el sentit de perdre la vida, assimilant-la a la pèrdua de sang, acompanyada del compte amb que s'ha de tindre amb aquesta. A les cultures àrabs i orientals, la mort amb vessament de sang impedia el pas a la vida eterna, cosa que no ocorria amb altres formes de morir, com la mort per estrangulació. És possible que aquesta expressió estiga influenciada per aquest sentit religiós de la cultura islàmica. Sin1: Nineta de l'ull	Alma Ànima Espíritu	Hàlito Alma Pupila/ Àlit Ànima Pupil.la
Anou	V. Nou		
Ansa del coll *	La primera vèrtebra cervical i per extensió la regió del coll situada prop de la dita vèrtebra i que és on s'uneix el cap amb l'espina. Ex: "Pegà un esclat que n'hi havia per rompre s' <i>ansa des coll</i> " Sin1: Tòs	Nuca	Atlas/ Atles
Ansiomo	V. Eccehomo		
Ansolanada	V. Sol al cap		
Aponnar-se	Agotzonar-se, posar-se amb els genolls doblegats i amb les anques damunt els talons. Posició corporal amb les cames flexionades i amb el cul prop dels talons. Posició adoptada per fer de ventre. Sin1: Ajocar-se, ajupir-se, emponar-se, acatxar-se.	En cuclillas	
Apotecari	Persona que té un establiment per a dispensar medicaments. Sin1: Boticari, botecari	Apotecario	Farmaceútic/ Farmacèutic
Apretar	Provocar estrenyiment o dificultar la defecació.	Estreñir	

	Antònim d' <i>allargar</i> . Ex: "La figa palera <i>apreta</i> ".		
Aprimar	V. Amoixamar		
Aranell*	V. Fogaril		
Ardit	Que ha reviscolat, que s'ha recuperat i presenta un aspecte saludable, lleuger, actiu.	Recuperado	
Ardor	Sensació de cremor. Sin1: Eixardor	Quemazón	
Argent viu*	Metall blanc i lluent com l'argent, més feixuc que el plom, i líquid a la temperatura ordinària que té ús terapèutic en forma de preparats tòpics.	Mercurio	
Ariçó	V. Borró		
Arivat	Paraula probablement derivada del verb <i>abrivar</i> . Abrivat és sinònim de fort, veloç, impetuós, intrèpid i alguns diccionaris (132) la donen com d' <i>embrivonat</i> . A la Marina Baixa "estar <i>arivat</i> o ser una persona <i>arivà</i> " s'empra referida a una persona impetuosa, poc sociable, que fuig de les relacions, manifestant sovint poca educació.	Indomable Asalvajado Embravecido Intrépido Maleducado	
Armussar	V. Esmussar		
Arna	Insecte en forma d'oruga que rosegava i fa malbé la roba i la llana. Partícules de pell que apareixen al cabell semblants a les arnes. Sin1: Caspa	Polilla Caspa	Dermatitis seborreica cuero cabelludo/ Dermatitis seborreica del cuir cabellut
Arpes	V. Ungles		
Arrap	Escoriació lineal epidèrmica de causa traumàtica. Ferida superficial feta amb les ungles o amb un altre instrument agut. Ex: "El gat li ha <i>arrapat</i> a la cara i li ha eixit febra" Sin1: Esgarrany, arrapada, esguell Sin2: Rapinyada, esgarrinxada, esgarrap, esgarrapada.	Arañazo	Escoriación Erosión/ Escoriación Erosión
Arrendit, estar	Abatut, invàlid, mancat de forces per malaltia o cansament.	Abatido Rendido	
Arriscat, estar	V. Reviscolar		

Arrojar	V. Vomitar		
Arròs	Producte natural utilitzat com a tractament tòpic en certes malalties dermatològiques. Per exemple les cataplasmes d'arròs bollit barrejat amb segó es fan servir per a tractar els cercadits.	Arroz	
Arruga [<i>Rua, arrua</i>]	Plec de la pell, de la roba o altra cosa flexible. Sin1: Arrueta	Arruga	
Arrupir-se [<i>Arropir-se</i>]	Estar trist, melancòlic. <i>Arrupir-se de fret</i> : patir molt fret. <i>Arrupir-se de por</i> : patir molta por. V. Acorrufar-se	Acurrucarse Aterirse	
Aspre	Que resulta desagradable i sec al sentit del tacte.	Àspero	
Assecar	V. Amoixamar		
Astorar	Contestació sobtada i iracunda d'una persona a altra que provoca humiliació o por.	Erizar	
Atabalat	Persona que procedeix amb excessiva energia i sense reflexió. Marejat, superat per les circumstàncies. Persona que fa les coses de forma irreflexiva, sense cura. Sin1: Atrotinat, atarantat, trompellot	Atribulado Acelerado Atarantado	
Atarantat	V. Atabalat		
Ataüllar	Mirar, observar en la distància. Descobrir amb la mirada. Calcular amb la vista. Fixar-se.	Divisar	
Atipat	V. Enfit		
Atrapoll	Situació complicada o desesperada per efecte d'una malaltia. Ex: "Tinc un <i>atrapoll</i> "	Encrucijada Mal trago	
Atrotinat	V. Atabalat		
Atxibonar	V. Empapussar		
Bacora	Fruit que per Sant Joan fa la bacorera, varietat de figuera. En sentit figurat, persona sense malícia, innocent, de la qual se n'aprofiten els altres. Eufemisme de l'organ sexual femeni. Sin1: Figa-flor, figa-molla V. Figa	Breva Panoli	
Badadura	Solució de continuïtat dels processos situats en		Intertrigo/

	zones de plecs.		Intèrtrigen
Badall	Fissura produïda a una superfície llisa, com la cutània. Acte d'obrir la boca per un moviment espasmòdic d'inspiració seguit d'expiració allargada, produït per la son, cansament o fàstic. També és el moviment espasmòdic de la boca precursor de la mort "Darrer badall".	Bostezo Fisura	Fisura/ Fissura
Badar	Obrir una cosa sense separar completament les seues parts, per exemple els ulls. A alguns pobles s'utilitza "La badà" per referir-se a la nit de noces quan es trenca l'himen.	Partir Separar Perforar Desflorar	
Badiella*	V. Melic		
Baf	Vapor que despren l'aigua bullida a la que se li pot haver incorporat alguna substància que per les seues propietats s'usa de forma terapèutica, per exemple "bafs d'eucalipto" com a fluidificant. Aire que s'expel·leix del cos en la respiració. Sin1: Mal alè	Tufo Aliento Vaho	Halitosis Halitosi
Baix del braç	Localització anatòmica sota el començament del braç. Sin2: Xella, aixella	Sobaco	Axila/ Axilla
Ballador de s'anca	Cap del fèmur que s'articula amb la pelvis. Sin1: Cima de l'anca	Bola de la cadera	Cabeza de fèmur/ Cap del fèmur
Bàlsam [Bàlsamo]	Substància resinosa aromàtica que flueix de certs arbres i de la que se'n fan medicaments.	Bàlsamo	
Bambolla	Bufo a la pell produïda per traumatisme, cremada o inflamació. Elevació de l'epidermis, davall la qual es reté una secreció serosa. Sin1: Bòfia, bimbolla, bombolla, bufeta, borfegueta, bòfega Sin2: Butllofa, bufoga	Ampolla	Ampolla/ Butllofa
Bancada de dents	Conjunt de les peces dentàries. Sovint té el sentit de tindre la boca o les dents grans. Ex: "La dona s'aturava en les paraules perquè la bancada de dalt li havia caigut tota"	Dentadura	Arcada dentaria/ Arcada dental
Bancalet	V. Figa		
Banderes, fet a	Destrossat per efecte de malaltia, cansament físic o accident fortuït o provocat.	Hecho trizas	

	Ex: “Estic fet a banderes”, estic esgotat. “El va fer a banderes d'una pallissa”		
Bany	Immersió total o parcial del cos dins un líquid, quasi sempre aigua amb alguna substància netejadora, calmant o emolient. Ex: “ <i>Bany</i> d'aigua amb sal”	Baño	Baño/ Bany
Banya	Excrecència còrnia del cap, pròpia de certs animals herbívors. Per similitud s'usa en dermatologia quan apareixen excrecències dures a la pell. Bony produït en el cap per un colp violent Sin1: Cuerno	Cuerno Chichón	Cuerno cutàneo/ Banya cutània
Barba	Pèls que creixen en la part inferior i lateral de la cara de l'home adult. Part anatòmica de la cara que compren el maxilar inferior. Sin1: Barbeta, barra	Barba	Mandíbula/ Mandíbula
Barbellera	V. Papada		
Barbellera de dacs	V. Cabellera de dacs		
Barber	Professional que es dedica a tallar els cabells i a afaitar les barbes. Antigament el barber també era l'encarregat de curar algunes malalties, arrancar queixals i fer sangries.	Barbero	
Barbeta	V. Barba		
Barbó*	V. Pereta		
Barra	Mandíbula, os maxilar on s'encaixen les dents i els queixals. Referit sovint en plural “barres”. Ex: “ <i>Barres</i> al sol” Sin1: Barramenta, barrabenta, barram	Quijada	Mandíbula/ Mandíbula
Barram	V. Barra		
Barramenta	V. Barra		
Barro	Cadascun dels grans vermellosos o moradencs que ixen a la cara, generalment a la pubertat com una erupció precursora de l'acné. Petita massa blanquinosa de substància sebàcia amb la punta negra, generalment a la cara o l'esquena. Ex: “Març: pigues i <i>barbs</i> ” Sin2: Barb	Barro	Comedón/ Barb

Basques	Flatulències, meteorisme propi dels lactants que causa gran malestar i defici. Persona o cosa marejadota. Ex: "No sigues tan <i>bascós</i> " Sin1: Gasos	Gases	Nàuseas Meteorismos/ Nàusees Meteorismes
Batecul	Colp donat a les anques amb el palmell de la mà.	Azote	
Batistot	Disgust gran, acompanyat de forta enrabiada. Ex: "Agarrar un <i>batistot</i> ".	Berrinche	
Bava	Secreció de les glàndules salivals, o saliva espessa Als lactants és més freqüent i existia la creença de que si es tallava la bava s'interrompia el procés de dentició. Sin1: Saliva	Baba	Saliva/ Saliva
Bec	Part del cap de l'aviram que recull el menjar de terra.	Boca pico	
Becar	Pegar una becadeta. Dormir un espai de temps curt. Dormir sense jeure, per efecte de la somnolència diurna.	Dormitar	
Belladona	Planta de la família de les solanàcies. Té propietats semblants al cascall. V. Cascall	Belladona	<i>Atropa belladonna</i>
Bena	Tira de tela o d'altra matèria flexible que serveix per lligar una part del cos, generalment per a provocar un efecte terapèutic. Ex: "El mal de la vendeta, poc de mal i molta <i>beneta</i> "	Venda	
Benyenyo	Planta solanàcea amb principis actius semblants a la belladona, rica en atropina i escopolamina, encara que en menor quantitat, té efectes simpaticomimètics. S'ha emprat per la malaltia de Parkinson, per al temolor, en general, per a l'excés de sudoració i el mal de queixal. En forma de cataplasma té efecte emol·lient, sedant i aplicat com a unguent calma els dolors. Durant la guerra civil gent de la comarca el feia servir com a substitut del tabac, encara que té efectes al·lucinògens. Sin2: Tabac de paret, tabac bord	Beleño	<i>Hyoscyamus Níger L.</i>
Berruga [<i>Barruga,</i> <i>barrúa</i>]	Excrecència rodona que es forma a la pell. Certes berrugues són causades per virus del gènere <i>papova</i> i són de caràcter contagiós. Solen ser múltiples, de tractament difícil, capritxós i	Verruga	Papiloma, Verruga vulgar/ Papiloma Berruga vulgar

	<p>poc agraït. Per aquest motiu hi ha molts remeis en la cultura popular per a curar-les. Un d'ells és tractarles amb saliva de dejú (V. Saliva).</p> <p>Ex: També destaca per la seua originalitat recitar el següent poema u oració quan es veia passar un matxo blanc:</p> <p style="padding-left: 40px;">"Tio del matxo blanc, les <i>berrugues</i> li encomane; no me les torne a donar mentre no li les demane"</p> <p>Sin1: Fic, cul de poll Sin2: Groll</p>		
Besanca	<p>Part del cos on s'uneixen els glutis</p> <p>Sin2: Culera</p>	Culo	Glúteos/ Glutis
Bescoll [Bascoll]	<p>Part posterior del coll, corresponent a l'àrea determinada per les set vèrtebres cervicals.</p> <p>Part posterior del coll a l'indret on s'uneix amb el cap.</p> <p>Sin1: Tos, ansa del coll Sin2: Clatell, clotell, batcoll</p>	Pescuezo Cerviz Cogote	Nuca/ Clatell
Bescollada	Cop donat amb la mà en el bascoll.	Colleja	
Besneula	<p>Planta boraginària que trau pus i es bona pels tumors. Creix a la vora dels camins i bancals de secà abandonats, s'apliquen les fulles seques picades damunt de la ferida, en pegat o una fulla sola damunt d'una ferida.</p> <p>Sin1: Llepassa Sin2: Llengua d'ovella</p>	Cinoglosa	<i>Cynoglossum officinale</i>
Bigot	<p>Conjunt del pèl que creix per damunt el llavi superior.</p> <p>Sin1: Mostatxo Sin 2: Bigoti</p>	Bigote Mostacho	
Bimbolla	V. Bambolla		
Binova*	V. Bubó		
Biscaraiat	<p>El que té la vista dirigitada a un indret i mira a un altre.</p> <p>Sin1: Fer l'ullet, borni, bisco, tort</p>	Bizco	Estràbico/ Estràbic
Bisco	V. Biscaraiat		
Bisturí	Instrument tallant emprat al tractament quirúrgic.	Bisturí	
Bla	V. Moll		

Blanc de l'ull	Membrana blanca situada a la part anterior de l'ull.		Escleròtica/ Escleròtica
Blanet	V. Moll		
Blanquinós	De color quasi blanc, emprat per descriure certes lesions a la pell com el vitiligen.	Blanquecino	Pàlido/ Pàl.lid
Blau	Taca blavosa produïda per l'extravasació de la sang en el teixit, com a resultat d'una contusió. Sin1: Morat, matadura, moradura, blaüra, ablaurament Sin2: Moradenc	Cardenal Morado	Hematoma Equimosis/ Hematoma Equimosi
Blaüra	V. Blau		
Blec	Substància resinosa de color negre o vermell fosc, que s'obté per destil.lació seca de diverses matèries orgàniques i principalment de la llenya de faig. Quitrà, amb origen probable desde l'anglicisme de negre: "black". Sin1: Pol, alquitrà Sin2: Quitrà, potim	Alquitràn	Brea/ Brea
Boca	Obertura que l'home i molts animals tenen a la part anterior-superior del cos i per on els aliments penetren en el tub digestiu.	Boca	
Boçar	Vomitar, llançar, fer trencar.	Vomitar arrojar	
Bocera	Depressió o costreta que es fa als extrems dels llavis, produïda per l'aparició de càndides quan queden restes de saliva per mala oclusió de les dents. Sin1: Boquera, morrets, tramús	Boquera	Perleche Intértrigo comisural/ Perlèche Intertrigen comisural
Bocí	Part d'aliment que cap a la boca d'una vegada. <i>Animal que bel.la perd el bocí</i> , dit en el sentit d'espavilar-se o de no distraure-se'n quan s'està fent alguna cosa. Sin1: Maixcada	Bocado	Bolo alimenticio/ Bol alimentari
Bòfega	V. Bambolla		
Bòfia	V. Bambolla		
Bola de l'ull	Membrana circular pigmentada situada al centre de l'ull.		Iris/ Iris

Bola del braç	V. Bragó		
Bòlfega	V. Bambolla		
Bolix	Art de pesca local on es gasta una xarxa amb bolitxos (boles rodones situades a la corda) i per similitud xiquet grosset i redonet.	Boliche	Obeso/ Obès
Bolquers	Roba amb que es vesteix als xiquets menuts. La inflamació de la zona dels bolquers pot donar lloc a una irritació característica del nadó anomenada "dermatitis del <i>bolquer</i> ". <i>Ex: "Xiquet de bolquers"</i>	Pañales	
Bombolla	V. Bambolla		
Bonjo*	V. Carbonitx		
Bony	Protuberància produïda a la superfície que normalment hauria d'ésser llisa. Excrecència que es fa a la pell. Inflor al cap per efecte d'algun colp. Ex: "Caldero vell, bony o forat"; "Entre bony i bony torongo" Sin1: Pereto, bonyet Sin2: Bunyeta	Bulto Chichón Tolondro	Tumor/ Tumor
Boquera	V. Tramús V. Bocera	Boquera	
Bord	Fals, que imita al vertader pero no té la seua eficàcia. Ex: " <i>Pèl bord</i> " emprat per referir-se a la primera manifestació de barba als adolescents.	Falso	
Borfegueta	V. Bambolla		
Borinot	En sentit estricte, grans insectes himenòpters voladors que brunzen provocant molèstia. Figuradament, persona poc formal o que manifesta torpesa en els seus actes. Persona insistent i pesada.	Botarate Abejorro	
Borm*	Malaltia contagiosa del bestiar de peu rodó caracteritzada principalment per la inflamació de la mucosa nasal. Pot contagiar-se a l'home produint febra i inflamació de la pell i les mucoses que sovint evoluciona a la gangrena i acaba amb la mort.		Muermo/ Borm
Borni	V. Biscaraiat		

Borradura	Erupció cutània transitòria, de grans molt petits, de curta durada provocada generalment per la suor. Granellada que surt a la pell principalment dels infants, en temps de molta calor. Sin1: Gorradura, gorredura Sin2: Garropassa, granissada	Borradura Sudamina	Miliaria/ Mil.liària
Borrissol	Pelussa fina que cobreix la pell de certes fruites. Per seblança s' utilitza referit al pèl que tenen els nadons.	Pelusa	Lanugo/ Lanugen
Borró	Calfred, erecció súbita dels pels del cos per efecte del fred, la febra o les emocions fortes. Ex: "Borró de fred", "Aborronar-se la pell", "Borró de por" Sin1: Tremoló, eriçonar, ariçó	Escalofrío	Escalofrío/ Calfred
Bossa	Escrot, part de la pell del cos que conté els testículs. El <i>Replanell de la bossa</i> és una zona indeterminada de les parts pudendes, emprada com a expressió zàfia.	Huevos Pelotas	Escroto/ Escrot
Boticari	V. Apotecari		
Botijós	Tindre torpesa en la pronunciació de les paraules generalment acompanyada de tics o espasmes. Sin1: Tartamut, fer botiges Sin2: Quequerós, tartall	Tartamudear	
Botinflat	Inflor exagerada del cos o d'una part, que provoca deformitat. En general fa més referència a la cara. Afluència excessiva de sang als vasos d'un òrgan. Sin2: Embotornat	Hinchado Congestionado	Abotargado/ Congestionat
Botja	1.-Forma de denominar globalment, sense especificar, una herba o planta amb virtuts Medicinals. Plantes seques emprades per a botar el foc. 2.-Denominació del timó o farigola a Callosa d'en Sarrià i Xàbia.	Planta Medicinal	
Botornons*	V. Paps		
Braç	Cadascuna de les dues extremitats toràiques de l'home, desde l'espatlla fins a la mà.	Brazo	
Braó [Bragó]	Part carnososa del braç, des del muscle fins a prop del colze. Ex: "Tindre bon <i>bragó</i> ", estar fort, estar gros, tindre bon colp de braç en el joc de pilota. Sin1: Mollota, molla del braç Sin2: Bola del braç	Brazo	Bíceps/ Bíceps

Brià*	Erupció de vesícules a la superfície de la pell que traspua un humor que en assecar-se forma petites escates. Eczema, especialment el papulós o el crònic circumscriu.		Eczema/ Eczema
Brillantina	Substància oliosa, que conté oli de ricí, que es fa servir per a donar suavitat i lluentor als cabells.	Brillantina	
Bròfec	Adustrat, aspre en el tracte. Persona mal encarada, vulgar.	Rudo Zafio	
Brucl.losi	V. Malteses		
Bua	Mal, dolor, en el llenguatge infantil. Ferida o inflamació de la pell en forma de gra purulent. V. Mal Ex: "Et faràs bua!, et faràs mal"; "Tenir bony o bua (no estar net d'imperfeció)". Sin1: Mal, buranya, buba Sin2: Buanya, maler	Pupa	Pústula/ Pústula
Buba	Tumors dolorós. V. Bua		
Bubó	Tumor o inflamació purulenta dels ganglis linfàtics. Sin2: Binova	Bubón	Adenitis/ Adenitis
Budell	Intestins d'home o d'animal. Ex: "No tindre panxa ni budell": estar molt prim; "Tindre un budellet buït": tindre fam; "Omplir el budell": menjar. Sin1: Nyítols, freixura Sin2: Entrenyons	Tripa	Intestino/ Intestí
Budonya	Inflor en el cap produït per una contusió. Sin1: Bony, pereto	Chichón	
Bufes	V. Mamelles		
Bufeta	V. Bambolla		
Bufetada [Bufetà]	V. Galtada		
Buidar	Treure matèries pels orificis naturals, com per exemple fer de ventre, vomitar, orinar o inclús parir. Ex: "Estàs de 9 mesos, i encara no has buidat?"	Evacuar	
Bull, faltar-li un	Expressió referida a una persona de caràcter	Faltar un	

	immadur, no acabada.	hervor Faltar un enjuagado	
Buranya	Bony produït per una contusió, però sobretot, costra que es va fent a les ferides i nafres quan van curant-se. V. Bua		Costra/ Crosta
Burra	Inflamació del dit per efecte generalment d'un colp, acompanyat d'hemorràgia, que provoca un blau baix de la pell o de la unglà. Probablement paraula derivada de <i>bua</i> . Malaltia lenta i llarga que no és greu pero no deixa treballar. Ex: "Li ha agafat la <i>burra</i> " Sin2: Sangtraït, mostela	Chapote	Hemorragia en astilla/ Hemorràgia en astella
Cabàs de gats, estar com un	Estar destraviat, una mica grillat, <i>tocat del perol</i> . Inmadur. Ex: "Peret està com un cabàs de gats", "Fet un <i>cabàs de gats</i> ", "Estar un <i>cabàs de gats</i> "	Faltar un tornillo Estar loco grillado	
Cabell	Cada un dels pèls que cobreixen el cap. Es poden descriure diferents tipus segons el color (cabells rossos o cabells rojos) o la forma (cabell arrisat, rull). Sin1: Monyo, pèl del cap	Pelo	Cabello/ Cabell
Cabell arnat	Cabell brut i caspós. Expressió escoltada a Crevillent i també a Mallorca on s'anomenen arnes a la caspa per la similitud amb les arnes que corquen la roba. V. Arna	Pelo casposo	Caspa/ Caspa
Cabell arrisat	V. Rissos		
Cabell rull	V. Rissos		
Cabellera de dacsà	Filaments que formen les bràctees de la panotxa o flor femenina de la dacsà, també anomenada <i>panís</i> o <i>blat de moro</i> , planta de la família de les gramínies. La cabellera es recolecta quan comença a eixir de la panotxa i aquesta està encara tendra i és de color clar, deixant-se secar a l'ombra. La decocció o la infusió té propietats diurètiques, uricosúriques i fosfatúriques, amb acció antiespasmòdica de l'aparell urinari. S'empra en el tractament de les cistitis, prostatitis, litiasi urinària, gota i edemes. Sin1: Barbellera de dacsà	Cabellera de maíz	<i>Zea mays</i>
Cabet de vena	Lesió a la pell de color roig i puntiforme que	Cabo de vena	Araña vascular

	desapareix al pressionar-la. Sin1: Cap de vena		Telangiectasia/ Telangiectàsia
Cabota	Gra. Extrem d'una cosa més gruixut o voluminós que la resta. També referit a una persona tancada d'idees. V. Cap	Cabeza	
Cabotetes	V. Camamil.la		
Cabra	V. Lladella		
Cabrelles	V. Cabres		
Cabres	Taques vermelles o morades que ixen a la pell, generalment de les cames, per la exposició directa al foc de la llar. Sin1: Cabrelles		<i>Eritema ab igne</i> Lívedo reticular/ Livedo reticular
Cabut	Persona tancada d'idees, difícil de convèncer. Sin1: Cabota	Terco Testarudo Tozudo Cabezota	
Cadarn*	Refredat. A la pell significa eccema o "catarro" de la pell.		Eccema agudo/ Eczema agut
Cagaleres	Evaquació de consistència líquida i generalment explosiva. Ex: "M'entren <i>cagaleres</i> de pensar-ho": tindre por o preocupar-se intensament per una cosa o un fet; "Em <i>cague</i> damunt", expressió tant amb sentit de por com sorpresa, emoció o alegria. Sin1: Cagarettes, cagueroles, caguets, cagarrites, cagarrines, caganeres, diarrera	Diarrea	Gastroenteritis/ Gastroenteritis
Caganeres	V. Cagaleres		
Cagarettes	V. Cagaleres		
Cagarrines	V. Cagaleres		
Cagarrites	V. Cagaleres		
Cagat	Malalt de blenorràgia, malaltia venèria popularment nomenada "gota militar", causada per <i>Neisseria gonorrhoeae</i> , patida per molts militars i mariners, malaltia difícil de tractar fins el descobriment de la penicil.lina. Ex: "Tindre el geni <i>cagat</i> ": persona de mal geni, d'atacs sobtats i furibunds. "Ser un <i>cagat</i> ": ser un covard. "Cagar-la": cometre una errada, clavar la	Purgaciones	Blenorragia Gonococia/ Blenorràgia Gonocòccia

	pota. Sin1: Purgació, gota militar		
Cagueroles	V. Cagaleres		
Caguetes	V. Cagaleres		
Caixqueta	Persona molesta i pesada en similitud amb picor i parasitosi.	Chinche	
Cala	Candela de sabó, sal, oli o d'origen vegetal (jolvvert untat amb mel), que introduït per l'anus estimula la defecació.	Supositorio	Supositorio/ Supositori
Calb [Calvo, calbo]	Persona amb poc pèl o sense pèl al cap, referit particularment a l'home.	Calvo	Alopecia androgènica/ Al.lopècia androgènica
Calentura	Temperatura del cos més alta del normal. També a nivell popular usat com a sinònim de pesat. Ex: "Mare vull un globet, xe xiquet no dones <i>calentura</i> " Sin1: Febró, febra	Calenturas	Fiebre/ Febra
Calfonada	Colp de calor. V. Sol al cap	Insolación	Golpe de calor/ Colp de calor
Calfred	V. Borró		
Caliu luètic*	Caliu de la malaltia luètica, que vol dir la fase de latència de la sífilis. El caliu són les cendres, que encara conserven el foc. El caliu luètic, referit a la latència de la sífilis, dóna una idea més exacta de la latència d'aquesta malaltia que encara que aparentment estiga curada pot reapareixer amb símptomes més tardans.		Sífilis latent/ Sífilis latent
Call	Duralló que es forma a les mans, genolls, pèsos o altres parts del cos, per efecte de la pressió o fregadís insistent d'un cos estrany. Ex: "Tenir doblers a <i>call</i> de mà: tenir diners per a pagar a l'acte" Sin1: Durícia, durea, duralló, callositat	Callo	Callosidad, Ojo de gallo/ Callositat, Ull de poll
Callositat	V. Call		
Cama	Part del cos compresa entre el genoll i el peu	Pierna	

	Extremitats inferiors. Ex: "Cametes al cul!", "Cames i a fugir!" són expressions que indiquen eixir corrent fugint del perill.		
Camallada	Passes donades amb rapidesa o forma de caminar amb energia. Passa llarga. Ex: "Vindre en dos <i>camallades</i> ": vindre molt ràpid.	Zancada	
Camamil·la [<i>Camamirla</i>]	Herba annual de la família de les compostes, subfamília de les tubuliflores, amb rametes de fulles molt dividides que rematen en unes <i>cabotetes</i> de botó grog i lígules blanques. Creix a terrenys erms, zona semimuntanyenca pedregosa com a les partides de la Lloma o Serra Gelada. S'empra en infusió de les cabotetes i té propietats antiespasmòdiques, sedants de l'aparell digestiu o de molèsties menstruals. Té també propietats antial·lèrgiques o antihistamíniques, s'usa per fer colutoris oculars en cas de conjuntivitis. Les cabotetes s'han emprat en infusió concentrada o en loció alcohòlica, per a donar color grog al cabell o per a conservar el color ros. Sin1: Cabotetes	Manzanilla Camomila	<i>Matricaria chamomilla</i>
Càmfor	Substància sòlida blanca d'olor forta i aromàtica molt usada a Medicina. Sin1: Alcohol alcanforat Sin2: Càmfora	Alcohol alcanforado	
Campaneta	V. Gallet		
Canal del braç	Avantbraç o part del braç que va de la mà al colze.	Antebrazo	Antebrazo/ Avantbraç
Càncer	V. Alcàncer		
Candir-se	Defallir, perdre les forces per consumpció gradual. Sin1: Decaure, carpir-se	Desfallecer	
Canella	Part anterior i prima de l'os de la tibia, molt dolorosa quan és colpejada, en la qual es formen amb facilitat úlceres per varius o manca de reg sanguini. Sin1: Espinella, canella de la cama	Espinilla Canilla Corva	
Cangrena	Desorganització i privació de vida d'una part del cos. Ex: "Tinc el dit <i>encangrenat</i> " Sin1: Gangrena		Gangrena/ Cangrena
Cansalada [<i>Cansalà</i>]	Part de greix del porc, situada entre la pell i la carn, que és de color blanc, i es guarda solejada per a	Tocino	Hipodermis/ Teixit cel·lular

	<p>guisar. Per extensió s'utilitza, figurada i familiarment, de l'home.</p> <p>Ex: "Mira tú si la <i>cansalà</i> és de pollastre!": expressió davant un fet sorprenent o estrany, o davant una situació difícil provocada voluntària o involuntàriament per una persona o una cosa, com per exemple un fenomen natural. "<i>Cansalà</i> i ous fregits, que lleven la vista als marits": quan a una persona la tracten bé, tot es tolera.</p> <p>"Suar la <i>cansalada</i>": Suar copiosament o fer grans esforços per arribar a qualsevol cosa."</p> <p>Sin1: Cotna</p>		subcutani
Cap	<p>Part superior del cos de l'home i anterior dels animals en la qual està el cervell. De vegades s'utilitza fent referència al cabell.</p> <p>Ex: "<i>Cap d'escarola</i>" cabells curts i cargolat, "<i>cap</i> com un fenoll", no té cabells.</p> <p>També s'utilitza referit a la part superior i visible d'una lesió.</p> <p>V. Cabota V. Descapçar V. Testa</p>	Cabeza	
Cap de vena	V. Cabet de vena		
Cap del dit	V. Molla dels dits		
Cap pelat	<p>Tinya que afecta als cabells del cap i dona un rodal sense pèl.</p> <p>V. Tinya</p>		Tiña capitis/ Tinya capitis
Cap rodó*	V. Torba		
Cap, calfament de	<p>Preocupació intensa, situació compromesa, cavilejar.</p> <p>Ex: "No em <i>calfes</i> el cap", deixa'm en pau.</p>	Preocupación	Obsesión
Caparra	<p>Paràsit habitual dels gossos, que pot transmetre per picada malalties cutànies com la Febra botonosa mediterrània.</p> <p>Hi ha gent que, per similitud amb l'animal, utilitzen la paraula per a denominar algunes lesions de la pell com la queratosis seborreica.</p> <p>Sin 2: Paparra</p>	Garrapata	<i>Rhipicephalos sanguineos</i>
Capoll	<p>Ametló o coberta protectora que elaboren les larves de certs insectes, especialment el cuc de seda. Per similitud s'utilitza per a referir-se al prepuci masculí.</p>	Capullo	Prepucio/ Prepuci
Cara	Part anterior del cap de l'home.	Cara	Faz Facies/

			Faç Fàcies
Cara de la mà	Part inferior, lleugerament còncava de la mà entre els dits i la monyica. Sin1: Replanell de la mà Sin2: Palmell	Palma	
Caragol	Mol.lusc espiral amb closca, la seua bava és utilitzada com a tractament tòpic en certes malalties dermatològiques.	Caracol	
Caragols	V. Rissos		
Carasses	Contracció voluntària dels músculs de la cara produïnt així una expressió grotesca, per efecte de mal olor, sabor, rebuig, o feta amb intenció de fer riure. Sin1: Carasseta	Mueca	
Carbonitx*	Tumor virulent, gangrenós, maligne, de color negre, que produeix ràpidament la infecció total de la sang. S'anomena així pel color negre degut a la necrosi que recorda el negre del carbó. Sin1: Bonjo		Carbunco/ Carboncle
Carbunculosi*	V. Malgrà		
Card	Herba que es gasta per a curar l'escaldadura. A la Vila Joiosa s'utilitza penjat al coll durant les festes de moros i cristians com a preventiu. N'hi ha moltes varietats, però la més utilitzada a la comarca és el <i>card panical</i> .	Cardo	<i>Carduus eryngium campestre</i>
Carn	Part muscular de l'home i dels animals. Es parla de diferents classes de carn segons característiques o localitzacions. Producte natural utilitzat com a tractament tòpic en certes malalties dermatològiques. Ex : "Carn de pit <i>carn</i> de poc profit" Sin1: Carnassa	Carne	Músculo/ Múscul
Carn bròfega*	Carn unflada o deformada per una cremada.		
Carn de gos	Pell molt seca que al tacte sembla rugosa i aspra o molt gruixuda i basta.		Queratosis pilar Neurodermitis/ Queratosi pilar Neurodermitis
Carn escalfida	Carn podrida.		

Carn fugida	Forma de denominar els esguinços, generalment de monyica o del turmell, consistent en inflamació, acompanyada d'afectació de lligaments o tendons. Estar prim.		Esguince/ Esguinç
Carn morta	S'utilitza per a referir-se a una porció de pell que té aspecte necròtic.		Necrosis/ Necrosi
Carnadura	V. Encarnadura		
Carnassa	V. Carn		
Carner*	Úlcera profunda que interessa la carn.		Úlcera/ Úlcer
Carnots	També emprat com a sinònim d'amígdales hipertròfiques i pòlips nasals.	Anginas Pòlips	Amígdalas/ Amígdales
Carnús*	Excrescència carnosa que es produeix principalment en una ferida o contusió. Derivat pejoratiu de carn.	Carnaza	Botriomicoma/ Botriomicoma
Carpir-se	Debilitar-se, consumir-se, tindre mal color, amoixamar-se. Perdre vigor per efecte d'una malaltia, del fred, etc. Ex: " <i>Carpir-se</i> de fred", gelar-se de fred	Aniquilarse Aterirse Marchitarse	
Carpó [<i>Escarpó, crepó</i>]	V. Saleret del cul		
Cartxot	V. Galtada		
Carudet, unguent de	Tipus d'ungüent. V. Ungüent Ex: A Benidorm s'utilitza l'expressió "Ser com <i>l'angüent de carudet</i> , que ni cura ni fa llaga", referit sovint al metge que no resol problemes o que no fa cas d'aquests, però tampoc erra, probablement per manca d'actuació. També és aplicable a altres professions com advocats o religiosos. És possible que l'expressió derive de l'antic <i>ungüent de canonet</i> que segons C. Llombart era un sabó de plom, diaquiló o emplast, i també unguent maduratiu compost de litargiri (òxid de plom fos a llàmines o escates mol petites, de color groc més o menys rogenc amb lustre vidriós) i oli comú. Una altra possibilitat es que vinga de "carudet" que es com denominen en alguns llocs al Rabet de gat		
Carussa	Expressió de la cara d'aspecte esmortit per efecte d'una malaltia, generalment present a la seua fase inicial o en la fase de recuperació. Cara pàl.lida i demacrada, d'aspecte malaltís.	Mala cara	

Carxot	V. Galtada		
Casc del cap [<i>Caixco del cap</i>]	Conjunt d'ossos que formen el crani.	Cràneo	Cràneo/ Crani
Cascadura	Contusió amb trituració de teixits.	Magulladura	Contusió/ Contusió
Cascall	<p>Planta de la família de les papaveràcies amb flors grans amb quatre pètals blancs, rosats, violetes, amb un pistil rodó u ovalat al centre de la flor, amb una coroneta al cap amb vuit o més radis. El fruit fa una cabota grossa rodona o axatada que conté les llavors.</p> <p>Cultivat com a planta ornamental i per la seua vistositat era freqüent veure-la als jardins de les cases de camp de la comarca. De les càpsules del fruit inmadur s'obté, al tallar-les, un làtex que constitueix l'opi i del qual s'extrau la morfina, a més d'altres alcaloides com la codeïna i la papaverina. La morfina va ser descoberta per F. W. Sertürner, farmacèutic alemany al 1804 i va revolucionar la farmacopea en el control del dolor. Desgraciadament la manipulació química de la morfina ha permès la fabricació de la heroïna, de greus efectes sobre l'organisme.</p> <p>Té acció analgèsica-narcòtica, antitussígena i antiespasmòdica. L'oli de les llavors té ús domèstic en la seua forma madura, ja que té escàs contingut actiu, per a fer gargarismes calmants del mal de queixals o per a la inflamació de les genives. Les cabotetes es comercialitzen com a aliment dietètic pel seu efecte hipocolesterolemiant. També ha estat usada per a regular el son dels recen nascuts, nens de pit o inclús xiquets més grans, en petita infusió o mullant el xupló. La tradició diu que era suficient per a provocar el son tan sols posar unes cabotetes de <i>cascall</i> baix del coixí del llit. Les cabotetes inmadures són molt perilloses pel seu alt contingut en alcaloides.</p> <p>Ex: "Més atontat que una carabasseta de <i>cascall</i>"</p> <p>Per via externa aquest oli s'empra per a cremades i eczemes de la pell</p>	Adormidera	<i>Papaver somniferum</i>
Cascar	<p>"<i>Cascar-se els pits</i>": emmalatir-se els pits de la dona lactant per obstrucció del canal de la llet.</p> <p>"<i>Cascar els peus</i>": adolorit per excés de caminar o mala disposició del calçat.</p>	Cascados Inflamados	
Caspa	Pellorbetes blanques, grassoses, que es formen a l'arrel dels cabells. V. Arna	Caspa	

Castanya	Producte natural utilitzat com a tractament tòpic en certes malalties dermatològiques. També sinònim de galtada.	Bofetada	
Castanyes	Forma popular de denominar els testículs. <i>Ex:</i> " Salut, pessetes i força en les <i>castanyetes</i> ". També queda ben reflexada en la següent cobla: "Un frare estava cagant darrere un costal de canyes, i un gat que passà per baix va i li arrapa les <i>castanyes</i> ". "Tindre la <i>castanya</i> torta": tindre mal humor. "Tindre <i>castanyes</i> ": ser valent. "Tindre <i>castanya</i> la cosa": referit a una peculiaritat especial d'un fet, que provoca sorpresa o enuig. Sin1: Ous, collons	Huevos	Testículos/ Testicles
Cataplasma	Medicament bla, compost de farina o plantes cuites amb aigua, que s'aplica exteriorment a la part malalta del cos. Sin1: Micapà, micapanet, pilma, emplastre	Cataplasma	Fomento/ Foment
Catifa	Mena de malaltia. <i>Ex:</i> "Tot aquell que tinga set, beurà mentres set tinga i el que estiga desganat perque tinga <i>catifa</i> o perque ha perdut la gana d'un disgust en la familia, li obrirem l'apetit sense usar de Medicina".	Malestar	Enfermedad/ Malaltia
Catxassa	Flema. Fredor d'ànim. "Tindre <i>catxassa</i> ": tindre molta paciència. Ser lent i pesat en els moviments o expressions o actuacions.	Pachorra	
Catxifollat	Trencat, damnat o mort per efecte de la imperícia d'una persona. <i>Ex:</i> "El metge se'l va acabar de <i>catxifollar</i> ".	Rematado	
Catxotxes	Persona de bon caràcter, dòcil, afable, de la qual els altres fàcilment se n'aprofiten.	Bonachon	
Caure malalt	Emmalaltir, posar-se malalt, perdre l'estat de salut. Sin2: Amalaltir, emmalaltir	Enfermar	
Ceba	Planta d'arrel bulbosa. El bulb és comestible, però també té ús com a tractament tòpic en certes malalties dermatològiques.	Cebolla	<i>Allium cepa</i>
Cegallós	Amb els ulls carregats i plorosos, lleganyosos, envermellits. Que té els ulls envermellits o lleganyosos.	Cegajoso Cegatoso	Blefaritis
Cella	Ratlla de pèl que revesteix la vora superior de l'òrbita de l'ull.	Ceja	

Cendrellós	Tacat o de color de la cendra.	Ceniciento	Dermatitis cenicienta/ Dermatits cendrellosa
Cera d'abella	Substància groguenca i blana que segreguen les abelles. Per la seva consistència i propietats, degudament elaborada, s'utilitza en la composició de molts preparats dermatològics emol·lients.	Cera de abeja	Cera d'abella
Cercadit*	V. Padastre		
Cèrcol	V. Clapa		
Cessions	Conjunt de fenòmens o símptomes morbosos que apareixen o desapareixen amb intervals més o menys fixos i distants, especialment en les febres. Especialment es parla de les cessions de la malària. V.Terciana	Accesos	Pico febril/ Accés febril
Cima de l' anca	Part proximal del fèmur que fa joc amb la pelvis. Sin1: Ballador de s'anca		Epífisis proximal del femur/ Epifisi proximal del femur
Cima del cap	V. Sol del cap		
Cirurgià [Celotjà]	Que es dedica a la cirurgia. Més comunament dit amb la paraula castellana <i>Cirujano</i> . Sin1: Operador	Cirujano	
Clapa	Petita extensió que es distingeix per alguna cosa de la superfície que l'envolta, especialment tros de color diferent que la resta de la superfície de la qual forma part. Sin1: Clariana, taca, tatxa, cèrcol	Mancha	Màcula/ Màcula
Clariana*	Obertura per on entra la claror. En Dermatologia s'usa per a indicar la caiguda de cabell en clapes, que té lloc a la sífilis.	Rendija	Alopecia sifilítica/ Al.lopècia sifil.lítica
Clau	Cadascuna de les dents més punxoses, situades entre els incisius i els queixals. Part necròtica del forùncol o clau del grà. Sin1: Clau de la boca, clau del grà, ullal, dentons	Colmillos Poro	Caninos, Clavo/ Caní, Clau
Clau de la boca	V. Clau		

Clau del grà	V. Clau		
Clenxa	1.Ratlla que divideix els cabells en dues parts, de forma natural o després de pentinar-los. Sin1: Ratlla del pentinat Sin2: Crenga, serrell 2.També s'utilitza per a referir-se al serrell, part dels cabells que pengen damunt del front, també sovint anomenat <i>xulla</i> . Ex:"Vine que et fique una mica de llima per a fer-te la <i>clenxa</i> ". Sin1: Parrús (Tàrbena i Marina Alta)	Raya Flequillo	
Clenxo	V. Trinxo		
Clisteri*	V. Cresteri		
Clot	Concavitat en la superfície d'un cos. Terme emprat per anomenar les marques que deixa la pigota.	Marca	Cicatriz varioliforme/ Cicatriu veroliforme
Clòtxina	V. Figa		
Clucar	Tancar l'ull, fer l'ullet	Guiñar	
Cocoroto	Tossaló al llenguatge infantil. V. Tossaló		
Coent	V. Coentor		
Coentor	Impressió que produeix una cosa coenta, sensació semblant a una cremada. Irritació extrema. Ex:" <i>Estar coent</i> ", estar enfadat, molest per un fet. Sin1: Picor Sin2: Coïssor, pruija	Picante Picor	Escozor/ Cuissor
Coïtja	V.Coentor. Terme probablement format per la conjunció de coentor i pruija.		
Colebrina	V. Serp		
Còlera	Malaltia infecciosa aguda transmesa pel <i>Vibrio Cholerae</i> , extraordinàriament perillosa i, en ocasions, epidèmica. Actualment, és rara a Europa però endèmica a l'Orient. La transmissió es produeix a partir de les deposicions dels malalts afectats i els portadors sans del bacteri que		

	<p>contaminen les aigües (infecció hídrica) i els aliments. Durant els dos últims segles, el còlera ha estat un problema constant a les comarques valencianes del sud i en concret a Benidorm. El 17 de setembre de 1834, es va declarar oficialment a totes les regions mediterrànies el còlera asiàtic, el qual es va estendre ràpidament a partir del port de Barcelona. A Benidorm, es va donar el primer cas a l'agost d'aquest any i es va considerar eradicada el 17 de novembre, després de causar 193 víctimes. Tanta era la virulència de la malaltia en aquests mesos que per a afrontar la faena, foren nomenats quatre soterradors. En l'eradicació d'aquesta epidèmia va intervindre el professor de la Facultat de Medicina de Màlaga, natural de Benidorm, Vicent Orts Llorca, el qual va ser portat expressament en qualitat d'expert per l'Ajuntament. L'epidèmia de còlera de 1854 va ser molt virulenta a la Comunitat Valenciana. Es dona per erradicada el 18 de novembre de 1854 després de causar 1913 defuncions. Entre 1859 i 1884 tenen lloc successives epidèmies.</p> <p>En 1910 es declara oficialment el còlera a Espanya, motiu pel qual en sessió de la Junta Local de Sanitat del 24 d'agost, es prenen oportunes mesures per a evitar-lo, com varen ser el cobriment de cisternes, l'allunyament dels animals del casc urbà, la neteja de sénies, basses, sèquies i safareigs, l'adquisició de calç viva, àcid fènic, sulfat de coure i zotal com a desinfectants. Així mateix, es constitueixen brigades sanitàries per a atendre malalts i a arregar cadàvers, a més de guàrdies per a impedir l'entrada al poble de transeünts, aprovant-se una dotació per a retribuir el servei de quatre monges per a socórrer malalts. Sembla ser que aquestes mesures foren plenament efectives, encara que al 1911 va haver-hi un petit focus. (114)</p>		
Còlic	<p>En sentit estricte, el dolor de tipus còlic fa referència al dolor visceral intestinal que té un caràcter espasmòdic, com el produït per la expulsió de pedres al ronyó o a la bufeta de la fel. En sentit popular s'empra en el sentit de tindre diarrea, vòmits o una combinació d'ambdues.</p> <p>També es coneix com <i>còlic tancat</i> o <i>còlic miserere</i> és l'obstrucció intestinal provocada per un tumor, un còlic biliar o una girada intestinal, que tenia una alta mortalitat al provocar paràlisi intestinal i peritonitis sèptica.</p>	Cólico	Gastroenteritis, Ileo obstructivo/ Gastroenteritis II.li obstructiu
Còlic miserere	V. Còlic		

Còlic tancat	V. Còlic		
Coll	Part del cos més o menys llarga i generalment estreta que uneix el cap amb el tronc.	Cuello	
Collons	V. Castanyes		
Color	Qualitat dels fenòmens visuals que depèn de l'efecte distint que produeixen sobre la retina les llums de diferent longitud d'ona; una varietat qualsevol d'aquesta qualitat, excloent el blanc i el negre. Referit a la pell trobem un gran varietat d'expressions. Ex: "Morta de <i>color</i> ", "Bon <i>color</i> ", "Ha perdut el <i>color</i> ", "Trencat de <i>color</i> ".	Color	
Colorat	V. Roig		
Colp	Contacte brusc d'un cos en moviment contra un altre. Alteració dels teixits orgànics produïda per cops sense trencament de pell. Sin1: Tussaló, copoló, topoló	Golpe	Contusión/ Contusión
Colrada*	Flamarada súbita. Enroigiment inflamatori.		Flushing/ Flushing
Colradura*	Insolació. Paraula derivada de colrar que vol dir emmorenir o donar color de torrat. V. Sol al cap	Insolación	
Colze	Part posterior i convexa de la juntura del braç i l'avantbraç.	Codo	
Comare	Dona que ajuda a les dones en el moment del part. Sin2: Llevadora	Comadrona	
Componedor	Curander que es dedica exclusivament a tractar malalties de causa traumatològica. Sin2: Eixarmador		
Comprimit	V. Píndola		
Conill, en	Nu, sense roba. Ex: "Anar en <i>conill</i> ". Posar-se en <i>conill</i> : Sin1: Nuet, despullat, anar en cuïros	Ir en conejo Ir en pelotas	Desnudo/ Nu
Constel.lació [<i>Constal</i> <i>ció</i>]	V. Passa		

Consumir	V. Amoixamar		
Contagiós	Que es trasmet per contagi, que vol dir transmissió d'una malaltia per contacte directe o indirecte del malalt amb el sà.	Contagioso	
Contrafet	Que pateix una deformitat del cos, generalment de la columna, provocant gepa o altres deformitats com escoliosi o cifosi. Que li manca algun membre o el té deformat. V. Gepa Sin1: Esguerrat, geperut, lliasiat	Contrahecho Lisiado	
Convalecència	Estat de qui es recupera d'una malaltia.	Convalecencia	
Copoló	V. Tossaló		
Copró	V. Saleret del cul		
Corba	Part de darrere del genoll. Sin1: Garreta Sin2: Sofratja		Hueco popliteo/ Buit popliti
Corcoll	Persona molesta per la seua insistència reiterada i pesada. Homologia per l'efecte que fan certs insectes dels cereals.	Gorgojo	
Cordetes	V. Trena		
Corfa	V. Escorfa		
Corona	La part superior i central del cap de l'home. Centre de la part superior del cap. Sin1: Coroneta del cap	Coronilla	
Corpienta	Derivat de la paraula <i>corpenta</i> . Emprada en el sentit de "corpulència", també és referit al cos d'una persona xicoteta i rodanxona. Altre sentit de la paraula fa referència a valentia, decisió, coratge o ànim per a fer una cosa.	Corpachón	
Corroure	Destruir lentament una cosa consumint-ne la superfície com si la rosegaren, especialment per acció química.	Corroer	
Cos	Conjunt de les parts materials que componen l'organisme de l'home o dels animals.	Cuerpo	
Cositó	Cosida mal feta i per extensió cicatriu deforme per efecte d'una sutura roïn. V. Cuscosit	Costurón	

Cosquerelles [<i>Coscanelles,</i> <i>cosconelles,</i> <i>coscarelles</i>]	Sensació espasmòdica provocada pel contacte lleuger en certes parts del cos, com les plantes dels peus, les aixelles o la panxa, que provoca rialles. Ex: "Tindre males <i>cosquerelles</i> »: tindre males puces. « Buscar-li a un <i>les cosquerelles</i> ”: buscar on li molesta. Sin1 : Picorettes, cuscanelles Sin2: Cossigolles, pessigolles	Cosquillas	
Costat	La regió de les costelles a la dreta o esquerra del cos.	Costado	
Costella	Cadascun dels ossos corbats que en els mamífers i altres vertebrats van articulats a les vértebres o espinada i formen en conjunt la caixa òssia que protegèix les vísceres toràciques. Sin1: Xulla	Costilla	
Costrera	Dessecació de l'exudat d'una ferida que queda damunt la pell. També indica una infecció de la pell caracteritzada per un exudat sec de color de la mel.		Impétigo/ Impetigen
Costrir-se [<i>Costir-se,</i> <i>custrir-se</i>]	Fer-se crostra a la pell després de tallar-se generalment pel fred. Sin1: Crostrar-se		Reepitelizar/ Reepitelitzar
Costura	Senyal que queda en la pell després de curada una ferida. Sin1: Costuró	Cicatriz	
Costuró	V. Costura		
Cotna [<i>Conna, corna,</i> <i>cona</i>]	Pell gruixada i fòrta. Ex: Suar la <i>conna</i> :suar copiosament Sin1: Cansalada	Grasa	Hipodermis Tejido celular subcutàneo/ Teixit cel.lular subcutani
Crani	Conjunt dels 8 ossos que formen la part més elevada del cap.	Cráneo	
Creïlla tallada	Tubèrcul natural habitualment d'ús alimentari, utilitzat com a tractament tòpic en certes malalties dermatològiques.	Patata cortada	<i>Solanum tuberosum</i>
Crema	Pasta més o menys clara i semblant a la part més grassa de la llet que puja a la superfície al reposar i seveix per donar finor a la pell.	Crema	
Cremada	Senyal que queda al cos per l'acció destructora del foc o un altre agent tèrmic.	Quemadura	

Creumar	V. Abrasir		
Creomor	V. Coentor		
Cresteri*	V. Lavativa Sin1: Clisteri	Lavativa	
Crietes	V. Cabrasses		
Crosta	V. Escorfa		
Crostrir-se	Estar ple de dolors, amb gran cansament o fatiga. Soroll que fan les articulacions dels ossos per efecte d'un moviment bruscat o extraordinari. Sin1: Cruixit	Quebranto	
Cruixit [<i>Cloixir, croixit</i>]	V. Crostrir-se		
Cua	V. Trena		
Cucaratxa	Producte natural derivat de la seua molla, utilitzat com a tractament tòpic en certes malalties dermatològiques.	Cucaracha	
Cucs	Paràsits intestinals de la família dels helmints, com els àscaris i els oxiurs. Ex: "El que tinga <i>cucs</i> que pele fulla", qui tinga problemes que els aguante o els solucione.	Lombrices Gusanos	Helmintos/ Helmints
Cueta de l'ull	Angle o comisura externa de l'ull.	Rabillo del ojo	
Cuiro [<i>Cúrio</i>]	Pell de l'animal i per extensió, de l'home. Sol fer referencia a una de les capes de la pell, que és la dermis. Ex: "Se m'ha clavada una punxa entre carn i <i>cuiro</i> ".	Cuero	Dermis/ Dermis
Cuiros, anar en [<i>Cúrios</i>]	V. Conill		
Cuixa	Part de la cama desde la seua articulació amb el cos fins al genoll.	Muslo	
Cul	Part inferoposterior del cos humà on està situat l'orifici d'expulsió dels excrements o anus. V. Besanca Sin1: Culera, pompi, pandero	Culo	Glúteo/ Gluti
Cul de poll	V. Berruga		
Culcosit	V. Cuscosit		

Culera	V. Cul		
Curar	Posar-se bó, com a recuperar l'estat de salud.		Curar/ Guarir
Curro	Persona que només té un braç. També anomena la persona que fa servir la mà esquerra per a escriure. Sin1: Manco, esquerrà	Manco Zurdo	
Currufa	Cicatriu abultada, més gran del normal.		Queloides/ Queloid
Currutxè	V. Gorrinet		
Cuscanelles	V. Cosquerelles		
Cuscosit	Cosa mal cosida, que té bonys i arrugues. Sin1: Cositó, culcosit	Costurón	
Cutis	Pell de la cara. Sin1: Pell fina		
Davantall*	Malaltia infecciosa que dona un estat gripal i un exantema, i que era importada per la gent que viatjava en els vaixells que venien d'Amèrica. En els animals, davantal i davantalet són els noms que reben l'epiplon major i menor.		Dengue, Epiplon/ Dengue, Epipló
Decaure	V. Candir-se		
Demacrat	V. Pansit		
Dent	Cadascun dels ossets situats dins la boca dels mamífers i altres vertebrats i que seveixen per la pressió i masticació dels aliments. Sin1: Dent grossa, dentola	Diente	
Dent grossa	V. Dent		
Dentada [Dentà]	V. Mòs		
Dentola	V. Dent		
Dentons	V. Claus		
Descabotar	V. Escabotar		
Descangallat	V. Despeat		

Descapçar	Llevar la part superior d'una cosa, s'utilitza referit a buidar els grans o barbs a l'acné. Sin2: Descabotar, escabotar	Descabezar	Extrudir/ Extroure
Descarnat	Mancat de carn. V. Carn		
Descorfar	V. Corfa		
Descrostrar [<i>Escostrar</i>]	Llevar la crostra.		
Desfer-se	Es diu de qui s'aprima progressivament i ràpid com a conseqüència d'una malaltia. Ex: “ <i>Desfer-se</i> com la sal en l'aigua”		
Desfici	Estat d'agitació, intranquil.litat i nervis continuada produïda per un mal físic o moral, per una passió o un desig. Ex: “ <i>Desficiós</i> ”, en estat de permanent agitació o nerviosisme, que no para quiet. Sin1: Suplici	Desazón Desasosiego	
Desinflamar [<i>Desanflamar</i>]	Llevar l'inflamació, fer cessar d'estar inflammat. V. Inflamació	Desinflamar	
Desinflamatori	Medicament amb propietats antiinflamatòries.	Antiinflamatorio	
Desinflar	V. Desunflar		
Desmadeixat	Molt cansat, esgotat.	Agotado	
Desmai	V. Agonia V. Finoreta		
Despeat	Molt cansat. També dolorit dels peus per haver caminat massa. Sin1: Descangallat, espeat	Descoyuntado	Agotado/ Esgotat
Despullat	V. Conill		
Desunflar	Llevar l'inflor. Sin1: Desinflar		
Diarrera	V. Cagaleres		
Dit	Cadascuna de les extremitats tàctils de la mà o el peu., per ordre s'anomenen: dit polze o gros, dit	Dedo	

	<p>senyalador o índex , dit del mig o cor, dit de l'anell o anular i dit gorrinet o esguerreny.</p> <p>V. Gorrinet</p> <p>Ex: “Es conegut el joc que se li fa als xiquets xicotets, que amb algunes variants, agafant la mare successivament el polze, l'índex, el cor, l'an.nular i el xicotet o gorrinet de la mà, li va diguent, segons agafa cadascun d'ells, fent-li cosquerelles finalment al centre de la mà: “éste és el pare, ésta és la mare, éste demana pa, este diu que no n'hi ha, <i>gorronyeu, gorronyeu, que a la caixeta no n'hi ha!</i>” Altres variants acaben: <i>gorrinet sanxet</i>, que al calaixet n'hi haurà! o bé: no en menjarem, no en menjarem!”.</p>		
Dit annular	V.Dit	Dedo anular	
Dit currutxé	V. Dit	Dedo meñique	
Dit d'enmig	V. Dit	Dedo corazón	
Dit de l'anell	V. Dit	Dedo anular	
Dit gros	V. Dit	Dedo pulgar	
Dit index	V. Dit	Dedo índice	
Dit manuvell	V. Dit	Dedo meñique	
Dit menut	V. Dit	Dedo meñique	
Dit mig	V. Dit	Dedo corazón	
Dit senyalador	V. Dit	Dedo índice	
Doctor	V. Metge		
Dogues	<p>Regruix de carn limitat per un solc produït per excés de greix en el cos d'una persona o animal. Lesions lineals provocades per agressió física produïda amb una doga (corda) i per extensió aplicat a la pell de la panxa, tant per obesitat. embarç, adolescència o malaltia (Cushing).</p> <p>Sin1: Sacsons, rolls</p>	<p>Michelin</p> <p>Orzas</p> <p>Duelas</p>	<p>Estrías/</p> <p>Etries</p>
Dolent	Malalt, que té dolor físic o manca de salut.	<p>Estar enfermo</p> <p>Estar malo</p>	
Donar-se	Abandonar-se, sense capacitat de resposta, per efecte d'una malaltia. Estar en una situació de debilitat extrema.	Agotarse	<p>Extenuarse/</p> <p>Esflaquir</p>

Donzella	Planta de la família de les compostes que s'empra la seua aigua després de la cocció per al tractament de bambolles.	Ajenjo	<i>Artemisia absinthium</i>
Drap	Roba o teixit de qualsevol mena que mullat amb algun líquid determinat s'aplica damunt la pell per secar o llevar la inflamació. Ex: "Drap de llí o de llet"	Gasa	Fomento/ Foment
Durea	V. Call		
Durelló	Mal enquistat. Sin1: Call, durea, durícia		
Durícia	V. Call		
Eccehomo	Persona molt nafrada o colpejada. Ex: "Estar fet un <i>eccehomo</i> " Sin1: Ansiomo	Eccehomo	
Eczema	Malaltia de la pell en que apareix una inflamació amb unes vesícules.	Eczema	
Eixancat	V. Enxancat		
Eixardor*	V. Ardor		
Eixarmador	Varietat de curander que curava tota mena de malalties per art d'encantament, és a dir, que no tenia necessitat d'utilitzar cap tipus de medicament, perquè tirant mà als psalms, ja foren de David o Salomó, treia les xacres dels cossos i fins i tot acabava amb aquelles que feien niu al cervell. L'eixarmador era realment un especialista en tornar ossos al lloc, cosa que feia passant el dit polze per sobre de la part descojuntada mentre traçava creuetes i els llavis trenaven oracions quasi sempre tretes dels psalms. Encara avui tenim al nostre voltant gent aficionada que treballen com a favor i no ja com a <i>modus vivendi</i> .	Ensalmador	
Eixarop [Aixarop]	Substància Medicinal que es fa coent sucre amb aigua fins que es fa espés, afegint-li substàncies refrescants o Medicinals de les quals pren noms especials: <i>Xarop de poma</i> , <i>Aixarop de llençol</i> (enllitament per curar-se). A Benidorm aquesta paraula ha estat específicament emprada per a anomenar el concentrat de garrofa que durant molts anys, especialment durant la guerra civil i la postguerra, s'utilitzava com a substitut del sucre per a endolcir el cafè, la llet, o fer dolços. Sin1: Xarop	Jarabe	Jarabe/ <i>Xarop</i>

Eixart*	Empelt. V. Empeltar	Injerto	Injerto/ Empelt
Eixeringa	V. Xeringa		
Eixida	Erupció cutània de tipus explosiu o brusc. <i>Té una eixida</i> , té un brot agut d'una malaltia de la pell. V. Florà	Erupción	Exantema/ Exantema
Eixut	Privat d'aigua o altre líquid que li correspondria pel seu estat natural. Sin1: Sec	Seco Enjuto	
Electuari*	V. Letovari		
Element	Persona, individu que forma part d'una col·lectivitat. Sin1: Aliment		
Embenar	Lligar amb una bena. V. Bena	Vendar	
Embotornat	Inflat per una malaltia. Ex: "Tens la cara embotornada" V. Botinflat	Hinchado	Edematoso/ Edematos
Embovat	V. Angelicalat		
Embrutar	V. Empastifar		
Emmalaltir	V. Caure malalt		
Empapussar	Donar de menjar de forma compulsiva o exagerada en grans quantitats. Sin1: Atxibonar	Atiborrar	
Empastifar	Untar de cosa pastosa o líquida espessa. Sin1: Embrutar	Embadurnar Engrudar	Untar/ Untar
Empeltar	Inserir en una branca o soca d'un arbre una part d'un altre arbre proveït d'una o més gemes de manera que s'estableixca entre ambdós una unió permanent amb objecte de produir una varietat o barreja de fruits. Així per similitud: Inserir una porció de teixit viu en una part lesionada per establir-hi una unió íntima. Sin1: Eixartar	Injertar	
Empeltar la pigota	Vacunar contra la pigota.		
Empenya del peu	Part dorsal i superior del peu.	Empeine	

Emplastre	V. Cataplasma		
Emponnar-se	V. Aponnar-se V. Ajocar-se V. Acatxar		
Encangrenar	V. Cangrena		
Encarnadura	Soportar molt bé el mal físic o psíquic. Superar amb facilitat les malalties. Tindre bon caràcter o encaixar els problemes o dificultats amb facilitat. Ex : "Tindre bona <i>encarnadura</i> ". Sin1: Carnadura	Encarnadura	
Encarnat	V. Roig, Vermell		
Encetar	Pelar o irritar. Ex: "Aquestes sabates li <i>enceten</i> els peus".	Rozar	
Enconar	Posar mel en el paladar d'un nounat per fer-li prendre el gust de mamar.	Imbuir	
Encreuallar-se	Sentir-se obstruïda la respiració per haver fet mala via el menjar, la saliva. Si es líquit: Passar-se al vedat, anar-se'n per altra via, pasar-se al veïnat. Si es sòlid: Parar el mos, fer-se un nuc, fer-se una pilota, atragantar-se. Sin2: Ennuagar-se	Atragantarse	
Endenyar	Paraula pròpia per a denominar la infecció, per exemple d'una ferida. Irritar-se una ferida o colp per infecció o altre transtorn. Ex: "Mal <i>endenyat</i> " és una ferida infectada	Infectar	
Enfeltrit	De color i consistència semblant al feltre. Es diu d'una pell que té aspecte brut i una mica dur.	Infiltrado Sucio	
Enfit	Indigestió o empatax produït per excés de menjar o aliments en mal estat. <i>Trencar l'enfit</i> : Remei popular per a aliviar o curar l'estat d'enfitament. És administrat per dones que tenen "gràcia".	Empacho	
Engangrenat	V. Cangrena		
Engolir	Empassar-se els aliments sòlids o líquids per la gola. Creure's una mentida.	Tragar	
Engonal [<i>Angonal</i>]	Part del cos en la unió entre la cama i el ventre. Plec que es forma en la unió.	Ingle	

Engrunar	Xafar una extremitat del cos amb un objecte o per efecte de la xafada d'una altra persona. Homologia pel tipus de moviment de pressió amb sentit giratori necessari per a engrunar o desprendre el gra de les panolles o de les llegums. Ex: "M'ha <i>engrunat</i> el peu d'una xapà".	Desgranar	
Engrunyoniir-se	Posar-se difícil de fer funcionar una cosa a causa de la humitat, s'utilitza referit a les articulacions quan existeix dificultat de movilització.	Enmohecerse	Artrosis/ Artrosi
Enravenat	Privat de flexibilitat, rígid. Quedar en hipotèrmia.	Inmovilizar Congelar	
Ensalada bullida	Producte natural utilitzat com a tractament tòpic en certes malalties dermatològiques.	Ensalada hervida	
Ensofrar	V. Sofre		
Ensolanada	V. Sol al cap	Insolación	Golpe de calor/ Colp de calor
Ensomordit	Ensopit, endormiscat.	Adormilado Sopa Atontolina-do Somnoliento	
Entabutxat [<i>Entabuixat</i>]	Tindre el cap torbat per soroll, olor, dolor. Mal de cap. Sensació mal definida anomenada tècnicament <i>aura</i> , que precedeix la migranya durant la qual poden percebre-se colors u olors especials. Mareig. Ex: "Tindre el cap <i>entabuixat</i> ".	Aturdido	Migrañoso/ Migranyós
Enteniment	V. Trellat V. Geni		
Entrecoix	Regió ano-perineo-genital entre els solcs de separació de les cuixes. Part del cos on s'uneixen les dues cuixes. V. Besanca	Entrepierna Ingle	Periné/ Periné
Entrenyons	Part de les vísceres del peix, generalment l'aparell digestiu. La paraula s'empra aplicada a les persones, seguint el costum del llenguatge mariner.	Tripa	
Entresuat	Mínima humitat per efecte de la suor. Sin1: Suarós, suós, suorós.	Entresudado Sudado	
Enverinar	Danyar o matar per efecte del verí.	Envenenar	
Enxancat	Posat amb les cames obertes molt separades. Forma de caminar o posar amb les cames obertes per efecte	A horcajadas Derrengado	

	d'un colp, cansament, dolor o lesió. Sin1: Estar estobat, escarrapat, espatarrat, eixancat.		
Enxissero	V. Saginero		
Epidèmia	Malaltia que afecta una població o comarca durant un espai de temps i un gran nombre de persones per causa comú (degut a la transmissió característica de la malaltia) o accidental. Distintes epidèmies han afectat Benidorm, la comarca, la província o l'Estat espanyol, les quals han causat gran mortalitat, com la <i>pesta</i> a l'edat mitjana, el còlera en el segle XIX (V. còlera.) o la grip. L'epidèmia deu ser distingida de l' <i>endèmia</i> que consisteix en la presència practicament contínua, amb baix nivell de virulència, de certes malalties, generalment transmissibles per insectes o animals i que han afectat Benidorm i part de la comarca fins la primera meitat del segle XX: brucel·losi (V. malteses), pal·ludisme (V. tercianes), febre tifoidea o tifus exantemàtic (V. tifus). Sin1: Passa, constel·lació	Epidemia	
Eriçó	V. Borró		
Eriçonar	V. Borró		
Erisipela	V. Sipela		
Esbalair-se	Quedar-se estupefacte, atònit, sorprés per una gran impressió. Desmaiar-se.	Asombrarse Desmayarse Pasmarse	
Esblanquit	De color blanc o que ha perdut el color per efecte d'una malaltia o manca de salut.	Pàlido	
Esborrarar	Posar els pèls de punta. Horriritzar. V. Borró Sin1: Aborrarar		
Escabiosa	Herba de 30-90 cm, família de les dipsacàcies, amb pèls blanc en el tall, flors agrupades en cabotetes dorades o color caramel. Quan es perd la flor queden uns fruits amb una coroneta punxeguda. La variant <i>maritima</i> és semblant, de flors rosades, vermelloses o purpúriques fosques, amb fruits semblants a una pinya. Creix en marges de bancals i terrenys erms. Conté matèries tàniques en les fulles i s'ha emprat clàssicament en el tractament de la sarna (produït per la parasitació pel <i>sarcoptes scabiei</i>) i afeccions cutànies com eczemes o	Viuda silvestre	<i>Knautia arvensis</i>

	psoriasi, així com en la neteja i desinfecció de ferides. Sin1: Escarpiosa		
Escabotar	Llevar una prominència, desgastar o traure una part d'alguna cosa, fregant, gratant, raspant. Sin1: Descapçar, descabotar		
Escaldadura	Vermellor i coentor, coïtja a la pell pel contacte d'una cosa aspra o corrosiva, normament a la zona dels plecs. Ex: "Eixir <i>escaldat</i> " Sin1: Escaldamenta	Quemadura	Intertrigo/ Intertrigen
Escaldamenta	V. Escaldadura		
Escaldar	Efecte produït a la pell per una escaldadura		
Escalfit	Es diu referit generalment a l'aigua pudenta de basses, sèquies o xarques, quan aquesta no corre i és pobra en oxigen, font potencial de malalties transmissibles per mosquits o per contacte cutani. Variant d' <i>escalfeït</i> o <i>escalfeïda</i> , que s'empra en la llengua normativa com sinònim de corromput o alterat per efecte del calor. Podrit. V. Carn (carn escalfida)	Podrido	Descompuesto/ Corromput Escalfeït
Escampar els polls	Treure els polls del cabell. Sin1: Despollar V. Poll		Despiojar/ Despollar
Escarlatina	Malaltia contagiosa caracteritzada per una inflamació de la gargamella i una erupció cutània de color escarlata.	Escarlatina	
Escarlèbit	Referit d'una persona prima, raquítica, com <i>estar fet un escarlèbit</i> . Té una coincidència amb la paraula mallorquina <i>escal.lèbit</i> "persona insignificant" i "ferida a la cara", variant de la locució catalana d' <i>esquillèbit</i> o anar de gairó. Corominas assenyala que pot ser una absorció popular d'alguna expressió llatina com ara <i>squalebit terra</i> , terra erma, deserta, en ruïnes. V. Flac	Esquelético	
Escarnir	Fer burla. Imitar una persona amb gestos o veus, amb un sentit burlesc. Menyspreuar. Ex: "No m' <i>escarnixques</i> "	Burlar	
Escarpiosa	V. Escabiosa		

Escarrapat*	V. Enxancat		
Escata	Cadascuna de les làmines òssies, primes i transparents, generalment encavalcades una damunt l'altra que cobreixen la pell de molts de peixos i alguns animals. Per semblança amb aquestes escates s'anomenen així les crostes primes que es formen a la pell. Sin1: Pellorfa Sin2: Peladita	Escama	
Escorbut	Malaltia generalment caracteritzada per ulceració de genives i hemorragia de mucoses, provocada per la manca de vitamina C a la dieta, era ben coneguda pels mariners i oficials de la comarca els quals feien provisions de fruita i particularment de cítrics per tal de combatre-la. Es caracteritza per hemorràgies gingivals, cutànies i musculars i deixada evolucionar provoca invalidesa, infeccions afegides i també la mort. El plaç de carència necessària de la vitamina s'estima en tres o quatre mesos, per lo qual a les grans travessies de la navegació a vela dels segles XVIII i XIX no era infreqüent l'aparició de casos esporàdics provocats pel dèficit acumulat dels llargs períodes d'embarcament (124).	Escorbuto	
Escorfa	Crostera d'una ferida o nafra. Resultat de la dessecació de l'exudat d'una ferida a la pell. Ex: "Descorfar els grans o llagues": Llevar la corfa a una ferida. Sin1: Pellorfa, escata, crosta, corfa Sin2: Clofolla	Càscara Costra	
Escorxar	Sense pell. Vé de llevar el cuir als animals grossos com els bovins o la pell dels animals petits com els ovins.	Desollar	
Escrofulària	V. Setge		
Esgarrany	V. Arrap		
Esglaiat	Espantat amb forta por o sorpresa.	Espantado	
Esgroqueir	V. Grogós		
Esguell	V. Arrap		
Esguerrat	V. Contrafet		
Eslleuguit*	V. Flac		
Eslloamat	Amb mal de renyons, de lloms o de columna	Deslomado	Lumbalgia

	lumbar.		Hernia discal/ Lumbàlgia
Esme	Seny, enteniment. “Tindre <i>esme</i> ”: mesura en fer les coses. Habilitat manual o facilitat en trobar a les palpes allò que es busca. Ex: “Ja has tirat l’oli; és que no tens <i>esme</i> ”	Juicio Medida Mesura Esmero	
Esmortit	Que ha perdut la vitalitat, amb manca de vivesa. Que està com a mort, amb disminució del nivell de consciència.	Mortecino	
Esmussar	Fer una impressió aspra i desagradable a les dents, per efecte de substàncies àcides com la llima, o els sorolls aguts. Aborronar-se la pell. Sin1: Armussar, retisar, fer tirícia	Dar dentera Erizarse	
Esparver	Alt i espigat. Homologia de la forma viva de créixer l'esperver, planta de la família de les llaviades, semblant al <i>timonet</i> , nomenada també <i>orella de rata</i> . L'esperver és també un au rapaç de la família de les falcònides, pel que la frase <i>tindre ulls d'esperver</i> , tindre ulls vius, de mirada intensa i penetrant, estaria en relació amb la vista certera d'aquest animal. Ex: "Eixe xiquet està alt com un <i>esperver</i> », « Tindre ulls d' <i>esperver</i> ”	Zamarrilla Tomillo macho	<i>Teucrium pollium</i> <i>falco nisus</i> i <i>falco tinnunculus</i>
Espatarrat	V. Enxancat		
Espatla	V. Esquena, muscle		
Espatlat [<i>Espal.lat,</i> <i>espalat</i>]	Acció d'espalllar, fer o fer-se mal per efecte d'una caiguda o un colp. Estar adolorit. Sin2: Esllomat, cruixit	Estropeado Desgraciado Derrengado	
Espatlla	V. Esquena		
Espeat	V. Despeat		
Espellar*	Llevar la pell.	Despellejar	
Esperit	Substància pura i sutil emanada de la destilació de certs cossos. <i>L'esperit de ví</i> o simplement esperit es l'alcohol vínic i el terme s'utilitza per a referir-se a l'alcohol com a desinfectant. <i>L'esperit de Codony</i> es feia fent a trossets el codony en alcohol de 90°, i es penjava tapat a la soca d'un arbre per a fermentar amb el sol. Es gastava passats dos mesos, fent fregues per a curar ferides, colps, o com a calmant de lesions quan s'estava treballant al	Alcohol Alcohol de membrillo o Codoñate	

	camp. Sin1: Alcohol		
Espernegar	Agitar les cames de forma violenta. <i>Espernegat pels camins</i> , caminar de manera vehement, superant obstacles, quedant-se exhaust.		
Espígol	Planta llaviada, d'uns dos pams d'alçada, amb flors blaves als extrems d'un intens aroma, cultivada sovint als jardins, creix en estat natural a la serra d'Aitana. Rica en essència d'espígol, d'alt contingut en alcohols. Es prepara en forma d'infusió com a digestiva per a combatre el meteorisme i els espasmes. A l'exterior, recent preparada s'usa com a desinfectant de ferides en forma de compreses. Per al reumatisme s'empra essència barrejada amb alcohol de 90° per a fer friccions.	Espliego Lavanda	<i>Lavandula spica</i>
Espina	V. Espinàs		
Espina dorsal	V. Espinàs		
Espinada	V. Espinàs		
Espinàs	Columna vertebral. Sin1: Espinada, espina, espina dorsal	Espinazo	Columna vertebral/ Columna vertebral
Espinella	V. Canella		
Espolsar	Treure's de damunt allò que destorba. Descarregar un colp o una frase bruscament a una persona. Emetre una sentència o juí. Dir una mentida. "Estigues quiet o t'espolsaré". "Ell se les espolsa a soles". "Se les espolsa com vol". "Va i m'espolsa que aixó era d'ell". També s'usa com a sinònim de traure la pols.	Sacudir	
Espoltir	Estufar una persona amb una frase o paraula. "Li va pegar dos espoltides i es va callar". També s'aplica a un moviment brusc del cos i agitació dels cabells.	Sacudir	
Esquena	Part posterior del cos humà des dels muscles fins a la cintura.	Espalda	
Esquerrà	V. Curro		
Esquerreny	V. Dit		
Estabornit	V. Estomordit		

Esternudar	Acció d'espigar pel nas de manera brusca i violenta. Sin1: Estornudar	Estornudar	
Estirabusson [<i>Tirabuixons</i>]s	Rissos. Sin1: Rull, arrisat, rissos		
Estobat,estar	V. Enxancat		
Estomordit	Espantar-se, perdre el seny, els sentits, per la por o la sorpresa. <i>Ex:</i> "Em vaig quedar <i>estomordit</i> " Sin2: Esmordit, estabornit	Espantado	
Estribot	Reacció desmesurada d'una persona, d'acció o de paraula amb component d'agressivitat cap a una altra. " <i>Fer estribots</i> ", fer veuades, eixida de to, acudit estrambòtic.		
Estroncat	Sense forces ni energia vital. Esgotat per efecte de la febra.	Destronca-do	
Fadri, estar	V. Femat, estar		
Fang	Producte natural obtingut de la barreja de la terra amb l'aigua, utilitzat com a tractament tòpic en certes malalties dermatològiques i picades d'insectes.	Barro Lodo	
Farfallós	Persona que pronuncia defectuosament la esse i la fa semblant a la Z del castellà. Sin1: Sessellós		
Farmàcia	La farmàcia actual com a oficina de dispensació de medicaments per part del farmacèutic que exerceix la seua professió com a tal prové d'un model de principis del segle XIX, encara que l'art farmacèutic és molt antic. Abans d'aquesta època els propis metges preparaven els seus remeis o ho feien a través d'apotecaris especialitzats, generalment sols disponibles a les grans ciutats.	Farmacia	
Fava	Lesió elemental primària de la pell, caracteritzada per una elevació dèrmica, aplanada, vermella, <i>pruent</i> , de contorn arrodonit, que evoluciona ràpidament i no deixa senyal. Erupció a la pell única o múltiple, de tipus inflamatori, sense arribar a ser bambolla, rogenca i generalment acompanyada de picor, provocada per picades d'insecte (mosquit, xinxa, puça...) o en el curs de processos infecciosos o al·lèrgics. Forma popular de denominar el membre viril. V.Piu	Haba Pene	Habón,pene/ Fava, penis

	Sin1: Favassa Sin2: Guirola		
Favassa	V. Fava		
Febra	V. Calentura		
Febró	V. Calentura		
Fel	Humor viscos, verdós, groguenc, de gust molt amarg procedent del fetge.	Hiel	
Fel de terra	Herba de la família de les Gencianàcies que conté el glucòsid eritrocentaurina, molt amarg, per això el seu nom. Té propietats tòniques, estimulant de l'apetit, i té acció sedant sobre dispèpsies de fermentació que provoquen gasos o meteorisme. La variant <i>Centarium quadrifolium</i> té propietats hipoglucemiantes, pel qual s'empra en diabètics. Popularment, s'empra va per a tractar les febres de Malta. Pel contingut en swertiamarina i genciopirina té activitat antibacteriana i antifúngica. Es pren en infusió amb un raig d'aiguardent, per fer soportable l'amargor. V. Malteses	Centaura	<i>Centarium umbellatum</i>
Fel sobreixida	Icterícia, exteriorment es manifesta en color groc a la pell. Sin1: Aliacà, aliacrà		Icterícia/ Icterícia
Femat, estar	Estar fort, alt, créixer veloçment. Ex: "Este xiquet està <i>femat</i> "	Estar hecho un mozo	
Femta	Excrement producte de la defecació humana o animal. V. Ponderada.	Caca Estiércol	Excremento/ Excrement
Fenoll [<i>Fanoll</i>]	Planta umbel·lífera abundant a terrenys erms, secs, marges de camins i bancals, de tall prim i alt que remata en un rosetó de 12 a 30 radis. De cadascun d'aquests ix la umbel·la, de flors grogues. Té olor característic a anís. El seu principal component és l'amentol, el mateix component de l'essència d'anís. Administrada la llavor en infusió, té efecte carminatiu o calmant del meteorisme. L'arrel té efectes diürètics i més encara quan es barreja amb les d'api, joliver i esparreguera. També és emprada com a coliri en les afeccions oculars. Sin2: Fonoll	Hinojo	<i>Foeniculum vulgare</i>
Fenoll marí	Planta umbel·lífera semblant al fenoll comú, de talls	Hinojo marino	<i>Crithmum</i>

	més grossos, menor altura, amb umbel·la de flors blanques o grog verdoses, fulles teses i suculentas. Es cria a les roques, pedreres i penya-segats de vora de la mar. És rica en vitamina C, motiu pel que, preparada en salmorra, era utilitzada pels navegants per a combatre l'escorbut.	Perejil de mar	<i>maritimum</i>
Fer botiges	V. Botijós		
Fer rompre	V. Vomitar		
Ferida	Lesió produïda en un cos amb solució de continuïtat dels seus teixits, per instrument agut o tallant. Sin1: Trau	Herida	
Ferramenta	V. Piu		
Fic	Excrescència carnosa o quist de la pell amb pedicle i en forma de figa. El remei clàssic era fer-li un nuc molt fi amb un fil de seda i deixar-lo fins que caiguera per efecte del tall espontani sobre la base. V. Berruga	Verruga	Papiloma Acrocordón/ Papil.loma Acrocordó
Figa	Fruit de la figuera. Figuradament, genitals externs femenins. Sin:1 Xona, bacora, xalefa, parrús, poma, tomaca, vedriola, panet, bancalet, clòtxina.	Higo	Vulva/ Vulva
Figa palera	V. Figuera de pala		
Figa-flor,	V. Figa-molla	Bobalicon Bobo Breva	
Figa-molla	Persona coenta, fluixa d'esperit. Persona bova, d'emoció fàcil. Persona timorata. Home afeminat. Ex:"Eixe, com és un <i>figa molla</i> , mai planta cara!" "Al molt <i>figa molla</i> li han furtat la cartera !". Sin1: Figa-flor, fava		
Figó	Tipus de pentinat arreplegat en forma de monyo utilitzat antigament per les dones i actualment per alguns grups de danses.		
Figuera de pala	Planta d'aspecte característic, amb pales punxoses que s'uneixen entre sí. Té fruits comestibles, de color vermellós o vinós, dolços, amb moltes llavors. El fruit és astringent i emprat en estats de d'augment de la motilitat intestinal, com diarrees o colitis. Les pales es tallaven per la meitat i es posaven sobre el caliu per a que agafaren calor. Amb elles es preparaven micapans que s'aplicaven en estats de	Nopalera	<i>Opuntia ficus-indica</i>

	dolor, com en zona lumbar però sobre tot al tòrax per a tractar la <i>pleura</i> . Per l'efecte del calor i els mucíl·lags, sembla que era capaç de provocar <i>empiema necessitatis</i> (obertura espontània a l'exterior del pus contingut en la cavitat pleural), amb la consegüent contribució a la seua curació. També deien de la palera que era bona per a llevar els cels que tenien els germans entre sí, penjant-la del sostre de la casa per a aquest menester. Probablement tenia més un sentit d'amenaça que provocava escarni, pel senyal tan evident que suposava que estigués penjada a la vista de tots. Sin1: Figa palera		
Figuera infernal	Arbret de la família de les euforbiàcies de grans fulles i fruit amb punxes amb tres llavors en forma de fesol que contenen l'oli de ricí. Floreix quasi tot l'any i era molt freqüent veure'l abans creixent prop de jardins i en terres de llavor. Avui, es veu ocasionalment a terrenys i solars abandonats. L'oli de ricí és ric en glicèrids de l'àcid ricinoleic i durant molts anys s'ha emprat com a porgant. Recordat per molts pel seu sabor intolerable, encara que es disfressava amb café, té, llet o cervesa. Durant molts anys va ser receptat pels metges com a únic remei en qualsevol afecció de l'aparell digestiu (porga).	Higuera del diablo	<i>Ricinus communis</i>
Figuerol	Irritació o llaga produïda a la pell per contacte amb la llet de la figuera.		Fitofotodermatosi s/ Fitofotodermatosi
Fill	V. Berruga		
Fímia	V. Tisi		
Finoreta	Sensació mal definida a l'estómac entre barreja de fam i de dolor somod. V. Agonia Sin1: Desmai	Desmayo	Hipoglucèmia
Flac	Magre, prim de carn. Sin1: Esllenguit, escarlèbit	Flaco	Flaco/ Magre
Flamerada	V. Foguerada V. Florà		
Flema	Mucositat més espessa del normal, segregada per via respiratòria. Sin1: Gargall Sin2: Reuma	Gargajo	Esputo/ Esput

Flemó	Inflamació purulenta del teixit connectiu acompanyada d'inflor i dolor.		Flemón/ Flemó
Floc de cabell	Porció petita de cabells.	Mechón	
Flonjo	V. Moll		
Florà	Efecte de florir o d'aparèixer multitud de flors a les plantes. Per similitud s'usa quan de sobte apareixen moltes lesions rosades a la superfície de la pell. Sin1: Eixida, foguerada, flamerada, florada, floració		Erupción/ Erupció
Floració	V. Florà		
Florada	V. Florà		
Floretes del cementeri	Taquetes marrons xicotetes que ixen en edats avançades, generalment al dors de les mans o a la cara. Homologia entre la vellesa i la mort.		Léntigos senils/ Lentígens senils
Florí	V. Fogó		
Floriol	Forat del cul, anus. Sin1: Florí, fogó, fagonera, ces Sin2: Forigol, foricul	Culo	Ano/ Anus
Florongo	Excrecència de la pell, durícia. Tumor inflamatori que es forma en l'espessor de la pell i acaba en supuració. Ex: "Entre bony i bony, <i>florongo</i> ". Sin1: Fluronco, torongo, tolondro		Forúnculo/ Furóncol
Fluix de ventre	Tindre diarrea. Persona amb un hàbit freqüent en les seues deposicions.		
Fluixera	V. Fluixetat		
Fluixetat	Denominació del fluxe vaginal fisiològic. Debilitat del cos o de l'ànima. Sin1: Fluixera	Flojedad	Flojo/ Fluix
Fluronco	V. Florongo		
Foc	Erupció cutània molt virulenta, com la produïda per les malalties exantemàtiques (pallola, pigota borda, pigota) en relació amb la febre. De manera específica, erupció als llavis provocada pel virus herpes simple. V. Pansa	Fiebres Fuego	Herpes simple labial/ Herpes del llavi
Foc creuat*	Aplicació d'un tractament de radioteràpia a diferents	Fuego cruzado	

	punts de la pell per a disminuir el risc de cremada.		
Foc de Sant Antoni	En l'Edat Mitja es denominava així "el foc ocult que quan arremetia contra un membre el consumia i el segregava del cos". Consistia en una malaltia denominada "ergotisme" provocada pel consum de farina de sègol en forma de pa negre o de cervesa contaminada en els cultius per una gramínia semblant. Al gra d'aquesta planta viu un fong productor d'una substància tòxica denominada ergotamina que és la causant de la malaltia quan es consumeix en gran quantitat. Els malalts afectes del <i>foc de Sant Antoni</i> presenten al·lucinacions, alteració de la conducta i deliri. Per la seua potència vasoconstrictora és capaç de produir isquèmia als braços i cames provocant inclús la mort. El fet que Sant Antoni hagués resistit el foc del dimoni fa fer sorgir una ordre hospitalària en honor del Sant i dedicada a combatre la malaltia, per mig de l'exclusió del sègol en la dieta, l'administració de coques i pa de blat, la curació de les ferides per la aplicació de greix de porc i amb l'amputació dels membres afectats. En l'Edat Mitja existien al Regne de València set hospitals dedicats a Sant Antoni i en concret a la província, un a la Ciutat d'Alacant i un a Oriola. A la Marina Baixa hi ha una gran devoció a Sant Antoni i al seu culte. Ni hi ha dedicades varies ermites (173).	Zitzània Cizaña	<i>Lolium temulentum</i> Ergotismo/ Ergotisme
Fogaril	Els narils o apertures per on entra l'aire. Sin1: Aranell, forats del nas, narius		Narinas/ Narines
Fogó	V. Ses		
Fogonera	V. Ses		
Fogots	Vermellor súbita que apareix a les galtes.		Flushing
Foguerada	Erupció de grans o taques vermelles a la pell o una rojor que puja a la cara. Erupció brusca i generalitzada. Sin1: Flamerada, eixida V. Florà		Erupción/ Erupció
Forat del cul	V.Ses		
Forats del nas	V. Fogaril		
Forc*	Espai entre els dits polze i índex.		
Formiguetes	Sensació de disestesia, descrita així per la comparació amb la sensació que produïrien les	Hormiguelo	Tunel carpiano/ Tunel carpià

	formigues movent-se sobre la pell.		
Fortor	Olor forta.		
Frare, vestit de	Tradicció d'Altea que ve de la devoció que es té a Sant Francesc, que diu que que un xiquet té una malaltia greu l'encomanen al Sant amb la promesa de que si cura el vestiran de frare.	Vestido de fraile	
Fraula	V. Friula		
Fredat, fer	Sensació d'horripilació sobtada i amb erecció dels pèls. Por intensa.	Grima	Piloerección, Piel anserina/ Piloerección Pell anserina
Frega	Remei que s'aplica friccionant una part del cos amb un drap o amb les mans per estimular la circulació.	Friega	
Freixura	Lleu o pulmó, referida als animals i per extensió a les persones. Conjunt de les vísceres. Glàndula pancreàtica. Sin1: Entrenyons, nyítols	Vísceras	
Frenet	Lligament membranós que subjecta la llengua per la part inferior o que uneix el prepuci amb el glande.	Frenillo	
Frígola	V. Friula V. Timonet		
Frisança	V. Picor		
Friula	V. Timonet V. Frígola Sin1: Fraula		
Front	Part superior de la cara, compresa entre els dos polsos i entre les celles i començament del cuir cabellut.	Frente	
Galillo	V. Gola		
Gallet	Part del paladar moll, situat a la part superior de la cavitat oral, que forma un replec de mucosa, un petit apèndix muscular de forma cònica, en forma de botó o campaneta. D'aquesta paraula prové la expressió <i>beure al gallet</i> : beure líquid (ví, aigua...) des d'un recipient a una certa distància, que separa la boca del bec d'on prové (botijó, barral, catalana, bota...). Sin1: Campaneta	Campanilla	Úvula/ Uvula

Galló	Clítoris, orgue sexual femení. La llavor de l'ametlleta.	Almendra	Clítoris/ Clítoris
Galta	Cadascuna de les parts rodones laterals de la cara o del cul. Sin: Mel de la cara, galta caguera	Mejilla Nalga	
Galta caguera	Galta del cul. Ex: “En la banda nord del Mascarat havia una penya llisa i en una vora del carrer havia una depressió que quan s’asentava un home li quedaven les 2 <i>galtes cagueres</i> ben acoplades”		
Galtada [Galtà]	Colp donat a la galta. Sin1: Bufetada, castanya, palmada, carxot, guantada Sin2: Mofla	Bofetada	
Galtera de la cara	V. Pòmul		
Galteres	V. Paps		
Ganfarró [Gafarró]	Figuradament, membre viril masculí. En sentit estricto, pardalet grog verdós molt cantador . Ex: “La xica que es fa rogeta en el mes de juliol, ja té feta la gabieta mes li falta el <i>ganfarró</i> ” Sin1: Gafarró	Verdecillo	<i>Fringilla serinus</i>
Gangrena	V. Cangrena		
Gànguil	Persona molt alta, prima i desgarbada, sobretot en la seua forma despectiva o <i>gànguilot</i> . Sovint es diu en el sentit d'aquell que es fa passar per desvalgut o dèbil, el qual s'eximeix així de les seues obligacions. “Està fet un <i>gànguil</i> ”. “No et faces el <i>gànguil</i> ”. El <i>gànguil</i> era també un antic vaixell de pesca d'alta mar amb un sol pal molt alt amb la proa igual que la popa per facilitar les maniobres avant i arrere en la pesquera. Sin1: Escarlèbit	Desgarbado	Leptosómico/ Leptosòmic
Ganyil	Conjunt de les ganyes o aparell respiratori dels peixos. Per aplicació del llenguatge mariner, s'empra per referir-se a la part anterior del coll, zona de la laringe i cordes vocals. <i>Desganyitar-se</i> : esforç violent de la veu, cridant. Sin1: Garguero	Branquias Garganta	Laringe/ Laringe
Garbell	Receptacle amb el fons plé de forats iguals, que serveix per a separar objectes de grandària desigual,	Colador Cedazo	

	deixant passar els uns i retenint els altres. Ex: Es diu de les persones que tenen moltes pigues, que “Sembla que hagen prè el sol amb un <i>garbell</i> ”.		
Gargall	V. Flema		
Gargarismes (Fer)	V. Glopejar		
Garguero	V. Ganyil		
Garra	V. Ungla		
Garreta	V. Corba	Corva	
Garrofa	Estat d'enjogassament que adopten els xiquets quan entren en un estat nerviós. el qual altera l'harmonia dels majors. Ex: ”Ja teniu la <i>garrofa</i> agarrà”		
Garrons	Part posterior de la cama on s'articula al taló. Extremitat del peu per la part de darrere. V. Turmell	Tobillo	Tendón de Aquiles/ Tendó d' Aquiles
Garropassa *	V. Borradura		
Garrotillo	Malaltia provocada per la bactèria <i>Corynebacterium diphtheriae</i> , que té la capacitat de produir toxines molt destructives dels epitelis respiratoris (nas, faringe, laringe, tràquea i bronquis) a més d'afectar molts orgues a distància com el cor, fetge, ronyons i sistema nerviós. El nom de <i>garrotillo</i> prové de l'especial localització a la faringo-laringe on provoca pseudomembranes i pus, que arriben a obstruir les vies respiratòries causant asfíxia i la mort. Abans de l'aparició dels antibiòtics, l'antitoxina diftèrica i la vacuna causava una gran mortalitat entre la població infantil, sobretot a principis del segle. Sin2: Grup		Difteria/ Diftèria
Gasos	V. Basques		
Gautxo	Que té la consistència dura com l'escorfa de l'alzina surera. Castellanisme de “caucho”. Ex:”Quan menges porc avui en dia es com sí menjares <i>gautxo</i> ”.	Caucho	Dermis/ Derma
Geni, fer el [Gènit]	Adquirir el caràcter propi d'una persona, la personalitat. Inclinar-se de forma natural a fer certes accions. Adquirir sensatesa o seny a certa edat.	Juicio Madurez	Juicio/ Seny

	<p>Asserenar-se. Sovint es diu <i>gènit</i> en el llenguatge parlat.</p> <p>Ex: “El meu xiquet ja ha fet el <i>gènit</i>”: ja ha assentat el cap. “Deixa-los que juguen que han de fer el <i>gènit</i>”.</p> <p>Sin1: Enteniment, juí, trellat</p> <p>Sin2: Seny</p>		
Geniva	<p>Teixit carnós que cobriéix la part alveolar de les mandíbules i s’adhereix al coll de les dents. Mucosa que cobreix l’interior de la boca incloent el paladar i les dents.</p>	Encias	
Genoll [Ginoll]	<p>Articulació de la cuixa amb la cama en la seua part anterior.</p>	Rodilla	
Gepa	<p>Deformitat del pit o l’esquena provocada per escoliosi de la columna dorsal o lumbar.</p> <p>Ex: “El <i>geperut</i> no coneix la seua <i>gepa</i>”, ningú reconeix els seus defectes.</p> <p>Sin1: Geperut, gepelut</p>	Giba Joroba	Cifosis/ Cifosi
Geperut [Gepelut]	V. Gepa i Contrafet		
Gland*	Extremitat del membre viril.	Glande	
Glànola*	<p>Peste bubònica.</p> <p>V. Pesta</p>		Peste bubónica/ Peste bubònica
Glopejar	<p>Acció d’esbandir-se la boca i dentadura amb aigua o líquid barrejat amb algun producte, com bicarbonat o el.lixir.</p> <p>Sin1: Gargarismes (Fer)</p>	Enjuagar Hacer gárgaras	Gargarismo/ Gargarisme
Gola	<p>Part del cos situada a continuació de la boca, component de la faringe per la qual passa a l’estómac el menjar i la beguda.</p> <p>Ex: “<i>Fer goleta</i>”, donar enveja. “Anar amb el mos a la <i>gola</i>”, amb moltes preses, sense donar temps a alenar o descansar.</p> <p>Sin1: Galillo</p> <p>Sin2: Gorja</p>	Garganta Gaznate	
Goll	<p>Tumor indolent enquistat que es forma a la part anterior del coll. Adenopaties satèl.lits de les amígdales hipertròfiques.</p> <p>La maniobra de trencar els golls es fa xafant els ganglis amb el dit gros ensalivat mentres es resa una oració.</p>	Papera Bocio	
Gord	Gros, de gran tamany.	Gordo	

	Ex: "M'ha eixit un grà <i>gord</i> "		
Gordollop	Espècie de planta, que creix a camins de muntanya, amb propietat terapèutiques per a malalties de pell i pulmó. Emprat com a xarop per a la tos i també per a curar ferides ficant una fulla damunt d'aquesta.	Gordolobo	<i>Verbassum thapsus l.</i>
Gorja	V. Gola	Gaznate	
Gorradura	V. Borradura		
Gorri	V. Gorrinet		
Gorrinet	Dit xicotet de la mà. Sin1 : Dit menut, gorri, gorrinyiu, esquerreny (Callosa d'en Sarrià), gorrinyo (Relleu), dit currutxè (Orxeta) Sin2: Petit, manuvell		
Gorrinya [<i>Gorrina</i>]	El porquet de San Martí o bitxo de la terra que s'esclafava al cap per a tractar als pelats.	Bicho de bola Cochinilla de la humedad	
Gorrinyiu	V. Gorrinet		
Gorrinyo	V. Gorrinet		
Gos	Estat de peresa o oci permanent. Ex: "Tindre <i>gossera</i> ", no tindre ganes de fer res, "Tinc un <i>gos a la panxa</i> ", mal de panxa".	Pereza	
Gota militar	V. Cagat		
Gotarnó*	V. Minova i Valida		
Gra	Petit tumor que neix en alguna part del cos i eleva la pell i que pot tindre pus. Abans d'aparèixer el pus parlem de <i>gra amagat</i> , <i>gra sense cap</i> i <i>gra tancat</i> .	Grano	Papulopústula/ Papulopústula
Gra amagat	V. Gra		
Gra purulent	V. Gra		
Gra sense cap	V. Gra		
Gra tancat	V. Gra		
Gra verinós	V. Gra		

Granellada*	Erupció cutània en forma de petits grans. V. Verinada		
Granisada*	V. Granellada		
Grans de la lluna*	V. Llunaris		
Grapiatesa	V. Malví		
Gratar	Rascar-se amb les ungles.	Rascar	
Gratera	V. Picor		
Greix	Part dels teixits del cos d'un animal formada principalment de cèl.lules plenes d'una substància untosa.	Grasa	
Grenya	V. Cabell		
Grillat	Forma popular d'anomenar el boig o alienat.	Loco Grillado	Alienado/ Boig
Grogós	De color groc, per efecte d'una malaltia, normalment digestiva. Sin1: Esgragueir		
Gros	Que té un volum considerable, que ultrapassa el volum ordinari. Primer dit de la mà. Sin1: Gord	Grueso Grande Pulgar Dedo gordo	
Grup	V. Garrotillo		
Guantada [Guantà]	V. Galtada		
Guipar	V. colp de mirada, colp d'ull.	Ojear	
Guirola*	Lesió de la pell produïda per excés de calor o picada d'un insecte. V. Fava		Urticaria/ Urticària
Herba-roquera	Planta de la família de les urticàcies, creix als marges dels bancals, als badalls de les penyes i a terrenys humits i rics en nitrògen. Té fulles blanetes i suaus, lleugerament apegaloses. Té propietats diürètiques i es pren en forma d'infusió. També s'ha emprat en forma d'emplastres per a les llagues <i>del foc de Sant Antoni</i> i les inflamacions de la boca en forma de gargarismes.	Paletaria Hierba de muro	<i>Parietaria officinalis</i> i <i>parietaria judaica</i>

	Sin1: Morella, roquera		
Herba-sana	Planta de la família de les llaviades, rica en essència (mentol), de gran verdor i amb agradable olor a menta. Té propietats tòniques i estimulants, estomacals i carminatives. Activa la secreció biliar i té propietats antiespasmòdiques i és sedant del dolor, podent-se aplicar de forma tòpica per al mal de queixal o prendre en forma de tisana, o de licor compost de menta i camamilla. Sin1: Albarsana	Hierbabuena	<i>Mentha sativa</i>
Herbes de Sant Joan	V. Nit de Sant Joan		
Herboritzar	Anar a collir herbes pel camp o la muntanya que tinguen propietats medicinals. No hem de confondre-ho amb “herbejar”, que és sinònim de pasturar o netejar l’herbam dels camps i camins. La tradició diu que per a plantar cara als problemes de la tardor i de l’hivern, i en general a tots aquells que es presenten en qualsevol moment, cal preparar la bossa de vint-i-cinc herbes. Les vint-i-cinc herbes són: alfàbrega, betònica, blana, blenera, camamilla, card, cogullada, corona de rei, centaurea, cua de gat, dauradella, donzella, fenàs, frígola, malva, malví, marialluïsa, menta o herba sana, olivarda, orenga, panical, pebrella, pedrera, romaní i sàlvia. Al llarg de tota la primavera es pot anar a fer herbes, però diuen que el mes de maig és el millor, a la matinada, però mai abans que el sol haja fet desaparèixer la rosada. Després les herbes s’assequen dins una bossa a un lloc ben ventilat i a la penombra.		
Hospital	Institució sanitària on es tracten malalts. Inicialment era una casa, portada per alguna ordre religiosa, on es recollien pelegrins pobres o malalts.	Hospital	
Humor	Qualsevol líquid normal o patològic d'un animal o d'una planta. S'usa per a lesions cutànies que supuren. Antigament es parlava de diferents tipus d'humors, <i>humor salat</i> com a psoriasi i <i>humor fret</i> per a infeccions micòtiques profundes.	Humor	
Humor fred*	V. Humor		
Humor salat*	V. Humor		
Illada	Regió lateral del cos compresa entre les costelles falses i els ossos de la pelvis.	Flancos	

	Ex: "Parlar per les <i>illades</i> "		
Inflamació	Alteració morbosa local que es caracteritza per l'exudació serofibrinosa dels teixits amb tumefacció, escalfor i vermellor.	Inflamación	
Inflamar [<i>Aflamar</i>]	Inflamar, encendre, cremar superficialment. Ex. "Que'l sol <i>aflama</i> son rostre hermós".	Inflamar	Inflamar/ Inflamar
Inflor [<i>Unflor</i>]	De forma general, inflamació o edema.	Hinchazón	Edema/ Edema
Joliverda	Planta de la família de les compostes tubuliflores, que creix fins un metre d'altura, llenyosa en la base, apegalosa tota ella, flors grogues en forma de caboteta. Fulles amargoses i olor poc agradable, floreix al mes d'agost. Es cria a terrenys pobres, no cultivats o abandonats. La joliverda és rica en essència de cineol i s'ha emprat per a combatre el pal·ludisme per les seues propietats sudorífiques. El seu principal ús és bollida i aplicat el líquid de cocció per a rentar i desinfectar ferides i contusions.	Olivarda Mata mosquera	<i>Inula viscosa</i>
Joventut	Temps de la vida entre la infantesa i l'edat adulta.	Juventud	
Juí	V. Trellat V. Geni		
Junta	Articulació. <i>Mal a les juntes</i> , dolor articular, reumatisme. Sin1: Nuc	Junta	Articulación/ Articulació
Lepra	Malaltia infecciosa causada pel <i>Mycobacterium leprae</i> , descobert per Hansen al 1880. Actualment es donen casos aïllats als països europeus (Portugal, Espanya, Itàlia i Malta) però constitueix un greu problema de salut a Àfrica, Àsia i Sudamèrica on és endèmica i causa nombroses víctimes. La malaltia ha causat tradicionalment un gran rebuig social, motiu pel que no comptem amb dades concretes a la comarca, encara que avui sabem que la seua contagiositat és baixa. Tanmateix al segle passat la malaltia estava estesa per la comarca de la Marina i sabem per una referència del Butlletí de la Cambra de Comerç de la Província d'Alacant de 1892 (42) que en aquest any hi havia vuit famílies leproses a Benidorm i al poble de Gata es va construir una petita leproseria per a aïllament de malalts. A principis del segle XX es va construir el Sanatori de Fontilles que encara perviu a l'estat espanyol i lloc obligat dels especialistes per aprofundir en la matèria.	Lepra	

	Sin2: Messell, mal de llop		
Leptospirosi	Malaltia infecciosa causada per espiroquetes del gènere <i>Leptospira</i> presents a l'aigua, terres humides, fang i particularment als camps d'arròs al voltant de l'Albufera de València, transmesa per l'orina de roedors i altres animals. Provoca un quadre de febre, diarrea, icterícia o aliacà amb possible afectació renal i neurològica amb curació espontània a les 3-4 setmanes però amb una letalitat de 5-15 %. La malaltia no era infreqüent al segle passat e indubtablement es produïrien casos esporàdics als homes de Benidorm i altres pobles de la Marina que es desplaçaven de forma massiva a les localitats de Sueca i Sollana a la sembra i sega de l'arròs, la qual es feia de forma manual, amb el considerable risc pel contacte directe amb les dejeccions de les rates de la marjal. Aquesta activitat completava l'economia local, doncs alternava el cicle agrícola del poble o el temps d'inactivitat de l'almadrava.		
Letovari*	Preparat farmacèutic que forma una massa pastosa amb pols aglutinades amb mel o xarop. Sin1: Electuari, lletovari		
Lil.liment	V. Liniment		
Liniment	Substància oliosa que s'aplica en friccions per aconseguir efectes calmants, tònic o irritants. Sin1: Lil.liment	Linimento	
Lladella	Tipus de poll, insecte blanquinós amb potes armades amb dos ganxets a les extremitats per les quals es fixa a les zones piloses, generalment pubis, provocant gran picor. Es trasmet per contacte sexual. Figuradament, persona molesta que s'aprofita dels demés. Sin1: Llémena, llemna Sin2: Cabra	Ladilla	
Llaga	Nafra, solució de continuïtat en la superfície de la pell, o d'una membrana mucosa amb destrucció de teixits. Sin1: Ferida, pelada	Llaga	Úlcera/ Úlcera, nafra
Llagasta*	Paparra, caparra.	Garrapata	
Llagueta a la boca	Petites llagues que apareixen a la boca, especialment a la infància.		Estomatitis aftosa/ Estomatitis aftosa

Llampuga	Afecció ocular de tipus irritatiu o conjuntivitis que presentaven sobre tot els xiquets, particularment quan anaven a escola, possiblement per jugar entre ells, embrutar-se i tocar-se els ulls. Pren el nom per homologia dels grans ulls prominents del peix del mateix nom, pertanyent a la família Coryphaenidae, <i>Coryphaena hippurus</i> L., de cos molt llarg, amb llarga aleta dorsal i anal, ventre blanc platejat, dors blau fosc amb taques negres i perfil cefàlic prominent, molt conegut i apreciat a la comarca.	Lampuga	Conjuntivitis/ Conjuntivitis
Llançar	V.Vomitar		
Llanceta	Instrument tallant emprat al tractament quirúrgic.	Lanceta	
Llardó senil *	El llardó es la cansalada fregida del porc. Les lesions abultades i greixoses que apareixen a la pell amb el pas dels anys reben aquest nom per similitud.	Verruga senil	Queratosis seborreica/ Queratosi seborreica
Llatzaret	Lloc que hi havia als ports, on es quedaven els malats que tenien malalties contagioses i arribaven per mar, per a guardar quarentena.	Lazareto	
Llàtzer (Estar fet un sant...) [Sen llaç]	Estar en un estat lamentable, sobretot plé de ferides i contusions. La forma actual és <i>Estar fet un sentllaç</i> : estat precari en el que queda una persona, animal o cosa per efecte d'agressió física, accident o malaltia de la pell. "El va fer un <i>sentllaç</i> ": el va destrossar. Expressió probablement derivada de Sant Llàtzer que era el sant protector del leprosos i en honor del qual s'erigien a l'Edat Mitjana els hospitals destinats als malalts de lepra o malalties de la pell que podien semblar-se a aquesta.	Estar hecho un eccehomo	
Llatzeria	Nafra, úlcera		
Llavativa	Injecció d'aigua o altres líquids pel recte amb fins Medicinals. Sin1: Cresteri, clisteri	Lavativa	Enema/ Enema
Llavorettes	V. Matafaluga		
Llebrosia*	V. Lepra		
Lleganya	Secreció de les parpelles que solidifica i s'engantxa a les pestanyes.	Legañas	
Llegodissa *	Tumefacció inflamatoria que apareix a les aixelles per oclusió de les glàndules sudorípares.	Golondrino	Hidrosadenitis/ Hidrosadenitis

Llémena	Terme que s'utilitza referit tant al poll com a la lladella V. Lladella V. Poll		
Llemna	V. Lladella		
Llengua	Òrgan musculós, mòbil, situat dins la boca i que serveix com a òrgan del gust, com a prensor d'aliments i en l'home com a òrgan principal del parlar.	Lengua	
Llengua d'ovella	V. Besneula		
Llentilla	Taca de color fosc que es forma a la pell d'una persona especialment a la cara. V. Piga	Pecas del rostre	Léntigo/ Lentigen
Llepar	Fregar amb la llengua o pasar la llengua per alguna cosa.	Lamer	
Llepassa	Pelada, senyal produïda a la pell per una rascada. Tipus de planta. V. Besneula	Desollón	
Llepra	V. Lepra		
Lleprosia*	V. Lepra		
Llet de femella	Secreció de les glàndules mamàries de les femelles mamíferes. La llet de dona s'utilitzava per a tractar tot tipus de llagues i en forma de gotes per a les malalties de la oïda.		
Llet, draps de	V. Drap		
Lleterola	Sistema ganglionar primari de certs animals joves com la vedella, el cabrit o el corder, situat a la zona mediastínica, equivalent a la glàndula tímica de les persones, la qual es menja sovint fregida amb allets.	Lehecillas	Timo
Lletsó [Llecsó]	V. Llicsó		
Llevadora	V. Comare		
Llí, draps de	V. Drap		

Llicsó	Planta de la família de les compostes, que medeix fins a tres palms d'altura, de fulles dividides, flors grogues amb moltes cabotetes, amb fruits foscos acabats en pelets molt fins. Té propietats febrífuges i antigament s'emprava per desinfectar ferides externes i rebaixar la inflamació d'hemorroides. Es menja sovint cru en forma d'amanida, barrejat amb oli, allets i alguna anxoveta. Emparentada amb aquesta planta i pertanyent a la mateixa família, està el <i>llicsó d'ase</i> (cast.: <i>diente de león</i>), que té propietats diurètiques, depuratives i aperitives, i de les seues arrels, seques i torrades, s'extrau la <i>xicòria</i> , substituït del café. Sin1: Lletsó	Cerraja	<i>Sonchus oleraceus</i> o <i>Sonchus terrenimus</i>
Llima	Fruit de la llimera. Producte natural utilitzat com a tractament tòpic en certes malalties dermatològiques.	Limón	
Llimó	V. Llima		
Llisiat	V. Contrafet		
Llom	Part lateral del tronc de l'home i dels quadrúpedes situat a cada banda de la columna vertebral.	Lomo Costado	Flanco/ Flanc
Llorer [Lloret]	Arbre que bàsicament té un ús com a condiment pero també té propietats curatives màgiques, així trobem una recepta per a úlceres canceroses dels llavis : Es fa una infusió amb llorer i aigua bollint i mel blanca i es fica damunt d'aquestes. Sin1: Lloret, nyorer	Laurel	<i>Laurus nobilis</i>
Llosa	Malaltia caracteritzada per set intensa i compulsió a beure contínuament aigua, inclús de llocs considerats insalubres, com els tolls de la pluja. Aquesta malaltia podria correspondre a la diabetis insípida, malaltia caracteritzada per un dèficit de l'hormona antidiurètica, provocada generalment per lesions de la neurohipòfisi, tumors en aquest nivell, algunes malalties hereditàries i altres causes desconegudes. Es caracteritza per l'aparició brusca de set intensa i necessitat de beure aigua, per a poder mantindre una alta eliminació d'orina, que en alguns casos pot arribar fins als divuit litres diaris. Es tracta d'una malaltia molt rara però a causa de la seua expressivitat, probablement va donar lloc a una denominació específica. Hi ha altres quadres que podrien ser semblants en alguns aspectes, com la polidípsia primària o potomania, que és ocasionada per un trastorn psíquic, caracteritzat per beure líquids en grans quantitats. Desconeixem l'origen de la paraula, perquè la		Diabetis insípida/ Diabetis insípida

	malaltia no provoca dolor per si mateixa. Tanmateix, el diccionari Alcover arreplega la paraula <i>llossa</i> , (amb ensordiment de la síl·laba <i>sa</i>), amb les accepcions de cullera gran per a remenar el menjar de les persones o els animals (<i>cullerot</i> , <i>cucharón</i>). És interessant que en altres accepcions s'anomena així la paleta foradada per a cuinar (<i>espumadera</i>), el colador, la peça de la regadora que escampa l'aigua en xorrets i figuradament cosa molt foradada, com per exemple una tela (<i>criba</i>). Per analogia, l'entrada i eixida d'aigua del cos en aquesta malaltia, com si fos un forat sense retenció, es denominaria originàriament <i>llossa</i> . L'assimilació de <i>llossa</i> a <i>llosa</i> , per la tendència a la sonorització de la síl·laba <i>sa</i> a la comarca, hauria donat lloc a aquesta denominació enigmàtica, no justificable per causes de dolor o pes.		
Lluç, fet un	Embadoat, marejat, torbat. Efecte provocat per una ressaca alcohòlica.	Resacoso	
Llunaris*	Fa referència a lesions d'aspecte nodular que poden correspondre a l'inici de diferents malalties granulomatoses com la tuberculosi cutània o la leishmaniasi cutània. Sin2: Grans de la lluna		Granulomas/ Granulomes
Llunera	Boja, llunàtica. Dona que té poc cel del seu aspecte exterior.		
Llúpia	Tumor a la pell de tipus benigne, com el lipoma o els quists de greix, que provoquen sobrelevació o bony d'aquesta. Es localitza principalment al cuir cabellut, a l'escrot i a la cella.	Lobanillo	Quiste dermoide/ Quist dermoide
Mà	Part terminal del braç, dividida en dits per la prensió i sosteniment d'objectes.	Mano	
Magre	Que té poc greix o teixit adipós. Sin1: Amagrir, magrir V. Flac	Delgado Flaco	
Maixcada	V. Bocí		
Maixmarró	Mal color, malaltís, xacrós. Sin1: Masparró	Demacrado	
Mal	Nafra, contusió o altra manifestació d'una malaltia o accident corporal. Dany, dolor, patiment físic, malaltia. Ex: "Fer <i>mal</i> ", "Tindre un <i>mal</i> ", "Entrar un <i>mal</i> ". "Mal endenyat"; infectat amb pus	Hacer daño Doler Enfermedad	

	Sin1: Bua Sin2: Maler		
Mal alè	V. Baf		
Mal d'ull	Malaltia produïda pel poder de la mirada d'algunes persones i que pretén perjudicar especialment a xiquets. Es manifesta per pal·lidesa, color terrós de la pell, fluixetat, aprimament, pèrdua d'apetit. Hi ha múltiples remeis populars per a evitar-lo i combatre-lo, com ficar un llaç roig al carret dels xiquets	Mal de ojo	
Mal de bacines*	Les bacines són unes llibrells o plats de metall que s'utilitzen per a afaitar-se o per a orinar. Aquest mal era propi de les filadores i probablement era degut a almorranes.		
Mal de cor	V. Agonia		
Mal de femella	Fa referència a la presència periòdica de vessades de sang del cos femení, que s'acompanyava d'una sèrie de supertxeries i llegendes esotèriques, com que durant eixos dies no podien fer allioli ja que s'els triaria. Tampoc podien anar a sembrats de llegums perquè aquests produïen menorràgia.	Regla Periodo	Menstruación/ Menstruació
Mal de la rosa	V. Pallola		
Mal de llop	V. Llepra		
Mal de morros	V. Morrets		
Mal de queixal	Dolor produït per alguna càries o flemó. Per curar-los han contat un remei que consisteix en portar una ametlla siamesa al costat del mal de queixal.	Dolor de muelas	
Mal espanyol	V. Mal francès		
Mal francès	Malaltia venèria, molt contagiosa, caracteritzada per úlceres genitals, i lesions cutànies, produïda pel <i>Treponema pallidum</i> . Al segle XIX va haver una gran epidèmia que va començar quan les tropes mercenàries de Napoleón, que venien acompanyades d'un exèrcit de prostitutes, arribaren a Espanya. Els francesos, que no volien la responsabilitat de l'epidèmia l'anomenaren <i>Mal Espanyol</i> .	Mal frances	Sífilis/ Sífilis
Malalt [Maralt]	Qui està mancat de salut.	Enfermo	
Malaltós	Malaltís, propens a estar malalt o mancat de salut	Enfermizo	

	soviet.		
Malaria	V. Tercianes		
Maler	V. Mal		
Malfariendo	Malfaener. Persona que li agrada treballar poc.	Vago	
Malgrà	Expressió que apareix amb freqüència a les antigues partides de defunció: “Morir-se d’un <i>malgrà</i> ”. Reflexa, de manera intuïtiva, una malaltia de la pell cancerosa, potencialment mortal, com per exemple el melanoma maligne. Sin1: Tumor maligne, carbunculosi	Grano malo	Càncer/ Càncer
Malhora	Personatge imaginari que es feia servir perquè els xiquets es quedaren a casa després de dinar i sobretot feren la migjornada ja que a eixa hora, particularment a l'estiu, amb les altes temperatures solars “passava la <i>malhora</i> ” i s'endua els xiquets.	Bruja Coco	
Malíccia	Mania, fixació. Desig incontrolat d'obtindre o de fer alguna cosa. “Marieta té <i>malíccia</i> d'anar en moto”. Ex: “Si tens el cap carregat busca qui te'l descarregue i si tens <i>malíccia</i> amb mi alçat i pega'm darrere”		Obsesión/ Obsesió
Malteses	Nom amb el qual es denomina a Benidorm i comarca la <i>Brucel.losi</i> o <i>febre de Malta</i> . Afecta tant les persones com el ramat de vaques, ovelles i cabres i és una clàssica malaltia de tipus rural de ramaders, llauradors, pastors, escorxadors i veterinaris. Es transmesa per <i>Brucella melitensis</i> a través de la ingestió de llet crua d'ovella o cabra o formatges no fermentats d'aquests animals, o per contacte de la pell amb la llet, per exemple en munyir l'animal, o per contacte amb l'orina de l'animal infectat en netejar els estables o manipular fems. Es caracteritza per febre recurrent que dura molts mesos (4-12) i provoca cansament, cefalea, neuràlgies i complicacions diverses, entre les quals destaca l'espondilitis destructiva de l'espina lumbar, causa de greus dolors i motiu d'incapacitat funcional i laboral. Fins l'era antibiòtica, amb el descobriment de la penicil·lina i la tetraciclina, la brucel.losi afectava a no poques persones de la població, no sols pastors, sinó també consumidors de llet de cabra o productes derivats, com era habitual. Buscant remeis, generalment simptomàtics, en metges d'altres pobles, o de València i Barcelona, tenim constància que obligava a alguns dels afectats a vendre finques per afrontar		Brucelosis o febre de Malta/ Brucel.losi o febre de Malta

	les despeses sanitàries.		
Malví	<p>Planta fins a 1.5 metres amb el tall recobert de pels blanquinosos, flors amb corol·la de cinc pètals de color blanc-rosat o rosa pàlid, família de les malvàcies,. S'empren les arrels en decocció i les flors en infusió. Conté mucíl·lags, pectines, tanins i aminoàcids. Té virtuts antiinflamatòries de l'aparell digestiu (esofagitis, gastritis, enteritis), respiratori (faringitis, amigdalitis, bronquitis) i de les vies urogenitals (cistitis). La flor és menys potent que l'arrel però té efectes pectorals, com a expectorant i antiinflamatori.</p> <p>Barrejant parts iguals d'arrel de malví, tussílag (<i>tussilago farfara</i>, fàrfara, peu de mula, unglà de caball), regalíssia (<i>Glycyrricia glabra</i>, regaliz), marrubi (<i>Marrubium vulgare</i>, marrubio) i ploranera (<i>Verbascum thapsus</i>, gordollop), es prepara una excel·lent tisana per a afeccions pulmonars.</p> <p>Aquesta infusió és útil per a les hemorroides, tant pel seu efecte laxant administrada per ingestió, com antiinflamatori local en forma de llavats o banys.</p> <p>Sin1: Altea, grapiatesa</p>	Malvavisco	<i>Althaea officinalis</i>
Mamella	<p>Glàndula mamària de les femelles mamíferes.</p> <p>Sin1: Pit, sí, pitrera, pitralera, Sin2: Teta</p>	Tetas Pecho	Mama/ Mama
Mameló	<p>Qualsevol excrecència de pell o mucosa, especialment de les ferides que van cicatritzant.</p>	Mamelón	Tejido de granulació, Botriomicoma/ Teixit de granulació
Maqueto, fet un	<p>Destrossat per efecte de malaltia, cansament físic o accident fortuït o provocat.</p> <p>Desconeixem l'origen o l'homologia de la paraula. <i>Maqueto</i> és la forma de denominar al país basc, amb un caràcter pejoratiu, als no oriünds de la terra. Les <i>maquetes</i> es construeixen de petites peces o trossets, pel que la conversió de femení al masculí de la paraula podria haver donat origen a la expressió.</p> <p>Ex :”El xiquet m'ha <i>fet un maqueto</i>”; el xiquet m'ha desfet.</p> <p>V. Fet a banderes, fet un tenall</p>	Destrozado	
Marca	<p>Senyal que resta en els teixits orgànics després de guarida una ferida.</p> <p>Sin1: Senyal Sin2: Cicatriu</p>	Cicatriz	
Marcit*	V. Pansit		

Mareig	Sensació de manca d'estabilitat, acompanyat de naúsees i vòmits en moltes ocasions. Sin1: Cap rodó, torba, finoreta V. Núvol	Mareo	
Marfull	Marfull és un xicotet mosquit de les cases humides que pica les persones per la nit quan dormen. Figuradament, “tindre <i>marfull</i> ”, picor intensa. El marfull és també el <i>Viburnum tinus</i> , un arbust gros, de fins a 4 metres d'alçada, amb flors blanques, que creix a les zones d'alzinar mediterrani.	Picazón	Prurito/ Pruija
Marrubí	Planta d'aspecte blanquinós que, a part d'emprar-se com a fluidificant a les afeccions respiratòries i antitèrmic en les febres palúdiques, el seu ús més popular ha estat per a curar l'aliacà o icterícia.	Marrubio	<i>Marrubium vulgare</i>
Masparró	V. Maixmarró		
Matadura	V. Blau		
Matafaluga	Planta herbàcia anual de la família de les umbel·líferes, que pot arribar als 60-80 cm d'altura, si les condicions del terreny ho permeten. Posseeix un tall cilíndric, dreçat i ramificat al capdamunt; les xicotetes flors blanques s'agrupen en una umbel·la composta. És una planta originària d'Orient, portada pels àrabs a Espanya i altres països mediterranis. Conté oli essencial, cumarines, lípids, flavonoids, miristicina, proteïnes i carbohidrats. És una planta cultivada i és el nostre país un dels primers productors del fruit d'anís. Es prepara en infusió posant una culleradeta de fruit d'anís en una tassa d'aigua bullint. Aquesta infusió s'ha de prendre en calent; si es vol, es pot reforçar amb una mica de tintura d'anís. Per a preparar la tintura d'anís es macera el fruit d'anís en alcohol de 70° durant 10 dies. Després es filtra i es conserva en un flascó comptagotes. La matafaluga en deccoció té efectes sedants digestius, carminatiu per a expulsar gasos, sobre tot dels xiquets xicotets. Es també laxant, hipocolesterolemiant i parasiticida. Sin1: Llavorettes	Anís	<i>Pimpinella anisum</i>
Matèria	Substància segregada per alguna lesió de la pell especialment pels tumors. Ex: “Avui m'ha eixit una <i>matèria</i> groga del grà”		Vermiota/ Vermiota
Maular	Gemegar, queixar-se sense motius, fingir els mals.	Gemir	
Medecina	Sustància amb propietats curatives que s'administra per al tractament d'alguna malaltia.	Medicina	

Medidora	També anomenada així la <i>trencadora d'enfit</i> . V. Enfit Sin1: Trencadora		
Mel	Producte elaborat per les abelles, de consistència viscosa, molt dolça, producte de la transformació del nèctar de les flors. Conté sucres reductors, aigua, àcid fòrmic, aminoàcids, enzims i altres. De gran poder energètic, té també efectes antiinflamatoris, emprant-se en colps, sobre tot al front, per a evitar els bonys, i com a tractament tòpic en certes malalties dermatològiques. Barrejada amb suc de llima actua com a sedant de la tos i suavitza les afeccions faríngies. “Més dolç que la <i>mel</i> , referit a una persona agradable o amable. “ <i>Això és mel!</i> ”, referit a una cosa molt bona o ben feta. També és diu simplement “ <i>mel!</i> ”, en el mateix sentit, o com a sinònim de <i>què bé!</i> . Se m’ha quedat la “Pell de <i>mel</i> ” indica la suavitat de la pell després de la curació d’una lesió.	Miel	
Mel de la cara	V. Galta		
Melic	Cicatriu formada en mig del ventre al tallar i assecat el cordó umbilical. Sin1: Sol de la panxa Sin2: Badiella, llombrígol, dover de la panxa	Ombligo	
Melsa	Orgue imparell situat a la part esquerra de la cavitat abdominal sota el diafragma amb la funció d’actuar com a filtre de la sang i com a barrera immunològica o de defensa de l’organisme. Dir que una persona “té molta <i>melsa</i> ”, fa referència a un individu tranquil, amb poca espenta, que té la virtut de posar nerviós a qui l’envolta quan se li exigeix una actitud activa davant d’un fet. També s’empra en el sentit de dolçor o afabilitat en el caràcter.		Bazo/ Melsa
Menescal [<i>Manescal,</i> <i>merescal,</i> <i>menescal</i>]	Antiga forma de denominar l’actual professió de veterinari, persona que cura els animals, forma etimològica derivada del fràncic <i>marh+skalk</i> , “servidor dels cavalls”. També s’anomenava així al ferrador de cavalls. A l’Occitània ja es coneixia el <i>marescal</i> com a lliure exercitant, però també com a servidor de la Casa Reial d’Aragó tal com figura a les ordinacions fetes al 1344 pel Rei Pere d’Aragó, el Cerimoniós, en les quals s’estableix que el <i>mariscal</i> no sols ha de tindre compte de l’administració dels pinsos, sino també del ferrat, la curació de les malalties, les sangries i demés coses necessàries. Hi ha les variants <i>manescal</i> i <i>merescal</i> ,	Veterinario	

	<p>que sovint donen lloc a denominacions vives, com les <i>Ferrerries del merescal</i>, situades al fons del barranc del Fleixar de Relleu. El primer tractat de veterinària, albeiteria o menescalia es publica a Barcelona, en català, per Manuel Dieç, al 1515 i duu per títol <i>Libre de menescalia</i>. Dieç fou majordom d'Alfons V d'Aragó en la conquesta de Nàpols. "... lo qual tracta de l'art de menescalia: ço es de saber coneixer los hons e mals senyals dels cavalls e per moltes altres coses les quals deu saber tot bon ferrer o menescals e qualseuol gentil home o caualler qui te cavall per son servici e axi mateix es necessari per qualseuol persona qui te cavall ho mula ho altre animal de sella..." . La primera escola de Veterinària a Europa es crea a Lyon el 1762 per Claude Bourgelat i arriba a Madrid el 1793.</p> <p>Sin1: Veterinari</p>		
Mentida de las ungla	<p>Taca blanca que apareix una o moltes a les ungles, que van desplaçant-se fins que arriben a l'extrem i es tallen les ungles. De vegades es relaciona la seua aparició amb regals, sort, etc.</p> <p>Sin1: Taca blanca, tatxa</p>		Leuconiquia/ Leuconíquia
Mesell	V. Lepra		
Mestres sagnadors	V. Sangria		
Metge	<p>Personatge important a la vida local dels pobles, abans que la sanitat pública es generalitzara com ara, que exercia la seua professió de forma entregada, amb escassos recursos sanitaris. Solia tindre antecedents de familiars metges i solia pertànyer a famílies acomodades, de professions liberals o comerciants, encara que al camp valencià, no era estranya l'existència de famílies de sacrificats llauradors amb un descendent metge. El metge, junt amb l'alcalde, el rector, el farmacèutic, l'advocat i el guàrdia municipal, constituïen les "forces vives" del poble.</p> <p>Ressenyem un poema satíric popular que representa la personalitat del metge, prou habitual en una certa època.</p> <p>Ex:</p> <p>"Si vols ser <i>metge</i> afamat i fer de la ciència gala, has de fer sempre antesala i vestir com un magnat, prendre el pols amb gravetat, parlar ben fosca la veu, no dir a ningú el juí teu,</p>	Médico	

	receptar coses rares i si després no curares dir que no era de Déu”.		
Micapà	Aplicació externa a una part del cos de substàncies en forma de cataplasma (cosa escalfada i passada) com per exemple farina desfeta, arròs bollit o altres ingredients com mostassa i oli calents que s'empraven com a emolients i descongestionants, principalment per a malalties del pit (congestió, tos espasmòdica, refredats, pneumònies i pleuritis) o de la panxa (còlics). Sin1: Micapanet, pegat Sin2: Cataplasma	Cataplasma	
Micapanet	V. Micapà		
Mig cinturó	Erupció cutània pruriginosa i transitoria que afecta la mitad del cos i no és un herpes zòster.	Medio cinturón	Exantema laterotoràcico/ Exantema laterotoràcic
Mingot	El mingo es la bola més xicoteta del joc de billar espanyol. Lesió abultada, de color marró que ix a la cara de les persones majors.		Queratosis seborreica/ Queratosis seborreica
Minova*	S'usa per indicar la presència d'adenitis o infarts ganglionars de curs crònic. Sin1: Vinoba	Adenopatias crònicas	Escrófula Adenitis/ Escrófula Adenitis
Misèria	V. Sarna		
Moll	Fluix, que no oposa resistència a la pressió. Sin1: Blanet, flonjo	Blando	
Moll del dit	La part més carnosa del dit, oposada a l'ungla.	Yema del dedo	Pulpejo
Molla	La part més tova de la carn de l'home o animal.	Molla Pulpa Carne	Tejido adiposo/ Teixit adipòs
Molla del braç	V. Braó		
Molles	Amígdales inflamades. Sin1: Carnots	Anginas	Amigdalitis/ Amigdalitis
Mollota	V. Braó		
Monyica	La part més prima del braç , immediata a la mà. Punt d'unió del braç a la mà.	Muñeca	Muñeca/ Canell

	Sin1: Monyiqueta, munyica		
Monyo	V. Cabell		
Monyo rull	Floc de cabells o pèls caragolats, arrissats. Sin1: Rissos, estirabussons	Rizo Bucle	
Móra	Fruit de l'albarzer utilitzats com a tractament tòpic en certes malalties dermatològiques.	Zarzamoras	<i>Rubus fruticosus</i>
Moradura	V. Blau		
Morat	V. Blau		
Morella	V. Herba-roquera		
Moreno	Persona amb la pell fosca o negra. Sin1: Bru		
Morir	Perdre la vida.	Morir	
Morranes	Sac vascular que fa protusió a la mucosa anal, normalment n'apareixen més d'un i per això es denomina en plural "morenes". També s'escolta el castellanisme "almorranes". Sin2: Morena	Almorrana	Hemorroide Hemorroide
Morrera	V. Morrets		
Morrets	Lesions cutànies a les comisures llavials. Sin1: Morrera, mal de morro Sin2: Bocera, tramús	Boceras	Rágades/ Rágades
Morro	Cadascuna de les dues parts carneses que limiten superior e inferiorment l'abertura de la boca. Sin2: Llavi	Labios	
Morsalat*	V. Eczema		
Mòs	Acció i efecte de mossegar. També emprat per a explicar un dolor per compressió com el que es troba en els malalts que presenten un herpes zòster. Ex: "Note un <i>mos</i> on m'ha eixit la <i>colebrina</i> " Sin1: Dentada, queixalada, mossegada, mosset	Mordisco	
Mosca	Clapa de pèl sota el llavi inferior.		
Mosquit	Insecte himenòpter que actua com a vector d'algunes malalties cutànies com per exemple la leishmaniasi.	Mosquito	

Mossegada	V. Mòs		
Mosset	V. Mòs		
Mostatxo	V. Bigot		
Mostela*	V. Burra		
Mugró	Protuberància central de la mamella per on els petits l'emboquen per a xuclar.	Pezón	
Muntà	V. Eixida		
Munvassa*	V. Valida		
Muscle	Part superior i lateral del cos a cada costat del coll en la unió del braç amb el tronc. Sin1: Espatla	Paletilla	Hombro/ Muscle
Mussol	Inflamació d'una glàndula sebàcia de la vora de les parpalles o grà que ix a la vora del parpall. Existiexen molts remeis populars per al seu tractament com posar una clau o una moneda damunt de l'ull. A Benidorm el malalt s'asseu al carrer al costat d'una muntanyeta de pedres mentre que a la mà té unes fulles de lletuga, quan pasa una persona fa l'acte de transferència deixant caure els trossos de lletuga i cantant "Mussol uno, mussol dos, mussol tres pa tú és". Sin1: Tramussol, urçol	Orzuelo	
Nafra	Solució de continuïtat en un teixit orgànic amb pèrdua de substància, causada per un agent exterior (ferida) o morbós, generalment de la pell.	Llaga Herida Úlcera	
Nàixer en camiseta	Néixer en camiseta o sarró es refereix als nadons que tenen la pell del cos coberta per una membrana. Era un signe de bona sort, eixa membrana es guardava i era molt apreciada per les seues propietats terapèutiques.		Bebe colodió/ Bebe col.lodió
Nap	V. Nas		
Nàpia	V. Nas		
Napicol	V. Nas		
Narius	V. Fogaril		
Nas	Òrgan de l'olfacte consistent en dues cavitats revestides de membrana mucosa i que comuniquen	Nariz	

	amb la faringe. Sin1: Nap, nàpia, napicol		
Navegar	Caminar, desplaçar-se. Anar d'un lloc a un altre de forma accelerada.		
Nina de l'ull	V. Nineta		
Nineta	Obertura de l'iris en la seua part mitja. Pupil·la de l'ull. “ <i>Nineta</i> de l'ull. És la <i>nineta</i> dels meus ulls”, és la meua preferida, la meua estimada. Sin1: Animeta, bola de l'ull, nina de l'ull	Pupila	
Nit de Sant Joan	És la nit del 23 al 24 de Juny i es considera una nit màgica en la que es fan rituals per a obtenir remeis populars, com per exemple, posar aigua a la llum de la lluna per a després utilitzar-la en massatges o friccions per a tractar la caiguda del cabell, o arreplegar herbes Medicinals conegudes com herbes de Sant Joan.	Noche de San Juan	
Nosa	Molèstia física o psíquica. Dificultat. Fàstic. Sin1: Desfici	Desazón	
Nou	Protusió a la zona medial del coll, que s'observa als mascles i es considera un caràcter secundari masculí. Sin1: Ganyil, garguero, pera, pruna, anou, nou del coll	Nuez	Cartílag tiroides/ Cartílag tiroïdal
Nuc	V. Junta		
Nucs dels dits	Cadascún dels regruixos formats per l'articulació dels ossos dels dits.	Nudillo	
Nuet	V. Conill, en		
Núvol	Pèrdua de la visió provocada per cataractes o alteració de la transparència del components de la refracció del globus ocular, com són la còrnia, l'iris o el cristal·lí. Ex: “Tinc <i>núvols</i> als ulls, no m'hi veig”. “Tinc un <i>núvol</i> al cap.” Sin1: Mareig	Nubes Moscas volantes	Escotomas/ Escotomes
Núvol al cap	V. Núvol		
Nyaco [<i>Nyarco</i>]	V. Trinxo		

Nyespla	Colp donat amb certa agressió. La <i>nyespla</i> és el fruit del nyespler, arbust de la família de les rosàcies, de fulles lanceolades cobertes de pelussa o borra per revers. El fruit té forma rodona amb una cavitat profunda i es cull verd, conservant-se amb palla fins que ha madurat. Ex: "Et pegaré una <i>nyespla</i> "	Tortazo golpe	<i>Mespilus germanica</i>
Nyitols	Denominació del conjunt d'entranyes, nervis, fibres del cos animal, més sovint referit als peixos. Forma de denominar les glàndules paròtides. De la paraula deriven expressions com "treure-li a un els <i>nyitols</i> ", fer gastar tot els diners que una persona té i <i>tirar els nyitols</i> , treballar excessivament. Sin1: Freixura Sin2: Ventrell, budell, entrenyons	Visceras	Paquete Saco visceral/ Sac visceral
Nyorer	V. Llorer		
Oix	Nàuseas, agonia. Es una paraula d'origen prerromà que podria derivar de la paraula "ovoxo" que significa llaça de pastor, o un arabisme derivat d'ostium o portella. A Benidorm existeix el topònim Racó de l'Oix. Ex: " <i>El menjar em fa oix</i> " Sin1: Agonia		
Oldre	Forma arcaica del verb olorar	Oler	
Oli	Substància líquida de color gros-verdós que s'extrau de l'oliva i s'usa com a condiment o lubricant. Per extensió també s'anomenen així altres substàncies untoses tretes d'expressar altres fruits, com ametles, etc. Alguns olis que s'empren per a curar malalties de la pell són <i>l'oli d'anous</i> , <i>l'oli de ginebrò</i> , <i>l'oli llinós</i> , <i>l'oli de ricí</i> i <i>l'oli d'ametla</i> .	Aceite	
Oli d'ametla	Oli tret del fruit de l'ametller, arbre de la família de les Rosàcies, <i>Prunus amygdalus</i> . Amb l'oli d'ametlla dolça es preparen cremes per a afeccions cutànies com l'ictiosi, la psoriasi i els eczemes secs. Concentrat s'usa per a cremades. L'oli d'ametlla amarga conté àcid cianhídric que és tòxic e inclús mortal per ingestió. L'aplicació al conducte auditiu calma el dolor produït per l'otitis.	Aceite de almendra	
Oli de resino	L'olí de ricí es fa servir principalment com a purgant però també s'usa en la formulació de la brillantina per a donar brillantor i suavitat als cabells i també per a tractar mussols incipients. V. Figuera infernal	Aceite de ricino	

Ondes	V. Rissos		
Operador	V. Cirurgià		
Opilat	Que té retenció de líquids, provocant inflor al ventre o a les cames, tal com es produeix a certes malalties hepàtiques, del ronyó o del cor.	Hinchado	Edematizado/ Edematós
Orella	Làmina fibrocartilaginosa coberta de pell, situada a cada costat del cap i que amb el conducte auditiu extern constitueix la part externa del l'òrgan de la oïda.	Oreja	Pabellón auricular/ Pavelló auricular
Oremus, perdre l'	Desorientar-se, perdre els sentits o la memòria. Perdre el control sobre els actes. Mantindre una actitud violenta o ofuscada.		
Os de l'ull*	Matèria situada darrere de la túnica còrnia que de vegades sembla una unglà i cobreix l'iris impedit la vista.		Hipopion/ Hipopio
Ossà	V. Ossamenta		
Ossamenta	Conjunt d'ossos del cos. Sin1: Ossà	Esqueleto	Esqueleto/ Esquelet
Osset de la rissa	V. Saleret del cul		
Ossos de la galta	V. Pòmul		
Ous	V. Castanyes		
Pa	Erupció cutània generalitzada, d'aparició brusca, com la que acompanya a les malalties exantemàtiques (pallola, roseola, pigota) o de tipus urticariforme. Producte natural, derivat de la farina, utilitzat com a tractament tòpic en certes malalties dermatològiques.	Pan	Urticaria/ Urticària
Pacia	V. Passa		
Padastre [Pellastre]	Inflamació o infecció de la zona periungueal a la extremitat dels dits, provocada per mal creixement de l'ungla. La Medicina popular coneix diferents remeis per a guarir-los, un d'ells consisteix en posar damunt del mal una coqueta feta de mel de maig, cor de llevat i satxí. També proposen l'ús de bavarades d'aigua de segó i després coqueta de fulles de favar picades.	Padastro Uñero	Perionixis Paroniquia Panadizo/ Perionixis Paroniquia Panadís

	Sin1: Repèl Sin2: Panadís, voltadit, grell, repeló, rodadit		
Pal.ludisme	V. Terciana		
Paladar	Part superior de la cavitat oral que consta d'una part blana i una dura que es correspon amb l'os maxil.lar.		
Paladina*	Secreció de la pell que es pot identificar amb la seborrea.		Seborrea/ Greix
Pallola	Malaltia exantèmica infecciosa produïda per un virus de la família paramyxoviridae que sol afectar a xiquets, produïnt febra i taques generalitzades a la pell, de curs benigne, encara que antigament podia cursar amb complicacions pulmonars o neurològiques. Existeix la frase feta "t'eixirà la pallola!", que es diu quan una persona va excessivament abrigada per a la alta temperatura ambiental. Es creia abans que podia precipitar la malaltia, però en realitat durant la fase d'incubació hi ha febra, sensació de fred i després d'abrigar al malalt, pot eixir l'exantema pel seu curs natural. També existia la creença de que exposant al xiquet afecte de pallola a llum o roba de color roig es neutralitzaven les taques i es curava més ràpidament la malaltia. Sin1: Rosa, mal de la rosa	Sarampión	Sarampión/ Xarampió
Palmada [Palmà]	V. Galtada		
Palustre	Relatiu a un pantà. Figuradament es diu d'una ferida o lesió exudativa de la pell que té el mateix color i aspecte brut que les aigües pantanoses.		
Pàmpols	Orelles grans o prominents, per homologia amb les fulles de parra. Pavelló de l'orella.	Pàmpanos	
Panadís*	V. Padastre		
Panderada [panderà]	V. Ponnerada		
Pandero	V. Cul		
Panet	V. Figa		
Pansa	Erupció vesicular, que apareix als llavis en els estats febrils o dispèptics. També mena de pomada feta de	Fuego en los labios	Herpes simple labial/

	raïms pansits, usada antigament per les dones. Sin1: Foc		Herpes del llavi
Pansir	V. Amoixamar		
Pansit	Dessecat per acció del calor, sol o l'humitat. Perdre volum i arrugar-se com una pansa. Debilitat, demacrat, revingut, marcit. Ex: "Estar més <i>pansit</i> que una bleda en mal oratge"	Ajado	
Pantaix	Alenar dificultós, respiració arrítmica i violenta, amb fatiga desmesurada. Ex: "Fet un <i>pantaix</i> ", estar sense alè. "Tindre un <i>pantaix</i> ", perdre o estar a punt de perdre el coneixement per manca d'aire.	Ahogo	Disnea/ Díspnea
Panxa	Cavitat abdominal que conté les vísceres de l'aparell digestiu. "Escarar la <i>panxa</i> ": acte de treure informació amb habilitat a una persona amb preguntes. <i>Escurapanxes</i> : persona que practica o és hàbil en aquest hàbit. Sin1: Ventre	Barriga Panxa	
Panxeta de la cama	Part posterior de la cama. Sin1: Ventre de la cama	Pantorrilla	
Pany	Es diu de les taques de color marró que aparéixen de manera simètrica a les galtes i el front de les dones quan estàn embarassades. Potser es diga de manera similar als panys de la paret, que son espais circumscrius diferents a la resta de paret.	Paño	Cloasma/ Cloasma
Pap	Sotabarba molt voluminosa. Sin1: Papada Sin2: Galteres	Papada	
Papada	V. Pap		
Paperes	V. Paps		
Paperotes	V. Paps		
Papots	V. Paps		
Paps	Malaltia infecciosa de caràcter epidèmic, avui pràcticament erradicada al món occidental per efecte de la vacunació obligatòria, produïda pel virus Myxovirus parotiditis. Provoca una inflamació molt dolorosa de les glàndules paròtides, situades als ànguls maxil·lars, i sol afectar a joves entre 6 i 15 anys. Una complicació freqüent era la orquitis	Paperas	Parotiditis/ Parotiditis

	(inflamació testicular), que podia donar en ocasions esterilitat. Sin1: Paperes, galteres, botornons, papots (Tàrbena), paperotes (Callosa D'en Sarrià, Benimantell)		
Pardal	V.Piu		
Parpall	V. Pestanya		
Parpalla	Part de la pell de característiques contràctils, que cobreix i protegeix els ulls. <i>Parpallada</i> : colp de vista. "Cloure les <i>parpalles</i> " : morir-se. Sin1: Pipella, parpella, parpell, parpall	Parpados	
Parpell	V. Pestanya		
Parpella	V. Pestanya		
Parrús	V. Figa V. Xulla V. Clenxa		
Passa	Forma local de denominar la presència d'un fenomen epidèmic infecció, com ara la pallola o la varicel·la. Ex: "Hi ha <i>passa</i> de grip" Sin1: Constel.lació, epidèmia, passi, passe, pàssia	Brote	Epidemia/ Epidèmia
Passar la mà	Gràcia d'algunes persones, generalment dones, per a calmar els dolors o curar malalties per efecte dels massatges amb la mà, acompanyats d'oracions i d'algunes substàncies com oli o emplastres d'herbes. V. Enfit		
Passe	V. Passa		
Passi	V. Passa		
Patiment	Efecte de patir o rebre l'acció d'una cosa que causa dany, dolor, ofensa o molèstia. V. Agonia		
Peca	V. Piga		
Pegadella*	Crostisser produït a la pell per exudació i manca de netedat, especialment la que es produeix en el cap dels infants de llet.		Costra làctea/ Crosta làctia

Pegat	Emplast compost de substàncies que s'apliquen a la pell amb fins curatius. V. Pirma V. Micapà	Parche	
Pèl	Conjunt de filaments que cobreixen tot el cos o una part de l'home i els animals. Els que cubriexen el cap s'anomenen cabells o pèls del cap.	Pelo	Vello/ Pèl
Pèl bord	V. Bord		
Pèl de la parpalla	V. Pestanya		
Pèl de mamella	Inflamació del pit de les dones lactants, quan s'exposen a la corrent d'aire.		
Pèl del cap	V. Cabell		
Pèl roig	Que té el cabell roig.	Pelirrojno	
Pelà	V. Llengua		
Pelada	Pèrdua total o parcial del pèl.	Calvicie	Alopecia/ Al.lopècia
Pelalla*	Tira de pell que s'arrenca .	Pellejo	
Pell	Membrana exterior que recobreix el cos de l'home i dels animals. <i>Ex: " Tan prima té la pell el jove com el vell"</i>	Piel	
Pell de figa	Fragilitat de la pell conseqüència de l'envelliment que es despega i sangra amb facilitat.		Púrpura de Bateman/ Púrpura de Bateman
Pell de gos	Pell seca, rasposa o plena de lesions que la fan aspra i rugosa al tacte.	Piel rústica	Queratosis pilar/ Queratosi pilar
Pell fina	V. Cutis		
Pell rústica	V. Pell de gos		
Pellanga	V. Pellorfa		
Pellar*	Cicatritzar.	Encarnar	Cicatrizar/ Cicatritzar
Pellaranga	Porció de pell sobrerera o penjant, tros prim de carn,	Piltrafa	

	en què gairebé tot és pell. Tros de pell despresa. Sin1: Pellanga, pellarfa	Pellejo	
Pellerina	V. Pellarfa		
Pellorfa	Fragments de pell que es desprenen espontàniament o de forma provocada en algunes malalties de la pell com l'eczema o la psoriasi, caracteritzades per intensa descamació. <i>Ex: "Vaig a treure'm les pellarfes"</i> Sin1: Escata, pellaranga, pellerina, pellanga	Escamas	Escama/ Escata
Pelussa	V. Borrissol		
Péndola	Preparació farmacèutica per a l'administració de medicaments per la boca. També utilitzada en el sentit de disgust o mala notícia.	Píldora	
Penelló [Panelló]	V. Prunyons		
Penjoll	Troç de teixit cutani separat de l'altra massa de teixit per un costat.	Colgajo	Fibroma pèndulo/ Fibroma pèndul
Pera	V. Nou		
Pereta	Manyoc de pèls que es deixen créixer a la punta de la barba. Sin1: Barbó	Perilla	
Pereto	V. Bony		
Perol, tocat del	Boig, grillat, que té idees fora del comú. "Està <i>tocat del perol</i> ", no està bo del cap.		
Persona	Referit a la totalitat del cos. Ex: "Em piquen solament les mans, no la <i>persona</i> "	Cuerpo	
Pessic	Compressió feta a la pell o a la carn amb dos dits, especialment amb el polze i l'index. Sin1: Repisco	Pellizco	
Pesta	Mala olor. Figuradament, qualsevol cosa o persona que pot provocar mal. Per extensió, malaltia, encara que no siga contagiosa, que provoca gran mortandat entre persones o animals. La pesta és una malaltia infecciosa epidèmica, o endèmica encara en zones de la Índia, Mongòlia i sur de Xina, provocada per <i>Yersinia pestis</i> . Es transmet a partir de malalts	Peste	Peste, Peste bubònica/ Pesta, Pesta bubònica

	infectats, però sobre tot a través de la puça de la rata infectada, que transmet la malaltia a l'home per les seues picades. La pesta va ser una malaltia epidèmica important a l'època medieval, responsable de grans canvis demogràfics per la seua mortalitat, que obligaren inclús a repoblacions per part de gent forànea a les comarques. Epidèmies importants es donaren a Alacant el 1559 i de menor efecte el 1648. La pesta el 1677 va assolir les ciutats de Cartagena, Murcia, Oriola i Elx.		
Pestanya	Sèrie de pèls que neixen a la vora de cada parpella. Cadascun dels dits pèls. Sin1: Pèl de la parpalla, parpall, parpell, pipella	Pestaña	
Peu	Part terminal de cada extremitat caudal de l'home que es compon del tars, metatars i dits.	Pie	
Picada	Lesió produïda per l'acció de algún paràsit. Per a tractarles s'han utilitzat desde tractaments naturals com ficar all, herbes a l'orina fins a diferents ensalms o procediments màgics com fer una creu damunt la lesió mentre es reciten oracions " <i>Picat</i> envenenat aixina sigues curat i feres tan de mal com Jesucrist en el ventre de la Verge Maria" També per al tractament d'aranyes de mar es fa servir la oració: "Una aranya m'ha <i>picat</i> en la badia de (sempre dir un lloc diferent al que ha pasat) tant fa que siga vent de garví com que siga vent de llevant".	Picadura	
Picassó	V. Picor		
Picor	Molèstia que dóna una cosa i que obliga a gratar-se. Ex: "¿No sabeu que el qui té ronya com més grata més <i>picor</i> ?". Sin1: Coentor, picassó, frisança, gratera Sin2: Pruija	Picor Picazón Comezón	Prurito/ Pruïja
Picorettes	V. Cosquerelles		
Piga	Taca xicoteta de color marró situada generalment a la cara. Es diu que tindre'n dona sort, així hem sentit dir que " <i>les pigues fan diners</i> ". Sin1: Peca, taca, lentilla	Peca	Efélide/ Efèlide
Pigat	V. Pintat V. Pigatós		

Pigatós	Que té pigues al cos o a la cara. Es diu del que té cicatrius de la pigota: " <i>Pigat per la pigota</i> ". Sin1: Pintat, ratat Sin2: Pigotós	Pecoso	
Pigota	Malaltia actualment erradicada des de 1980, encara que amenaça el seu ressorgiment per motius de bioterrorisme. Fins a la primera meitat del segle vint va constituir un autèntic assot de la humanitat, sobre tot en zones deprimides. Provocada per un virus del gènere <i>orthopoxvirus</i> , es caracteritza per l'aparició de febra, deliri i pústules generalitzades a la pell i les mucoses, que deixen cicatrius particularment a la cara deixant-la <i>ratada</i> . L'ampli ús de la vacuna va permetre la seua erradicació. Sin2: Verola	Viuela	Viruela/ Verola
Pigota borda	Malaltia infecciosa caracteritzada per una erupció similar a la pigota però amb lesions més escases i que deixen menys senyals. Produïda pel virus varicel·la-zòster també responsable de l'herpes zòster.	Varicela	Varicela/ Varicel·la
Pilma [<i>Pirma</i>]	Emplastre per a calmar el dolor compost d'estopa, aiguardent, encens i altres ingredients. També és el troç de llenç que es talla de manera adequada per a aplicar a una part del cos i cobrint un emplastre. Recentment s'han elaborat més industrialment, donant lloc al famosos <i>parxes Sor Virginia</i> d'aplicació sobre tot en lumbàlgies o mal d'esquena. Sin1: Cataplasma, pegat, pirma	Cataplasma	
Pinta	Taca o clapa petita en la pell.	Mota	
Pintat	Lesions residuals cicatrizzals que queden a la cara, al passar la pigota. Ex: "Era baixet, amb la pell <i>pintada</i> de la pigota". Sin1: Ratat, pigat, pigatós		
Pipella	V. Pestanya V. Parpalla		
Pit	Part del cos humà que s'esten des del coll al ventre i conté el cor i els pulmons, especialment la porció anterior de la dita part del cos. També pot referir-se només a la mamella. Sin1: Pitrera, pitralera, teta, mamella, si	Pecho	
Pitralera	V. Pit		
Pitrera	V. Pit		

Piu	Membre viril masculí. Ex: "Dels pecats del <i>piu</i> Déu s'en riu". "En parlar de merda i <i>piu</i> , tot el món riu". Sin1: Virot, virongo, verga, pardal, pixorro, titola, ganfarró, fava, ferramenta.	Pilila Polla	Pene/ Penis
Pixorro	V. Piu		
Pixum	Producte natural utilitzat com a tractament tòpic en certes malalties dermatològiques.	Pis	Orina/ Orina
Planta del peu	V. Sola del peu		
Planter	En sentit estricte és un llit calent on es preparen les plantes joves que després es traslladaran al lloc definitiu, seleccionant-ne les millors. Forma de denominar un conjunt de lesions cutànies en forma de pústules o grans, molt difícils d'erradicar per la raó de que quan algunes remiteixen, n'estan eixint d'altres noves, tal com succeeix a certes malalties exantemàtiques com la <i>pigota borda</i> o varicel·la "Tindre un <i>planter</i> ", aparició contínua de tumors cutanis, sobretot a la cara.	Siembra	
Podrit	Corromput, descompost.	Podrido	
Pol	V. Blec		
Poll	Paràsit sense ales, de cos ovalat, ventre festonejat, sis pates curtes acabades en dos ungles i boca armada amb trompa xucladora que s'alimenta de sang d'home i de porc, amb color fosc si viu al cap, i més blanc si viu a la resta del cos. Hi ha diverses varietats com el <i>pediculus capitis</i> o el <i>pediculus pubis</i> . Transmissor de diverses malalties entre les que destaca el Tifus exantemàtic. Les formes adultes depositen llèmenes que s'adhereixen molt al cabell i costen molt d'erradicar. <i>Escampar els polls</i> : Netejar de polls el cap. Hi ha una varietat de poll que es troba al cos i no al cap, però és molt més infreqüent. " <i>Poll del cos</i> ". Ex: "Estar gelat com un <i>poll</i> "; carpit de fret. V. <i>Tifus</i>	Piojo	
Pols	Cadascun dels dos costats del front a l'extrem de les celles, que formen una concavitat, situats sobre l'os temporal i sobre els que poden apreciar-se el bategar del pols.	Sien	
Pols, fet	V. Espatlat		

Polsera	Part de cabell que cau dels polsos a la galta, on es retalla o arreplega en forma de trena.	Patilla	
Polsos	V. Pols		
Polze	V. Dit		
Poma	V. Figa		
Pomada de fer treure grans	Referit probablement a un unguent molt utilitzat a la comarca que s'anomenava Ungüent de <i>Cañizares</i> .		
Pompi	V: Cul		
Pòmul	Part prominent de la galta que es correspon amb la prominència òssia. Sin2: Nus de la cara	Pómulo	
Ponnerada [<i>Ponnerà,</i> <i>ponerà, ponà</i>]	Derivat de pondre, usat per indicar una gran quantitat d'excrement, producte d'una sola defecació. En relació amb aquesta paraula està <i>emponar-se</i> o posar-se en posició idònea per fer una ponada i per extensió, assentar-se amb el cul més baix que els genolls. Conten d'una dona nomenada <i>Quica la Lego</i> , qui va fer una <i>ponà</i> tan gran a la Platja del Mal Pas, que per la nit els carabiners li donaren el alto pensant-se que era una persona i veient que no responia, la emprengueren a tirs. D'ahí ha quedat la frase "He fet una <i>ponà</i> com la de Quica la Lego". Sin1: Femta	Cagada	
Pontet del cul	V. Saleret del cul		
Porcellanes	Ganglis del coll. S'anomena així per l'aspecte redó semblant a la porsellana o panerola que és una cuca enrotllable. V. Gorrinyes Existeixen una serie de maniobres que s'utilitzen per a desinflamar-les fent massatges als braços: "Trencar els <i>golls</i> ". V. Golls		Adenopatías/ Adenopaties
Porga	Substància catàrtica que administrada per la boca té un potent efecte laxant, com el produït pel <i>ricí</i> , <i>l'aigua de Carabanya</i> o l'extracte del sen. Freqüent remei al segle XIX i primera meitat del XX emprat pels metges en les afeccions intestinals o de forma indiscriminada davant de qualsevol malaltia. També usat com a càstig en una època passada.	Purgante	Laxante/ Laxant
Porquer, fet un	V. Mal endenyat		

Pòstema	Pus, apostema. Sin1: Pòstima, pòstuma, pòsterma	Pus	
Pòstima	V. Pòstema		
Postinya	Secreció que es desseca a la vora de l'ull. <i>Ex: "Ulls postinyosos": ulls amb cansament acusat o amb abundants lleganyes, per efecte de blefaritis o excés de son.</i>	Legaña	Blefaritis/ Blefaritis
Pòstuma	V. Pòstema		
Potim	V. Blec		
Practicant	Persona que exerceix pràcticament una professió sota la supervisió d'un tècnic superior, especialment el que té títol legal per a exercir la cirurgia menor o per a preparar i despatxar medicaments.	Practicant	Enfermero/ Infermer
Privat, quedar-se	Immobilitzat per paràlisi de part o de tot el cos que provoca incapacitat per a la mobilització o per poder caminar, generalment per efecte d'una trombosi cerebral o una altra malaltia neurològica. Baldat. <i>Ex: "S'ha quedat privat, va en una cadira de rodes"</i>	Paràlisis	Paraplejia/ Paraplejia
Pruna	V. Nou		
Prunyons [Prenyons]	Tumefaccions de la pell produïdes pel fred i que es formen especialment a la part distal de les extremitats (mans, peus, orelles i nas). Sin1: Penellons	Sabañones	Perniosis/ Perniosi
Puça	Insecte xuclador que parasita els animals de pèl i pot transmetre malalties a l'home. Per homologia, persona especialment molesta, queferosa, puntxosa o fastigosa.	Pulga	
Pudent	Que desprén mala olor. <i>"Tindre el geni prudent"</i> : tindre poca paciència i respondre de forma desmesurada. <i>"Ser un prudent"</i> : persona que s'enfada amb facilitat.	Maloliente	
Punxades	Sensacions doloroses i molestes com les produïdes per l'efecte de clavar una punxa o agulla a la pell.	Pinchazos	
Punyà	Cop de puny.	Puñetazo	
Purgacions	V. Cagat		
Pus	Humor estés opac, blanc, groguenc, segregat en els processos inflamatoris dels teixits orgànics.	Pus	

Quarantena [<i>Corantena</i>]	Període més o menys llarg (abans eren 40 dies) d'aïllament al que es sotmet a una persona, o grup de persones per sospita d'infecció. S'aplicava especialment als vaixells quan s'hi havia declarat una malaltia dins, o quan procedien d'un país que havia patit una determinada infecció contagiosa.	Cuarentena	
Quartana	V. Terciana		
Quebrassa	Talls que es fan a la pell del dors de les mans i dels peus, especialment a l'hivern. També s'empra per referir-se a les almorranes. Sin1: Crietes	Grietas	Eczema seco/ Eczema sec
Quebrassa	V. Cabrasses		
Queferós	Persona queixosa qui obliga a ocupar-s'en d'ella o centra l'atenció dels altres. Ex: "Estar <i>queferós</i> ", estar desficiós.	Molesto Pesado	
Queix	Cadascú dels angles que formen els llavis de la boca. V. Tramús.		Comisuras labiales/ Comisures labials
Queixal [<i>Quixal</i>]	Dent de la part lateral de la boca que serveix per a moldre els aliments.	Muela	Molar/ Molar
Queixal de l'enteniment	Últim molar de la dentició adulta, tradicionalment d'eixida molt dolorosa. Denominat així per l'edat d'aparició, que sol coincidir amb el final de l'adolescència. Avui en dia s'estima una atròfia progressiva d'aquest queixal, sent inexistent en molta gent. S'atribueix al canvi del tipus d'alimentació i a la pèrdua progressiva de l'hàbit de masticació. Sin1: Queixal del seny, queixal del jui	Muela del juicio	
Queixal del jui	V. Queixal de l'enteniment		
Queixal del seny [<i>Quixal del sent</i>]	Forma de denominar el queixal de l'enteniment a Callosa d'en Sarrià. V. Queixal de l'enteniment		
Queixalada	V. Mòs		
Quindam	Es diu del xiquet trapacer, nerviós, rebolicat. Probablement és una paraula derivada, per contracció, de l'expressió <i>Quin Adam!</i> (<i>Quin Adan!</i> , en versió local) la qual significa anar vestit malament i brut. Ex: "Eixe xiquet és un <i>quindam</i> . Ai, quin		Hiperactivo/ Hiperactiu

	<i>quindam!</i> ”		
Quinina	Alcaloide vegetal que s'extrau de l'arbre de la quina, aïllat per primera vegada per Pelletier i Caventour en l'any 1820. És una substància blanca, molt amarga i poc soluble, emprant-se en Medicina les seues sals. La seua principal propietat és la de exercir una capacitat mortífera sobre els plasmodiums del pal.ludisme, pel que s'ha emprat en la prevenció i tractament de la malaltia. Té propietats bactericides i febrífugues i antirreumàtiques. Es va obtindre sintèticament per Woodwar, professor de Harvard l'any 1944. Les propietats de la escorfa de l'arbre de la <i>quina</i> , particularment de la <i>quina groga</i> , ja eren conegudes pels indígenes d'Amèrica del Sud. La comtessa de Chinchon la va donar a conèixer a Espanya al 1632, extenent-se posteriorment per tota Europa. Ben coneguda pels habitants de la Marina Baixa per a tractar el pal.ludisme, i pels seus navegants, sotmesos a tractament preventiu durant anys i anys per raó del seus viatges a zones endèmiques, com Àfrica i Sudamèrica. V. <i>Tercianes</i> .		
Rabet de gat	Planta llaviada utilitzada per a tractar cops i contusions. És una planta blanqueta o gris, cep llenyós, rametes erguides amb fulles en punta de disposició horitzontal que a cada un dels seus extrems fa fulles florals de color grog que floreix en maig i juny. S'empra en forma d'infusió de les flors per a rentar les ferides, deixant-les cobertes per una bena sobre un pany banyat en la infusió. També és molt efectiva en els processos inflamatoris de la gola, glopejada i en gargarismes.	Zahareña Rabo de gato	<i>Sideritis angustifolia</i>
Rabior	Molèstia produïda per una picor forta.	Desazón	
Ratat	Efecte que provocava sobre la cara les cicatrius de les pústules de la pigota (veure pigota). “Cara <i>ratada</i> ”: s’aplica a la persona que té la cara amb ferides, cicatrius, per efecte de malalties diferents a la pigota però que deixen un aspecte característic com si hagués estat mossegat per les rates. A l’època de la pigota era freqüent el malnom <i>ratat</i> , a Benidorm i a altres pobles de la comarca. Sin1: Pintat, pigat, pigatós	Marcado	
Ratlla del pentinat	V.Clentxa		
Rebecar-se	Estar malalt, estar decaigut, estroncar-se. Ex.: "El xiquet està <i>rebecat</i> ".	Estar mustio	

Recalcar	Revirar-se el peu o la cama, generalment els animals, i per extensió, l'home, per efecte d'ensopegar, per exemple en una pedra. També es diu que una persona és <i>recalcada</i> quan és obcecada, tossuda, cabuda. Ex: "És un xiquet molt <i>recalcat</i> ". Sin1: Revencillar, vencillar, revirar		
Recepta	Escrit en que un facultatiu indica els medicaments que ha de prendre un malalt.	Receta	
Recialles	Efectes tardans que provoca una malaltia, com per exemple: coixera provocada per un atac d'artritis, paràlisi del cos provocada per la trombosi, etc. També s'aplica a la reproducció dels símptomes d'una malaltia quan semblava que ja estava curada. Ex: Recialles de la pallola.	Secuela Recidiva	
Refet	Estar grassonet.	Rechoncho Gordito	
Regata	Espai que queda entre les galtes del cul.		Plieque interglúteo/ Plec intergluti
Reglotar	Expulsar aliment procedent de l'estómac en forma de glopades. També s'utilitza en el sentit d'haver menjat molt. Sin1: Rotar		Regurgitar
Regomello	Recel, sospita o aprensió de què passe alguna cosa desagradable. Escrúpol. Ex: "Ella es va quedar amb el <i>regomello</i> de no dir adéu a son pare".		
Repèl	V. Padastre		
Repeló*	V. Padastre		
Repisco	V. Pessic		
Replanell de la bossa	V. Bossa		
Replanell de la mà	V. Cara de la mà		
Resquillada	Rossadura provocada per efecte d'un esvaró.	Rascadura	
Ressolada	V. Sol al cap (entrar el...)		

Ressolar-se	Patir els efectes aguts de l'exposició solar, bé a la pell o al cap. V. Sol al cap	Coger una insolación	
Retemptar	Tornar a agafar una malaltia o recaure d'aquesta.	Recaer Recidivar	
Retisar	V: Esmussar		
Retorçó	Dolor breu i vehement de ventre en forma de còlic. Ex: "Retorçó de ventre".	Retortijón	Cólico/ Còlic
Revellir-se	Envellir prematurament. Desmillorar-se, aprimar-se.	Avejentarse	
Revencillar	V. Recalcar V. Revirar		
Revingut	V. Pansit		
Revirar	Retòrcer, per exemple el peu, el turmell o els ulls.. Homologia de la repetició de la maniobra de virar els vaixells. Ex: "Tenia els ulls <i>revirats</i> ". Sin1: Recalcar, revencillar, vencillar	Girar	
Reviscolar	Reviure, recobrar les forces vitals. Anar a millor de una malaltia. Sin1: Arriscar-se, adovar-se	Recuperarse	
Revulsiu	Antiga pràctica mèdica que consisteix en aplicar calor sobre la pell per a aliviar un mal.	Revulsivo	
Rissos	Cabells que tenen forma ondulada. Sin1: Caragols, caragolets, ondes, estirabusons, monyo rull, cabell rull, cabell arrisat.		
Riuades	Somriure.		
Rodadit*	V. Padastre		
Rodal	Taca de la pell. Placa de pelada al cap. Forma de expressar les característiques de distribució geogràfica de les lesions cutànies. Sin2: Rugall	Rodal	Màcula, Exantema figurado/ Màcula, Exantema figurat
Rodament de cap	V. Torba		
Rodanxó	Emprada en el sentit de corpulència, també és referit al cos d'una persona petita i grossa.	Gordito	Pícnico/ Pícnic

Rogle	Rosca, volta d' una serp o d' una cosa en espiral. S'utilitza referit a lesions de la pell amb aquesta morfologia.	Círculo	
Roig	1.-Vermell amb tendència a groc o a color d'argila. 2.- "Roig de panote" es referix als pelrojos i "Roig de malpèl" és un insult referit a un xiquet roig i entremaliat. El color roig també té propietats curatives Sin2: Ros	Rojo	Eritema/ Eritema
Rolls	V. Dogues		
Romer	Planta llaviada, perenne, amb fulles enfrontades, flors blau pàl·lid violaci, molt aromàtica. El seu principal component és l'essència, rica en alcohol i de grans propietats terapèutiques. Per les seues propietats vulneràries s'empra la infusió de les extremitats florides per a desinfectar ferides i posant-les en maceració amb alcohol es prepara l'alcohol de romer, molt útil per a les contusions, inflamacions articulars i per a tonificar el cos cansat per esforços intensos. Presa en infusió estimula la secreció biliar, és antiespasmòdica i lleugerament diürètica. També diuen que "rebaixa la sang". Sin2: Romaní	Romero	<i>Rosmarinus officinalis</i>
Ronya	V. Sarna		
Roquera	V. Herba-roquera		
Rosa	Malaltia infecciosa vírica que dona un exantema generalitzat molt típic. En algún llocs s'anomena així a la pallola. Sin1: Mal de la rosa.	Rubéola	Rubéola/ Rubeola
Rosada	Episodis d'emblanquiment seguit de canvi de color a roig, després d'exposar els dits a l'aigua freda.		Fenómeno de Raynaud/ Fenómen de Raynaud
Rossoll	Respiració violenta, difícil, amb soroll acompanyant provocat per secrecions.		
Rotar	V. Reglotar		
Rotlle	V. Rogle		
Ruda	Planta rutàcia, perenne, de 2 a 4 pams d'altura, amb flors grogues disposades en ramellets terminals, de quatre pètals dentats i fort olor característic. L'essència és rica en rutina, que augmenta la	Ruda	<i>Ruta graveolens</i>

	<p>resistència dels capil·lars sanguinis i té propietats antihemorràgiques pel que s'ha emprat en hemoptisi, hematúria i altre estats hemorràgics. Té propietats antiescorbútiques per la seua riquesa en vitamina C. El principal ús popular de la ruda prové de les seues capacitats contractils de la musculatura uterina, pel que s'ha emprat en la estimulació de la menstruació. A dosis més altes, però, té propietats abortives i pot ser perillosa. L'oli de ruda es prepara per a ús extern, macerant ruda fresca recent florida, prèviament desfeta al morter, amb oli d'oliva i deixada al sol durant quaranta dies. Aquest oli s'empra en friccions contra el reumatisme i el dolor articular.</p>		
Rúpia	<p>Moneda gris i grossa. Per similitud es diu dels mals que es cubreixen d'una corfa que s'assembla a aquestes monedes.</p>		Estima/ Ectima
Sabó	<p>Preparat que serveix per a rentar la pell, roba o altres objectes.</p>	Jabón	
Sabori	<p>Denominació popular, sorgida per contracció, d'<i>àcid bòric</i>, substància química utilitzada per a conservar el marisc. Actualment no és permesa. Relacionat amb les fòrmules de tipus antisèptic que empen <i>àcid bòric</i>.</p>		
Sacsos	<p>Plecs de la carn i la pell que es formen a les persones grosses generalment a la cintura, caderes i cames. Replec cutàni que es forma en les persones grasses. Sin1: Dogues</p>	Mollejas Michelines	
Sagí	<p>Mantega, greix dels animals, especialment del porc, i que se sala per a guardar-lo o es fon per a fer greix. També greix de baix del ventre de les persones, al que se li suposaven propietats terapèutiques.</p>	Manteca de cerdo	Saín, Grasura/ Saím
Sagineró	<p>Persona que segrestaria xiquets per treure'ls la sang i el sagí, en una època en la qual la ignorància de la Medicina en el tractament de malalties com la tuberculosi i la manca d'escrúpols d'alguns, feia que persones amb diners compraren aquests remeis.</p>		
Sal	<p>Element que serveix per a condimentar menjar i també ingredient Medicinal utilitzat com a tractament tòpic en certes malalties dermatològiques, especialment com a aditiu als banys.</p>	Sal	
Saleret del cul	<p>Vèrtebres coxígees, part final de la columna vertebral que presenta una discreta prominència.</p>	Rabadilla	Coxis/ Coxis

	Regió sacra interglútia. El colp sobre aquesta zona és molt dolorós. Sin1: Carpó, copró, osset de la rissa Sin2: Osset dolç		
Saliva	Té propietats terapèutiques segons la cultura popular Així podem veure que la saliva en dejú (saliva dejuna) s'aplica per a fer desaparèixer les berrugues. V. Bava	Saliva	
Salobre*	Humor salat		Psoriasis/ Psoriasi
Saludador	Persona que tenia la capacitat o <i>gràcia</i> per a <i>saludar</i> o curar les ferides. El saludador tenia poders pràcticament des del naixement. Els seus poders eren atribuïts a Santa Quitèria, verge i màrtir gallega del segle I i venerada des del segle II com protectora de la ràbia. Els saludadors van tindre molta importància fins el segle passat, particularment fins 1885 en que Luis Pasteur va demostrar la utilitat de la vacuna de la ràbia, en una època en que l'ús d'antisèptics era escàs i no existien els antibiòtics.	Sanador Curandero	
Sàlvia	Planta de la família de les llaviades, de 2 o tres pams d'altura, flors blau-violeta i olor aromàtic i sabor amarg que floreix a partir de maig fins a finals d'estiu. Es troba de forma natural a les nostres serres i també era freqüent als nostres jardins on es deia que mai no podia faltar, per la gran quantitat de propietats curatives que se li atribueixen. Conté sals, alcanfor, alcohols i altres substàncies. Posseeix propietats semblants a l'atropina, és febrífuga, regularitza la menstruació i és hipoglucemiant. S'empra en forma de tisana o en forma de vi de sàlvia que es prepara macerant-la amb vi blanc durant un novenari. La sàlvia té propietats antisèptiques pel que és molt útil per a desinfectar ferides, esbandir-se la boca o enfortir les genives.	Salvia	<i>Salvia officinalis</i>
Sanador	Varietat de curander que es dedicava a anar de poble en poble curant les malalties dels porcs. També anomenat sanaporcs. Competia amb els veterinaris.		
Sanatori	V. Hospital		
Sang	Líquid espès que circula pel sistema vascular dels animals, necessària per a mantindre les funcions vitals de l'organisme. Figuradament, coratge, impuls. "Tindre <i>sang</i> d'orxata", ser covard o tindre poca iniciativa. "Fer bollir <i>la sang</i> ", enardir-se,	Sangre	

	<p>enfadar-se. “<i>Fer sang</i>”, ofendre, ferir en l'ànima.”No tindre <i>sang</i>”, ser un pusilànim.</p> <p><i>Sang dolça</i>. Diabetis, hiperglucèmia. <i>Tindre la sang dolça</i>: tindre sucre a la sang</p> <p><i>Sang grossa</i>. Tindre un excés de greixos a la sang com els triglicèrids i el colesterol que sovint dóna predisposició a la trombosi cerebral o als problemes circulatoris.</p> <p><i>Sang catamenial (menstrual)</i>: A Callosa d'En Sarrià les dones al anar a dormir fiquen la seua propia sang a les berrugues com tractament.</p>		
Sangonera	Anèl.lid de cos aplanat i forma lanceolada, que a cada extrem té un xuclador amb què pot adherirse al cos d'altres animals i xuclar-los la sang; algunes espècies d'aquests cucs s'utilitzen en Medicina per a extreure sang dels malalts.	Sanguijuela	<i>Hirudo officinalis</i>
Sangria	Efecte d'extracció de sang per l'aplicació de sangoneres a càrrec de metges o mestres sagnadors, pràctica habitual com descongestionant en la Medicina des d'antic fins el segle XIX. V. Sangonera		
Sants sanadors	Els Sants sanadors son un grup de 14 sants famosos per les seues curacions, així per exemple Sant Pantaleó curava l'astènia i l'aprimament i Sant Esteve el mal de morros.	Santos sanadores	
Sargantana [<i>Segrintana, sangrantana, segrantana</i>]	Producte natural utilitzat com a tractament tòpic en certes malalties dermatològiques.	Lagartija	
Sarna	Malaltia cutània contagiosa, comuna a l'home i a diferents animals, caracteritzada per la formació de petites vesícules que fan molta picor i causada per l'insecte <i>Sarcoptes Scabiei</i> . Sin1: Ronya, misèria	Sarna	Escabiosis/ Escabiosi
Sarró	V. Néixer en camiseta Sin2: Surró		
Saüc	Arbret de 2 a 4 metres, amb rames que formen ramellets de flors blanques xicotetes en forma d'estrella que en conjunt fan una superfície plana per dalt, florint al mes d'abril.. Dona un fruit negre anual. Segons la llegenda les flors de saüc s'han de collir el dia de Sant Joan o la vespra perquè passa el Sant a beneir-les. Les flors tirades a la llar s'empren per fumar les ferides, bé directament o aplicant draps perfumats amb el seu fum. La infusió calma la tos i també s'empra per a llavar els ulls, fer	Saüco	<i>Sambucus nigra</i>

	gargarismes per el mal de gola, glopejat per a les genives. La escorfa, després de rascar la seua capa superficial, té efectes porgants i diürètics sent efectiva per a combatre la hidropresia. Sin1: Saüquer		
Sec	V. Eixut		
Séc	Senyal que queda a la pell quan ha estat pessigada.	Marca	
Segó	Producte natural utilitzat com a tractament tòpic en certes malalties dermatològiques.	Centeno	
Sembrat, estar	Sembrar és escampar les llavors al camp per a que donen un fruit. “Estar sembrat” és estar plé d’algun tipus de lesions, escampades per la pell com si hagueren estat sembrades.		
Sentina	V. Pell La part més baixa de la bodega d’un vaixell, on s’arpleguen les aigües que entren dins el buc.		
Seny	Part anatòmica situada entre les dues celles. V. Trellat	Entrecejo	
Senyal	V. Marca		
Serigot [Seligot]	Sèrum de la sang. Sin1: Xerigot		Suero/ Sèrum
Serp	Erupció cutània provocada pel virus Herpes, de distribució al llarg dels territoris nerviosos, com els de la cara o les costelles. La forma adoptada estenent-se des de la columna a la part anterior del tòrax amb vermellor i bombolles, li confereix el seu nom de serp. Diu la cultura popular que quan <i>la serp s’abraça</i> (adopta una disposició dels dos costats ajuntant-se per darrere i per davant), és mortal. Açò no és cert, però no deixa de tindre un component de veritat quan apareix per una intensa baixada de defenses, per exemple en el curs d’un càncer, encara que no se li pot atribuir directament a la <i>serp</i> . També rèptil que s’utilitza com a producte natural per a tractament tòpic en certes malalties dermatològiques. Sin1: Colebrina, serpeteta	Culebrina Serpiente	Herpes zóster/ Herpes zòster
Serpeta	V. Serp		
Serrada	V. Barba		
Serrell	V. Clenxa		

Ses	Extrem inferior del budell recte. Sin1: Fogó, fagonera, forat del cul, florí, floriol	Culo	Ano/ Anus
Sessellós	V. Farfallós		
Setge	Herba anual de mal olor, fulles dentades que conté diversos àcids i un glucòsid semblant a la digital. Té propietats curatives sobre les lesions de la pell, per a rentar les úlceres i calmar el dolor de les hemorroides. El nom setge fa referència als banys de seient contra aquesta afecció, derivat del llatí “ <i>sedere</i> ”. Les seues propietats curatives son manifestes en la expressió “On hi ha <i>setge</i> no cal metge” o “De la casa que en té el <i>setge</i> se'n pot ben tornar el metge”. Sin1: Escrofulària	Hierba de San Pedro	<i>Escrofulària nodosa</i>
Seu*	Producte de secreció de les glàndules sebàcies.		
Si	Espai que queda entre la camisa i els dos pits de la dona, sovint emprat antigament per guardar el mocador i els diners: “Ho duc al <i>si</i> ”. “Porte una <i>sinà</i> ”: conjunt de coses que caben al si. Sin1: Sina	Seno	
Sífilis	V. Mal francès		
Sina	V. Si		
Sipel.la	Malaltia infecciosa de la pell que dona una inflamació amb febra, quan cura apareix una descamació cutània. Ex:”La <i>sipèl.la</i> si no mata, pela”		Erisipela/ Erisipela
Soca	Persona inculta o a la que li costa molt d'ensenyar-se. Sin1: Tarròs	Burro Lerdo	
Soflamar	Creumar lleugerament.	Tostar	
Sofraja	Corva de la cama. Zona corresponent a la part de darrere dels genolls. Pot ser la localització de l' eczema atòpic.		Hueco popliteo/ Buit popliti
Sofre	Element metal.loide, de color groc insípid. Utilitzat pels llauradors per a combatre el mal dels cultius i de tant de manipular s'adonaren que les infeccions de la pell li desapareixien i per això s'utilitza el sofre com tractament d'algunes malalties cutànies. Per exemple a Guadalest s'utilitza per a tractar les taques blanques de la pell, untant la taca amb “zotal” i damun cansalada de porc espolvorejada	Azufre	

	amb flor de sofre. La novena de sofre s'ha utilitzat com a tractament màgic del lupus.		
Sofrimar	V. Soflamar		
Sol al cap (entrar el...)	Produir una congestió o ardor excessiu en el cervell per acció directa del sol. Existeix la creença popular que posant un got d'aigua freda al cap es pot llevar el problema. Sin1: Colradura, calfonada, ressolada, ansolanada	Insolación	
Sol del cap	Part superior del cap, on pega el sol als calbs. Sin1: Cima del cap		Área parietal/ Àrea parietal
Sol del ventre	V. Melic		
Sola del peu	Part inferior del peu que contacta amb el sòl. Sin1: Planta del peu	Planta del pie	
Solc	Lesions que apareixen als espais interdigitals de les mans o d'altres zones corporals als malalts que tenen sarna.	Surcos	Surcs/ Solcs
Solitària (Tindre la)	<i>Solitària</i> correspon a la larva intestinal <i>Taenia solium</i> en estat adult. Es contraïa per menjar carn de porc parasitada pels quists de la tènica, els quals es desenvolupen en estat adult a l'aparell digestiu humà on pot arribar a medir els quaranta metres. S'adhereix fortament pels escòlex, xuclant la sang i impedit l'absorció dels aliments, d'ahí la progressiva debilitat provocada per la malaltia. Es diu de la persona que està molt prima, malgrat ser molt menjadora: "Pareix que tingues la <i>solitària</i> "; "Té la <i>solitària</i> ".	Tener la tenia o solitaria	<i>Taenia solium</i>
Sollar [Sullar]	Omplir-se de taques fosques o negres, embrutar-se. Es gasta per similitut amb la sutja de la ximenea.	Manchar-se	
Somordet	V. Somorodo		
Somordo	Mancat de vitalitat o força, amordit. Es fa servir per a descriure un tipus de dolor apagat i continuu. Sin1: Somordet	Mortecino Apagado	
Sompo	Mancat de vivesa i gràcia.	Soso	
Suarda	Suor pudent, producte de la manca d'higiene o derivat de les glàndules apocrines a l'adolescència de certes persones.		

Suarós	V. Entresuat Sin1: Suós		
Sublimat	Preparat que es posava al cap per a l'al·lopècia i com a desinfectant, de color morat, a base de permanganat potàsic.		Permanganato potàsic/ Permanganat potàsic
Suc	Líquid que es desprén d'un cos.	Jugo	
Sucar	Untar, aplicar un líquid a la superfície d'un cos.	Untar	
Sull	Brut, asquerós.	Sucio Asqueroso Puerco	
Sumar	Destil·lació d'exudat inflamatori a través de la pell o d'una ferida. Ex: "Les dones són com les gerres, la que no <i>suma</i> se n'ix".	Rezumar	
Suor	Secreció produïda per les glàndules sudorípares.		
Suós	V. Suarós		
Suplici	Sensació de malestar generalitzat resultat d'algun problema de salut. Ex: "Ha fet de mi un <i>suplici</i> ". Sin1: Desfici	Malestar	
Suquero	Lesió de la pell que és molt exudativa. V. Sumar	Lesión exudativa	
Suro	Teixit extret de l'alzina surera. Emprat per a expressar una consistència dura de la pell.	Corcho	
Sutjar	Acte d'aplicar sutja (producte incomplet de la combustió de les substàncies orgàniques), a les ferides, amb la fi d'accelerar la seua cicatrització.	Tiznar hollinar	
Tabac	Planta solanàcia, de fulles grans, amb fruit ovoid, amb moltes llavors fosques. Es cria en cultiu d'estiu, actualment a València, sols amb autorització estatal. El seu principi actiu més important és la nicotina, en diferents quantitats segons la varietat de tabac, a més de contindre altres alcaloides i substàncies cancerígenes que son producte de la combustió. És la causa directa del càncer de pulmó, altres neoplàsies com llavi, laringe i aparell urinari i producteur de malalties respiratòries i circulatòries incapacitants.	Tabaco	<i>Nicotiana tabacum</i>

	A banda del seu popular ús per via inhalada, el tabac s'ha emprat en forma d'infusió per a combatre el restrenyiment, aplicat en forma d'enemes i també d'aquesta forma, per a l'ascaridiasi intestinal (<i>cucs</i>). També s'ha emprat com a parasiticida per als polls i la sarna. Macerant en alcohol fulles de tabac, poden aplicar-se aquestes als panadissos (voltadits), cobrint-les amb una gassa. El tabac ha estat present ocasionalment a les hortes de la Marina Baixa, encara que era controlat, particularment als anys de la guerra civil espanyola quan era difícil trobar tabac comercialitzat.		
Taca	Senyal visible sobre una cosa, degut a la presència d'una substància estranya o diversa del color general de l'objecte. Sin1: Clapa, tatxa V. Piga	Mancha	Màcula/ Màcula
Talc	Pols inert usat com a excipient.	Talco	
Taleca	Topada o cop fort al cap.	Golpe	
Tall	Lesió a la pell produïda per l'efecte d'un objecte tallant.	Corte	
Taló	La part posterior del peu.	Talón	
Tamborinada	En sentit estricte, colp brusc provocat per la destrossa d'objectes o persones. Emprat en el sentit de dolor que apareix de manera brusca, per exemple al cap, a les juntes o provocant mal de panxa després de la ingestió d'aliment o beguda.	Dolor súbito	
Tanda	V. Tongada		
Tarambana	Persona informal, sense enteniment, atarantat.		
Tarquim	Llot, solatge d'un dipòsit d'aigua d'un lloc on ha passat una riuada.	Lodo	
Tartall	V. Botijós		
Tartamut	V. Botijós		
Tatxa	Mescla de <i>taca</i> i del castellanisme <i>mancha</i> .	Mancha	Màcula/ Màcula
Teixonet	Criatura grosseta, ben criada. La paraula s'empra per homologia amb el toixó, animal quadrúpede, semblant a un porquet, de pell molt dura, que s'alimenta de conills i gra.	Tejón Bomboncito	

	Ex: "Pareix un <i>toixonet</i> ", "És un <i>toixonet</i> ", "Està com un <i>toixonet</i> "		
Tel	Túnica o pel·lícula fina que cobreix certes fruites o es situa baix de l'escorfa de l'ou. Per similitud s'aplica a certes membranes: "Tel de la llengua", "Tindre un <i>tel a l'ull</i> ": visió borrosa provocada per una malaltia de l'ull del tipus de la conjuntivitis o per pèrdua de la transparència de zones de l'orgue visual com la còrnia o el cristal·lí.	"	Membrana/ Membrana
Tel de l'ull	V. Tel		Conjuntiva/ Conjuntiva
Tel de la llengua	V. Tel		Frenillo/ Frenet
Tenall, fet un	V. Maqueto, fet un		
Teranyina	En sentit estricte, teixit de fil molt ténu que fabriquen les aranyes per caçar insectes. Figuradament la paraula sovint s'empra en el sentit de mirar una cosa sense fixar-se quan es té davant. "Pareix que tingues <i>teranyines</i> als ulls". A les teranyines s'els hi ha atribuït propietats curatives i antisèptiques i sovint se les mantenia per posar-les damunt de les ferides que sagnaven, tant de les persones com dels animals, actuant per efecte constrictor i possiblement químic, per elements de la seua composició.	Telaraña	
Tercianes	Malaltia produïda per <i>protozoos</i> intracel·lulars del gènere <i>Plasmodium</i> , transmesa per les femelles del mosquit <i>Anopheles</i> , encara causa una gran mortalitat anual. Part del seu cicle es produeix al mosquit i necessita de l'ésser humà per a completar el cicle sexual. Vuit dies després de la picada del mosquit, apareix la malaltia clínica, en envair les hematies i provocar la destrucció de l'hemoglobina. La nova picada del mosquit al malalt infectat absorbeix les gàmetes o forma sexual diferenciada i tornaran a ser inoculats a les persones per a seguir-ne el cicle. La malaltia provoca afectació del sistema nerviós central, de la melsa, del fetge, dels ronyons i de la placenta. El nom de <i>terciana</i> prové del cicle febril que es dona cada tres dies o cada quatre (quartana), apareixent febre intensa fins els 41é, d'hores de duració, desapareixent a les 2-6 hores, deixant un estat de gran debilitat. La tendència de la malaltia, si no provoca la mort, és l'eliminació natural del paràsit, o bé a la cronicitat, en forma de parasitemies permanents amb poca expressió clínica però debilitants.	Tercianas	Paludismo/ Pal.ludisme

	<p>El pal·ludisme ha estat endèmic a Benidorm pràcticament fins els anys quaranta. La presència de zones de saladar, de sènies, pous, tolls a la vora de la mar, basses, etc i la presència al Mediterrani del mosquit <i>Anopheles</i> va provocar que el número de malalts i de morts fóra molt elevat, particularment a l'estiu, època de major reproducció del mosquit. Al 1847, la tercera part de les 192 defuncions del Registre Civil van estar provocades per la terciana. El tractament específic de la malaltia era la <i>quinina</i>, descoberta en 1820 (V. quinina), que era facilitada pels navegants de Benidorm que feien rutes a l'Àfrica i Amèrica. Als anys quaranta es posaren intenses mesures en marxa per erradicar la malaltia a càrrec dels metges Bayona i Martorell, com la creació d'un dispensari antipal·lúdic al col·legi de les monges de la Doctrina Cristiana. En aquesta època les mesures preventives, posades en marxa a través de les <i>Jefaturas Provinciales de Sanidad</i> van ser tres: utilització de petroli escampat en capa fina en la superfície de l'aigua que matava la larva per asfíxia; utilització de verins en forma de pols que destruïa la larva per ingestió, aquest menys emprat per ser més tòxic i més car, i la utilització de peixos anomenats <i>gambúsies</i> que, amollats en basses, pous i zones d'aigües estancades, s'alimentaven de larves de mosquit, per les quals tenien una gran avidesa (71). Totes aquestes mesures, més el fet de començar a urbanitzar algunes zones del poble, van fer desaparèixer la malaltia.</p>		
Terròs [<i>Tarrós</i>]	V. Soca		
Ters	Net i molt llis.	Terso	
Testa	V. Cap		
Testerola [<i>Tasterola</i>]	<p>Denominació del cap de les persones, amb un cert matís de cap dur o cabuderia. Ex: "El dimoni de Tonet que no vol anar a escola sa mare li va darrere tocant-li la <i>testerola</i>"</p>	Testa	
Teta	V. Pit		
Tifus	Malaltia infecciosa produïda per la salmonel·la que pot donar alteracions gastrointestinals i en ocasions una erupció exantemàtica.	Tifus	Fiebre tifoïda/ Febra tifoïda
Tifus exantemàtic	Malaltia epidèmica molt greu transmesa pel poll dels vestits a través de les deposicions dels polls		

	infectats i provocada per la <i>Rickettsia prowazekii</i> , descoberta en 1916. Després d'una incubació d'una o dues setmanes comença bruscament amb febra, mal de cap, postració, conjuntivitis i fotofòbia, seguit de febra persistent i un exantema a tot el cos que afecta a palmes i plantes i afecta durant un període natural de dues setmanes a l'aparell circulatori, respiratori i sobre tot sistema nerviós provocant agitació i deliri. Causa nombroses complicacions i antigament, abans de l'era preantibiòtica i en concret de l'ús del cloramfenicol, provocava una gran mortalitat. A la Marina Baixa, com a la resta de l'Estat Espanyol va causar gran mortalitat els anys de la guerra civil i postguerra, per les deficientes condicions socio sanitàries		
Timonet	Planta d'un pam d'alçada amb moltes fulletes de color blanquinós, amb flors agrupades a les puntes, de color rogenc, desprenent un fort olor a timol que li dona el seu aroma característic. La seua essència té un efecte tonificant digestiu i ajuda a netejar els cucs intestinals, mitjan la infusió de les flors o bé en forma de llavat. Té propietats antisèptiques i antiespasmòdiques. Sin1: Timó, friula, frígola Sin2: Farigola	Tomillo	<i>Thymus vulgaris</i>
Tinya	Afecció produïda per un fong que provoca una inflamació contagiosa a la pell, que habitualment es transmet pel contacte amb animals com els gats o els conills.	Tiña	Dermatofícia/ Dermatofícia
Tip	Fartar-se de menjar. Enfitar-se. Menjar amb desmesura.	Ahíto Harto	
Tirícia (fer)	V. Esmussar-se Sin1: Tirísia		
Tisi*	Infecció contagiosa produïda pel bàcil de Koch, caracteritzada per la formació de tubèrculs. Els símptomes varien segons la localització de la infecció. Sin1: Fímia, tísiga	Tisis	Tuberculosis/ Tuberculosis
Titola	V. Piu		
Tobell	V. Turmell		
Toll	Xorro de pus que ix d'un grà. Sin2: Doll	Chorro	
Tolondro	V. Florongo		

Tomaca	V. Figa		
Tongada	Conjunt de coses anàlogues. Ex: "Li han receptat una <i>tongada</i> d'injeccions de penicil.lina". Sin1: Tanda	Tanda	
Topoló	V. Tussaló		
Torba	Mareig o rodament de cap. Torbació, confusió. Sin1: Cap rodó, mareig	Confusión	
Torongo	V. Florongo		
Tort	V. Biscarallat		
Tòs	La part posterior del cap i superior del clatell. Sin1: Ansa del coll	Nuca	
Tossalada	V. Tussaló		
Tòtila	Forma familiar de denominar el cap gros. Ex: "Li ha pegat un colp en la <i>tòtila</i> ".	Cabezota	
Tramús, (tindre)	Mal que es fa als queixos o comisures labials, per dèficit vitamínic, malaltia o problema higiènic, sovint atribuït a una particular manera o actitud en el menjar o de <i>fer tramús</i> , per la qual part de l'aliment s'acumula en els <i>queixos</i> . Sin1: Morrets Sin2: Bocera, boquera	Boceras	
Tramussol	V. Mussol		
Tràngol	V. Trangolejar		
Trangolejar	Moviment que fa el vaixell quan està varat per efecte dels cops de mar, per extensió tràngol s'usa com mareig i també passar per un moment roïn. Ex: "Passar un mal <i>tràngol</i> "	Mareo	
Traspuar	Extraure per succió a través del porus de la pell.	Chupar	
Trau	V. Trinxo V. Ferida		
Trellat	Enteniment, seny, capacitat de judici, sensatesa, capacitat de decisió. "Això que dius no té <i>trellat</i> ": és una ximpleria. La persona <i>destrellatada</i> és desficiada, sense trellat. "En aquesta caixeta garde els <i>trellats</i> ": referit com la cosa més	Juicio	

	important o que algú més s'estima. Sin1: Enteniment, juí Sin2: Seny V. Geni		
Tremoló	Calfred, tremolor de curta duració.	Tiritona	
Trena	Tipus de pentinat. Sin1: Cues, cordetes	Trenza	
Trenc	Colp i tall al cap amb esquinçament de la pell i vessament de sang.	Chirlo Descalabradura	
Trencadora	Persona que té gracia i pot fer el trencament de l'enfit. V. Enfit		
Trencadura	V. Trencat		
Trencar, fer	V. Boçar		
Trencat	Herniat. Sin1: Trencadura	Herniado	
Trencat de color	Amb color de cara de color terrós per certes malalties que provoquen debilitat progressiva com les cròniques intestinals o les neoplàsies. Anèmic.	Pàlido	
Tresullat	Amb ulleres, ullerós.		
Trinxo	Ferida o bony al cap, generalment al front, provocada sovint de forma espontània per colps al caure o conseqüència d'una acció externa com per exemple una pedrada, lo qual no era infreqüent al <i>fer arca</i> (dos bàndols de xiquets fan provisió de pedres i arremeten un contra l'altre, fins que esgoten la munició). Va fer popular al <i>delicat de Gandia</i> , terme aplicat a una persona delicada, remilgada o timorata. Sembla ser que al <i>delicat de Gandia</i> li va caure una fulla al cap i li va fer un <i>trinxo</i> . La segona part de la història menys coneguda és que sembla ser que la fulla era d'acant, d'una columna de pedra de la Seu de Gandia. Sin1: Nyaco (Bolulla), nyarco (Tàrbena), clenxo		
Trompellons, anar a	Caminar de forma insegura, perdent l'equilibri o sense guia.		
Trompello	V. Atrortinat V. Atabalat		

Tròpich*	Acúmul de líquit trasudat en una cavitat o en el teixit cel·lular subcutani, cas en el que donaria un edema.		Hidropesía/ Hidropesia
Tubell	V. Turmell		
Tumor gelat	Lesions cutànies abultades i sense inflamació.		Lipoma, quiste/ Lipoma, quist
Tumor maligne	V. Malgrà		
Turmell	Part inferior de la cama ón s'uneix amb el peu. Sin1: Tobell, tubell, garró Sin2: Pols del peu	Tobillo	
Tussaló	V. Colp al cap. Sin1: Tossalada		
Úlcera	Nafra que causa la desintegració gradual dels teixits i sol anar acompanyada de producció de pus.		
Ull	Órgan de la visió, conjunt generalment glòbulos de membranes i humors que constitueixen el dit òrgan.		
Ull de poll	Durícia rodona que es forma al peu i que és molt dolorosa. Hi ha un tractament a Tàrbena que consisteix en fer 3 creus damunt la durícia i dir una oració, cada 9 dies fins que es cura.	Ojo de gallo	Tiloma/ Tiloma
Ullal	V. Clau		
Ullera	Taca moradenc, lívida, que es forma al voltant de l'ull o sota la parpella inferior i que sol ser deguda a una gran fatiga o a insomni o a alguna malaltia.	Ojera	
Ullet, fer l'	Tancar un ull de manera gestual, dirigint-se a una persona quan s'hi està en presència d'una tercera, amb el fi de que aquesta darrera no se n'adone d'alguna cosa, per exemple del que estan parlant entre elles. Forma suau i elegant de dir que una persona bisqueja. Tancar l'ull amb un sentit de confiança o complicitat. "Em vaig donar conte que <i>li feia l'ullet</i> a Maria". V. Biscaraiat		
Ulls de boga bollida	Amb els ulls prominents per malaltia o de naixement, encara que més freqüentment fa referència a qui mira amb cara de badoc, sense expressió o sense fer cas del que se li diu.		

Unflor	V. Inflor		
Ungla	Làmina còrnea que neix i creix a l'extremitat dels dits de l'home, dels simis i d'altres animals. Sin1: Arpa, garra, urpa		
Ungüent [<i>Angüent</i>]	Substància Medicinal d'aplicació externa, més compacta que un liniment que s'utilitza per ungir o untar. Sin1: Untura	Untura	
Untura	V. Ungüent		
Untura de les bruixes	Preparat tòpic que es fa macerant el vitet i que s'utilitza per al tractament de malalties pels seus poders anestèsics, analgèsics i antiinflamatoris. Les seues propietats venen d'una substància que conté el vitet que es la capsaicina.		Capsaicina/ Capsaicina
Urçol	V. Mussol		
Urpa	V. Ungla		
Valida*	S'usa per indicar la presència d'adenitis en període de agudesa o infarts ganglionars de curs agut o subagut. Sin1: Munvassa, verdulassa	Adenopatias agudas	Adenitis/ Adenitis
Vedriola	V. Figa		
Vellea	Període de la vida que va des de l'edat madura a la mort.	Vejez	
Velodillo	Que té l'aspecte i la condició del vellut. Sin2: Envellutat	Aterciopelado	
Vencillada [<i>Revencillà,</i> <i>vencillà</i>]	Giró de peu, reviró de la cama per efecte d'entropessar. Alcover assenyala <i>vencill</i> com <i>lligall fet d'un manoll d'espars o espigues de cereals</i> ; <i>vencilló</i> com a <i>corretja que lliga el varal del carro al forcat de l'animal</i> , no arreplegant aquesta accepció de <i>vencillada</i> , encara que sí assenyala <i>revencillada</i> i <i>esvencillada</i> . Ja que la paraula deriva del llatí <i>vinciculum</i> que significa lligam, <i>vencillada</i> podria derivar de l'efecte d'ensopegar el peu o la cama en una corda, o per homologia de la forma adoptada per aquesta al <i>revirar-se</i> . V. Recalcar		Esguince/ Esquinç
Venes nuades [<i>Venes nugades</i>]	Es diu de les venes de les cames que estàn dilatades i tortuoses.		Varices/ Varius

Ventre	Cavitat del cos que conté l'estòmac i els budells. Sin1: Ventrell, panxa	Vientre	
Ventre de la cama*	V. Panxeta de la cama	Pantorrilla	
Ventrell	V. Nyítols		
Vèrbol [Verbos, bérbol]	Malaltia de la pell caracteritzada per augment de la producció d'escates de la capa còrnia de l'epidermis que produeix intens picor i descamació pel rascat. Forma de denominar per extensió diverses malalties cutànies que apareixen generalment a la pell de la cara.		Dartros o Pitiriasis alba/ Pitiriasi alba
Verdanc*	Contusió linear, evolució d'una blaura. Senyal que deixa al cos una plaga, una contusió, una ferida, una incisió quirúrgica.	Moratón	
Verdulassa *	V. Valida		
Verga	V. Piu		
Verinada*	Erupció ràpida de la pell. Sin1: Granellada	Sarpullido	
Vermell	Del color de la sang arterial. <i>Roig</i> es gasta més a la zona septentrional de la província (Alcoi, Onil...), <i>vermell</i> a pobles prop de la línia Busot-Biar i encarnat als pobles del sud, com a semblant al color de la carn humana. En Alacant s'usa <i>encarnat</i> es fa servir per a tots els tons de vermell des del rosat al grana. <i>Roig</i> fa referència a persones amb color de cabell roig. V. Roig	Rojo Encarnado	
Vèrtoles*	Infarts ganglionars. Ex: Oració per a combatre les vértols que es recitava als xiquets. <i>"També a les creaturetes Serà molt del cas posseu Una llista amb ses reliquies, cenyideta al seu coset De sapo al coll uns hossets I contra les vertoletes De sahuich també un trosset"</i> .		Adenitis/ Adenitis
Vesper	Conjunt de grans a la pell que provoquen picor i tenen diferents focus de supuració. Homologia per les faves que produeix les picades de la vespa.	Avispero	Antrax/ Àntrax
Veterinari	V. Menescal		

Vetigal	Molèstia. Ex: "Estic vetigalat de la gota".		
Vi	Producte natural tret de la fermentació del raïm, habitualment emprat com beguda i que és utilitzat com a tractament tòpic en certes malalties dermatològiques.	Vino	
Vinagre	Producte natural derivat del ví, utilitzat com a tractament tòpic en certes malalties dermatològiques.	Vinagre	
Vinça	Vetes o estries, en forma d'aigües de diferent color o matissos, que té la pell (per exemple a la panxa, després de l'embaràs), la pedra o la fusta. Altre sentit de la paraula fa referència als lligaments de totes les parts molles dels budells i altres vísceres o vasos, i també al teixit blanc que uneix la pell a la carn. Antigament es feia un embotit més barat amb tots aquests elements, anomenat <i>embotit de la vinça</i> . Es diu que un esput té <i>vincetes</i> vermelles o negres per a indicar les seues característiques hemoptoiques (sang) o antracòtiques (carbó o sutja).		
Vinoba*	V. Minova		
Virongo	V. Piu		
Viroto	Paraula derivada de l'antiga <i>vira</i> , sageta prima i aguda. Per homologia s'empra popularment per denominar el membre viril masculí. "Viroto de flare": denominació local de la <i>holotúria</i> , animal marí, allargat, d'uns 20 cms, de color negre, moll i retràctil, que viu dipositat als fons de sorra, molt comú fa anys a les nostres platges, particularment al Racó de L'oix. A Mallorca es denomina "piu de moro".		Pene/ Penis
Virumbella	Planta ranunculàcia que conté alcanfor i saponinas, molt irritant. Posada en fresc a la pell provoca gran inflamació. Perd aquesta propietat al assecar-se. S'empra per a tractar les llagues.	Flàmula	<i>Clenatis flammula</i>
Viscarallat	Que mira tort. Sin1: Viscaio, bisco, tort	Vizco	Tuerto/ Guenyo
Viscor	Coentor produït pel contacte amb la pols de l'ametlla, sobretot al plegar-les o pelar-les.		
Vitet	Pebrea xicoteta i coenta. Mot eufemístic, diminutiu de vit "membre viril".	Pilila	Pene/ Penis

Voltadits	V. Padastre		
Vomitar	Eixida violenta del contingut de l'estòmac per la boca. Sin1: Boçar, llançar, arrojjar i Fer rompre	Vomitar Arrojjar	
Xacra	Mal físic adquirit com a conseqüència d'una malaltia o de la vellesa.	Achaque	
Xafar	Trepitjar, xapar.		
Xafat, estar	Estat de decaïment i malestar general.	Estar hecho polvo	Astènia/ Astènia
Xalefa	Figa seca i aixafada. Figuradament, aparell genital extern femení. V. Figa	Higo	Vulva/ Vulva
Xamela	V. Xona		
Xanca, fet una	Desfet, cansat en extrem, ple de dolors o alifacs. La <i>xanca</i> és cadascun dels pals, que a manera de crosses, posades a les cames, es fan servir per caminar a terrenys pantanosos. No obstant, també s'empren en el sentit de "cama llargueruda" i d'ahí provenen verbs o adjectius com <i>enxancar-se</i> o caminar <i>enxancat</i> . Tanmateix, la paraula mossàrab <i>zanka</i> significa calçat de fusta, sabates velles, pel que la expressió <i>fet una xanca</i> podria ser un símil de vellesa o decrepitud. A Benidorm es denominava <i>xanca</i> a les basses on es salava el peix al magatzem de l'almadrava. V: Alifacs, Fet un maqueto, Fet a banderes.		
Xanglot [Xinglot]	Moviment del diafragma espasmòdic de tipus reflex que produeix una interrupció violenta de la respiració, que es repeteix de forma periòdica, molt molesta. Per a tallar el xanglot s'han proposat remeis com fer-li un ensurt (<i>susto</i>) a qui el pateix, per exemple amb una veuada o fer-li beure d'un got per la part de davant, que obliga a inclinar el cos mentre s'engul l'aigua.	Hipo	
Xardor	V. Ardor		
Xarop	V. Eixarop		
Xerigot	V. Serigot		
Xeringa	Dispositiu per administrar medicaments per via parenteral. Sin1: Eixeringa		Jeringuilla/ Xeringa

Xinxà	Paràsit que pot produir picades i actuar com a vector de transmissió de malalties infeccioses.	Chinche	
Xiribec*	Contusió amb edema.		
Xirlo	Bony, inflammat per un colp donat al cap.		
Xollar	Tallar els cabells del cap a ran de pell.	Rapar	
Xona	Òrgan genital femení. Sin1: Xoneta V. Figa		
Xorc	Sec		
Xulla	Conjunt de cabells del cap que es pentinen cap a dalt formant com una cresta. A alguns pobles també es diu xulla a les costelles humanes. I en altres pobles com Relleu és emprada com a sinònim de <i>parrús</i> . Sin: Costella	Costillas	
Xuplar	Xuclar, mamar el dit, posar-se la pipa.		
Zub-Zub*	Pulsació dolorosa que acompanya un tumor, generalment inflammat.		Latido/ Batec

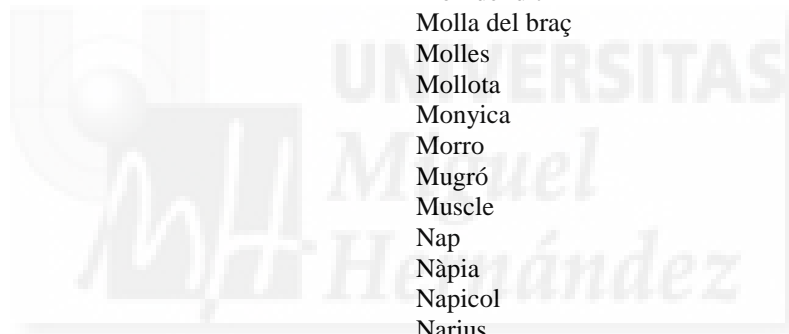
4.1.2.-Classificació temàtica per capítols

4.1.2.1.-Anatomia

Alé
Aliment
Anca
Anou
Ansa del coll
Aranell
Bacora
Badiella
Baf
Baix del braç
Ballador de s'anca
Bancada de dents
Bancalet
Barbeta
Barbó
Barra
Barram
Barramenta
Bec
Besanca
Bescoll [*Bascoll*]
Blanc de l'ull
Boca
Bola de l'ull
Bola del braç
Bossa
Braç
Braó [*Bragó*]
Budell
Bufes
Cama
Campaneta
Canal del braç
Canella
Cap
Cap del dit
Cap, calfament de
Capoll
Cara
Cara de la mà
Carpó [*Escarpó, crepó*]
Casc del cap [*Caixco del cap*]
Castanyes
Cima de l'anca
Cima del cap
Clatell
Clau
Clòtxina
Coll
Collons
Colze
Coprò
Corba
Corona
Cos
Costat
Costella

Crani
Cueta de l'ull
Cuixa
Cul
Culera
Dent
Dent grossa
Dentada [*Dentà*]
Dentola
Dentons
Dit
Dit annular
Dit currutxé
Dit d'enmig
Dit gros
Dit index
Dit l'anell
Dit manuvell
Dit menut
Dit mig
Dit senyalador
Element
Empenya del peu
Engonal [*Angonal*]
Entrecuix
Entrenyons
Esguerreny
Espatla
Espatlla
Espina
Espina dorsal
Espinada
Espinàs
Espinella
Esquena
Ferramenta
Figa
Florí
Florigol
Floriol
Fogaril
Fogó
Forat del cul
Forats del nas
Forc
Freixura
Frenet
Front
Gafarró
Galillo
Gallet
Galló
Galta
Galta caguera
Galtera de la cara
Ganfarró [*Gafarró*]
Ganyil
Garguero
Garreta
Garrons

Geniva
Genoll [*Ginoll*]
Gepa
Gland
Gola
Gorja
Gorri
Gorriuet
Gorrinyiu
Gorrinyo
Gros
Illada
Junta
Lleganya
Llengua
Llepar
Lleterola
Llom
Mà
Mamella
Mel de la cara
Melic
Melsa
Mofla
Moll del dit
Molla del braç
Molles
Mollota
Monyica
Morro
Mugró
Muscle
Nap
Nàpia
Napicol
Narius
Nas
Nina de l'ull
Nineta
Nou
Nuc
Nucs dels dits
Nyitols
Orella
Os de l'ull
Ossà
Ossamenta
Osset de la risa
Ossos de la galta
Ous
Paladar
Pàmpols
Pandro
Panet
Panxa
Panxeta de la cama
Pap
Papada
Pardal
Parpall

Parpalla
Parpell
Parpella
Parrús
Pèl de la parpalla
Pelà
Pera
Pereta
Persona
Pestanya
Peu
Pipella
Pit
Pitralera
Pitrera
Piu
Pixorro
Planta del peu
Pols
Polsera
Polsos
Polze
Poma
Pompi
Pòmul
Pontet del cul
Post del pit
Pruna
Queix
Queixal [*Quixal*]
Queixal de l'enteniment
Queixal del juí
Queixal del seny [*Quixal del sent*]
Regata
Replanell de la bossa
Replanell de la mà
Saleret del cul
Seny
Ses
Si
Sina
Sofraja
Sol del cap
Sol del ventre
Sola del peu
Taló
Testerola [*Tasterola*]
Teta
Titola
Tobell
Tomaca
Tòs
Tubell
Turmell
Ull
Ullal
Ullet, fer l'
Ungla
Vedriola
Ventre

Ventre de la cama
Ventrell
Verga
Virongo
Viro
Vitet
Xalefa
Xamela
Xona
Xulla

4.1.2.2.-Pell i anexas

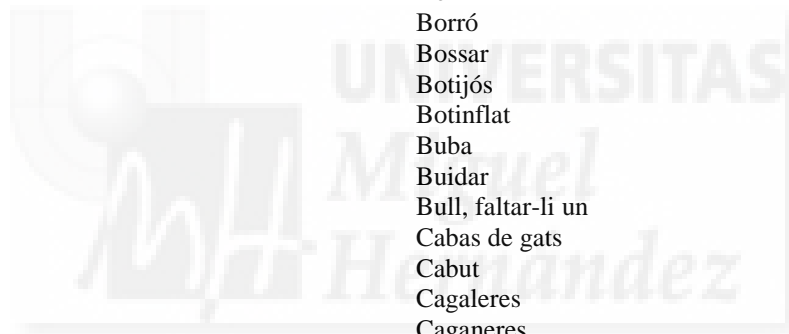
Arpes
Barba
Barbellera
Barbó
Bava
Bigot
Cabell
Cabell arrisat
Cabell rull
Cansalada[*Cansalà*]
Caragols
Carn
Carnassa
Cella
Clenxa
Cordetes
Cotna
Cotna [*Conna, corna, cona*]
Cua
Cuiro[*Cúrio*]
Cutis
Entresuat
Estirabussons [Tirabuixons]
Fel
Figó
Floc de cabell
Garra
Greix
Grenya
Molla
Monyo
Monyo rull
Mosca
Mostatxo
Ondes
Pèl
Pèl bord
Pél de mamella
Pèl del cap
Pèl roig
Pelalla
Pell
Pell fina
Pellaca
Queixalada
Ratlla del pentinat
Rissos
Sagí

Sentina
Serrada
Serrell
Suarda
Suarós
Suor
Suós
Tel
Tel de l'ull
Tel de la llengua
Trena
Ungla
Urpa
Xollar
Xulla

4.1.2.3.-Salut i malaltia en general

Abecar-se
Abollonat
Abonyegat
Aborronar
Abotifarrar
Abrasir
Abufonar
Acarabassat
Acatxapar
Acatxar
Acorrufar-se
Acovardir-se,
Adalat
Adovar-se
Afavat
Aflamar
Agimponar
Agonia
Aguilles
Ajocar-se
Ajupir-se
Alabat
Alè
Alenar
Alifacs
Allargar
Amadaltir
Amagrir
Amoixamar
Anar de compres
Angelicalat[*Angericalat*]
Angúnia
Animeta
Aponnar-se
Apretar
Aprimar
Ardit
Ariçó
Arivat
Armussar
Arrendit
Arriscat
Arrojar

Arrupir-se[Arropir-se]
Assecar
Astorar
Atabalat
Atarantat
Ataüllar
Atipat
Atrapoll
Atrotinat
Atxibonar
Badall
Badar
Banderes, fet a
Basques
Batistot
Becar
Biscaraiat
Bisco
Boçar
Bocí
Bolitx
Bolquers
Bord
Borinot
Borni
Borró
Bossar
Botijós
Botinflat
Buba
Buidar
Bull, falta-li un
Cabas de gats
Cabut
Cagaleres
Caganeres
Cagarettes
Cagarrines
Cagarrites
Cagat
Cagueroles
Caguets
Caixqueta
Calentura
Calfred
Camallada
Candir-se
Cap rodó
Carasses
Carn fugida
Carnadura
Carpir-se
Carussa
Cascar
Catifa
Catxassa
Catxifollat
Catxotxes
Caure malalt
Clucar

Còlic
Còlic miserere
Còlic tancat
Conill
Consumir
Contrafet
Convalecència
Corcoll
Corpienta
Corroure
Cosquerelles [*Coscanelles, cosconelles, coscarelles*]
Crostrir-se
Cruixit [*Cloixir, croixit*]
Cuiros, anar en [*Cúrios*]
Curro
Decaure
Demacrat
Dentà
Dentada
Descangallat
Desfer-se
Desmadeixat
Desmai
Despeat
Despullat
Diarrera
Dolent
Donar-se
Eccehomo
Eixancat
Embobat
Embotornat
Embrutar
Emmalaltir
Empapussar
Emponnar-se
Encarnadura
Enconar
Encreuallar-se
Enfit
Engolir
Engrunyoniir-se
Enravenat
Ensomordit
Entabutxat [*Entabuixat*]
Enteniment
Enverinar
Enxancat
Esbalair-se
Esborronar
Escarlèbit
Escarnit
Escarrapat
Esglaiat
Esguerrar
Esllenguit
Esllomat
Esme
Espatarrat

Espatlat [*Espalat, espal.lat*]
Espeat
Espernegar
Espolsar
Espoltrir
Esquerrà
Estabornit
Esternudar
Estobat, estar
Estomordit
Estribot
Estroncat
Fadrí (estar)
Farfallós
Febra
Febró
Femat (estar)
Femta
Fer botiges
Fer rompre
Fet a banderes
Fet pols
Fet un lluç
Fet un maqueto
Figa-flor
Figa-molla
Finoreta
Flac
Flema
Fluix de ventre
Fluixera
Fluixetat
Formiguetes
Gànguil
Gargall
Gargarismes (Fer)
Garrofa
Gasos
Geni, fer el [*Gènit*]
Geperut [*Gepelut*]
Glopejar
Gord
Gos
Grillat
Gros
Guantà
Guipar
Joventut
Juí
Llançar
Llàtzer (estar fet un Sant...) [*Sent llaç*]
Llisiat
Llosa
Llunera
Magre
Maixcada
Maixmarró
Mal
Mal alè
Mal d'ull

Mal de baces
Mal de cor
Mal de femella
Mal de queixal
Malalt [*Maralt*]
Malaltós
Maler
Malfariendo
Malíccia
Maqueto, fet un
Marcit
Mareig
Maular
Morir
Mòs
Mossegada
Mosset
Navegar
Nosa
Núvol al cap
Oix
Oldre
Opilat
Oremus, perdre l'
Palmà
Panderada [*Panderà*]
Pansir
Pansit
Pantaix
Patiment
Perol, tocat del
Picorettes
Pols, fet
Ponnerada [*Ponnerà, ponerà, ponà*]
Privat, quedar-se
Pudent
Punya
Queferós
Queixalada
Quindam
Rebecar-se
Recalcar
Refet
Reglotar
Regomello
Retemptar
Retisar
Retorçor
Revellir-se
Revingut
Reviscolar
Riuades
Rodament de cap
Rodanxó
Rosoll
Rotar
Senllaç
Sessellós
Soca
Sofrimar

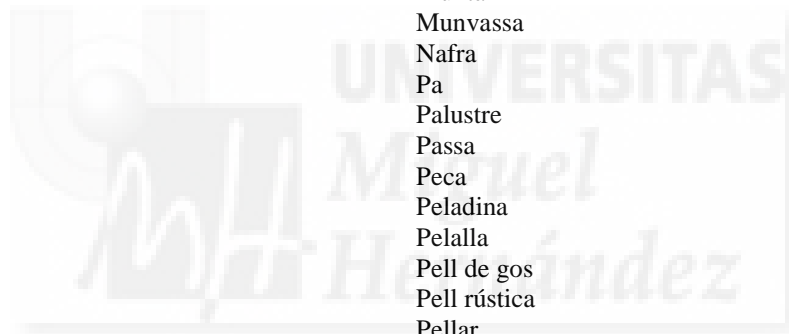
Solitària (tindre la)
Somord
Somordet
Sompo
Sullar
Suplici
Tarambana
Tartall
Tartamut
Teixonet
Tenall, fet un
Terròs [*Tarrós*]
Tip
Tirícia (fer)
Torba
Tort
Tòtila
Tràngol
Trangolejar
Trellat
Tremoló
Trencadura
Trencar, fer
Trencat
Tresullat
Trompellons, anar a
Tròpich
Ull de boga bullida
Ullera
Vellea
Verinada
Vetigal
Viscaraiat
Vomitar
Xacra
Xafar
Xafat, estar..
Xanca, fet una
Xanglot [*Xinglot*]
Xollar
Xuplar

4.1.2.4.-L'exploració de la pell

Ablaurament
Arrap
Arruga [*Arrua, rúa*]
Aspre
Bambolla
Bimbolla
Binova
Bla
Blanet
Blanquínós
Blau
Bläura
Bòfega
Bòfia
Bòlfega
Bombolla
Bony

Borfequeta
Bròfeg
Bru
Búa
Buanya
Buba
Bubó
Bufeta
Buranya
Burra
Cabota
Carn brófega
Carn escalfida
Carnadura
Carnús
Cércol
Clapa
Clofolla
Clot
Color
Colorat
Constel.lació [*Constalació*]
Corfa
Costrera
Costrir-se [*Costir-se, custrir-se*]
Crosta
Descabotar
Descapçar
Descarnat
Descorfar
Descostrar [*Escostrar*]
Eixida
Encangrenar
Encarnadura
Encarnat
Epidèmia
Esblanquit
Escaldadura
Escaldamenta
Escalfit
Escarbotar
Escata
Escorfa
Escorxat
Esgroguèir
Esguell
Espellar
Fava
Favassa
Ferida
Flemó
Flonjo
Florà
Floració
Florada
Floriment
Florongo
Fluronco
Foguerada
Gaicho

Gotornó
Gra
Gra amagat
Gra purulent
Gra sense cap
Gra tancat
Gra verinós
Granellada
Grogós
Guirola
Humor
Llaga
Llatzeria
Llentilla
Llepassa
Maixmarró
Marca
Masparró
Matèria
Minova
Moll
Moradura
Morat
Moreno
Muntà
Munvassa
Nafra
Pa
Palustre
Passa
Peca
Peladina
Pelalla
Pell de gos
Pell rústica
Pellar
Pellaranga
Pelleringa
Pellorfa
Piga
Pigat
Pigatós
Pinta
Pintat
Planter
Podrit
Pòstema
Pòstima
Postinya
Pòstuma
Pus
Ratat
Rodal
Rogle
Roig
Rotlle
Sang
Sec
Sèc
Sembrat,estar

Senyal
Serigot
Seu
Solec
Sollar [*Sullar*]
Suc
Sucar
Sumar
Suro
Sutjar
Taca
Tall
Tatxa
Tèrs
Toll
Traspuar
Trencat de color
Úlcera
Valides
Velodillo
Verdulessa
Vermell
Vértols
Xerigot
Xorc

4.1.2.5.-Simptomatologia cutània

Ardor
Coent
Coentor
Coïtja
Cremor
Desfici
Desinflamar [*Desanflamar*]
Desunflar
Eixardor
Eixut
Enfeltrit
Entresuat
Eriçonar
Escaldar
Esmussar
Figuerol
Fogots
Fortor
Fredat, fer
Frisança
Gratar
Gratera
Inflamació
Inflamar [*Anflamar*]
Inflor [*Unflor*]
Marfull
Picassó
Picor
Picorettes
Puntxades
Rabior
Suflamar
Suplici

Viscor
Xardor
Zub-Zub

4.1.2.6.-Patologia dermatològica

Albaet
Albí
Alcàncer
Alfurri
Aliacrà[*Aliacà*]
Arnes
Badadura
Banya
Barro
Binova
Bocera
Boquera
Borradura
Borrisol
Brià
Cabell arnat
Cabet de vena
Cabres
Cadarn
Calb [*Calbo, calvo*]
Càncer
Cangrena
Cap de vena
Cap pelat
Caparra
Carn de gos
Carn morta
Caspà
Cegallós
Cendrellós
Clau del grà
Crietes
Currufa
Dogues
Eczema
Encetar
Engangrenar
Esparver
Fel sobrexida
Fic
Floretes del cementeri
Florongo
Foc
Gangrena
Garbell
Garropassa
Goll
Gorradura
Gra
Gra amagat
Gra purulent
Gra sense cap
Gra tancat
Gra verinós
Humor salat

Llaguetes a la boca
Llampuga
Llardó senil
Llegodisa
Llentilla
Llúpia
Mal de llop
Mal de morros
Malgrà
Mamelló
Mentida de la unglà
Mig cinturó
Mingote
Minova
Morrans
Morrera
Morrets
Morsalat
Mostela
Munvassa
Nèixer en camiseta
Núvol
Peca
Pegadella
Pelada
Pell de figa
Pelussa
Penelló
Penjoll
Piga
Porsellanes
Prunyons
Quebrassa
Rolls
Rosada
Rúpia
Sacsons
Salobre
Sarró
Suquero
Tolondro
Torongo
Tramús, (tindre)
Tumor gelat
Tumor maligne
Valida
Venes nuades [*Venes nugades*]
Vèrbol [*Verbos, bèrbol*]
Vèrtoles
Vesper
Vinça
Vinoba

4.1.2.7.-Infeccions de la pell

Berruga [*Barrúa, barruga*]
Bonjo
Borm
Botornons
Brucel·losi
Cabra

Cagat
Caliu luètic
Caparra
Carbonitx
Carbunculosi
Carnots
Cercadit
Cessions
Clariana
Colebrina
Còlera
Constel.lació [*Constal.lació*]
Contagios
Creumar
Cucs
Cul de poll
Davantal
Endenyat
Erisipela
Escarlatina
Escorbut
Fill
Fímia
Foc
Foc de Sant Antoni
Galteres
Garrotillo
Glànola
Gota militar
Grans de la lluna
Grup
Humor fret
Lepra
Leptospirosi
Lladella
Llagasta
Llebrozia
Llémena
Llemna
Llepra
Lleprosia
Llunaris
Mal de la rosa
Mal Espanyol
Mal francès
Malària
Malteses
Mesell
Misèria
Mosquit
Mussol
Padastre [*Pellastre*]
Pal.ludisme
Pallola
Panadís
Pansa
Paperes
Paperotes
Papots
Paps

Passa
Passe
Passi
Pàssia
Pesta
Picada
Pigota
Pigota borda
Poll
Porquer, fet un
Puça
Purgacions
Quarantena [*Corantena*]
Quartana
Recialles
Repèl
Repeló
Rodadit
Ronya
Rosa
Sarna
Serp
Serpeta
Sífilis
Sipel.la
Solc
Suquero
Tercianes
Tifus
Tifus exantemàtic
Tinya
Tramussol
Urçol
Voltadits
Xinxà

4.1.2.8.- Patologia per agents físics

Ansolanada
Batecul
Bescollada
Budonya
Bufetà
Bufetada [*Bufetà*]
Cabrelles
Calfonada
Call
Callositat
Cartxot
Cascahura
Clentxo
Cocoroto
Colp
Colrada
Colradura
Copoló
Cremada
Cul de poll
Durea
Durelló
Durícia

Engrunar
Ensolanat
Galtada [*Galtà*]
Garxot
Guantada [*Guantà*]
Malhora
Matadura
Nyaco [*Nyarco*]
Nyespla
Palmada [*Palmà*]
Penellò [*Panelló*]
Pereto
Pessic
Prunyons [*Prenyons*]
Recalcar
Repisco
Resquillada
Ressolada
Ressolar-se
Revencillar
Revirar
Sol al cap
Taleca
Tamborinada
Topoló
Tossalada
Trau
Trenc
Trinxo
Trompello
Tussaló
Ull de poll
Vencillada [*Revencilla, vencilla*]
Xiribec
Xirlo

4.1.2.9.-Terapèutica

Agulla [*Aiulla, gulla*]
Aigua [*Auia, euia*]
Aigua del Carme
Aiguarràs de Marsella
Aiguassa
Albarsana
Alfàbiga [*Alfàbega*]
All
Alquitrà
Altea
Argent viu
Arròs
Bàlsam [*Bàlsamo*]
Bany
Barbellera de dacsà
Belladona
Bena
Besneula
Bisturí
Blec
Botja
Brillantina
Cabellera de dacsà

Cabotetes
Cala
Camamil·la [*Camamirla*]
Càmfor
Card
Cargol
Carudet, unguent de
Cascall
Castanya
Cataplasma
Ceba
Cera d'abella
Clisteri
Comprimit
Cositó
Costura
Costuró
Creilla tallada
Crema
Cresteri
Cucaratxa
Culcusit
Curar
Cuscosit
Desinflamatori
Donzella
Drap
Eixarop [*Aixarop*]
Eixart
Eixeringa
Electuari
Embenar
Empastifar
Empeltar
Empeltar la pigota
Emplastre
Enfit, trencar l'
Ensalada bullida,
Ensofrar
Escabiosa
Escampar els polls
Escarpiosa
Escrofulària
Esperit
Espígol
Fang
Fel de terra
Fenoll [*Fanoll*]
Fenoll marí
Figuera de pala
Figuera infernal
Foc creuat
Frare, vestit de
Fraula
Frega
Frígola
Friula
Gargarisme
Gordollop
Gorrinya [*Gorrina*]

Grapialtiesa
Herba-roquera
Herba-sana
Herbes de Sant Joan
Herboritzar
Joliverda
Letovari
Lil.liment
Liniment
Llanceta
Llavativa
Llavorettes
Llengua d'ovella
Llet de femella
Llet, draps de
Lletovari
Lletsó [*Llecsó*]
Llí, draps de
Llicsó
Llima
Llorer [*Lloret*]
Malví
Marrubi
Matafaluga
Medecina
Mel
Micapà
Micapaet
Móra
Morella
Nit de Sant Joan
Nyorer
Oli
Oli d'ametla
Oli de resino
Pany
Passar la mà
Pegat
Pilma [*Pirma*]
Píndola
Pixum
Pol
Pomada de fer treurer grans
Porga
Quinina
Rabet de gat
Recepta
Revulsiu
Romer
Roquera
Ruda
Sabó
Sabori
Sal
Saliva
Sàlvia
Sangonera
Sangria
Sargantana [*Sangrantana, segrantana, segrintana*]
Saüc

Segó
Serigot [*Seliglot*]
Setge
Sofre
Sublimat
Tabac
Talc
Tanda
Tarquim
Teranyina
Timonet
Tongada
Ungüent [*Angüent*]
Untura
Untura de les bruixes
Vi
Vinagre
Virumbella
Xarop
Xerigot
Xeringa

4.1.2.10.- Professions sanitàries i institucions

Apotecari
Barber
Boticari
Cirurgia [*Celotjà*]
Comare
Componedor
Doctor
Eixarmador
Enxissero
Farmàcia
Hospital
Llatzaret
Llatzeria
Llevadora
Medidora
Menescal [*Manescal, merescal, menescal*]
Mestre sagnador
Metge
Practicant
Saginerro
Saludador
Sanador
Sanatori
Sants sanadors
Trencadora
Veterinari

4.3.-Parèmies

Tots els proverbis, refranys, frases fetes i locucions que hem arreplegat apareixen classificades a continuació, seguint els apartats d'un tractat clàssic de dermatologia

4.2.1.-Classificació temàtica per capítols

4.2.1.1.-Anatomia

AIXELLA

Portar un pa sota l'aixel·la

BOCA/Morros/Barra/Boqueta/Mossegada/Bocí/Bocada/Llavis/Pap/Bec/Pic

BOCA

A boca de canó

A boca que no parla, Déu no l'ou

A boca tancada, no hi entren mosques

A bon bocí, bon glop de vi

A cor (o boca) que vols

A la boca del cap, no hi busquis pa

A la dona i a la mula, per la boca els entra l'hermosura

A que té la boca tancada no li entren mosques

Així que ha obert la boca, li he vist les dents

Amb el cor a la boca

Amb el menjar a la boca

Amb el mos a la boca

Amb la boca oberta

Anar (o córrer) de boca en boca

Anar de boca en boca

Anar-se'n de la boca

Argent en boca i guarda la bossa

Badar la boca al vent

Bèstia que té boca, ningú la toca

Boca (o La boca) que no parla, Déu no l'ou

Boca amarga no pot escopir mel

Boca avall (o boca per avall)

Boca de molta besada, de cap no s'agrada

Boca de pinyó, testa de meló

Boca de pobre, panxa d'infern

Boca de ric i butxaca de pobre

Boca fada, o riu o bada

Boca grossa, malparlada

Boca i bossa oberta fan casa certa

Boca muda mai és retuda (o vençuda)

Boca muda mai no és batuda

Boca muda, mai fou abatuda

Boca nècia, ximpleries mastega

Boca que diu que no, qualche pic pot dir que sí

Boca que diu que sí i boca que diu que no: la paraula és l'home

Boca que diu sí també diu no

Boca que menja fel, no pot escopir mel

Boca que no parla, Déu no la ou

Boca que traga fel, no pot llançar mel

Boca què vols, cor què desitges

Boca tancada, Déu no l'ou i el diable no l'entén

Boca xica l'amor crida
 Bona boca i casa oberta fan casa certa
 Cavall de bona barra
 Cent en boca i guarda la bossa
 Cloure la boca
 Com el badall d'en Feliu, que va obrir la boca a l'hivern i la va tancar a l'estiu
 Com l'avi Jai, que va morir amb la boca oberta
 Córrer de boca en boca
 Cortesia de boca, val molt i poc costa
 Cosir-se la boca
 De boca
 De bocaterrosa
 De cor amarg, no hi ha boca dolça
 De l'abundància de cor, parla la boca
 De la boca al nas, no en tastaràs(pas)
 Deixar (algú) amb la mel a la boca
 Deixar algú amb la paraula a la boca
 Deixar algú amb un pam de boca
 Deixar mala boca
 Deixar-lo amb la paraula a la boca
 Del plat a la boca, es perd la sopa
 Del plat a la boca, ningú s'equivoca
 Dir a boca
 Dir amb tota la boca
 Dir el primer (o el primer mot, o la primer cosa) que li ve (o que li ve a la boca)
 Diu la boca que no ment, "lo" (allò) que el cor desitja i sent
 Diu Na Joana Matroca: "Una agulla per la roba i altres dues per la boca"
 Doblers en bossa i mel a sa boca
 Dolç a la boca, amargant al cos
 Dolç a sa boca, agre an es cos
 Dolç a sa boca, amarg en es cos (o en es cul)
 Donar gust a la boca
 Dues mans per treballar i una boca per menjar
 Dur la flor al pit fa formal, dur-la a la boca fa animal
 El badall de'n Carreres, que es va quedar amb la boca oberta
 El camí de la boca, ningú l'equivoca
 El cap, el nas i la boca, fins la mort els cura
 El cervell està dalt de tot per regir els ulls, orelles, boca i cor
 El guanyar fa riure i el perdre mal boca
 El nas i la boca, fins la mort els adoba
 El peix per la boca mor
 El que a mon fill moca, a mi em besa la boca
 Qui a mon fill moca a mí em besa a la boca
 El que agrada a la boca fa mal al ventrell
 El que cura la boca fa patir la bossa
 El que la boca erra, la butxaca ho paga
 El que té boca s'equivoca i el que té nas es moca
 El sègol floreix a la boca
 En Alaquàs, els de la boca cul
 En boca del discret, lo public se torna secret
 En la boca del discret lo public es secret
 En boca tancà no entren mosques
 En boca tancada no entra mosca ni alada
 En boca tancada, la mosca no hi farà entrada
 En Ja Ho Faré, va morir amb la boca oberta
 En la boca del discret el que és públic és secret
 En una boca tancada la mosca no serà entrada
 Encara que et facin la boca gran, els diners la taparan
 Ensuma el nas, que de boca no en tastaràs
 Escalfar-se la boca

Ésser la boca mesura
Ésser un bocamoll
Ésser una boca de trons
Ésser una boca d'infern
Ésser una boca d'or
Estar en boca
Fer boca
Fer bocades d'una cosa
Fer de la boca cul
Fer la boca aigua
Fer venir a algú aigua a la boca
Fer venir aigua a la boca
Fer-se la boca aigua
Fica-li el dit a la boca, a veure si mossega
Ficar-li a u el dit a la boca , a vore si mossega
Ficar els dits a la boca
Florir-se el pa a la boca
Fluix de boca
Haver d'omplir moltes boques
La boca amarga no por llançar sinos fel
La boca amarga, ha de llançar fel
La boca el perd
La boca es per a menjar, per a beure i per a callar
La boca és un petit portell i és capaç de destruir un gros castell
La boca fa joc
La boca i la bossa oberta, donen sempre entrada certa
La boca no admet raons
La boca no vol noves
La boca que no parla, Déu no l'ou
La flor al pit fa garrut, dur-la a la boca fa tanoca
La mel a la boca y tanqueu bé la bossa
La mel no és feta per a la boca de l'ase
La paraula que ha eixit de la boca, ja no pot tornar arrere
La teua boca siga mesura
Les dones són com l'abella: mel a la boca i fibló a la cua
Li ha fet la boca un frare
Li parla cul i boca
Mala cara i pitjor boca
Mana la boca segons la bossa
Menja més la salut que boca gran
Més val aigua calenta que boca coenta
Miquel, boca de mel, queixal de pega, merda mastega
Morir com l'ase d'en Cabassa, que va morir amb la boca oberta
Morir com l'avi Gai, amb la boca oberta
No badar boca
No és la mel per a la boca de l'ase
No hi ha prou estopa per a tancar tanta boca
No hi ha prou estopes per tapar males boques
No obrir boca
No s'ha fet la mel per a la boca de l'ase
No saber treure's les paraules de la boca
No sempre el foc del cor fuma per la boca
No tenir boca
No tenir prou boca
Obrir la boca
Païdor malalt, boca dolenta
Paraula que surt de la boca no torna enrere
Pecat de boca, Déu el perdona
Per la boca mor el peix
Per la boca s'escalfa el forn

Per la boca, posa-hi, però no en treguis
 Per tothom obre la boca i per ningú no bris la bossa
 Portar el cor a la boca
 Posa-li el dit a la boca, a veure si mossega
 Posar la mel a la boca (d'algú)
 Posar-se a la boca
 Quan la boca no ho demana el païdor no ho obeeix
 Quan la boca put el ventre és brut
 Que tens? -La boca plena de dents
 Qui guarda la boca, guarda la bossa
 Qui ho ha dit? El que té boca
 Qui no té diner en bossa ha de tenir mel en boca
 Qui pot dir mare, bona boca té
 Qui tanca la boca no ensenya las dents
 Qui te boca per a parlar, que tinga mans per a treballar
 Qui té boca s'equivoca
 Qui té boca s'equivoca i qui té nas es moca
 Qui té boca tot ho aboca
 Qui té mare, gran boca bada
 Respirar per boca d'altri
 Sant Nicolau de la boca des port, que ens doni bona vida i bona mort
 Si á temps la boca saps tancar, creu que't llibrarás de molts pesars
 Si ha parlat en Blai, boca tancada
 Si tanques la boca a temps, t'estalviaràs molts sentiments
 Si vols estar com un brau, a la boca no donis frau
 Si vols tenir el cor d'un brau, no donis a la boca frau
 Sopa caume a la boca
 Sopa pega'm en la boca
 Tancar la boca
 Tantes boques, tantes coques
 Tapa't la boca i estalviaràs la sagnia
 Tenir el menjar a la boca
 Tenir la boca en alt
 Tenir sempre a la boca
 Tin mel en la boca i guarda la bossa
 Tindre la boca ben foradada
 Tirar foc i flama per la boca
 Tirar llamps i pestes per la boca
 Tornar a la boca
 Tractar a boca què vols
 Tres coses desfan l'home: mala muller, boca llatinera i llengua malparlera
 Treure el fetge per la boca
 Treure la freixura per la boca
 Treure les tripes per la boca
 Treure-ho de la boca
 Una boca sense queixals es com un molí sense moles
 Una dona me digué al born, per la boca escalfa al forn
 Venir a boca

Morros

¿Que t'ha paregut, morrut?
 Caure de morros
 Clavar pels morros una cosa a algú
 De morros
 Dones i mules, en el morro tenen l'hermosura
 Eixe te hui el morro tort
 Es golosos es cremen es morros
 Ésser del morro fort
 Estar de morros
 Estar de morros

Fer morros
Inflar els morros
Ser u flux de morro
Tindre u encara la llet als morros
Un pam de morros

Barra

Tenir bona barra
Barret de rialles

Boqueta

Els badalls van de boqueta en boqueta com els ocellets de branqueta en branqueta

Mossegada

Llops amb llops no es mosseguen
Mossegada maldient, no té remei

Bocí

Bocí per força fa de mal engolir
Bocí per força no fa profit
Car és el bocí que hom se n'escanya
De dolent rossí, un sol bocí
Ovella que bela, perd bocí
Un bocí de pa i un trago de vi i alça, Martí

Bocada

Pa de civada, mala bocada

Llavis

De llavis enfora
El llavi gros, duu ràbia al cos
Els llavis prims fan la bona cara
Llavi pigat, petonejat
Llavis estrets fan xerraire
Llavis molt prims, cara de bé
Llavis tancats, sentiments amagats
Mai l'ofengueren sos llavis
Menjant no fases rumor dels llavis, que no es primor
Mossegar-se els llavis
No obrir els llavis
Obrir els llavis
Estar suspès dels llavis
Si als llavis tens un tall, posa-t'hi una pela d'all

Pap

Al "pap" !
Home lletrat, pateix del pap
Omplir el pap

Bec

Amb bestiar de bec, tothom hi és llec
Tot el que té el bec fi és un bon menjar
Vent grec, la pluja al bec

Pic

La gota és mal de ric i és curat tancant el pic

BRÀÇ

A l'incapaç, si li dones el dit, es pren el braç
A la força es dóna el braç a tòrcer
A pes de braços
A plec de braç
Aladre rabut i un bon braç pelut
Allargar els braços
Anar de bracet
Arada llarga i braç pelut
Bon braç i sense figa
Braç a braç
Braç pelut, home coratjut

Braços llargs, gandul segur
 Cadascú amb els del seu braç
 Criat que és ben pagat, té sempre el braç preparat
 De bracet
 De molta braça
 Donar el braç a tòrcer
 El bon escatidor quan se'n torna se n'ha de poder portar la rama sota el braç
 El braç al pit i la cama al llit
 El braç de la justícia és molt llarg i arriba a tot arreu
 El criat pagat te sempre el braç trencat
 El criat que està pagat, té sempre el braç preparat
 El que li haja fet el nas, que el tinga al braç
 Ésser el braç dret (d'algú)
 Ésser un braç de mar
 Està fet un braç de mar
 Si a casar-te vas, busca dona del teu braç
 Estar amb els braços plegats
 Estirar més el braç que la màniga
 Fer bracet
 Ficar-li a u lo braç dins la mànega
 Home de braç
 La cama al llit i el braç al pit
 La cullera (o la forquilla) d'en Falgàs, cinc i el braç
 La dona amb qui et casaràs, fes que siga de ton braç
 La dona que casaràs, que sia del teu braç
 Llançar-se als braços
 Lligar de braços
 Lo criat que està pagat, té sempre lo braç trencat
 Lo moço que esta pagat sempre té lo braç trencat
 Mort de (braços, cames, peus)
 Mosso pagat sempre té el braç trencat
 No res li penyava al nas i el duia en la mà o li penyava un moc com el braç
 No s'ha d'allargar més el braç que la mànega
 Per a lliurar-se de trampes, no valen braços ni cames
 Per guanyar un plet val més ditada de jutge i mà d'escrivent que braç d'advocats
 Qui li ha fet (o fet mal) el nas, que el porti (o que el tingui) al braç
 Qui li haja fet el nas, que el tinga al braç
 Qui no té cap, necessita braços
 Rebre amb els braços oberts
 Sant Pancraç doneu-nos (o deu-nos) feina pel nostre braç
 Sant Pancraç, salut i feina pel nostre braç i trobar qui la faci
 Se pensa tocar amb un dit en el cel i amb son braç no hi arriba
 Segons tingues el braç, gastarás
 Si a casar-te vas, busca dona del teu braç
 Tallar els braços
 Tenir el braç llarg
 Tira la pedra i amaga el braç
 Jornal cobrat, braç trencat
 Tractar braç a braç

CAMA/Espases/Anca/Potes/Cuixa

CAMA

A camades
 A la Seu, si no hi pots ficar la cama, fica-hi el peu
 A les emboscades, cames valguen
 A mal ús, trenca-li la cama
 Amb les cames al cul
 Amb una cama (o un peu) enlaire
 Anar a estirar les cames
 Anar-se'n amb la cua entre cames

Bona cama i bona orella senyal de bona bestia
 Cama a cama
 Cama ací cama allà
 Cama curta, llengua llarga
 Cames, ajudeu-me!
 Carregar-se les cames al coll
 Caure a cames
 Com l' Ambròs, curt de cames i llarg de cos
 Córrer amb les cames al cul
 Curt de cames i llarg de cos
 Curt de vista, llarg de cames
 Déu "provirà" (proveirà) per a calces, i no tenia cames
 El braç al pit i la cama al llit
 El pa no té cames i fa caminar
 El que no té memòria ha de tindre cames
 El temps corre sense cames
 El ventre porta cames
 Estirar les cames
 La cama al llit i el braç al pit
 La mentida té les cames llargues
 Les cametes li diuen amen
 Lo bras al pit y la cama al llit
 Qui amb cames d'altri camina, d'enfora tot ho afina
 Qui no té cap, que tinga cames
 Qui no té memòria ha de tenir cames
 Qui té bona cama té mala mama (o manya)
 Qui té cames que les tregui
 Segament de cames
 Si la cama et dol, unta-te-la amb oli de gresol
 Si vols "lograr" (aconseguir) bon profit, posa mans, cames i pit
 Tallar les cames
 Tenir bon camatge
 Tenir bona cama
 Tenir cames de catre
 Tenir una cama al cementeri
 Tocar la cama del mal
 Una cama damunt l'altra
 Valer-se de les cames
 Ves i frega't les cames en un grà d'all

Espases
 Encreuar les espases

Anca
 Dolor d'anca, anyell gras
 La lletra per les anques entra
 Qui aixeca l'anca perd la banca, qui aixeca el cul perd el bagul

Potes
 Anar a pota
 Caure sempre de potes(o de quatre potes) com els gats
 Caure-hi de quatre potes
 Els gats sempre cauen de potes (o de quatre potes)
 Estar entre les potes dels cavalls
 Estirar la pota
 Ficar la pota
 La cabra per la mala vida té la pota partida

Cuixa
 Beata bruixa amaga el peu i ensenya la cuixa
 Beata bruixa, que amaga el peu i mostra la cuixa
 Cuixa madura, femella segura

CAP/Cabota/Testa

CAP

A (o en) cap desbarretat, tothom hi té part
A (o en) cap sense barret (o descobert), tothom hi té dret; a cap desbarretat, tothom hi té part
A (o en) cap sense barret, tothom hi té dret
A cada cap hi ha un món
A cap o creu
A cap segur
A cap sense barretina, tothom hi barrina
A cap som!
A capgirells
A Ciutadella, es cul no els cap (o no els hi quep) dins sa barcella
A cop de mar, cap serè
A gran cap gran talent, si no està ple de vent
A la fossa faràs cap amb vestit sense butxaques
A Lleida vas? Cap i cabellera hi deixaràs
A Mataró, caps de bou
A molt vi, poc cap
A què treu cap?
A qui dóna el que té, abans no s'empassa, pica-li el cap amb una maça
A qui el cap li creix, el seny se li enriqueix
A qui el testament en vida faça, que li esclafen el cap amb una maça
A qui fa donació com en Rabassa, que li piquin el cap amb una maça
A qui llegeix molts llibres, el cap se li torna fum
A tal cap, tal barret
A tant per cap
A tant per cap, com a Montserrat
Abaixar (o acotar) el cap
Abaixar el cap
Abelles de juliol, el cap li dol
Advocats, cap al'inforn de cap
Agafar entre cap i coll
Ahon no hi ha cap, no cal barret
Aixafar-li el cap
Al cap (de)
Al cap darrer
Al cap de
Al cap de cabells tothom hi dóna cops de martells
Al cap de l'any tothom parla amb el seu cavall
Al cap de l'any, els mateixos diners
Al cap del ram trobarem el centener
Al cap d'una hora, Déu vos guard
Al cap fred i als peus calor, no t'escoltis cap doctor
Al cap i a la darreraia
Al cap i a la fi
Al cap i a l'hort es coneix la dona el que val
Al cap i a l'últim
Al cap pelut, tothom hi escup
Al cap, no s'hi fica el que no hi cap
Al capdamunt
Al capdavall
Al capdavant
Al costipat, got de vi i cap tapat
Alçar el cap
Allà on hi ha cap la cua calla
Amb el cap alt
Amb el cap sota l'ala
Anar amb el cap ben alt
Anar calent de cap
Anar de cap (o de cul)
Anar-se'n amb les mans al cap

Anar-se'n del cap
 Assentar-se el cap
 Ballar pel cap
 Ballar una cosa pel cap a algú
 Barra de cap i dona d'esquena
 Blat ajagut alça el cap de l'amo
 Buidar-se el cap
 Cap (o A cap) sense barret, tothom hi té dret
 Cap a dins !
 Cap ací, cap allà, que el llençol és estret
 Cap al tard
 Cap amunt i cap avall, s'ompli el calaix
 Cap avall ni hi ha ningú vell
 Cap blanc fa respecte
 Cap brut o ple de vent, és indiferent
 Cap calent, peus freds, ventre lleuger i cor net
 Cap d'ala
 Cap d'any
 Cap d'any lleganyós, mal any
 Cap d'aviram
 Cap d'escarola
 Cap d'estornell
 Cap d'ovella i garres de llop
 Cap de bestiar
 Cap de brot
 Cap de casa
 Cap de colla
 Cap de dol
 Cap de família
 Cap de meló
 Cap de taula
 Cap fred, peus calents i cor valent
 Cap fresc, peus calents, ventre lliure i a viure
 Cap gepertut es coneix la seua gepa
 Cap geperut es veu el gep, ni cap banyut les banyes
 Cap geperut no es veu el gep
 Cap gros no és pollós
 Cap gros, poc cervell i molt mocós
 Cap gros, seny petit
 Cap gros, senyal de talòs (o cap talòs)
 Cap i cua fan el peix
 Cap millor metge que aguest: peus calents i cap fred; ventre lleuger i cos net
 Cap peix té la cua igual
 Cap pelat
 Cap pelat porta saviesa
 Cap pelat, bona memòria
 Cap per avall
 Cap per avall, la merda corre
 Cap per cap
 Cap rodó, cap de meló
 Cap ros, cap gros
 Cap ros, cap verinós
 Cap sac buit s'aguanta dret
 Cap sense barret
 Cap sense barret, tothom hi té dret; cap desbarretat, tothom hi té part
 Cap sense cervell no ha menester capell
 Cap viu!
 Cap(a) on el cor camina el cap s'inclina
 Caps grossos de Mataró
 Carregar el cap

Carregar el cap una cosa a algú
 Com el bacallà, que té el cap a Escòcia
 Comptes de cap, cabotes de nap
 Contra jueu, dona i abt, no t'hi trenquis el cap
 Cop al cap, mort o curat
 Cop de cap
 D'es teu capo faràs osques
 De cap
 De cap a cap (o de cap a peus)
 De cap a peu
 De cap i de nou
 De gent que es vista pel cap, no et fies
 Demanar el cap
 Demanar el cap d'algú
 Dilluns arribat, calces velles i acotar el cap
 Diumenge, cap o fetge
 Donar cap a una cosa
 Dur-la de cap
 Dur-ne més al cap que als peus
 El cap dret, i el cor net
 El cap és del caçador
 El cap fa l'home i la vua fa l'ocell
 El cap fred i els peus calents són els millors elements
 El cap fred i els peus calents, i riu-te dels medicaments
 El cap fred, el ventre net i els peus calents són els millors medicaments
 El cap fred, el ventre net i els peus calents, són els millors elements
 El cap fred, els peus calents i el ventre net
 El cap i els peus fan l'home
 El cap ple de pardalets, allunya els fadrinets
 El cap, el nas i la boca, fins la mort els cura
 El cor net i el cap dret
 El delicat de Gandia que 'n una flor de gesmil li van romper el cap
 El febrer, al cap o a la cua, l'ha de fer
 El febrer, de cap o de cua, sempre l'ha de fer
 El mal de cap el ventre el sap; o per massa prim o per massa fart
 El mal de cap, el menjar el bat
 El mal de cap, el ventre ho sap
 El mal de cap, promte mort o curat
 El mocador de cap tort, busca xicot
 El peix, millor que amb la mà amb el cap s'ha d'agafar
 El pescar vol més cap que mans
 El que donació en vida faça que li xapen el cap en una maça
 El que donament en vida faça, que li esclafen el cap *en* una maça
 Cap geperut, per més grossa que la tinga, no es veu la gepa
 El que no es troba al cap, es troba al centener
 El que té cor i cap, ho té tot
 El que tinc al cap, tinc al pap
 El que vol fer "lo" (el) que no sap, l'es treca el cap
 El qui es pensa saber prou, té el cap més gros que un bou
 El refredat entra pels peus i puja al cap
 El sabi sap que no sap, el simple tot ho te al cap
 El sol de març estella el cap del ases
 El sol de març estella el cap dels burros
 El sol de març fa mal al cap
 Els de la Celleria fan un cap com una pastera i els de Borriol fan un cap com un mussol
 En tenir es cap romput se posen sa cervellera
 En tot cap hi ha dolor
 Enfilat-se al capdamunt
 Entre cap i coll
 Entre el cap i coll, el bascoll

Es cap blanc, i es seny a cercar
 Escalfar el cap
 Escalfar el cap a algú
 Ésser cap i carbassa
 Ésser dur de cap
 Ésser un cap buit
 Ésser un cap calent
 Ésser un cap de carbassa
 Ésser un cap de pardals
 Ésser un cap de suro
 Ésser un cap de trons
 Ésser un cap gros
 Ésser un cap verd
 Ésser un mal cap
 Estar tocat del bolet
 Fer abaixar el cap
 Fer ballar el cap
 Fer cap
 Fer com sant Pelegrí de Pacs, que trencava els càntirs a cops de cap
 Fer dos caps
 Fer el cap viu
 Fer rodar el cap
 Fer un cap nou
 Fer un cop de cap
 Ferida al cap, o mort de pressa o curat aviat
 Ferida al cap, prompte mort o curat
 Festeigs llargs, n'apleguen pocs al cap
 Fica el cap a l'olla
 Ficar el cap al cove
 Ficar-se al cap
 Fugir del cap
 Haver-se'n d'estrenyer el cap
 Inflar el cap (a algú)
 Jo sóc fill de Benigembla, batejat en Eixaló; el cap me pesa una arrova i els genoll un quarteró
 L'any passat em va esgarrapar el gat i aquest any se m'ha inflat el cap
 L'excusa d'en Llardó: la cara tingui neta, que el cul no surt per la finestra
 La Delicà de Gandia, que amb una flor de llessamí li trencaren el cap
 La dona que va a la llana mai tindra la testa vana
 La figuera, el peu a l'aigua i el sol al cap
 La tramuntana el cap enravana
 Lligar caps
 Lo que corromp lo cap, fins al moll dels ossos arriba
 Lo que diu ja sap prou, te lo cap més gros que un bou
 Mai se sap si és gros el nap fins que se li ha vist el cap
 Mai se sap si es gros un nap fins que no ha descobert el cap
 Mal de cap
 Massa caps, per a tants pocs barrets
 Més caps que barrets
 Més val ser cap de lluç que cua d'estruç
 Més val ser cap de sardina que cua de pagell
 Més val ser cap de sardina que cua de tonyina
 Mirar de cap a peus
 Molt escarmenten en el cap dels altres
 Molts caps i pocs barrets
 Molts de tocs pels pits, i el dimoni pes cap dels dits
 Molts escarmenten en el cap dels altres
 Monja de Sant Agustí, dos caps en un coixí
 No cabre al cap
 No deixaràs el cert per l'incert, si no tens el cap molt verd
 No estar bé del cap

No et facis embenar el cap abans d'haver-te'l trencat
 No hi ha cap mal bo, només la malvesia
 No mirar cap ni cara
 No portis a Núria la noia, no fos cas que fiqués el cap a l'olla
 No portis a Núria la noia, no fos cas que fiqués el cap a la olla
 No saber quin cap li va al davant
 No se sap si és gros el nap fins no veureli el cap
 No sigues fornera, si tens el cap de cera
 No te calfes el cap, que te quedaras pelat
 No tenir cap ni centener
 No tenir cap ni peus
 No tindre un acosa ni cap ni peus
 Noranta-nou xais i un pastor fan cent caps
 Obrir el cap
 Ocell que cria dos caps tindrà pelat el carpó
 Omplir el cap
 Omplir el cap a algú
 Omplir el cap de cascavells
 Omplir el cap de cascavells
 Omplir la cara de dits
 On no hi ha cap, no cal barret
 On no hi ha cap, tot són cues
 Passar pel cap
 Passar per la barretina
 Pedrada en cap d'altre, no dol
 Pel cap alt
 Pel cap baix
 Pendre algú de cap d'esquila
 Per fer un bé no treguis el cap en el carrer
 Per la bona cara (de) (o per cara de)
 Perdre el cap (o l'oremus)
 Perquè un gos mossega no se li ha de tallar el cap
 Picar-se el cap
 Portar a cap
 Portar de cap
 Portar una castanya a la butxaca, cura el mal de cap i les morenes
 Posar un cap com tres quartans
 Posar un cap com un tabal
 Posar-se una cosa al cap
 Pujar al cap
 Pujar els fums al cap (a algú)
 Pujar la sang al cap
 Quan el cap es pela i treu pèl la seda, senyal de vellesa
 Quan el Catllar porta capell, para la pluja amb el clatell
 Quan l'aprenent està preparat el mestre treu el cap
 Quan Montserrat porta capell, aigua al clatell
 Quan Montserrat porta capot, aigua al clot
 Quan tenen es cap romput, es posen cervellera
 Que ningú digui el que sap, perquè li pot caure el cap
 Quedar com sant Bartomeu: pelat de cap a peus
 Qui amb vestits es gasta massa, el cap té de carabassa
 Qui barata, el cap es grata
 Qui diu que ja sap prou, té el cap més gros que un bou
 Qui diu que sap prou, té cap de bou
 Qui donació en vida faça, que li esclafin el cap amb una maça
 Qui donació faça, que li piqui el cap amb una maça
 Qui donació ne vida faça, que li xafen el cap amb una maça
 Qui en vestits gasta massa, té el cap de carabassa
 Qui es banya massa té el cap de carbassa
 Qui li renta el cap a l'ase, perd el temps i el sabó

Qui no té bon cap, al presidi fa cap
Qui no te cap que tingui cames
Qui no té cap, necessita brassos
Qui no té cap, no té res
Qui no té cap, que tingui cames
Qui no treballa de cap, ha de treballar d'esquena
Qui pensa malament, el cap li caigui
Qui riu massa té el cap de carbassa
Qui s'alaba massa, té el cap de carabassa
Qui té el cap de vidre, no jugui a pedrades
Qui té el cap vola que vola no pot fer de serviola
Qui té es cap de cera, que no es posi en es sol
Qui té sort, i res en el cap, prospera més que el que sap
Qui treu el cap d'un lloc brut sempre put
Qui vol fer lo que no sap cau en terra i es trenca el cap
Rodament de cap
Rodar el cap (a algú)
Rompre's el cap
Sant Agustí, dos caps en un coixí
Segons el cap, el barret
Sense cap ni centener
Sense cap ni peus
Ser u dur de mollera
Si a Lleida vas, cap o cabellera i deixaràs
Si et fa mal el cap, faixa't els peus
Si et fa mal el cap, unta't el cul d'oli
Si ho té al cap, que s'ho posi als peus
Si Puigcampana porta capell, pica espart i fes cordell
Si ta muller te bon cap, tu passaras per tot cap
Si tens mal de cap, untat els dits(el cul) amb oli
Si vols fer-te amic del gat, rasca-li el cap
Si vols que ton fill creixi aviat, renta-li els peus i xolla-li el cap
Si vols ser papà, fica't-ho en lo cap
Sortir amb les mans al cap
Sortir fum del cap
Tallar caps
Tant com el cap creix, el cervell s'encongeix
Tant es caça amb el cap com amb els peus
Tants caps, tants barrets
Tapar el cap
Tenir el cap a llossar
Tenir el cap a tres quarts de quinze
Tenir el cap als peus
Tenir el cap buit
Tenir el cap com un timbal
Tenir el cap dur
Tenir el cap ple de fum
Tenir el cap ple de fums
Tenir el cap ple de grills
Tenir el cap ple de pardals
Tenir pardalets al cap
Tenir una durícia al cervell
Tenir vent al cap
Tens menys cap que un llagostí
Tindre el cap més quadrat que el cantal d'Arnau
Tindre més caps que barrets
Tirar pel cap
Tirar-se de cap a les parets
Tirar-se els plats pel cap
Tirar-se els trastos pel cap

Tirar-s'hi de cap
Tirar-s'ho pel cap
Torres de Segre, caps aigualits
Tots els caps tenen cabells, mes no tots tenen cervell
Tots tenim cervell i cosca i no sols per dur capell
Trencar-se el cap
Tres mals no són planyuts: fluix de ventre, cadarn i mal de cap
Treure cap
Treure cap a carrer
Treure el cap de l'aigua
Treure's de la barretina
Treure's del cap
Treure's del seu cap
Truc al cap, mot o curat
Un cap com un jurat
Un enemic ocupa més lloc en nostre cap que un amic en nostre cor
Un mentider ha de tenir bon cap
Va el porc amb el cap baix, avergonyit que diguin que sa mare era una bacona
Val més ser cap d'arengada que no cua de lluç
Val més ser cap d'arregada que cua de lluç
Val més ser cap de lluç que cua d'estruc
Val més ser cap de sardina que cua de peix
Val més ser cua de lluç que cap d'estruc
Val més un bon cap que una bona casa
Val més un bon cap, que una ciutat
Venir cap per mànegues
Venir cap per mans
Vilamalla, poca gent i molta canalla, ple d'orgull pel poc oli que s'hi cull, les dones van a mercat amb la sitra al cim del cap

Cabota

Voler fer entrar el clau per la cabota

Testa

Bella testa, poc seny; bella bossa, poc argent
Gran testa, poc seny, i petita, encara menys
Grossa la testa i estret el coll, senyal de boig
Posa la testa vora la finestra
Testa gran, cervell estret

CARA/Rostre/Careta/Galta

CARA

A Benicarló tots tenen cara de bacó
A cara o creu
A enganyar al diable, que té cara de porc
A l'amic, a la cara li dic
A la cara
A la cara hi ha l'edat
A la malcasada, mira-li la cara
A la malcasada, se li coneix set anys a la cara
A la mar me n'aniré a enramar-me de petxenes i a Alcora tornaré a vore les cares fines
A mal temps bona cara
A mala estada, bona cara
A qui Déu va voler bé, la cara bonica li va fer
Aigua fresca i bona cara
Aire de Guarda, aigua a la cara
Això no va ni de cara a l'aire
Al mal temps bona cara
Al mal, fer-li bona cara
Alegria del cor fa la cara bonica
Amb bona cara
Amb cara i ulls

Amb la dona, bona cara i les mans a la butxaca
 Anar-se'n cul batut i cara alegre
 Bon marit o mal marit, en la cara ho porta escrit
 Bon menjar i bona cara, és cosa que a tots agrada
 Bon pa, bon vi i bona cara fan bona sang
 Bona cara i bon semblant fan anar la casa endavant
 Bona cara i mals fets
 Bona cara i mals fets (o fets dolents)
 Bona cara i poc amor no costa gaire de mostrar
 Bona cara i dolents fets
 Bona cara, bon semblant, fes-te fotre i endavant!
 Bona papeta fa bona careta
 Bona taula i bon marit a la car el porta escrit
 Bona teca i bona cara, a ningú no desagrada (o a tothom agrada)
 Bones xiques en Turballos, xiques de bon gra de cara, a la baixada del port està l'auela Senta Anna
 Cara a cara
 Cara afilegrada
 Cara alegre i cor en Déu
 Cara alegre i cor traïdor
 Cara ampla i ulls grossos, cara de mussol
 Cara arreglada i taula parada, hostes aguarda
 Cara arrugada, penes o vellesa
 Cara berrugosa, cara sortosa
 Cara bonica, poc cabal
 Cara bonica, val poc
 Cara d'ovella i ungles de llop
 Cara de bon any
 Cara de circumstàncies
 Cara de cul
 Cara de divendres sant
 Cara de jutge
 Cara de jutge (o de pocs amics)
 Cara de mal atzar
 Cara de mal conhort
 Cara de merda d'oca
 Cara de pasqua
 Cara de pocs amics
 Cara de pomes agres
 Cara de tres déus
 Cara gravada gran mal amaga
 Cara gravada, per son mal castigada
 Cara guapa és un bon dot
 Cara guapa tot ho pot
 Cara i fets no són tot u: no és or tot el que lluu
 Cara llarga
 Cara llarga, tristor porta
 Cara llentosa, la més hermosa
 Cara lletja, cor mesquí
 Cara neta sempre agrada
 Cara per cara
 Cara petita, ànima menuda
 Cara petita, cara bonica
 Cara picona, bona persona
 Cara picona, ni sàvia, ni noble ni bufona
 Cara pigada, cara envejada
 Cara pigada, cara estimada; si passa de tres, digueu (o diu) que no val res
 Cara plana son mal clama
 Cara plana, ànima buida
 Cara rodona, cara bufona
 Cara rodona, cara de poma, o molt dolenta o molt bona

Cara rodona, o molt dolenta o molt bona
 Cara sense dents fa semblar morts els vivents
 Caure la cara
 Caure-li a algú la cara de vergonya
 Cavar per la cara una cosa a algú
 Clavar per la cara
 Com la vella Magarrufes, que ensenya la cara i amaga les unles
 Costar (o pagar) cara una cosa a algú
 De cara
 De cara a
 De cara a l'exterior
 Deixar una cara com un mapa a algú
 Desfer la cara
 Desfer la cara a algú
 Ditxosa la cara que s'hi coneix l'emascara, però bruta és la mà si no la sap netejar
 Dona llunera, carassera
 Dona malcarada, duu el marit a la taverna
 Dona peluda de cara, peluda d'ànima
 Dona que a la cara es posa unguents, per les dents
 Dona que es pinta la cara, de franc és cara
 Dona que té bon marit, en la cara ho porta escrit
 Donar la cara
 El bé i el mal, la salut a la cara els treu
 El bé o el mal a la cara ix
 El cigró per ser gustós ha de tenir cara de vella i el cul gros
 El diable té cara de conill
 El dimoni té cara de porc
 El febrer nou cares té
 El febrer, avergonyit, es tapa la cara i surt de nit
 El nas fa la cara i la cara fa l'home
 El pamet de la cara fa molt
 El pecat no surt a la cara
 El que deu, a la cara se li veu
 El que dóna amb mala cara, més valdria no donara
 El que és de Déu, en la cara es veu
 El que es porta a dins a la cara es veu
 El barbamec té cara de dona i sempre és jovenet
 El sol de març dura set anys a la cara, però si la dona es preada, no dura ni una setmana
 El sol de març es coneix set anys a la cara
 Els bocins renten la cara molt millor que l'aigua clara
 En el món tot té sa cara lletja
 En Nulles entra de cara i ix de recules
 Escopir a la cara
 Escudella clara, per rentar la cara
 Ésser un malcarat
 Estampar els cinc dits a la cara
 Fa com el tord, la cara magra i el cul gord
 Fa mala cara el mussol, perquè no es tracta amb el sol
 Febrer avergonyit, es tapa la cara i ix de nit
 Febrer ventós, cara de gos
 Fem, morros i males cares, treu a la gent de les cases
 Fer (o tindre) cara de bon any
 Fer (o tindre) cara de codony
 Fer (o tindre) cara de porc (o de gos)
 Fer bona cara
 Fer cara
 Fer cara a tots els vents
 Fer cara de pomes agres (o de mangranetes agres, o de pocs amics, o de vinagre)
 Fer carasses
 Fer la cara

Fer mala cara
 Fer sortir els colors a la cara
 Fer una cara nova
 Fer una cara nova a algú
 Fer-ne la cara
 Fer-se'n un ull de la cara
 Fer-s'ho a cara o creu
 Fes bé i t'eixirà a la cara
 Fum i mala cara treu l'home de casa
Fum y carabassa, ó fum, morros ó mala cara, trahuent á la gent de casa
 Girar cara
 Girar la cara, trencar-se la crisma
 Guapa de cara, pocavergonya
 L'excusa d'en Llardó: la cara tingui neta, que el cul no surt per la finestra
 L'honra no es porta pintada a la cara
 La beata Sus que es tapa la cara i ensenya el parrús
 La beata Sus, amaga la cara i ensenya el parrús
 La cara és el mirall de l'ànima
 La cara és el mirall del bé i del mal
 La cara és espill (o mirall) de l'ànima (o del cor)
 La cara és l'espill de l'ànima
 La cara és l'espill del cor (o del cos)
 La cara és l'espill del cos
 La cara parla
 La cara tinga neta que el cul no ix a la finestra
 La cirera té el cor trist i la cara alegre
 La Curiosa d'Ontinent, la cara llevà i el cul pudent
La dona que à la cara's posa unguents, pert's la cara y pet las dents
 La dona que es posa unguents a la cara perd les dents
 La mal casada es coneix amb la cara
 La millor cara, pel març pigada
 La núvia de Pinet es va quedar en el monyo fet i la cara llavà
 La salut es pinta a la cara
 La sopa escaldada fa sortir el color a la cara
 La sopa escaldada treu llustre en cara
 La taula i el bon marit a (o en) la cara es porta escrit
 La una ma renta l'altra, i las dos la cara
 Les noies de Constantí, es renten la cara amb ví
 Les xiques de Torrella diu que hi volen anar, a València, a la fira, perquè es volen casar: amb lo monyo ben fet i la cara llavà, arracades de plata i una agulla daurà
 Li han fet la cara com un mapa
 Llavar-li a u la cara
 Lo que és de Déu, en la cara s'hi veu
 Lo" (allò) que el cor sent, la cara ho fa present
 Lo" (allò) que està escrit en la cara, poques voltes falla
 Mala cara i pitjor boca
 Maldà, Maldanell, mala cara i mala pell
 Més val bona cara que bon menjar
 Més val vergonya en la cara, que dolor en lo cor
 Mira-li la cara i veuràs quina llet dóna
 Mirar de cara
 Monyo fet i cara llavada, xica templada
 Morros (o Fum) i mala cara treuen la gent de casa
 Morros i mala cara trauen la gent de casa
 Muller malcarada i paella foradada, mal per la casa
 No en vull, no en vull i se'n fa dos plats a cara mull
 No et fies de ningú que tinga nas a la cara
 No et fiis cap hora de la gent de Vic, que et faran la trampa amb cara d'amic
 No hi ha prop amb ésser honrada: cal semblar-ho en tracte i cara
 No mirar cap ni cara

No mirar la cara
 No saber on es té la cara
 No són tot u la cara i els fets
 No tenir cara ni ulls
 No tenir cara per a senyar-se
 No tenir sinó la creu del front
 No tindre u més que l'aire que li pega a la cara
 No tots els que ens fan bona cara són amics
 Noia que es pinta la cara, vol amagar l'emascara
 Omplir la cara de dits
 Orinar de cara al sol treu els mals humors
 Orinar de cara al vent fa tornar tísic
 Pagar a peu coixpagar amb la cara
 Pagar amb la cara
 Passar la mà per la cara (a algú)
 Pel mes de març la cara plena de barbs; si els escpça el barber, només els cura el fosser
 Per la bona cara (de) (o per cara de)
 Per la cara es coneix el cor (o l'ànima)
 Per sa bella cara
 Plantar cara
 Plantar-li cara al sol de mig-dia en els nasos
 Portar una castanya a la butxaca, cura el mal de cap i les morenes
 Posar de cara
 Posar els cinc dits a la cara
 Pujar els colors a la cara
 Quan el gat es rent a la cara, la pluja es prepara
 Quan el mal fort es declara és en va plantar-li cara
 Quan els gats es renten la cara, canviarà el temps
 Quan es blat fa mala cara, és senyal de mal temps
 Quan la desgràcia es declara, no val plantar-li cara
 Quedar cul batut i cara alegre
 Qui al cel escup, a la cara li cau
 Qui cara veu, cara honra
 Qui escopinya al cel, a la cara li cau
 Qui escup al cel a la cara li cau (o li torna)
 Qui et vol enganyar t'ha de fer bona cara
 Qui no té vergonya té al cara al cual
 Qui té (un) bon marit, a la cara ho porta escrit
 Qui té buida la caixa, la cara porta baixa
 Qui vol enganyar fa bona cara
 Rentar la cara (a algú)
 Rentar la cara amb un drap brut
 Rentar-se la cara fa la vista clara
 Rompre's la cara
 Sa cara és mirai d'es bé i d'es mal
 Sa cara li guarda es cul
 Saber fer totes les cares
 Sense cara ni ulls
 Sense cara per a senyar-se
 Sense mirar cara ni ulls
 Si el pecat fos a la cara, que en veuríem d'emascarades!
 Si ets de Fraga, eixampla la cara
 Si fas cara de mussol, no veuràs sortir el sol
 Si vas a Fraga, la cara amaga
 Si vas a Fraga, tapa't la cara
 Sota una bona cara no pot amagar-se un bon cor
 Tant el bé com el mal a la cara surte
 Tenir (o tindre) més cara que esquena
 Tenir (o tindre) més cares que la lluna
 Tenir cara d'asguit

Tenir cara d'ovella i urpes de llop
Tenir cara de bon any
Tenir cara de maig
Tenir cara de merda d'oca
Tenir cara de Pasqües
Tenir dues cares
Tenir la cara gruixuda de
Tindre la cara forrada de baqueta
Tirar en cara
Trencar la cara
Tres coses fan la dona guapa: la cara, el cos i el vestir
Tres coses fan un bon convit; bona cara, bones vieandes i ben repartides
Treure la cara
Un ull de la cara
Una bona cara, és un bon dot
Una mà llava l'altra i les "dos" (dues) la cara
Una mà renta l'altra i dues (o totes dues, o i les dues) la cara
Una piga a la cara fa gràcia; dues pigues, desgràcia
Vagis dret, vagis tort, sempre de cara a la mort
Val més bona fama que bona cara
Val més galta (o cara) roja que cor negre
Val més vergonya a la cara que taca en el cor
Venir de cara
Ves, ves que conforme tens la cara tens lo demás
Veure's les cares

Xato ingrát, cara ingrát

Rostre/ Careta

Treure la careta
Llevar-se la careta
Rostre pintat, cotxe per llogar

Galta

Parar l'altra galta (o parar la galta)
Parar la galta
Tenir galtes
Tenir galtes de pa de ral
Tenir galtes de pa tou
Tenir galtes de trompeter
Tenir una rosa a cada galta
Xuclat de galtes

CELLA

Arrufar les celles (o el nas)
Cella pelut, geni rabiüt (o quin gran geniüt)
Cella voltada, mala geniada
Cella voltada, ràbia amagada
Cremar-se les celles
Mal de cella, migranya
Minyona de celles juntes, mal geni segur
Mula que no veu cibada, la cella la té matada
Posar entre cella i cella

COLL/Galet/Gola/Clatell

COLL

A Alentorn, la forca al coll
A coll de
A coll
A coll-i-be (o a coll-be)
Agafar entre cap i coll
Aigua a coll i peu eixut
Al juliol, la forca al coll

Carregar-se les cames al coll
Cop de coll
De coll
Dóna'm coll i faré un moll
Dur l'alforja al coll estar fins al coll estar amb el dogal al coll
Dur sempre l'alforja al coll
El coll dret i la panxa buida
El coll tibat, vanitós acabat
El que no entrecava dur ni moll, a son sogre porta al coll
El rosari al coll i el diable en el cos
Els rosaris al coll i el diable al cos
En juliol la forca al coll
Enfangar-se u fins al coll
Entre cap i coll
Entre lladres la capa al coll
Entre lladres, la manta al coll
Estar amb el dogal al coll (o tenir un dogal al coll)
Estar amb l'aigua al coll
Estar amb l'aigua fins al coll
Estar fins a la nou del coll
Estar fins al coll
Fer coll de figa
Ficar coll avall
Gallina que no pon, torça-lli el coll
Guarda't de dona que s'enamora de coll i corbata
He vingut a trenca colls
Jugar-se el coll
La figa i la dona, quan torç el coll, és bona
Mal de coll
Marí espanyol, la pluja al coll
Mentir pel coll
No passar del coll
No sentir-lo ni el coll de la camisa
Nou del coll
Pa de fajol, s'atura al coll
Penjar-se al coll
Per juliol, la força al coll
Perdut per perdut, la manta al coll
Portar a coll
Portar sempre l'alforja al coll
Posar el coll
Posar el dogal al coll
Posar-hi el coll
Qui en mal bosc fa la llenya, al coll'l'ha de treure
Qui menja pa de fleca no té mal de coll
Qui no llaura en dur ni moll, tot l'any va amb el sac al coll
Qui no sembra amb fort i moll, tot l'any va amb el sac al coll
Qui no sembra dur ni moll, el seu sogre el porta al coll
Qui sembra en sec i en moll, tot l'any va amb el sac al coll
Rompre's el coll
Sembra faves en camp moll, i duràs faves al coll
Si sembres faves en molí, faves al coll
Tant em dona al coll com al muscle
Tant me se dona al coll com al muscle
Tenir a mig coll
Tenir coll avall
Tenir el coll moll
Tenir el peu al coll
Tirar-se al coll
Tòrcer el coll

Tot mal de coll es angina
Trencar-se el coll
Trencar-se la nou del coll
Tu que no pots, porta'm al coll
Veure's amb la soga al coll

Gola

Ficar-se a la gola del llop
Els escolans de Santa Coloma tot menjant arròs es van cremar la gola

Clatell

Abriga't bé la pell, sigues net de clatell i neteja't el ventrell
Caure de clatell
Ésser net de clatell
Ésser un afaita clatells
Memòries sense cistell? Té les plantes al clatell
Plantar la bleda al clatell
Quan ve el dauradell, fred al clatell
Ser net de clatell
Té es mal en es clatell i li curen es tormell
Tenir la llana al clatell
Tenir una esponja al clatell
Tindre (o portar) llana al clatell
Traure (o treure) la llana del clatell

COLLONS/Ous

COLLONS

Any de rovellons, neu fins als collons
Arrossegar els collons per terra
Collonut!
Costar un colló
De collons (o de colló, o de colló de mico)
El que és desgraciat, amb els collons entropessa
Els amics i els doblons/collons, són per a les ocasions
Els collons t'obriré, que no la porta
Reg amb condicions, fica-te'l als collons
Els diners i els collons per a les ocasions
Estar fins als collons
Me cague en la mar serena i els collons de Sant Nyec
No val els collons d'un penjat
Passar-se pels collons
Portar els collons entre parèntesi
Quan un home està de pega, "hasta" amb els collons ensopega
Tenir collons
Tenir el collons ben posats
Tenir els collons plens
Tocar els collons
Un colló!
Un xolló de mico!

Ous

Ahí en el pont dels ous
La mare dels ous
Per ahí per la "banda 'ls" ous !!!

COLZE

A cops de colze
Aixecar el colze
Alçar el colze
Empinar el colze
Colze a colze
Si et piquen els ulls o el nas, amb el colze te'ls fregaràs
Ficar-se fins als colzes

Posar les mans fins als colzes
Riure pels colzes
CONILL
En conill

CONY

Cony!
Vés al cony de ta mare!

COR

A cor (o boca) que vols
A mal de cor, oli de saüc
Al cor de les persones ningú no hi entra
Al cor ingrati, Déu lo mat
Anar amb el cor a la mà (o tenir el cor a la mà)
Anar amb lo cor a la mà
Cor apassionat no vol ésser aconsellat
Cor net i cap dret
Cor sense amors, jardí sense flors
De cor amarg, mai boca dolça
De l'abundància del cor la boca en vessa
De l'abundància del cor, parla la boca
De la bondat del cor, en parla la cara
De s'abundància d'es cor, sa boca en vessa
De s'abundància d'es cor, se n'umpla sa boca
Del cor neixen els sentiments, del cul els excrements
Del cor, neixen sentiments, i, del darrere, excrements

Deu en la boca y lo diable en lo cor

El cervell està dalt de tot per regir els ulls, orelles, boca i cor
El cor i els ulls mai no són vells
El cor net i el cap dret
El cor no parla, però endevina
El llamp i l'amor cremen el cor
El saber és vida del cor i llum de la vista
És ben cert, que el cor no enganya
Estar amb l'ai al cor
Les mans calentes i el cor fred
Més val vergonya en la cara que dolor en lo cor
Més val virtut de cor que bellesa de persona
Portar el cor a la boca
Que el Misteri de Nadal ens obri el cor a l'esperança
Qui riu clar du el cor a la mà
Qui va amb el cor a la mà, poc negoci farà
Rosegar (tindre, etc) una pena al cor
Si el cor fos d'acer, no el venceria el diner
Si es cor fos d'acer, no el tombaria es diner
Si vols tenir el cor d'un brau, no donis a la boca frau
Vés amb el cor a la mà, mes no te'l deixis robar

CORONETA

Fer a u ballar de coroneta
COS/Persona

COS

A cos de rei
Al cos bell, no li cal mantell
Al cos, posa-n'hi i no en treguis
Allí on va el cos va l'ànima
Anar de cos
Bo, poquet i sovinet, és al cos profitoset
Buscar el cos

Com l'Ambròs, curt de cames i llarg de cos
 Cos estirat, mig alimentat
 Cos mal cuidat prest espatllat
 Cos, que vols? Cos, que desitges?
 De mig cos en avall no hi ha cap dona vella
 De mig cos per avall no hi ha cap dona lletja
 Demanar-li-ho a u el cos
 El llavi gros, duu ràbia al cos
 El que és bo pel cos és dolent per la freixura (o per la melsa)
 El que la bossa perd, el cos ho guanya
 Els rosaris al coll i el diable al cos
 En cos i ànima
 Es cos ja s'acursa
 Fer de cos
 Galant de cos, lleig d'ànima
 L'amor és al cos traïdor
 La que pren, el seu cos ven
 La regla manté el cos i la butxaca
 La regla manté el cos i la butxaca la casa
 La regla manté el cos i la casa
 La regleta manté el cos i la caseta
 Llampa, llampa, figa al cos
 Lo que és bo pel cos, no és bo per s'ànima
 Malaltia del cos és sanitat de l'ànima
 Mentre hi ha ànima al cos, hi ha esperança
 N'hi ha per a un cos major
 Posar la por al cos
 Qui té el cos bell, no i cal mantell
 Res del que el cos aguanta fa mal
 Si al cos no li donen el que és seu, s'hi ajeu
 Si el ventre no està content, tot el teu cos se'n ressent
 Tenir un rei al cos
 Tots portem un rei al cos
Persona
 Quan es té mal als peus se'n ressent tota la persona

COSTAT/Costelles/Illanes/Tronc

COSTAT

A qui no té costats, la roba li cau
 Anar cadascú pel seu costat
 Fer costat
 Inflamació i mal de costat, aviat mort o curat
 La flor al pit, busca marit La flor al costat, ja el té buscat
 Mort bocabadat, en crida un altre al seu costat
 Pel mal de costat, oli de llangardaix
 Per la pulmonia i el dolor de costat ten el cul tapat
 Qui té bons costats, no li cau la roba

Costelles

Anar de costelles
 Com en Pere el tendre, que s'esclafà les costelles damunt de set matalassos
 El millor remei, bona costella i bon trago
 La bacora no té clam, però guarda el costellam

Illades

Parlar per les illades

Tronc

Donar tronc
 CUA
 Cada peix té la seva cua
 Deixar cua
 Encara li ha de suar la cua

Ésser el peix que es mossega la cua
Fer un nus a la cua (a algú o alguna cosa)
Girar cua
La tramuntana sempre du la cua mullada
Qui el peixet s'ha menjat, que rosegue la cua
Val més ésser cap d'arengada que cua de lluç (o de pagell, o de rajada)

CUL/Pandero

CUL

A Ciutadella, es cul no els cap (o no els hi quep) dins sa barcella
A Cubelles, culs i mamelles
A en Turrai li torraven faves al cul i no se'n sentia
A l'Alguenya, el cul s'ensenya
A l'ase i al mul, la càrrega al cul
A la viuda, el cul li piula
A Migjorn són clotelluts, tenen ses orelles llargues i tenen es cul feixuc per ballar ses quatre danses
A prendre pel cul!
A Xert, caguen amb el cul obert
Això no pot ser: tu vols obrir el cul i agarrar mosques
Qui té cul, no pot dir peter a altre
Al cul de sac trobar les engrunes
Al cul està la mel
Al culet està la mel
Amb les cames al cul
Anar de cul
Anar-se'n cul batut i cara alegre
Apretar lo cul sobre la cadira
Ara que li has vist es cul, dius que és femella
Arrossegar el cul (en un lloc)
Besar el cul (a algú)
Bon vent et peuqe al cul i en popa que no s'encalle
Cada cul uns calçons
Caminar com els cranés, cul enrera
Catamarruc i Planes i Benimarfull: totes eixes terretes me les clave en el cul
Caure de cul
Cent anys fa que és mort el ruc i encara el cul li put
Cols i bledos tots els dies? Al cul me les fum bullides
Com el cul d'en Jaumet
Com la iaia Maria, que se li cremaven els pèls del cul i no se'n sentia
Córrer amb les cames al cul
Cul de gallina
Cul de got
Cul de mal seient
Cul en pedra, ni creix ni medra
Cul en terra, cama en l'era
Cul obert
Cul petador no necessita doctor
De bon llinatge ve el me ase, que amb les dents es grata el cul
De bon llinatge ve el nostre ruc, que amb les dents es grata el cul
De bona família és l'ase que amb la llengua es llepa el cul
De cul arreres
De cul per terra
De mal cul, mal ou
Dels trenta per amunt (o per munt) no et remullis el cul
Diner que es guanya pel cul, se'n va com el fum
Donar pel cul
Donar pel cul a algú
Durar més que un cul de morter en un bancal
El cavall no pot nedar, perquè s'ofega pel cul
El cigró per ser gustós ha de tenir cara de vella i el cul gros

El cul d'en Jaumet, que mai s'està quiet
 El cul fa la faena, no la Magdalena
 El dot d'en Cumelles: cul i mamelles
 El llebeig porta la gerra al cul
 El que massa s'ajup, ve que ensenya el cul
 El que molt s'abaixa, el cul mostra
 El que té el cul llogat, no's senta quan vol
 Els del Cogul porten la palla al cul
 Els diners i el cul no s'ensenyen a ningú

Els més valents cauen de cul
 Els quatre dons de l'ovella: el vente, la pell, el cul i les mamelles
 Els valents a lo millor cauen de cul
 Els valents cauen de cul o de tos
 En el culet està la mel
 En tenir picor en es cul, any de nesples
 En tronar de cul, temporal de merda
 Encostipat, cul tancat
 Engegar a prendre pel cul
 Es cul comanda
 Escalfar el cul de la cadira
 Ésser cul i camisa
 Ésser cul i merda
 Ésser el cul del Jaumet
 Ésser un cul brut
 Ésser un cul de
 Ésser un cul de mal seient
 Ésser un dat pel cul
 Ésser un llepaculs
 Estar més untat que el cul de l'aguacil
 Fa com el tord, la cara magra i el cul gord
 Fer com la Tuies, que s'eixuga el cul amb fulles
 Fer culera
 Fer de la boca cul
 Ficar-se la llengua al cul
 Haver de fer cagar molts culs
 Joan de la carabassa gran; la capa xiqueteta i el cul arrastrant
 L'embromat (enfadat) li besa el cul al content
 L'excusa d'en Llardó: la cara tingui neta, que el cul no surt per la finestra
 La cabra pel seu desaire, porta el cul al aire
 La curiosa d'Ontinyent, la cara llevada i el cul lluent
 La llesta d'en Pinyoc, que amb el cul bufava el foc
 La lletra pel cul entra
 La pobresa sempre cau de cul
 Li parla cul i boca
 Llepar el cul
Los uns naixen ab una flor al cul, los altres ab una banya
 Més pla que el cul d'en Simanques, que no tenia anques
 Mullar-se el cul
 Néixer amb la flor al cul
 No et fies de l'home al que li piquen el cul les gallines
 No haver vist culs en finestra
 No haver vist mai culs en finestra
 No se li pot ficar un pinyó al cul
 No tenir cul per a seure
 Pecat de gola, redempció pel cul
 Per la pulmonia i el dolor de costat ten el cul tapat
 Perdre la clau del cul
 Posa el teu cul en consell, els uns et diran que és blau, altres que és vermell
 Posar el cul com un tomàquet
 Posar-li el cul com un tomàquet

Posar-se de cul a la paret
 Quan necessita la Maria, tot és la Maria, i quan no la necessita, a coces al cul la paga
 Que una puta et bufi el cul!
 Quedar cul batut i cara alegre
 Qui aixeca l'anca perd la banca, qui aixeca el cul perd el bagul
 Qui allarga els peus més de lo que presta el llençol, es queda amb lo cul a l'aire
 Qui amb mainada s'acotxa, cul-cagat es lleva
 Qui dona el cul a besar ja no té més que donar
 Qui enraona de darrere parla pel cul
 Qui es torca el cul amb fulla verda, apilona el pèl i allissa la merda
 Qui molt s'abaixa, el cul ensenya
 Qui tant s'acatxa el cul mostra
 Qui té el cul llogat no seu quan vol (o com vol)
 Qui té el cul llogat, no s'assenta quan vol
 Qui vulgui peix, que es mulli el cul
 Qui vullga menjar peixet que sàpia que s'ha de banyar el culet
 Refredat, cul apretat
 Sants adormits, capelles fosques, i en es cul, un eixam de mosques
 Sempre hi ha un cul per a un bací
 Ser cul de mal seient
 Ser cul i merda
 Ser u cul de mal asiento
 Si et fa mal, estreny el cul
 Si tens fred, estreny el culet
 Si tens mal de cap, untat els dits(el cul) amb oli
 Si voleu ballar corrandes, aneu-hi cap al Mallol, que les ballen a les fosques i cauen de cul al perol
 Tenir el cul llogat
 Tenir el cul pelat
 Tenir-ne el cul pelat
 Tindre cul de mal *asiento*
 Tocar el cul
 Tossa és el cul del món
 Trons de cul, tempesta de merda
 Uns neixen amb una flor al cul i altres amb una banya
 Vés a Barcelona a besar el cul a la mona
 Veta, que el cul t'apreta

Pandero

Tocar el pandero

DENTS/ DENTAT/Queixals

DENTS/ DENTAT

A Almofter tenen les dents negres
 A Caldes, dents rovellades
 A Camporrells, aigua a la porta i merda a les dents
 A carn dura, dent aguda
 A cavall donat, no li mires el dentat
 A cavall regalat (o donat), no li miris el dentat
 A cavall regalat, no li miris el dentat
 A cremadent
 A llengua malvada, destrat esmolada
 A llop dorment, no li entra res en dent
 A llop geperut, no li entra res en dent
 A pa dur dent aguda
 A pa dur, bona dent
 A pa dur, dent agut
 A qui no té dents, doneu-li sopes
 Abans són les dents, que els parents
 Agafar el cel amb les dents
 Aigua calent no forada la dent
 Aigua corrent no fa mal en dent

Al que no rosega, se li fan les dents llargues
 Amb dents i ungles
 Amb les dents
 Amb les dents esmolades
 Anar armat fins a les dents
 Clava la dent al pa calent
 Clavar les dents (a algú)
 Com tinc tan a prop els dents no em recordo dels parents
 De bon llinatge ve el meu ase, que amb les dents es grata el cul
 De bon llinatge ve el nostre ruc, que amb les dents es grata el cul
 De dents enfora
 Deixar-hi les dents
 Dent de rata, cara guapa
 Dent sortida porta mentida
 Dir entre dents (o amb mitja boca)
 Dona que a la cara es posa unguents, per les dents
 El cabell i les dents enganyen
 El fred esmola les dents
 El llop muda les dents i (o però) no els pensaments
 El llop muda les dents però no es pensaments
 Els tres dolors són: mal d'ulls, mal de dents i pus a l'orella
 Ensenyar les dents (a algú)
 Es Castell, terra de vent i també de remolins, tant es casats com fadrins per riure estrenyen ses dents
 Esmolar les dents
 Ésser de bona dent
 Fer denteta (o dentetes)
 Fer dentetes
 Fer dentetes a algú
 Fer-se les dents llargues
 Gelat i lliminadures fan malbé a les dentadures
 Gent de Randa, gent de Randa, Jesús que ho sou, de dolents! Mal vos caiguessin ses dents la meitat per cada banda!
 I les dents (o i la barba a sota)
 La dona que a la cara's posa unguents, perts la cara y pet las dents
 La dona que es posa unguents a la cara perd les dents
 Les dents de la gossa no fan mal als cadells
 Les dents enganyen, però les arrugues desenganyen
 Mal de dent anuncia gent
 Maleïda la dent que es menja la sement
 Menjar calent mal per la dent
 Més prop estan les dents que els parents
 No m'ensenyés les dents, que no sóc menescal
 No passar algú de les dents (o del coll)
 No passar de les dents
 Parlar entre dents
 Per fer sortir les dents a les criatures, els donen cervells de pardal
 Per la meva dent, hi passa menjar calent
 Per la meva dent, que hi passi el menjar calent
 Per Sant Climent, el fred reganya la dent
 Petar de dents
 Poder, saber i haver les tres dents del diable
 Prendre a dents
 Prendre el cel amb les dents
 Prim de dent
 Primer són els dents, que els amics i els parents
 Primer són les meues dents que els meus parents
 Quan l'infant denta la mort no s'absenta
 Quan plou, la garsa se'n va a la caça, i quan fa bon temps apreta les dents
 Quant les gallines trauran dents
 Qui no puga mossegar, que no ensenye les dents

Qui posa dents aviat, prest tindrà un germanet nat
Qui tanca la boca no ensenya les dents
Rossí donat, li mirispas les dents
Si et fiques en negoci que no entens, per bo que sigui hi deixaràs les dents
Si no vols tenir mal a les dents, no mengis massa calent
Tan aprop tinch las dents que no'm recorde dels parents, ó de amichs y parents
Té tant a prop les dents que no es recorda dels parents
Tenir (tants) anys i les dents
Tenir les dents llargues
Tenir totes les dents
Tens les dents clares (quan un és molt mentirós)
A cavall regalat, no li mires el dentat
Quan penses clavar la dent segur, entropessaràs amb "lo dur"(allò que és dur)
Val més una dent que (no) un diamant
Val més una dent que un parent
Valent de dents
Voler agafar el cel amb les dents
Voler agafar la lluna amb les dents

Queixals

Amb quatre queixalades
Arrencar-se un queixal
D'aquí a cent anys no et faran mal els queixals
Déu dóna faves (o pa) a qui no té queixals
Déu dóna faves a qui no té queixals
Déu dóna pa a qui no té queixals
Entre dos (o els) queixals, en lloc de dits, posahi didals
Fer una queixalada
L'últim queixal, costa d'arrancar
Mal de queixal és molt mal, mal de dent és més dolent
Mal de queixal i dolor, mals de traïdor
Mal de queixal i mal d'infants són els més grans
Mal de queixal, el dimoni va invent'1
Mal de queixal, mal d'amor
Mal de queixal, mal de ràbia
Mal de queixal, mal infernal
Mal de queixal inflat, mal de queixal curat
Menjar a dos queixos
Ni que et faci mal, arrenca't el queixal
Pel mal de queixal el millor és arrenca'l
Pel mal de queixal, només Déu hi val
Pel mal de queixal, res no hi val
Perdre dents i queixals
Que no et faci barres moure ni queixals caure
Qui dejuna per les quatre festes anyals no li dolen els queixals
Tens mal de queixal, rosega arrels de panical
Treure foc pels queixals
DIT
A dit
A dos dits, de
Agafar-s'hi els dits
Agafar-se els dits
Al que és exagerat, el senyalen amb el dit
Al que es villà si li dones el dit es pren la mà
Al vilà, donant-li el dit es pren la mà
Alçar el dit
Anar com l'anell al dit
Anell al dit, honra sense profit
Assenyalar algú amb el dit
Assenyalar amb el dit
Bufar-se els dits

Caure dels dits
 Cinc dits tinc i deu me'n llepo
 Curt de llengua però llarg de dits
 Da-li un dit, veiam si et mossega
 Dits, dits, per tocar l'orgue
 Dits, dits, senyor rector, i eren els porcs que grunyien
 Dóna un dit i pendran tota sa mà
 El gener fredolic entra bufant-se els dits
 El paladar són tres dits
 El rosari als dits i el dimoni als pits
 Els atrevits es cremen els dits
 Els cecs hi veuen amb els dits
 Els de Benialí, cinc dits dins el florí (o baix del florí)

Els diner són atrevits, però de vegades també es cremen els dits
 Els dits de la mà no són tots iguals
 Els dits son per a sucuar
 Entre dos (o els) queixals, en lloc de dits, posahi didals
 Es dilluns és maleït, es dimars reta com resta, tots es sabaters fan festa, per por de punyirse un dit
Es jupla el dit
 Ésser llarg de dits
 Estampar els cinc dits a la cara
 Fer córrer els dits
 Fer llepadits
 Fica-li el dit a la boca, a veure si mossega
 Ficar el dit en la llaga
 Ficar els dits a la boca
 Gener fredolí, entra xuplant-se els dits
 Hi ha mil anells per cada dit
 L'home vilà, li dones el dit i es pren la mà
 La creu en els pits, i el diable en els dits
 La forquilla d'en Salgueda; els cinc dits i la mà plena
 Llepar-se'n els dits
 Mal de dit, mal de ric
 Mal de dits, mal de crits
 Mamar-se el dit
 Mamar-se el dit
 Marcar els cinc dits
 Molts de tocs pels pits, i el dimoni pes cap dels dits
 Mossegar-se els dits
 No es treu l'espina amb els dits
 No saber quants dits es té a la mà
 No tenir dos dits de front
 No veure-se'n als dits
 No vulguis posar mai (o mai posar) el dit dintre un anell massa petit
 Omplir la cara de dits
 Parlant amb algú, tots dits no toquen botons dels pits
 Per llepar-se'n els dits (o els bigotis)
 Picar els dits
 Picar-se els dits
 Poden caure els anell, però els dits queden
 Posar el dit a l'ull
 Posar els cinc dits a la cara
 Prendre dels dits
 Prest és dit el que és ben dit
 Quan en presentin l'anell estira el dit
 Quan passa el vent per la flauta, s'han de bellugar els dits
 Qui amb oli tracta, els dits se'n unta
 Qui ha mentester foc, amb el dit el cerca
 Qui l'oli maneja ó mesura, los dits ó las mans se'n unta
 Qui oli mesura, els dits s'unta

Qui oli remena, els dits (o les mans) se n'unta
Qui sa es lliga el dit, sense por se'l deslliga
Qui té mal al dit i el marit bonic tot sovint se'ls mira
Sa creu en els pits i el diable en els dits
Saber una cosa per la punta dels dits
Se pensa tocar amb un dit en el cel i amb son braç no hi arriba
Si tens mal de cap, untat els dits(el cul) amb oli
Si una punxada et fas, xupa't el dit i et curaràs
Si vols saber el vent d'on ve, mulla't el dit
Si vols saber si sóc bovo, posa'm el dit a la boca
Té es dits curts, per caponar gall!
Tenir a la punta dels dits
Tenir dits
Tenir dos dits de front
Tenir la vista als dits
Tenir pel cap dels dits
Un dit de mal, dos sous d'emplastre

ESQUENA/Espatlles/Espina

ESQUENA

A l'esquena

Ajupir l'esquena

Amaga l'esquena que demà és dia de faena

Amaga't la esquena que es dia de faena

Amidar l'esquena

Amidar l'esquena a algú

Ample d'esquena, curt de faena

Arribar a l'esquena

Ay morena que em pica en la esquena una rata com una espartenyia

Barra de cap i dona d'esquena

Boira en la penya, aigua en l'esquena

Caure d'esquena

Doblegar l'esquena

Donar l'esquena

El rosari de l'esquena

Faena, gira esquena

Fer esquena

Fer esqueneta (a algú)

Girar l'esquena

Girar-li l'esquena

Llarg d'esquena, curt de faena

Parar l'esquena

Passar la mà per l'esquena

Penjar-se a l'esquena

Portar-ne molts de penjats a l'esquena

Quedar-se amb la camisa a l'esquena

Qui no treballa de cap, ha de treballar d'esquena

Rompre's l'esquena

Tenir bona esquena

Tenir el sant d'esquena

Tenir la panxa a l'esquena

Tenir un os a l'esquena
Tenir una viga a l'esquena
Tirar-s'ho tot a l'esquena
Tirar-s'ho a l'esquena
Tocar l'esquena
Tombar-se d'esquena
Viure a l'esquena dels altres
Viure amb l'esquena dreta

Espatlles

Arronsar (o encongir) les espatlles (o arronsa-se, o encongir-se) d'espatlles
Arronsar-se d'espatlles
Ésser ample d'espatlles
Ésser un guardaespatlles
Fer espatlleta
Girar les espatlles
Guardar les espatlles
Posar-hi l'espatlla

Espina

Fer mala espina

FIGA/Parrús

FIGA

Aixó són figues d'un altre paner
El que es guanya amb la figa, pot perdre's amb el raïm
Figa tocada, figa menjada
La figa pelada put a arengada
La figa ta mare !!!
Pagès, pagès, si et vols salvar, la fava espessa i el cigró clar
Tira més un pel de figa que una maroma de "barco"

Parrús

La beata Sus, amaga la cara i ensenya el parrús

FRONT/Crisma

FRONT

A l'estret de front, Déu li dóna altres dons
Abaixar el front
Al front (de)
Amb el front alt
Anar carregat de front
Bon front, millor vida
Del llop dun pèl; i eixe del front
Els hòmens es mesuren pel front
Front alt, gran cervell
Front petit, talent xic
Tant de front, tant de cervell
Tenir dos dits de front

Crisma

Girar la caratrencar-se la crisma
Rondre's la crisma

GENOLL

De genolla
De genollons

De genolls
Ficar genolls en terra
Jo sóc fill de Benigembla, batejat en Eixaló; el cap me pesa una arrova i els genoll un quarteró
La cabra pels seus pecats porta els genolls pelats
Quan un és a casa posa un peu a cada cambra, i a casa d'un altre un genoll toca amb l'altre

JUNTURA

Nafra en juntura no té cura

LLENGUA/ Pelà/Llepar/Bava/Saliva/Aié

LLENGUA

A cursa llengua i allarga bossa
A qui diu mal la llengua li cau
A qui diu mal, la llengua li caigui
Afluixar la llengua
Al mal parlat, la llengua li caiga
Al que diu mal, la llengua li caiga
Amb la llengua, tot és bo d'arreglar
Amb un pam de llengua fora
Anar a llengües de la gent
Anar-se'n de la llengua
Anarse-li'n a u la llengua
Bé està la llengua dins la boca
Brou de llengua
Buscar-li a u la llengua
Cada llengua, que el ventrell ja ho sap
Cama curta, llengua llarga
Cap a on hi ha mal, se n'hi va la llengua
Curt de llengua i llarg d'ungles
Curt de llengua però llarg de dits
De males llengües, l'infern n'està empedrat
De vegades la llengua talla el cap
Deslligar la llengua
Donar llengua de (quelcom)
Du la llengua quant no ment, lo que'l cor desitja i sent
Eixe parla a mija llengua
El primer càstig és el de la llengua
El que no peca de llengua és perfecte
El que té llengua, a Roma va
El sastre amb les tisores talla i amb la llengua retalla
Els barber tallen més amb la llengua que amb tisores
Els savis tenen a mengua fer servir massa la llengua
En mata més la llengua que l'espasa
Ésser fluix de llengua
Ésser llarg de llengua
Ésser un llengualarga
Expliqueuli vos, germá, que teniu la llengua á mà
Fa més mal (o més por) una mala llengua que una pedregada en sec
Fa més por una mala llengua que no una pedrada
Fa més temor una mala llengua que una pedregada seca
Ficar-se la llengua a la butxaca
Ficar-se la llengua al cul
Frenar la llengua
Haver perdut la llengua
L'or i l'argent atrauen a la gent, i la bona llengua atrau l'or, la gent i l'argent
La llengua no té ossos, però en trenca de grossos
La llengua beneeix i la llengua maleeix
La llengua d'un mal veí pica més que un escorpí
La llengua de l'infern són els renecs; la del cel, els precés
La llengua del ca gran cura fa

La llengua en lo cul, el cul en casa i la casa ben llunt
La llengua és el mirall del ventre
La llengua és l'arma de la dona
La llengua és l'espill del ventre
La llengua està bé dins la boca
La llengua no té os i talla gros
La llengua no té os
La llengua no té ossos i es trenca de molts trossos
La llengua per poder llepar ha de saltar
La llengua vagi i les mans quietes
La llengua, com més seca, més crema
La mala llengua ella es "memgia"(minva)
Les llengües no són tisores, però són més talladores
Les llengües no són tisores, però són talladores
Llengua a terra, oli a la gerra
Llengua atrevida, molt es crida
Llengua atrevida, molts mals en crida
Llengua bruta, ventrell malalt
Llengua d'escorpí
Llengua d'estral o escurçó
Llengua de mel, llengua al cel
Llengua de murmurador, fereix de traïdor
Llengua dins sa boca, fa sa dona hermosa
Llengua llarga té la mà curta
Llengua llarga, coneiximent curt
Llengua muda mai (no) fou batuda
Llengua que no parla, Déu no la ou
Los sabis tenen à mengua, fèr servir massa la llengua
Mala llengua
Males llengües
Mata més una mala llengua que el botxí
Més fa la llengua que l'espasa
Més mata una mala llengua que una mala llaga
Més val una bona llengua que un bancal
Mólta llengua y pocs fets
Molta llengua, poques mans
Mossegar-se la llengua
No hi ha pecat més castigat que el de la llengua
No hi ha res més escalivat que sa llengua
No tindre pèls en la llengua
Parlar amb llengua de plata
Pecats de llengua, els paga el cos
Per filar es fa córrer tant la llengua com la mà
Pica més que l'escorpí, la llengua d'un mal veí
Quan creix l'herba als sembrats, creix la llengua dels llogats
Quan jo parle, la llengua menege
Què punxa més que un punxó? La llengua del murmurador
Qui té llengua a Roma va
Qui té llengua ha de tenir fets
Qui té llengua, que tinga mans
Qui tingui llengüeta, qui tingui bosseta
Retenir la llengua
Sa llengua diu lo que li fan dir
Si no es pot dir la veritat, que ens tallin la llengua
Tenir a la punta de la llengua
Tenir la llengua llarga
Tenir la llengua lligada
Tenir llengua
Tenir llengua de destrai
Tenir llengua d'escorpí

UNIVERSITAT
Miguel
Hernández

Tenir llengua d'escurçó
Tenir mala llengua
Tenir trencat el tel de la llengua
Tindre la llengua llarga (o ben esmolada)
Tindre llengua d'estràl (o de fardatxo)
Tindre llengua de carreter
Tindre molta llengua i poques mans
Tindre u en la punta de la llengua una cosa
Tindre-ho a la punta de la llengua
Tres coses desfan l'home: mala muller, boca llaminera i llengua malparlera
Val més relliscar amb el peu que amb la llengua
Val més una bona llengua que una bona hisenda
Vista llarga y llengua curta

Pelà

Hi ha qui parla per donar-li gust a la "pelà"

Llepar

Alguns entren llepant i se'n van mossegant
Bé sap lo gat la barba que llepa
El bou solt be es llepa
Entre empentes i raons, sempre lamà als butxacons
Es mes llepol que el que inventà el sucre
Es mes llepol que el yayo Rodenes
Fer (o fer-se) llepadits (d'alguna cosa)
Fer llengotes
Llepada de gos cura els humors
Llepant, llepant, es va menjar el pollí
Llepar amb la boca, y mossegar amb la cua
Llepar-se'n els dits (o els llavis, o els bigotis)
Lo bou solt se llepa com vól
Merda- Llèpala ben tendra- Per a tu i a ta tia Visenta
Quan demanem, molt us llepem; quan ja ho tenim us escopim
Quant demanam mòlt vos llepam, quant vos tenim, vos escupim
Qui et llepa et vol mossegar
Qui llepa més que no sol, ó't te de menester ó trahirte vol

Bava

Tindre (o tenir) mala bava

Saliva

Curar-se amb saliva dejuna
Qui filassa sua fila, bona saliva destila
Empassar-se la saliva
Enganxar amb saliva dejuna
Glopejar és parent de l'enviar
La saliva dejuna de tot mal cura
La saliva, la meitat per ensalivar i l'altra per enraonar
Per les berrugues, saliva dejuna
Treure salivera

Alè

Aguantar l'alè
El febrer té bon alè

MÀ/Puny

MÀ

A (o de) l'inrevés de la mà
A casa d'advocats, notaris i escriptors, vés-hi amb els peus a les mans
A mà
A mà alçada
A mà armada
A mans
A mans besades
A mans juntes

A mans plenes
 A mans salves
 A pica d'aigua bendita ia mossa d'hostal, tothom hi fica mà
 Al caigut dóna la mà, que ell després t'ajudarà
 Al malfatà, de les mans li cau el pa
 Al que es villà si li dones el dit es pren la mà
 Alçar la mà
 Alçar les mans al cel
 Allargar la mà
 Allargar la mà a algú
 Amb el cor a la mà
 Amb el cor a la mà, què poc negoci faràs!
 Amb el pa a les mans, hi ha qui es mor de fam
 Amb els trumfos a la mà
 Amb la dona, bona cara i les mans a la butxaca
 Amb les mans darrere
 Amb les mans netes
 Amb les mans netes no es guanyen dobles
 Amb qui treballa amb la mà esquerra, ni en pau ni en guerra
 Amb una mà al davant i una altra al darrere
 Amb una mà fa moixines i amb l'altra rapa
 Amb una mà rapa i amb s'altra amoixa
 Amics perdent, a fer la mà
 Anar amb el cor a la mà (o tenir el cor a la mà)
 Anar de mà en mà
 Anar per baix mà
 Anar una cosa de mà en mà
 Anar-se-li a u la mà
 Anar-se-li'n la mà a algú
 Anar-se'n amb les mans al cap
 Anar-se'n amb les mans buides
 Anar-se'n la mà
 Arribar a les mans
 Assentar la mà
 Atrapar algú amb les mans al plat
 Carregar la mà
 Caure a les mans (d'algú)
 Caure a mans de
 Caure de les mans
 Caure-li a algú una cosa de les mans
 Com el sol calfa i llumena, fer sempre bé a mà plena
 Cop de mà
 Curt de mans
 Curt de vista i llarg de mans
 De la ma a la boca se pert la sopa
 De la mà a la boca, mai no s'equivoca
 De mala mà, mal gra
 Deixar algú o alguna cosa en bones mans
 Deixar de mà
 Deixar en bones mans
 Demanar la mà
 Descarregar la mà
 Déu ens dóna bones mans, però no ens llaura la terra
 Déu ens dona bones mans, pero no ens treballa els camps
 Déu no pega amb les dues mans
 Diumenge de Rams qui no estrena no té mans
 Dona de mans calentes, cor fred; dona de mans fredes, cor calent
 Dóna-li a u el dit i es prendrà la mà
 Donar el peu i prendre la mà
 Donar la mà

Donar un cop de mà (a algú)
Donar un cop de mà
Donar una mà de bolets
Donar una maneta
Donar-hi un cop de mà
Donar-li a u la mà i prendre's lo braç i tot
Donar-se les mans
Dues mans per treballar i una boca per menjar
Dur al palmell de la mà
El bon cirurgià, dolç de paraules i dur de mà
El ca que vol pa ha de llepar la mà
El dia de Rams el qui no estrena no té mans
El diable en el cos i el rosari en la mà
El pa clent, molt a les mans i poc al ventrell
El paleta, mentre amb les mans tapa una gotera, amb els peus en fa renglera
El peix, millor que amb la mà amb el cap s'ha d'agafar
El pescar vol més cap que mans
El que té els diables dins i el rosari en la mà, és un mal cristià
El que té la manilla de la mà, quan vol la roda
El queixal a la mà, mal no fa (o no fa mal)
El secà no te'l deixes de la mà
Els dits de la mà no són tots iguals
Els rosaris a la mà i el diable a la butxaca
Embrutar-se les mans
En la primavera d'hivern, al "monyó" la mà
En mans de
Entre amics, el cor en la mà
Entre pares i germans, no vulges ficar les mans
Es batle de Son Cervera com duu sa vara amb ses mans a homos casats i bergants los fa anar amb sos
peus més plans que qualsevol rotllo d'era
Escapar-se de les mans
Escapar-se de les mans una cosa a algú
Ésser llarg de mans
Ésser mà
Estar amb les mans a les butxaques
Estar amb les mans plegades
Estar lligat de peus i mans
Estar mà sobre mà
Estar u deixat de la mà de Déu
Estar una mà damunt l'altra
Estrènyer la mà a algú
Estrènyer-se la mà
Expliqueu-li vos, germà, que teniu la llengua á ma
Fer a mans
Fer manetes
Fer mans i mànigues
Fer tocar amb la mà
Fes bé a mans plenes, però no ho anomenes
Ficar mà a una cosa
Fotre mà
Fregar-se les mans
Guanyar per mà
Guanyar-li a u la mà
Guardar la mà a la faixa
Hi ha qui es mor de fam amb el pa a les mans
Hi posaria les mans al foc
Joc de mans, joc de villans
Jocs de mà, brega segura
L'honra del marit està de sa muller en la mà
L'honra del marit està en mans de sa muller

La forquilla d'en Salgueda; els cinc dits i la mà plena
La mà esquerra és per a pixar
La mà fereix el cos, la llengua arriba a l'os
La mà que dona sempre està més alta que la que rep
La pedra fora de la mà no sap on va
La pedra fora la mà, el diable (o el dimoni) la porta
La pedra quan ix de la mà, no sap on va
La por s'ha de tocar amb les mans
Les armes i els diners, bones mans han menester; si no es saben manejar, no valen res
Les bones mans, ni petites ni grans
Les mans calentes i el cor fred
Les mans en la filosa i els ulls en la porta
Les mans netes, Déu les proveeix
Les mans quietes; la llengua vaja
L'home besa mans que voldria veure tallades

Lligar de mans
Lligar de peus i mans
Lo que fa un mà que no ho sapia l'altra
Lo que faces en la mà dreta que no t'ho sapia la esquerra
Lo" (allò) que fa una mà que no ho sapia l'altra
Mà als diners, mà als ramals
Mà d'obra
Mà de metge
Mà dura
Mà foradada, bossa escurada
Mà petita, mà bonica
Maig, la falç en la mà, la del fenàs, que no la del blat
Mans a l'obra
Mans fredes i pit calent, senyal d'home valent
Mans fredes, amors calents
Mans fredes, cor calent
Mans grosses vessen manya
Mans molsudes, mai tingudes
Mans netes, bossa buida
Més val un pardalet a la mà que dos volant
Molta llengua, poques mans
Ni mà en caixa ni ull en carta
No és res lo de l'ull", i el portava en la mà
No haver-hi mans
No hi ha mans!
No hi ha millors germans que els duros a les mans
No moure una mà
No posis sa mà a's mig de dues moles
No saber (algú) on té (o quina és) la mà dreta
No saber quants dits es té a la mà
No t'estiguis mans plegades, si vols cobrar anomenada
No tanques la mà, ni l'obrigues del tot
No tenir prou mans
No vulguis veure amb el peu allò que pugues verure amb la mà
No-res li penjava el nas, i el portava en la mà
On el diable posa la mà, senyal fondo hi deixarà
On et dol et poses la mà
On et poses la mà et pica el gra
Parar la mà
Passar la mà pel gep d'un geperut, duu sort
Passar la mà per la cara (a algú)
Passar la mà per la paret
Passar la mà per l'esquena
Per al lladre no hi ha mans
Picar de mans

Per sota mà
 Pla com el call de la mà
 Pla com la mà (o com el palmell de la mà)
 Poder donar-se la mà
 Posar en mans
 Posar la mà
 Posar la mà al pit
 Posar les mans al foc
 Posar les mans al foc sense por de cremar-se
 Posar les mans fins als colzes
 Posar mans a l'obra
 Posar-hi la mà
 Posar-s'hi la mà
 Posaria la mà al foc i no em cremaria
 Posar-se la mà al pit
 Possar mà
 Qui beu a galet amb un llum encès a l'altra mà, es beu l'enteniment
 Qui l'oli maneja ó mesura, los dits ó las mans se'n unta
 Qui no treballa la terra a l'hivern, a l'estiu passa la mà per la paret
 Qui no treballa quan fa fred a l'estiu passa la mà per la paret
 Qui oli remena, les mans s'unta
 Qui pega amb la mà pega a mitges
 Qui plany al contrari, a les seues mans mor
Qui plañ al contrari a ses mans mor
 Qui porta pell de serp a la butxaca, veu totes les trampes dels qui fan jocs de mans
 Qui posa la mà a la bóta ha de tastar el vi
 Qui riu clar du el cor a la mà
 Qui té clau en la mà, la roda quan vol
 Qui té mans no digui lladre, qui té peus no digui coix
 Qui té mans no pot dir lladre
 Qui va amb el cor a la mà, poc negoci farà
 Qui veu a galet amb un llum encès a altra mà, es beu l'enteniment
 Rentar-se'n les mans (d'un fet,etc)
 Rentar-se'n les mans
 Saber on té la mà dreta
 Saber-ne de cada mà
 Seguit en el gotet en la mà!
 Senyar-se amb la mà dreta
 Ses mans toquen merda, ses mas toquen or
 Si a mà ve
 Si no vols pregar en va, porta el barret a la mà
 Si vols viure sa, renta't força les mans
 Sol d'abril, obri la mà i deixa-lo anar (deixa-lo eixir)
 Sortir amb les mans al cap
 Sortir amb les mans netes
 Tenir a la mà
 Tenir bones mans
 Tenir entre mans
 Tenir grapes en comptes de mans
 Tenir la mà
 Tenir la mà blana
 Tenir la mà foradada
 Tenir la mà trencada
 Tenir les mans brutes
 Tenir les mans falagueres
 Tenir les mans foradades
 Tenir les mans lligades
 Tenir les mans lliures
 Tenir les mans netes
 Tenir mà de ferro

Tenir mà esquerra
 Tenir manetes
 Tenir mans de fada
 Tenir mans de plata
 Tenir on posar mà
 Tenir per la mà
 Tenir-hi la mà trencada
 Tenir-ho per la mà
 Tindre bona mà
 Tindre la mà foradada
 Tindre les mans (o les uncles) llargues
 Tindre mans de lloca
 Tirar la pedra i amagar la mà
 Tornar-se'n amb les mans buides
Tot està suchecte al home y tenia una segrantana del rabo o una pusa en la ma
 Treure's d'entre mans
 Trobar (algú) amb les mans a la massa
 Trobar (algú) amb les mans a la pasta
 Una mà es llava amb l'altra
 Una mà llava l'altra, i les dues la cara
 Una mà renta l'altra i dues (o totes dues, o i les dues) la cara
 Untar les mans
 Untar-se les mans
 Val més pardal a la mà que grua en l'aire
 Val més pardal en mà (o a la mà) que una perdiu enlaira (o en l'aire)
 Val més un ocell a la mà que cent volant (o que una àguila volant)
 Val més un pinsar a la mà, que una grua al cel
 Vendre's a mans besades
 Venir a les mans
 Venir cap per mans
 Venir drete mà
 Vés amb el cor a la mà, mes no te'l deixis robar
 Voler abastar el cel amb la mà
Puny
 A juny la falç al puny
 Ésser de puny estret
 Fins el deu de juny, no et lleves la roba ni et descordes el puny
 Juny, corbella en puny
 Juny, la falç en puny
 Pel juny cada gota com el puny
 Mossegar-se els punys
 Pel juny la falç al puny
 Rosegar-se els punys
 Tenir al puny

MELIC/Llombrigol

MELIC

A l'hostal de l'Arrupit, molta panxa i poc melic
 Arronsar-se-li el melic
 Arrugar-se-li (o no arrugar-se-li) a u el melic per una cosa
 En tal de fer-se ric, per res se li arruga el melic
 No se t'escaldarà el melic
 Tenir sempre melics per lligar

Llombrigol

Arronsar-se el llobrígol
 Arronsar-se-li a algú el llobrígol(o el melic)

MUSCLE

Igual me te al llo que al muscle

NAS

A "lo" (alló) que ha de madurar en l'agost, en l'abril se li veu el nas
 A l'home mesuraràs dels cabells al nas
 A l'ombra del nas, la boca fresca
 Als nassos de
 Arrufar el nas
 Beneits de nas llarg, ben pocs o cap
 Bon nas, bon compàs
Bon nas, bon nyeu; bon nyeu, bona veiesa
 Bon nas, bona regata
 Clavar pels nassos
 Conforme el nas, el compàs
 D'un nas curt, Déu me n'ajut
 D'un nas llarg Déu me'n guard
 Davant dels nassos (o arran de nas)
 De nas curt i ulls de gat, Déu ens en guard
 De nas llarg i ulls petits, fuig-ne de seguit
 De pudor, se n'arreplega més amb el nas que amb un cabàs
 Deixar algú amb un pam de nas
 Restar algú amb un pam de nas
 Deixar amb un pam de nas
 El cap, el nas i la boca, fins la mort els cura
 El nas arremangat si no l'ha feta la farà aviat
 El nas fa la cara i la cara fa l'home
 El nas i la boca, fins la mort els adoba
 El primer any, nas amb nas; el segon, braç amb braç, i el tercer, fuig-me d'aquí que fàstic em fas
 El que li haja fet el nas, que el tinga al braç
 El que no entra en asos, cau de nassos
 El que té boca s'equivoca i el que té nas es moca
 El que té nas aplanat, traïdor i ingrát
 El qui és xato és mig gat
 El qui té el nas gros té seny per dos
 Els homes s'amiden del nas per amunt
 Ensuma el nas, que de boca no en tastaràs
 Fer de nas
 Fer una cosa per nassos (o per collons)
 Ficar el nas (en alguna cosa)
 Flaira, nas, que no en tastaràs
 Home de nas pla, si no te l'ha feta te la farà
 L'home dels nassos
 La mosca de maig ataca el bestiar, els bous pel nas i els rucs pel detràs
 Mai cap nas gros ha fet bella figura
 Més lleig que en Simàs, que la barba li tocava el nas
 Mullar el nas de saliva
 Nas a nas
 Nas d'estrofa, no en facis mofa
 Nas de gall, geni de cavall
 Nas de ganxo, geni de dimoni
 Nas fred, bé per anar a caçar
 Nas llarg porta noblesa
 Nas llarg, burleta o descarat
 Nas llarg, mamelles petites; nas cirt, mamelles grosses
Nas molsut, home rabiüt
 Nas petit, bella figura
 Nas petit, cor bonic
 Nas punxegut, enginy agut
 Nas roget, de vi o de fred
 Nas vermell, dolenteria
 No es fiis d'hmo que té es nas a's mig de sa cara
 No res li penyava al nas i el duia en la mà o li penyava un moc com el braç
 No s'ha fet l'anell d'or per al nas del porc

No se sap si és gros el nap fins que no li veus el cap
 No veure-hi més enllà del nas
 No-res li penjava el nas, i el portava en la mà
 Parlar amb el nas
 Per Sant Tomàs fred al nas
 Per voltar més tard de les onze s'ha de tenir nas de bronze
 Picor al nas, cuacs al cul
 Plantar-li cara al sol de mig-dia en els nasos
 Pujar la mosca al nas
 Pujar la mosca al nas (a algú)
 Pujarse-li a u els fumets al nas
 Quant amb algú parlaràs no t'acostes prop al nas
 Quedar-se amb un pam de nas
 Qui el nas es talla lleig es torna
 Qui li ha fet (o fet mal) el nas, que el porti (o que el tingui) al braç
 Qui té bon nas té bon tracte
 Riure per sota el nas
 Sang de nas, amb teranyines l'aturaràs
 Sant Tomàs si no porta llenya, li cremaran el nas
 Sentir de nas
 Si el nas et pica, cuacs a la tripa
 Si et piquen els ulls o el nas, amb el colze te'ls fregaràs
 Si raja sang del nas s'estalvia una malaltia per l'any següent
 Si tens el nas gros, senyal que d'aixòs
 Si vos un as toca't el nas
 Tancar la porta pels nassos
 Tenir els nassos plens
 Tenir nas
 Tenir nas d'apagallums
 Tenir un nas de pebrot
 Trencar-se el nas
 Treure el nas
 Treure el nas per un forat
 Treure nas
 Un nas com una trompa
 Un nas de lloro
 Unflar-se-li a u els nassos (o els collons)
 Ves i toca't el nas

ORELLA

A cau d'orella
 A l'ase que no conegues, no li toques les orelles
 A mal d'orella, llet de femella
 A Migjorn són clotelluts, tenen ses orelles llargues i tenen es cul feixuc per ballar ses quatre danses
 A paraules nècies o tontes orelles sordes
 A paraules nècies, orelles sordes
 A paraules pesades, orelles tapades
 A paraules tontes, orelles sordes
 A paraules vanes, orelles sordes
 Afalagar l'oïda
 Al ase que no conegues no le toques les orelles
 Anar calent d'orelles
 Anar orella baix
 Banyar-li a u l'orella
 Bon pèl i bona orella, senyal és de bona bèstia
 Bon peu i bona orella, senyal de bona bestia
 Bona pota i bona orella senyal de bona bèstia
 Bona pota i bona orella, bon animal té el meu sogre
 Bufar l'orella
 Burxar l'orella

Deixar-lo a u sense cera a les orelles
Desconfiat fins i tot de les seues orelles
Donar (o prestar) orella
Donar orella a algú o alguna cosa
Dormir amb l'orella dreta
Dreçar les orelles
El cau de l'orella
El cervell està dalt de tot per regir els ulls, orelles, boca i cor
Els tres dolors són: mal d'ulls, mal de dents i pus a l'orella
Ensenyar l'orella
Entrar per una orella i sortir per l'altra
Entrar-li a algú una cosa per una orella i sortir-li per l'altra
Escoltar amb totes les seues orelles
Ésser dur d'orella
Ésser tot orelles
Ésser un orellut
Estar (o anar) calent d'orella
Estirar les orelles (a algú)
Fer orelles de cònsol
Fer orelles de marxant
Fer orelles de pam
Fer un pam d'orelles
L'ase d'or no té orelles
L'orella és l'embut del cor
La vanitat és la fam bullanguera que cada punt trau l'orella
Les mates tenen ulls i les parets orelles
Les parets tenen orelles
Mal d'orella
Moltes perdicions entren per les orelles
No tindre mai cera a les orelles
Obrir l'orella a una proposició
Obrir les orelles
Obrir l'orella
Orelles grosses, testa dura
Orelles llargues, pensaments curts
Parar l'orella
Parlar a cau d'orella
Pel març, gratella i mal d'orella
Penjar-se a les orelles
Per una orella m'entra i per s'altra me surt
Posa les orelles vora les estrelles
Prestar orella
Qui t'ha esquilat que orelles no t'ha deixat?
Qui te orelles, que escolti
Qui tingui orelles que hi senti
Si sera jove que encara du les primeres orelles
Tapar-se les orelles
Tenir les orelles a cal ferrer
Tenir, les parets, orelles
Traure (o treure) la son de les orelles
Treure's la son de les orelles
Una escalfada d'orelles
Una fregada d'orelles
Venir a les orelles
Veure les orelles al llop
Veure's les orelles
Xiular les orelles
OS
Com un ós
Ésser un os dur de rosegar

Os de l'alegria
Os de la musica

PALADAR

Tenir bon paladar
Tenir el paladar fi

PANXA/Ventre/Budells/Entranyes/Fetge/Estòmac

PANXA

A Àger, galtes de beceroles i panxa de guitarró
A Hostalric, molta panxa i poc melic
A l'hostal de l'Arrupit, molta panxa i poc melic
A la panxa, sempre és fosc
A Maó, mostren sa panxa per un botó
A Seròs, fan el ventre gros, la panxa llisa i no porten camisa
A ses Ferreries tenen sa panxa groga
A ses Ferreries, panxa groga (o rotja)
Amb la panxa prima fa de mal ballar i de mal aconsellar
Amb panxa buida, no hi ha alegria
Borinot de la panxa blanca, fortuna
Buit ventrell, dona mal consell
Com la panxa de la balena, que sempre n'hi cap una mica encara que sigui plena
De panxa enlaire
De sa panxa, surt sa dansa
Defensar-se com un gat panxa enlaire
Déu "provirà" (proveirà), i la panxa patirà
El porc jove i el ví novell, causen dolors al ventrell
El ventre porta cames
En es Mercadal, mostren sa panxa per un ral
Ésser un panxa contenta
Ésser un panxacontent
Ésser un panxampla
Estar de panxa enlaire (o gratar-se la panxa)
Gratar-se la panxa
L'espanyol viu de panxa al sol
La panxa t'abueta !!!
La panxa'l gos
Les xiques de l'Alforí tenen la panxa pigosa i més avall del melic tenen un mos de rabosa
No hi ha alegria a la panxa buida
O panxa o arròs
Omplir la panxa
Panxa buida fa malícia
Panxa buida no fa oi
Panxa calent, peu dorment
Panxa plena alaba a Déu
Panxa plena fa bullici
Panxa plena fa bullicia, panxa buida fa malicia
Panxa plena no té pena
Panxa plena, crida son
Panxa plena, home content
Pescador de canyeta duu (o durà) prima la panxeta
Posar panxa
Posar-se de panxa al sol
Primer és la panxa que la dansa
Qui va (o vota) contra la seva panxa res no avança
Si el ventre no está content, tot el teu cos se'n ressent
Si sa panxa pugués rallar, diria: codony, codony
Tenir la panxa a l'esquena
Traure la panxa de mal any
Un panxó de ...

Val més un forat a la roba que una arruga a la panxa

Val més una arruga a la panxa que un forat a la roba

Ventre

Abriga't bé la pell, sigues net de clatell i neteja't el ventrell

Al setembre, no fa cap arruga al ventre

Anar (o fer) de ventre (o buidar el ventre)

Anar de ventre

Arros que fa el ventre gros i la panxa llisa i ja no cal camisa

Arròs que fa el ventrè gros

Bo pel paladra, dolent pel ventrell

Buit ventrell dóna mal consell

Caure (una cosa , a algú) com un cop de puny al ventre

Córrer la rata pel ventre

Córrer la rateta pel ventre

Descarregar el ventre

El bon ventrell fa el bon cervell

El budell petit ho dirà al gros

El pa calent, molt a les mans i poc al ventrell

El que agrada a la boca fa mal al ventrell

El que no posa el ventre en perill, no mor de fart

El ventre afamat no té consciència

El ventre no admet noves (o raons)

El ventre no s'entén de raons (o no mira raons)

El ventre no té orelles

El ventre porta les cames

L'arros fa el ventre gros

L'aygua ab las figas-flors al ventre dona dolors

Pel ventrell no s'arriba a vell

Quan el ventre ronca, els budells es remenen

Qui no posa el ventre en perill no mor fart

Quina culpa hi té el ventre si la feina va dolenta?

Si el ventre et dol, menja sopes amb poliol

Si el ventre no està content, tot el (teu) cos se'n ressent

Té un ventrell que piria cantons(o còdols)

Tenir el ventrell enrajolat

Tenir el ventrell gros

Tenir mal de ventre del cagar d'altri

Tots d'un ventre i cadascu de son temple

Tots són d'un ventre, però no d'un temple

Tres mals no són plangjuts: flux de ventre, cadarn i mal de cap

Treure el ventre de mal any

Treure el ventre de pena

Trobar amb els pixats al ventre

Un bon ventrell paeix (les)pedres

Un bon ventrell paeix pedres

Ventre afamat té pas consciència

Ventre amb esquena, femella (o serà nena)

Ventre buit no fa bullicia

Ventre buit, panxa fresca

Ventre dejú no escolta ningú

Ventre pla, nen serà

Ventre ple demana repòs

Ventre ple, enteniment gros

Ventre ple, marrà

Budells/Entranyes/ Fetge/ Estòmac

Es budells també se desavenen

Es budells, a vegades, fan renou

No posar-se pedres al fetge

No tenir entranyes

Quan ronquen els budells, menjar per ells

Tenir estómac

PEU/Talons

PEU

A casa d'advocats, notaris i escriptors, vés-hi amb els peus a les mans
A Ciutat ja no hi ha vall ni peu per haver murada; si s'estimat m'ha deixada, de pena faré un ball
A la Seu, si no hi pots ficar la cama, fica-hi el peu
A on vegis el cel, no hi posis el peu
A pagar, a peu; a cobrar, a cavall
A peu
A peu coix
A Salou val els de Reus, quan volen rentar-se els peus
A vegades, qui menys s'ho creu, troba sabateta del seu peu
Allargar més els peus que els llençols
Amb bon peu
Amb els peus
Amb un peu dins i un a fora
Amb una cama (o un peu) enlaire
Anar a peu
Anar amb els peus plans
Anar amb peus de plom
Anem on anem val més a cavall que a peu
Arrossegar-se als peus
Arrossegar-se als peus d'algú
Ase de Prades i dona de Reus, abans que a casa que es trenquin els peus
Avesat, com els gossos, a anar a peu
Ballar amb un peu
Beata bruixa amaga el peu i ensenya la cuixa
Beata bruixa, que amaga el peu i mostra la cuixa
Besar els peus
Bon peu i bona orella, senyal de bona bestia
Buscar tres peus al gat
Buscar-li els tres peus al gat
Cada peu té el seu peu
Calçar el mateix peu
Caminar a peu coix
Cansa't de peus i tanca't de boca i et curaràs la gota
Caure l'ànima als peus
Caure sempre de peus, com els gats
Caure-li a u l'ànima als peus
Cercar (o buscar)cin (o tres) peus al gat
Cercar tres peus al gat
Coixejar del mateix peu
Com l'ànima d'en Garibai, que no tocava mai de peus a terra
Com la Neta de Tartareu, que remena l'olla amb el peu
Demandar permís a un peu per moure l'altre
Dóna-li lloc per a un peu, que ja en farà per a deu
Donar el peu i prendre la mà
Donar peu
Dur-ne més al cap que als peus
El mal ve volant i se'n va a peu coix
El paleta, mentre amb les mans tapa una gotera, amb els peus en fa renglera
El peu coix troba sots pertot arreu
El peu del coix troba sots pertot arreu
El refredat entra pels peus i puja al cap
Els anys fan posar els peus plans
En es Migjorn hi ha fadrina qui té gana de casar i al Toro promet d'anar peu descalç si ho endevina
Entrar amb bon peu
Entrar amb el peu dret
Ésser més vell que anar a peu (o que la picor, o que escopir a terra, o que cagar ajupit)

Ésser un centpeus
 Estar al peu del canó
 Estar amb un peu a l'estrep
 Estar amb un peu enlaire
 Estar lligat de peus i mans
 Fer amb els peus
 Ficar els peus (o ficar-se de peus a la galleda)
 Ficar els peus a la galleda
 Ficar-se de peus a la galleda
 Joc de cartes i jocs de peu, qui més hi mira menys h veu
 L'hereu penjat per un peu, la bubilla penjada per una clavia
 La figuera, el peu a l'aigua i el sol al cap
 La veritat camina sense peus
 Lligar de peus i mans
 Mirar de cap a peus
 Molts cremen ciris a l'arcàngel sant Miquel: no se sap si són pel sant o per qui té dessota els peus
 Mort de (braços, cames, peus)
 Mula de Prades i dona de Reus, abans d'entrar a casa bate-li esl peus
 Net com l'avi Patuc, que rentava els peus al ruc
 No allarguis més el peu que la sabata
 No deixar tocar de peus a terra
 No es deu estirar els peus més que la flassada
 No moure un peu
 No saber on posar els peus
 No tindre un acosa ni cap ni peus
 No tocar de peus a terra
 No vulguis veure amb el peu allò que pugues verure amb la mà
 Parar els peus
 Parar-li els peus
 Pensar amb els peus
 Per xic peu, no cau el cos
 Perdre peu
 Peus delicats, sabates velles
 Peus freds, dona gelosa
 Peus grossos, cap petit; peus petits, cap gros
 Picar de peus
 Plantis el que plantis, mulla-li els peus
 Poder pujar-hi de peus
 Posar el peu a rotille
 Posar els peus
 Posar els peus plans
 Posar-se de peus a terra
 Pujar-hi de peus
 Quan es té mal als peus se'n ressent tota la persona
 Quan un és a casa posa un peu a cada cambra, i a casa d'un altre un genoll toca amb l'altre
 Quedar amb un peu enlaire
 Quedar com sant Bartomeu: pelat de cap a peus
 Quedar-se soldat d'a peu
 Qui allarga els peus més de lo que presta el llançol, es queda destapat
 Qui allarga els peus més de lo que presta el llençol, es queda amb lo cul a l'aire
 Qui barca maneja i dona passeja ha de saber de quin peu coixeja
 Qui menys s'ho creu, encontra sabata del seu peu
 Qui s'allarga més que els llençols (o més que no pot) mostra els peus
 Qui s'arrufa té fred de peus
 Qui té fred de peus, que el se tregui
 Qui té peus i mans no pot dir lladre a ningú
 Qui té peus, no digui coix
 Saber de quin peu coixeja
 Saber de quin peu es dol
 Saber on posa els peus

Saltar de peus a terra
Saps on jeu el diable? Als peus de sant Miquel
Segar l'herba sota els peus
Sempre cau de peus, com els moixos
Sempre cau(s) de peus, com els gats
Ser una cosa més vella que l'anar a peu
Si vols que ton fill creixi aviat, renta-li els peus i xolla-li el cap
Sortir amb els peus per davant
Tant si ho creus com si no ho creus, el refreddat entra pels peus
Tenir el cap als peus
Tenir el peu a l'estrep
Tenir el peu al coll
Tenir sota peu
Tenir un peu a la fossa
Tenir un peu a la tomba
Tenir un peu dins
Tindre els peus (o les mans) com la neu
Tocar de peus a terra
Trepitjar els talons
Treure els peus de solc
Trobar sabata de son peu
Trobar u sabateta de son peu
Una puntada de peu
Val més relliscar amb el peu que amb la llengua

Talons

Ensenyar els talons
No arribar als talons

PIT/ SI/Mamelles

PIT/SI

A regar i al molí, el pa dins el si
A Sant Joan terres grosses i van descordats des pits ¿Sabeu de què van vestits?, de cànem de borres
grosses
Anar a teta de monja
De (o en) tres mals les dones no són planyudes: de parir, de mal de pits i de mal de mare
Eixamplar el pit
El que no té pit, no té diners
Ésser teta de monja
Fer pits i llonzes
La cama al llit i el braç al pit
La creu en els pits, i el diable en els dits
La dona que pot donar de mamar a un llopet, mai més té mal als pits
La flor al pit, busca (o cerca) marit
La flor al pit, busca marit La flor al costat, ja el té buscat
La llet de burra a la nit, el malalt estava el pit
La post del pit
Lo bras al pit i la cama al llit
Mal de pits només els curen els petits
Mal de pits trasbasa tots el sentits
Obrir el pit
Posar la mà al pit
Prendre a pit
Ram sobre el pit, ja té marit
Regalicia de falguera, el mal de pit deixa enrera
Tiren més dues mamelles que una maroma de vaixell

Mamelles

A Cubelles, culs i mamelles
El dot d'en Cumelles: cul i mamelles
Els quatre dons de l'ovella: el vente, la pell, el cul i les mamelles
Ésser mamella de monja

SANG

A sang i a foc
Corre més una gota de sang que un riu d'aigua
Encendre la sang
La bona sang mai es desdiu
On no hi ha sang, no hi cal bena
On no hi ha sang, no hi cal bena
Plorar gotes de sang
Sang al nas, infant al braç
Sang per la boca, ni molta ni poca
Sang, ni del nas
Tindre (la) sang d'orxata (o de peix)
Vessar la sang fins l'última gota

ULLS/Lleganyes/Parpella/Llàgrimes

ULLS

A (primer) cop d'ull
A Albatara, qui té un ull és l'amo
A casa meva, no hi vinga qui massa ulls tinga
A la terra dels cecs, qui té un ull és el rei
A l'ull amb el colze
A Paüls, primer obren la boca que els ulls
A quatre ulls
A ull
A ull nu
A ulls clucs
A ulls veients
A uns els falta llum per a creure; a altres, ulls per a veure
Abaixar els ulls
Abriuïls (o carfull), bons per als ulls
Aclucada d'ulls
Aigua fresca fa bon ull
Aixecar els ulls
Aixecar la ullera
Al llit, si no dormen els ullets, descansen els ossets
Al que tria i s'enguanya, Sant Pere li trau els ulls amb una canya
Al qui partix i s'enganya, li trauen els ulls amb una canya
Al qui reparteix i guanya, santa Llúcia li trau els ulls
Alçar els ulls
Allò que l'ull no veu no fa patir
Als ulls d'algú
Als ulls de
Amb cara i ulls
Amb els propis ulls d'algú
Amb els ulls clucs
Amb els ulls desorbitats
Amb els ulls fora de si
Amb els ulls fora del cap (o de la testa)
Amb els ulls negats
Amb els ulls posats en algú o alguna cosa
Amb els ulls tancats
Amb la bena als ulls
Amb la pena als ulls
Amb les llàgrimes als ulls
Amb uns ulls com unes taronges
Anar l'ull al bou
Aquesta vall de llàgrimes
Ballar l'aigua als ulls
Ballar l'aigua als ulls d'algú

Borni d'ull dret, murri perfect
Borni de l'ull esquerre, ni en pau ni en guerra
Caient d'ulls
Carfull és bo pels ulls
Caure a l'ull
Caure la bena dels ulls
Caure-li a algú la bena dels ulls
Ceba li fa coure els ulls?
Cerfull és bo pels ulls
Clavar els ulls
Clavar els ulls a algú o en alguna cosa
Cloure els ulls
Cloure l'ull
Cop d'ull
Costar un ull (o un ronyó)
Costar (una cosa) un ull de la cara
Cremar-se els ulls
Creuen els enamorats que tots tenen els ulls tancats
Cruieu corbs i us trauran els ulls
D'allò que els ulls no veuen, el cor no se'n dol
D'ulls verds, se'n veuen poquets
Davant del ulls de
De cua d'ull
De llagrimas, hi ha qui en te una font
De nas curt i ulls de gat, Déu ens en guard
De nas llarg i ulls petits, fuig-ne de seguit
De reüll
De rialles, en vénen ploralles
De tant que et vull, et trac un ull
Deixar-hi els ulls
Ditxosos els ulls que et poden veure!
Donar un cop d'ull
Donar un cop d'ull a algú o a alguna cosa obrir els ulls a la llum
Dormir amb els ulls oberts
Dormir amb un ull obert
Dos ulls veuen més que uno
El cervell està dalt de tot per regir els ulls, orelles, boca i cor
El cor i els ulls mai no són vells
El llaurador (sempre) erra, si aparta els ulls de la terra
El llibre que miren més ulls és el de quarantavuit fulls
El més fi del peix és l'ull
El que els ulls no veuen, el cor no en dol
El que no agrada als ulls no agrada (o no plau) a la boca
El que partix i s'enganya, San Pere li trau els ulls en una canya
Els tres dolors són: mal d'ulls, mal de dents i pus a l'orella
Els ulls de l'amo engriexen el cavall
Els ulls fan la cara
Els ulls mengen més que la gana
Els ulls mengen més que sa boca
Els ulls no són mai vells
Els ulls s'han de refregar amb els colzes
Els ulls se rasquen en els colzes
En abril, per l'ull i per la raïl
En abril, per l'ull y l'arraig (coses meua terra)
En la terra dels "cegos" (cecs) qui té un ull és rei
En la terra dels segos el que té un ull es l'amo
En un obrir i tancar d'ulls
Enaiguar-se els ulls
Entrar pels ulls
Entrar per l'ull dret

Entrar una cosa pels ulls
 Ésser de l'ull del vent
 Ésser la nina dels ulls
 Ésser tot ulls
 Ésser un quatre ulls
 Ésser un ull de poll
 Estar d'ullera
 Estar fins als ulls
 Ets ulls d'es cavaller engreixen es cavall
 Faena d'ull, faena de cul
 Fer (o picar)l'ullet
 Fer canalera els ulls (a algú)
 Fer els ulls grossos (davant d'una cosa)
 Fer els ulls pampallugues
 Fer l'ullet a algú
 Fer mal d'ulls
 Fer ull viu
 Fer un acluca l'ull
 Fer un pam d'ulls
 Fer un ull de vellut
 Fer una ullada
 Fer uns ulls com unes taronges
 Fer-se'n un ull de la cara
 Hi ha ulls que s'enamoren de lleganyes
 Hi veuen més quatre ulls que dos
 L'encisam cria lleganyes
 L'ull blau i la cella rossa, bona mossa
 L'ull de l'amo engreixa el cavall
 L'ull del cul
 L'ull del senyor és el pinso millor
 L'ull dolent tot ho veu malament
 L'ull, toca-te'l amb el colze
 La bellesa està en els ulls de qui la mira
 La faena en l'ull
 La llum dels ulls és l'alegria de l'ànima
 La mort està més a la vora nostra que la pestanya de l'ull
 La viuda rica, amb un ull plora i amb l'altre somica (o repica)
 Les mates tenen ulls i les parets orelles
 Les parets tenen ulls i orelles
 Llevar la bena dels ulls
 Llevar-li a u la bena dels ulls
 Lluna amb ull de perdiu, potser duga vent garbi
 Lluny dels ulls, lluny del cor
 Lluny dels ulls, prop del cor
 Lo que no agrada als ulls, no agrada a la boca
 Lo que no agrada als ulls, ó à la vista, no agrada à la boca
 Lo que no va en llàgrimes, va en sospirs
 Lo'' (allò) que els ulls no veuen , el cor no en dol
 Lo'' (allò) que no agrada als ulls, no agrada a la boca
 Mal d'ulls, per mi no el vull,ni pels altres
 Mal d'ulls, qui el vol que el prengui, que jo no el vull
 Menjar-se amb els ulls
 Més hi veuen quatre ulls que no pas dos
 Més val això que una punxa a l'ull
 Més val tenir una brossa a l'ull que un ull a la brossa
 Més veuen quatre ulls que dos
 Mira de bon ull
 Mirar de cua d'ull
 Molt es llagrimaja d'hipocresia i d'enveja
 Ni mà en caixa, ni ull en carta

No el vull, no el vull, però no el perd d'ull
No és res lo de l'ull", i el portava en la mà
No perdre d'ull
No tenir cara ni ulls
No tenir sang a l'ull
No tenir ulls per
No tenir una creu per tapar-se un ull
No treure l'ull
No us fieu d'ulls menuts
No veure-hi de cap ull
Obre l'ull
Obre l'ull i tanca la bossa
Obri els ulls que passa un viudo
Obrir els ulls
Obrir els ulls a la llum
Obrir uns ulls com taronges
Passar els ulls
Pedrà en ull d'altre, no dol
Pegar enmig de l'ull
Pensen els enamorats que tots tenen els ulls tancats
Picar l'ullet
Plorar a llàgrima viva
Plorar amb un ull
Plorar com un beneit
Plorar llàgrimes de sang
Posar el dit a l'ull
Posar els ulls
Posar ulls de be degollat
Quan arriba l'ull de bou, fred al nas i manta al coll
Quan no dormen els ullets, descansen els ossets
Quatre ulls hi veuen més que no dos
Quatre ulls veuen més que dos
Que tens els ulls en les mans?
Qui a més de dona té mossos, ja cal que faci els ulls grossos
Qui al foc ha de bufar, els ulls ha de tancar
Qui llàgrimes fa saltar, la deu de pagar
Qui no té era ni trull cada any es treu un ull
Qui pogués plorar amb els seus ulls!
Quina ceba li fa coure els ulls?
Quina pica cura, menys els ulls, que piquen per malura
Saltar als ulls (o a la vista) (una cosa)
Sant Antoni del porquet, a les velles fa ganyotes i a les joves fa l'ullet
Sempre hi ha ulls que miren i orelles que escolten
Sempre hi ha ulls que s'enamoren de lleganyes
Si et piquen els ulls o el nas, amb el colze te'ls fregaràs
Si no dormen els ullets, descansen els ossets
Si vols l'ull sa, lliga't la mà
Tancar els ulls
Tancar els ulls a la llum
Tant el vull, que et rac un ull
Tenir bon ull
Tenir cop d'ull
Tenir els ulls al clatell
Tenir mal ull
Tenir molta parpella
Tenir pa a l'ull
Tenir pega als ulls
Tenir ulls a la cara
Tenir ulls de gat
Tenir ulls de tita

Tenir un ull de poll al cervell
Tenir una bena als ulls
Tens més claror en els ulls, que foc el sol d'Alacant
Tirar-se terra als ulls
Tirar-se terra damunt (o als ulls)
Tort, obri l'altre ull
Tres coses fan la dona lletja: el nas tort, els ulls torts i la boca torta
Treure la bena dels ulls
Treure's els ulls
Ull blau i cella rossa, bona mossà
Ull blau i cella rossa, fan galant mossà
Ull blau, a dona no escau
Ull de castanya, bona calanya
Ull per ull, dent per dent
Ull petit i eixerit, home valent i atrevit
Ull viu!
Ullets de perdiu
Ulls blaus i boca petita fan la cara bonica

Ulls blaus, barata claus

Ulls blaus, esgarrapa claus
Ulls blaus, ulls d'engany ; ulls ros, ull amorós
Ulls de gos, home fidel i amorós
Ulls grossos porten guapesa
Ulls grossos, dolenteria
Ulls hi ha que s'enamoran de lleganyas
Ulls i nas, amb el colze te'ls tocaràs
Ulls i nas, si hi tens mal, no te'ls toquis pas
Ulls mig aclucats, molt desperts i espavilats
Ulls negres amor porten
Ulls negres i llavi molsut, quin gran geniüt!
Ulls negres, barata calderes
Ulls negres, ulls traïdors; ulls de castanya són els millors
Ulls petits porten saviesa
Ulls petits, dolenteria
Ulls que es volen, es busquen i es troben
Ulls que no hi veuen, cor que no hi sent
Ulls que no veuen, cor que no dol
Ulls que no veuen, cor que no plora
Ulls verds i cabell de castanya, gent de maranya
Ulls verds porten saviesa
Ulls verds, mala persona
Ulls verds, ulls de rei
Un cap de neci, és caixa de correu; tot ho rep, res es queda i ho envia a tot arreu
Un corb no trau l'ull a un altre corb
Un ull al plat i un altre al gat
Un ull de la cara
Un ull de vellut
Unes ulleres d'or fan veure el negre roig
Veure de bon ull
Veure de mal ull
Veure els ulls verds
Veure la busca (o la palla) dins d'ulls dels altres i no veure la biga dins el seu
Donar una ullada

Lleganyes/ Parpella

Deu dona lleganyes a qui no te pestanyes
Dormir (o El dormir) massa cria lleganyes
Hi ha ulls que s'enamoren de lleganyes
Tenir una lleganya a l'ull
Ulls lleganyosos, ulls verinosos

Tenir molta parpella

Llàgrimes

Amb les llàgrimes als ulls

De rialles, en vénen ploralles

Llàgrima a l'ull, bocí com el puny

Llàgrimes "alivien" (alleugeren) penes

Llàgrimes de cocodril

Lo que no's paga en llàgrimas se paga amb sospirs

Plorar a llàgrima viva

Plorar llàgrimes de sang

Qui et vol mal, t'amoixarà; qui et vol bé, et farà plorar

Una mar de llàgrimes

Vessar llàgrimes de sang

VERGA

La verga ben dreta i la vela ben tesa

4.2.1.2- Pell i annexes

BARBA, BARBUT/Barbamec/Bigot/Afaitar

BARBA, BARBUT

A barba a barba

A dona barbuda, de lluny se la saluda

A frare descalç, a home desconegut i a dona barbuda, no els donguis ajuda

A la barba del boig tothom aprèn a rapar

A les barbes

A les barbes amb diners, honor fan els cavallers

A perdiu per barba

A tant per barba

Alba roja, barba molla

Amb la barba del pobret, l'aprenent de barber hi fa el seu fet

Barba a barba

Barba ben arremullada, és ben afaitada

Barba ben remullada, barba mig afaitada

Barba blanca per marit, abans que jove, esvanit

Barba blanca, senyal de vellesa

Barba de cabró, lladre, murri o traïdor

Barba de molts colors, sols la portan los traidors

Barba de tres colors, barba de traïdors

Barba espessa honra, barba meca deshonra

Barba grisa, flor de cementiri

Barba grossa gràcia porta

Barba llarga honra porta

Barba partida, hermosura complida

Barba roja, mal vent porta

Barbes de boc, de lluny i poc

Barbes majors treuen els menors

Bé sap lo gat la barba que llepa

Bover sense barbes, era sense garbes

Caïga qui caïga, pollastre per barba

Callin barbes i papers cantin

Canten cartes, i callen barbes

Cantin papers i mentin barbes

Com més poques barbes, manco vergonya

Com més poques barbes, més poca vergonya

Com vol la barba el marquès? Sense dir res

Dona amb barba té més pels al cor que a la cara

Dona barbuda la llum saluda

Dona barbuda, ni coneguda

El metge barbut, l'apotecari brut i el barber tossut

El qui arreplega i no guarda, mai no alsàrà la barba

Faldilles treuen barbes

Fe'm sa barba i te faré s'ensabonada

Fer (o tocar) la barbeta a algú

Fer la barbeta

Fer-se barba d'or

Fer-se la barba d'or

Gallina per barba i caïga qui caïga

Guarda't d'home barbut, i de vent acanalat

Guarda't d'home mal barbat i de vent que ix de forat

Guarda't d'home mal barbat, i de vent acanalat (o d'oratge de forat)
 Home barbut no és saberut
 I peti qui peti tocar la barbeta
 La barba de molts colors, sols la porten els traïdors
 La barba fa l'home
 La barba només és pèl
 La cabra, pels seus pensaments, té la barba davant (o davall) les dents
 Menten papers i callen barbes
 Més lleig que en Simàs, que la barba li tocava el nas
 Molts tenen la barba blanca de tant treballar les dents
 Ni a home malparlat ni a dona barbuda donguis ajuda
 Ni home sense barba, ni gallina que no escarba
 No es fiïs de geperut ni d'home barbut
 No et donis per escapat, que els barbuts no hagin passat
 No et fiïs de l'aigua que no corre ni d'home que porta barba roja
 No sap el gat la barba que llepa
 On hi ha cartes barbes callen
 On les cartes canten les barbes callin
 Parlem cartes i callen barbes
 Per barba
 Pluja menuda, dona barbuda i home sense barba, Déu ens guarda
 Poca barba i vermella de color, no hi ha res pitjor
 Poden més falde que barbes
 Primer la barba que el seny
 Quan la barba de ton veí veges afaitar, posa la teua a remullar
 Quan la barba es comença a emblanquir, deixa la dona i agafa el vi
 Quan vegis la barba de ton veí pelar, posa la teva a remullar
 Quant més poques barbes, més poca vergonya
 Quant vejas la barba de ton vehi cremar, posa la teva a remullar
 Qui barba (o barbes) veu, barba (o barbes) honra
 Qui deixa, les barbes s'arrenca
 Qui no aguanta mai alça la barba
 Qui no guarda, mai alça barba
 Qui presta, les barbes s'arranca
 Qui té molta barba té molta força
 Si surt amb barba, serà sant Antoni i si surt amb cua, serà el dimoni
 Sol amb barba encarnada, terra mullada
 Sol amb barbes, aigua
 Sol amb barbes, vent i aigües
 Sota la barba blanca es cria el bon infant
 Tocar la barbeta
Barbamec
 El barbamec sempre sembla un noi
 El barbamec té cara de dona i sempre és jovenet
 Ésser un barbamec
Ni dona barbuda ni home barbamec, no els vulguis en ton alberg
Bigot
 Caure de bigotis
 Clavar una cosa pels bigotis a algú
 Dona alta i bigotuda, primer morta que coneguda
 Dona amb bigotis té doble dot
 Dona bigotuda i vaca panxuda
 El bigot fa l'home i la trena fa la dona
 Per bigotis

Afaitar
 A dona afeitada, gira-li la cara
 Demà m'afaitaràs!
 La dona que s'afaita a pesar del marit, vol agradar a un altre

CABELL/Greñilla/Peluca, Perruna/Monyo/Trena

CABELL

A l'home mesuraràs dels cabells al nas
Agafar(quelcom) pels cabells
Anar a estiracabells
Arrencar-se els cabells
Banyas y cabells blancs, no súrten per anys
Bonic cabell i ben cantar ajuden a ben casar
Cabell blancs enganyen, arrugues veritat canten
Cabell d'àngel
Cabell rissat, home estimat
Cabell ros i blancor a la cara cent defectes amaga
Cabell ros, cabell pollós
Cabell tenyit enganya el marit
Cabell tenyit, enganya al marit
Cabells blancs, queixals i dents són accidents
Cabells i cantar, per ma casa no fan
Cabells llargs, cervell curt
Costarà mes de trobar que un cabell en la mar
El cabell i el cantar no es paguen, però ajuden a casar
El cabell i les dents enganyen
Els cabells i el cantar és un dot que no entra a l'aixovar
Estirar-se el cabells
Estirar-se els cabell
Fer posar els cabells drets
Fer sortir cabells blancs
Fer-li eixir a u els cabells verds
L'ocasió s'ha d'agafar pels cabells
L'ocasió, cal agafar-la per la punta dels cabells
Molt cabell, poc cervell
No hi ha cabell que no faci la seva ombra
Pels cabells
Posar-se els cabells de punta
Quan trobem cabells a casa i hom no sap de qui son , cal cremar-los amb un paper que hagi estat a missa
Tallar els cabells a una criatura massa petita, fa que de gran no parli clar
Un cabell de dona que conservi l'arrel, posat dintre d'una bassa d'aigua, es torna una serp

Grenya

Anar "sarpa la grenya"
La guapa desgrenyada, i la lletja empolainada

Peluca/ Perruna

La millor raó, unces de perruca
Que és? La peluca del nano que s'ha ensés

Monyo

El monyo tort, geni fort
La nóvia de Pinet es va quedar en el monyo fet i la cara llavà
Quedar-se arreglà i amb el monyo fet com la novia de Pinet
Les xiques de Torrella diu que hi volen anar, a València, a la fira, perquè es volen casar: amb lo monyo ben fet i la cara llavà, arracades de plata i una agulla daurà
Marieta, fes-te el monyo, que ton pare ja ha vingut
Més tira cabell de "monyo" que corda
Monyo fet i cara llavada, xica templada

Trena

El bigot fa l'home i la trena fa la dona

CARN/ Molla Greix/ Cansalada

CARN

A carn de llop, dents de gos
A carn dura, dent aguda
Agradar a u la carn de bracet

Agradar-li a u la carn de faldeta
 Carn de burro i carn de dona, poc bona
 Carn de canó
 Carn de creixença mai assossega (o sossega)
 Carn de pèl, ni del cel
 Carn de pit, carn de poc profit
 Carn de pluma, treu arruga
 Carn de ruc i carn de dona, poca de bona
 Carn dura vol denta aguda
 Carn fa carn, vi fa sang
 Carn quan creix no pot estar quieta
 Carn sense ossos
 De carn de caça no en mengis (o no n'abuis) massa
 De carn de caça no en menjis massa
 De carn de caça no n'abuis massa
 El vi fa sang, la carn fa carn i el peix fa fang
 Els tres mal gustos són; oli de bassa, carn d'espall i fadrí de quinze anys
 En carn i ossos
 Ésser un sac de carn
 Festa en dijous, carn en divendres
 L'aiguafort rosega el ferro i el cranc rosega la carn
 La carn és el millor adorn dels ossos
 La carn estreny i la verdura allarga
La carn i la dona, jorant sanch es bona
 La carn que creix no pot estar queta
 La carn sense os, és per al ric poderós
 La carn viva
 La carn viva, fa oblidar la morta
 La llenega és carn d'ovella i el rovelló és carn de moltó
 Més prop de la carn està la camisa que el gipó
 No està la carn en el cabàs per falta de gat
 No hi ha carn sense os, ni peix sense espina
 No pesar la carn
 No ser ni carn ni peix
 Pa fa carn i vi fa sang
 Perdre les carns
 Que no li pesa la carn
 Ser carn i unglà (o cul i merda)
 Tindre u la carn de gallina
 Tots als naps, i ell a la carn
 Vi fa sang i pa fa carn
Molla
 El que se menja la molla, que rosegue l'os
Greix
 Merda i peix, tot fa greix
Cansalada
 Suar la cansalada
 Veges si la cansalà és de pollastre!

PÈL/REPÈL

A "lo" (alló que és) donat, no li mires pèl
 A Arbúcies vas? Pèl o borra hi deixaràs
 A ase regalat, no li miris el pèl
 A cavall donat, no li mires el pèl
 A cavall flastomat el pèl li lluu
 A cavall regalat, no li miris el pèl
 A contrapèl
 A Lleida vas, pèl o borra hi deixaràs
 A lo donat, no li mires pèl
 A on hi ha pèl, hi ha mel

A pèl i a repèl
 A repèl
 A Sant Miquel, la figa ja no té pèl
 Agafar l'ocasió pels pèls
Al bou malheut lo pèl li llúu
 Al pèl
 All'li on hi ha pèl hi ha el diable
 Allà on hi ha pèl hi ha alegria
 Allà on hi ha pèl hi ha alegria i el diable a sota
 Amb pèls i senyals
 Amb roig de mal pèl, ni al cel
 Amor i cels són els dos d'un mateix pèl
 Amor i zels són dos d'un pèl
 Comptar els pèls a un cavall corrents
 D'un pèl
 De França vingué un francès estirant-se els pèls del ses
 De pèl a pèl
 Donar pèls i senyals
 Eixe, a un pèl, el medix, el remedix i encara el partix pel mig
 El codony madurarà i el pèl li fugirà
 El diable s'amaga sota el pèl
 El que encén un ciri al dible i un altre a Sant Miquel, es queda en pèl
 Els de Castelldefels, en tot troben pèls
 En pèl
 En tocar pèl, rata
 Es pèl és alegria
 Ésser un ros de mal pèl
 Fer posar els pèls de punta
 Fer sortir cabells blancs
 Fes be sense mirar pel, i aniras al cel
 Gat i conill tot és d'un pèl
 Hi ha molts ases del mateix pèl
 Home de pèl moixí, no el vull jo per mi
 L'amor i els zels són els dos d'un pèl
 L'ocaió té un pèl: estira'l
 L'orage no m'agrada un pèl
 La llana de cabra ni és pèl ni és llana
 Lluir el pèl (a algú)
 Més tira un pèl de dona que una maroma de vaixell
 Més tira un pèl de figa que una maroma de cànem
 Mira que té pèls la cosa!
 Mudar de pèl
 No hi ha faltar un pèl (o un pèl de puça)
 No hi ha ningun burro calvo, ni ninguna carabassa en pèl
 No lluir-li el pèl
 No mirar pèl
 No tenir un pèl de...
 No tindre pèls a la llengua
 No tindre un pèl de tonto
 Passar a pèl i a repèl
 Prendre el pèl
 Qui juga, els pèls es juga
 Sant Antoni és un bon sant i el qui té un diner li dóna; mira't bé, tu, l'animal, que és de pèl i no de ploma
 Ser home de pèl en pit
 Tenir els tres pèls del dimoni
 Tindre (o no tindre) el cor pelut (o pèls en el cor)
 Tira més un pèl de dona que cent mules
 Tira més un pèl de figa que una maroma
 Tira més un pèl de figa que una maroma de barco
 Tot era pèl, senyor Manel

Trobar pèls
Trobar pèls als ous
Val més llana que pèl
Venir a repèl
Venir al pèl

PELL / Pelatge/ Pelar

PELL

A Creixell lleven la pell, a Borrassà l'acaben de llevar
A flor de pell
A patró jove i al barco vell, no hi fiïs la teva pell
A Sabadell, mala pell
A Sant Celoni són de la pell del dimoni
A Terrassa, mala raça; a Sabadell mala pell, i a Granollers us prenen els diners
A tramuntana nova i a garbí vell, no hi fiïs la teva pell
A Ullastrell, les figues les mengen amb pell
Abriga't bé la pell, sigues net de clatell i neteja't el ventre
Abriga't bé la pell, si vols arribar a vell
Al bou vell, múdal de ayre i deixarà la pell
Al bou, cabia'l d'estable i se'n farà la pell
Amb la pell i l'os
Ase vell, més matadures que pell
Baix la pell humana, molts burros tenen parla
Burro vell, més matadures, que pell
Caçador d'enze i eixambell, poc li lluirà la pell
Carn de ploma, la pell apissona
Carreta nova i bou vell, el bou pagarà amb la pell
Cavar s'enduu la pell, tant del jove com del vell
Costar-li a u la pell
Costar-li la pell
De la pell d'en Carnestoltes
De la pell del diable
De la pell, en fan corretges
De la seva pell, se'n farán les tiretes
De les pells ixen les correges
De lladres i de gat vell no en vulguis la pell
De pell de altre, llarga corretja
De pell dura
Deixar-hi la pell
Deixar-hi la vida
Deixar-se la pell
Desembre és un vell que té arrugada la pell
Dins la pell
Donar-se per la pell
Dur molta pell morta
El llavi de la dona té dues pells; una de mel i una altra de fel
El mal que es fa vell es deixa amb la pell
El mariner i el vaixell són de la mateixa pell
El mariner i son vaixell tenen la mateixa pell
El vell tot és pell
Els de Sant Antoni són de la pell del dimoni
En la pell paga
Entre pell i couro
Entre pell i pell
Es de la pell de Barrabas
Ésser de la pell de Barrabàs
Ésser de la pell del diable
Ésser dur de pell
Ésser un llop amb pell d'ovella
Ésser, la pell, del llop

Està fet de la pell del dimoni
 Està que no li toca la roba la pell
 Estar a la pell
 Estar a la pell d'algú
 Fer tiretes de la pell
 Fi de pell
 Gent de Martorell són de mala pell
 Girar la pell
 Girar la pell
 Jugar-se la pell
 La mar al mariner més vell, posa en perill la pell
 La pell de gos atrau ells llamps
 Les cavalleries que porten un tros de pell de toixó a la retranca, no pateixen mal de ventre

 Les dones només serveixen per fer panderes i tables de la seva pell, i encara sonen malament
 Llevar la pell
 Llop amb pell d'ovella no porta esquella
Lo llamp del cel hil amor deixan pell, creman al cor
 Mal d'amor és mal de jove; recaiguda de vell hi deixa la pell
 Mala pell
 Malaltia de la pell, salut al budell
 Maldà, Maldanell, mala cara i mala pell
 Mateix perd la pell el jove que el vell
 Menja carn i beu vi vell i et lluirà la pell
 Mudar la pell
 Mudar u de pelatge
 No aneu al Pinell, que a pessics us llevaran la pell
 No cabre a la pell
 No cabre a la pell d'alegria (o de goig, o de satisfacció)
 No cabre u dins la pell
 No tocar la camisa a la pell
 No voler u encontrar-se en la pell d'un altre
 Pa, pernil i vi vell inflen la pell
 Pagar-ho amb la pell
 Patró que mena vaixell sempre en remull té la pell
 Posar la pell de gallina
 Quan baixa el becadell, fred a la pell
 Quan el Todro du capell, pots banyar-te sa pell
 Qui porta pell de serp a la butxaca, veu totes les trampes dels qui fan jocs de mans
 Qui té ovelles, té pells
 S'ha quedat en la pell i l'os
 Salvar la pell
 Ser de la pell del dimoni (o de Barrabàs, o del diable, o de Judes)
 Ser u de la pell del diable
 Si de mal just ve l'anell, mal profit farà a la pell
 Si no l'han pelat, encara està dins la pell
 Tan aviat perd el jove la pell com el vell
 Tan prima té la pell el jove com el vell
 Tant prest es deixa la pell, el jovenet com el vell
 Tenir la pell dura
 Tenir la pell fina
 Tenir la pell gruixuda
 Terrassa, mala raça; Sabadell, mala pell
 Tot es muda i la pell s'arruga
 Tots tenim sa pell a s'estenedor
 Tramuntana, tramuntanell, s'enduu la camisa o la pell
 Treure-li la pell
 Vedell i anyell per l'abril hi deixen la pell
 Vestit de llana la pell sana
 Voler de vells, acaba en les pells
Pelatge

La humillació i l'ultratge són d'un pelatge

Pelar

Ací la mate, ací la pele

Pelar-se-la

Ser dur de pelar

SUOR/ SUAR

A l'hora de suar, d'aigua freda no en beuràs

Aixugat, que suas

Al constipat el suar el bat

Amarat de suor

Bona excusa té el malalt, que se pixa i diu que sua

Bona excusa té el malalt: es pixa al llit i diu que sua

Cal més (o Més val) suar que esternudar

Calçada en dimecres fa suar les pedres

Com els burros de l'Urgell, que en veure la càrrega ja suen

Com era treballador, li chorrava la suor

Compra a qui ho ha heretat i no al qui ho ha suat

Constipat suat, constipat curat

El que alguns encostipa, als altres fa suar

El que no sua, no s'eixuga

El que un altre sua, poc dura

El qui les passa estretes, sua arrop i talladetes

El refredat, el suar l'abat

El suar en tot temps és bo (o és sa)

Els refredats, ben tips i ben suats

En juliol beure i suar i el fres debades buscar

Encostipat suat, encostipat cirat

Excuses de malalt, que es fa pipí al llit i diu que és suor

L'aigua fa suar i el vi fa cantar

La veritat sempre sua

Les bones suors treuen els mals humors

Llampecs i serè, si que suaré!

Lo (allò) que altre sua, poc em dura

Lo que un altre sua, a mi poc me dura

Malalt ben suat, mal curat

Malalt que sua malalt que es cura

Malalt que sua el mal treu fora

Malaltia suada, malaltia curada

Més val suar que tremolar (o esternudar)

Ni aire fresc estant suant, ni ficar-se en carrer que no trau cap

Ni menjar cansat ni beure suat

No menges cansat ni begues suat

Quan se sua, aigua ninguna

Qui no vulgui suar el beure ha de mesurar

Qui sua, caga, pixa i ho fa tot

Refredat ben suat i després purgat, aviat curat

Si estàs suat no estigues gaire deturat

Si la banya li sua al bou, prest plou

Si vols saber què és suar, vés-te'n un dia a cavar

Sua el llaurador per a l'acaparador

Suar com una carreter

Suar i purgar a un temps, no pot ser

Suar i purgar, alhora no pot ser

Suar la cansalada (o com un carreter)

Suar la cansalada (o el sagí, o la carcanada)

Suar la gota negra

Suar la gota negra (fel o sang i aigua)

Suar sang

Suar tinta

UNIVERSITAT
Miguel
Hernández

Suat o cansat, a l'aire no estiguis parat
Suat o cansat, no estigues a l'aire parat
Un bon dinar fa de bon esperar (o suar)
Val més suar que estornudar

Val més suar que gemegar
Val més suar que tremolar

UNGLES/ Garra

UNGLES

A l'ungla
A la Mata el qui no és gat és gata, i el que no, arrapa
Aferrar-se d'ungla
Alguns homens hi ha beats, que tenen ungles de gats
Amb dents i ungles
Caure a les arpes del llop
Clavar l'ungla
Costar el bec i les ungles
Curt de llengua i llarg d'ungles
Curt de llengua però llarg d'ungles
Delicat com unglà d'ase
Dilluns, a tallar les ungles
El fill del gat, algun dia trau les ungles
Ensenyar les ungles
Es mes delicat que l'ungla del porc
Fer córrer l'ungla
Gat de vint ungles
Homes, no poch, hi ha beats, que tenen unglas de gats
La tia Mangarrufes, menja la carn i amaga les ungles
Llarg d'ungles
Ni gat sense ungles ni dona sense puces
Peixcador de canya i moliner de vent en la unglà fan testament
Qui la cera ha d'ablanar, les ungles s'ha de cremar
Ser carn i unglà (o cul i merda)
Tallar les ungles en dilluns, escurça la vista
Tallar les ungles en divendres es dolent Cal fer-ho en dilluns
Tindre les mans (o les ungles) llargues
Treure les ungles
Un dia de vida és vida, o testament en l'ungla
Ungles de gat i cara de beat
Ungles dures, llarga vida
Ungles llargues, gorrina o gossa
Garra
Estirar la garra
La cabra per les seues culpes te les garres curtes
Ser de la garreta curta

4.2.1.3.- Salut i malaltia en general

ASPECTE EXTERN

D'aparença
El dia que no es pentina (o que no em pentino) ve la veïna
Encara que es vesteixi de seda, la mona se queda
Ésser l'estampa (d'algú)
Ésser tallat de mala lluna
Fet un eccehomo
Fet una cataplasma
Per a lluir, s'ha de patir
Tenir (o fer) mala pinta

Tenir un bon davallant

NU/ DESPULLAT

A Forna, qui vestit se'n va, despullat se'n torna
Agafar algú en pilotes
Amb el vestit d'Adam
Com més brut el cuiner més gras l'amo
En conill
Ni mengis cru ni vagis nu
Ni mengis cru ni vagis peu nu
No mengis res cru ni caminis a peu nu
Nu i cru
Qui amb roba d'altri es vesteix al mig del carrer el despullen
Qui be nua, be desnua, sia fil o filampua
Qui roba d'altre es posa, despullat es troba

BRUT/NET

Al porc, si li treuen la brutícia es mor
Anar molt deixat
El que net està, net es troba
Net i ben cuit, tot és bo
Neta, pura i amb mesura
No val la pena d'embrutar-se per tant poca cosa

BELLA/HERMOSA/LLETGESSA/ GEPERUT

A la dona i a la mula, per la boca els entra l'hermosura
A la dona lletja, els diners la fan bonica
A les deu, la xica guapa no té preu
A Puigreig, dona maca i home lleig
Als quinze anys no hi ha dona lletja
Bellesa i bestiesa solen anar plegades
Bellesa i castedat no sol anar plegat
Com més hermosura, més cordura
De la bellesa, ni se'n menja ni se'n beu
De la boniquesa no se'n tira cap tros a l'olla
De la guapesa, no se'n menja
Dona bella, de Xirivella
Dona bonica i despentinada, mai casada
Dona bonica i galana, dona presumida i vana
Dona bonica i marit gelós, mai no tenen repòs
Dona bonica i vi bo no duren gaire
Dona bonica, dona fàtua
Dona de bé i bella nina, que no vagi més lluny que la gallina
Dona formosa, o tonta o vanitosa
Dona guapa, marit gelós
Dona hermosa en empolainar-se no és vanitosa
Dona hermosa si és bona no és perillosa
Dona hermosa, com la gata lleganyosa
Dona hermosa, dona perillosa
Dona hermosa, mai és pobra
Dona hermosa, poc venturosa
Dona hermosa, vanitat i supèrbia posa
Dona que vol ser hermosa no descuidi la filosa
Dona rica et governarà, dona pobra t'arruïnarà, dona lletja et cansarà i dona guapa t'enganyarà
En Altea xiques guapes; en Benidorm, mariners; en la Núcia, tramussos; i en Callosa, espartenyers
Encara que soc llecha, res me se menecha
Ésser més lleig que un pecat
Geni i figura, fins a la sepultura
Geperut, ni a l'infern no l'han volgut
Guapa de cara, pocavergonya

Guapa i garrida, o molt desgraciada o molt perseguida
 Guapa i honrada, poques vegades trobada
 Guapa que encanta i tonta que espanta, bon músic i mala garganta
 Guapassa, favassa
 Guapesa conplica, la barba partida
 Guapesa de dona i bon vi fan desvetllar de matí
 Guapesa de dona, poc tros a l'olla
 Guapesa és honra sense profit
 Guapesa i ximpleria van de companyia
 Guapesa molt publicada, mai ben casada
 Guapesa porta noblesa
 Guapesa sense bondat no fa bé ni mal
 Guapesa sense enteniment és com barca sense vent
 Guapesa, riquesa
 Hermosura, flor que no dura
 Home lleig, dona bonica
 Just, com més guapa més gust
 L'"hermosura" (bellesa) no té mesura
 La bellesa és una carta de recomanació
 La bellesa està en els ulls de qui la mira
 La bellesa prest se'n va; no la falta que fa
 La dona bonica mai no et farà tornar ric, Blai
 La dona lletja, l'or la fá bonica
 La flor de l'hermosura com la flors de maig dura
 La guapesa a la cara i la gràcia al cos
 La guapesa és flor d'un dia: avui no lluu i ahir llúia
 La guapesa no dóna pa
 La guapesa no fa casar les filles, però mai fa nosa, constestes les polides
 La guapesa porta mandra
 La guapesa té dies
 Les tres desgràcies són: orb, contret i desfet
 Les tres desventures: ésser cornut, ésser geperut i dis-se Pere
 Lletgesa porta saviesa
 Marit gelós és que té la dona guapa
 Menjar bé i anar "guapos" (bells), no pot ser
 Mes que vulgues ser hermosa, no descuides la filosa
 Més val lletja amb bon dot que "guapa" (bella) ni amb molt ni amb poc
 Més val virtut de cor que bellesa de persona
 Molta hermosura, poca ventura
 Molta lletgesa, castedat forçosa
 Muller arreglada, el llit fet i pentinada
 Ni jove lletja ni vella guapa
 Ni tan hermosa que mati ni tan lletja que espanti
 Ningun geperut es coneix la seua gepa
 No és hermós el que és hermós, sinó el que agrada
 No es pot ser "guapo" (bell) per cap de diner
 No hi ha cap dona que no es pensi ser lletja
 Només canten els lleigs
 Per l'home enamorat, no hi ha dona lletja
 Per l'interés, el lleig hermós és
 Pitjor que ésser borni o geperut, és ésser sastre i dir-se Pere
 Qui es casa amb dona pobra i guapa, de dia repica i de nit canta
 Qui té dona guapa té el pa a casa
 Sempre va la desgràcia a l'hermosura
 Ser lleig com un pecat
 Ull blau i cella rossa, fan galant mossa
 Val més cordura que hermosura, puix més que dura
 Val més la lletja graciosa que la guapa vanitosa
 Val més virtut que bellesa
 Vinyes i dones formoses, de guardar dificultoses

GROS/PRIM/ALT/PETIT

Alt i gros fan gran talòs
Alt i prim tant me l'estim
Anar dret com un fus (un ciri o un perpal)
Ballar-la grassa
Ballar-la magra
Busca't la dona prima i curiosa, que grossa i gorrina ella es farà
Com més alt més animal
Com més gros més gran mos
Com més petit, mes atreuit
Com més petit, més orgullós
Com més petit, més presumit
Com un jonc
D'home xato i matxo guit deus fugir-ne de seguit
De filar, no n'hiha cap somera grassa
De pescar, ningú no en mor gras
De treballar, no hi ha cap ase gras
Dona grassa, dona de fang
Dona grassa, favassa
Dona malalta i grossa té oberta la fossa
Dones grosses i gats tenen puces tot l'any
El mariner, ni gras ni vell ni poruc
El vinagre fa tornar magre
Engreixa més (gent) la calma que la taula
Es mes curt que un llamp
Ésse prim com una canya
Ésser un sac d'ossos
Està mes flac que la canya de la doctrina
Està mes gros que un jonc
Està mes pla que el replanell de la ma
Està mes prim que un bri de safrà
Està que no li cap l'ale en lo cos
Estar fet un escarlèbit
Estar fet un gànguïl
Estar sec com un gaig
Estava tan prim que, per a vore'l, hi havia que mirar-lo dos vegades
Gaig, gaig, gaig, ets i gaig seràs i per més que mengis no engreixaràs
Home gros i home malalt és per un igual
Home petit, carregat de punyetes
Home sorrút, val més no conegut
La enveja no fa estar gras
La flaquedat és la mare de tots els mals
La paciència engreixa i cria esquena
Les joves, puces, i les velles purgues
Mai els fills han engreixat als pares
Mals dinars i massa sopars creixen les venes i emmagreixen el gras
Passar-la (o ballar-la)grassa
Qui massa s'infla, ve que es rebenta
Si vols estar gras, fes-te de l'ajuntament
Tot el que té d'alt, té d'animal
Tres coses fan mal mariner; renegar, no saber nedar i gras estar
Un bon sargit acredita el sastre i una filla grassa la madrastra
Val més petit i ardit, que gran i ase
Val més ser magre amb robustesa que gras amb flaqueza

ENVELLIMENT/ JOVENTUT

A cinquanta anys, pocs banys
A comptes vells, baralla nova
A Cubells, els joves, amb els anys es tornen vells

A darrera del taulell, val més el jove que el vell
 A gent jove, pa blanet
 Els vells, les rates juguen *en* ells
 Desgraciat de l'home vell que necessita consell
 A l'home major, dóna-li honor
 A la vellea tots sabaters
 A la vellesa el diable es féu barberç
 A la vellesa el diable es feu frare
 A la vellesa el diable es féu sabater
 A la vellesa el diable es va casar
 A la vellesa el diable s'embolica
 A la vellesa el dimoni fa de sabater
 A la vellesa, bonys i verrugues
 A les velleses es fan bestieses
 A Palafrugell, qui abans no mor, arriba a vell
 Callús, les velles al ball, les noies al fus
 Consell de vellesa, guia de juvenesa
 Corona dels vells són els néts; i glòria dels fills, els pares d'ells
 Cuida als pares vells i a la vellesa seràs cuidat com ells
 De jove, el temps s'encanta; de vell, s'escapa
 De vell
 De vell nigú passa
 Del ric, lo remei, i del vell, lo consell
 Del vell, el consell
 Del vell, trau "lo" (el) que es puga d'ell
 Dels teus pares quan son vells no et descuides un punt d'ells
 Dona jove i home vell, criatures a garbell
 Dona jove i home vell, d'un cada any el rotllo creix
 Dona jove i home vell, hi ha gat amb cascavell
Dona jove i home vell, mainatge a reguitzell
 Dona jove i home vell, no hi ha pas remei per ell
 Dona jove i home vell, no hi ha remei per a ell
 Dona jove i home vell, pots dir que ell no té cervell
 El bon aliment fa tornar jove la gent
 El diable en sap més per vell que per diable
 El jove per natural, més que al bé, s'inclina al mal
 El metge, vell i el barber, Jove
 El que maltracta els vells, serà maltractat com ells
 El que no corre de jove, la corre de vell
 El qui maltracta els vells, serà maltractat com ells
 El qui mira massa prim, a mitja edat no hi veu
 El vell s'en và en la darrera taça de caldo
 El vell tot és pell
 Els diners i la muller, en la vellea son menester
 Els vells donen molta pena i bons consells
 En consells escolta els vells
 Es mes vell que l'arna
 Ésser (algú o alguna cosa) més vell que la tinya
 Fill que a pares entristeix, no envelleix
 Gallina vella fa bon caldo
 Home madur, home segur
 Jove que maltracta als vells, serà maltractat com ells
 Jove que vetla i vell que dorm, senyal de mort
 Jove rodair, vell cridaire
 Joventut descansada, vellesa necessitada
 Joventut llambrenca, vellesa primerenca
 Joventut sense salut, no és joventut
 Joves i vells, necessiten consells
 L'alegria del jove és el vigor i la força
 La dignitat del vell són "les cames"(els cabells blancs)

La vellesa és molt lletja
La vellesa tot ho atropella
Lo vell desvergonyit fa al xic atrevit
Lo vell ques festejador del hivern es una flor
Los vells tenen gran treball de pujar sobre lo caball
Matxo (burro) vell tot son matadures
Més sap el dimoni per vell que per diable
Més val el dimoni per vell que per dimoni
Més val un vell que estar sense ell
Metge i confesor, com més vells mitjor
Moriras de vell i te tocaran a albat
Ni constums tenen disculpa, ni l'edat pot tenir culpa
Ni gat amb cascavell, ni casar dona jove amb home vell
Ni jove lletja ni vella guapa
Ni manso sens esquella, ni casar home jove amb dona vella
Ni metge jove ni barber vell
No hi ha vell que no haja estat valent
No hi ha vella que no haja estat filanera
No són els anys els que fan vell
Pare vell i vestit vell no són deshonra
Pel ventrell no s'arriba a vell
Pit de jove i falda de vella
Quant més vell, més cascavell
Quant més vell, més pell
Qui de jove acabala, de vell es regala
Qui de jove no treballa, a la vellesa dorm a la palla
Qui de jove no treballa, de vell dorm a la palla
Qui de jove no treballa, quan és vell dorm en la palla
Qui no en fa de jove, no en conta de vell
Qui no treballa quan es pollí, treballa quan és rossí
Qui treballa en la joventut, a la vellesa té salut
Sant Antoni del porquet, a les velles fa carasses i a les joves fa l'ullet
Ser gat vell o corregut
Ser més vell que la picor
Si ton pare es pobre i vell, no sufras mostre la pell
Si vols prendre bon consell, pren-lo sempre d'home vell
Tavernera vella i botxorno fred, a ningú deixen morir de set
Vell que es cura, cent anys dura
Vellesa, malaltia que tothom enveja

MAL /DOLOR/ MALALT

A cap dona apura, mal que als nou mesos es cura
A cop calent, el mal no es sent
A grans mals grans remeis
A mal de mort, no hi valen metges
A ninguna dona apura el mal que nou mesos dura
A nou mal, remei nou
A predre mal sempre s'hi és a temps
Al delicat, poc mal i ben lligat
Al mal fes-li bona cara
Al mal que no hi ha resistència, el millor remei es la paciència
Als grans mals, grans remeis
Amors, dolors i diners no poden estar secrets
Anar a mal
Anar de mal en pitjor
Anar de mal en pitjor una cosa
Bé vingues mal, si vens tot sol
Benvingut mal, si véns sol
Benvingut sigues, mal, si vens a soles
Bones paraules, fan menjar al malalt

Cap on hi ha mal se'n va la llengua
 Casat per amor, casat amb dolor
 Cinc de mal i deu d'ungüent
 D'un gran mal en surt un gran bé
 De dos mals, el més petit
 De grans amors isquen grans pudors i grans rancors i grans dolors
 De mal, el menys
 De mals tan sols hi ha bons la malvasia, el melindro(malindro) i l'melocotó(malacotó)
 De tota dolencia és remei la paciència
 De un mal de dos, més val catarro que tos
 Deu dona el mal i el remei cabal
 Dolor d'anca, filla blanca
 Dolor, treu dolor
 El bé i el mal, la salut a la cara els treu
 El bé o el mal a la cara ix
 El curarà de tot mal, una ajuda d'aigua amb sal
 El dia cura el mal i la nit el fa mortal
 El dolor és mal de traïdor
 El dolor es mal traïdor
 El dolor mossega i rosega de traïdor
 El dolor puja que puja i quan no pot pujar més recula
 El mal a tothom fa igual
 El mal d'altres fa de de bon passar
 El mal d'un altre, no evita rialles
 El mal d'uns el paguen altres
 El mal de Bernat, poc mal i molt drap
 El mal de cap el ventre el sap; o per massa prim o per massa fart
 El mal de cap, el menjar el bat
 El mal de cap, el ventre ho sap
 El mal de cap, promte mort o curat
 El mal de dit és maleït
 El mal de les persones el paguen els animals
 El mal de natura, no té cura
 El mal de queixal és (mal) de boig
 El mal de queixal és dolent mal
 El mal del xoriguer; les ales trencades i el bec sencer
 El mal dels altres, fa de bon passar
 El mal entra per lliures/arroves i se'n va per unces/argenços
 El mal es molt brut i vol ser molt net
 El mal és quan taca hi ha, que la pols bufant se'n va
 El mal fa corfa
 El mal gran no fa mal, el (mal) petir dóna neguit
 El mal i el bé no saps quan ve
 El mal i el bé, qui el fa se'l té
 El mal ja te mal nom
 El mal mai té culpa
 El mal no té casa, però sempre en troba
 El mal parlar sempre mou, i el massa rascar, cou
 El mal per a tothom és mal
 El mal per a tots és mal i a tots els fa igual
 El mal planyut no és tan agut
El mal quan no avená ja guanya
 El mal que cou la mort no mou
 El mal que es fa vell es deixa amb la pell
 El mal que és mal se'n riu de l'ungüent
 El mal que es recorda cou menys que el que s'espera
 El mal que hages buscat, t'està molt ben empleat
 El mal que no fa mal és el pitjor mal
 El mal se'n riu de l'ungüent de l'apotecari
 El mal va al mal

El mal va on més n'hi ha
 El mal ve arrovat i se'n va a unces
 El mal ve quan menys l'esperes
 El mal ve quan no s'espera
 El mal ve volant i se'n va a peu coix
 El mal, ja té mal nom
 El meu mal no vol soroll
 El poc mal espanta i el molt amansa
 El porc jove i el ví novell, causen dolors al ventrell
 El qui té mal, deixa'l queixa'l
 El teu mal passar procura, que el temps tot ho cura
 El vent gregal és el que fa més mal
 Els amors se n'aniran i els dolors quedaran
 Els mals amb el pa són menys
 Els mals comunicats, són "aliviats" (alleugerats)
 Els mals més es curen amb cuidados que amb remeis
 Els tres mals són: esquinència, pestilència i voltadits
 En tot (gran)mal, Deu hi ajuda
 En tot cap hi ha dolor
 Es el més dolent dels mals, el tractar amb animals
 Et curarà de tot mal, una ajuda amb aigua i sal
 Fer mal d'ulls
 Fer més mal que una pedregada
 Fes bé i no facis mal, que altra cosa no cal
 Fes bé, no faces mal i altre sermó no et cal
 Fora l'espina, fora el dolor
 Gelats i llamedures fan malbé a les dentadures
 Hi ha mals que no volen crits
 L'oli de oliva tot mal esquiva
 La flaquadat és la mare de tots els mals
 La llengua va cap a la dent que fa mal
 La llojadura és mal d'untura
 La Mare de Déu de les Arenes, cura el mal de totes menes
 La Mare de Déu quan pel món anava amb oli de gresol tots els mals curava
 Les penes que no maten, acaben
 Llarg mal, cansa al metge i al malalt
 Lo poc mal espanta, i lo molt, amansa
 Mal d'amor és mal de jove; recaiguda de vell hi deixa la pell
 Mal d'empatx fa estar groc
 Mal d'ulls, per mi no el vull, ni pels altres
 Mal d'ulls, qui el vol que el prengui, que jo no el vull
 Mal de cella, migranya
 Mal de dent anuncia gent
 Mal de dit, mal de ric
 Mal de dits, mal de crits
 Mal de freixura, fins a la sepultura
 Mal de molts, conhort de "tontos" (ximplés)
 Mal de molts, consol de pocs (botjos)
 Mal de molts, consol de tontos
 Mal de pits només els curen els petits
 Mal de pits trasbalsa tots el sentits
 Mal de queixa, mal infernal
 Mal de queixal és molt mal, mal de dent és més dolent
 Mal de queixal i dolor, mals de traïdor
 Mal de queixal i mal d'infants són els més grans
 Mal de queixal, el dimoni va invent'l
 Mal de queixal, mal d'amor
 Mal de queixal, mal de ràbia
 Mal de quixal inflat, mal de queixal curat
 Mal de ric, mal de crit

Mal de ronyons, cataplasmes de fonoll
 Mal dit no hi ha res, si no està mal entés
 Mal fet és un geperut
 Mal llepat, de seguida curat
 Mal per mal, la rata al pedregal
 Mal que no ha durada, val més que bé que no ha durada
 Mal senyal quan hom no sent el mal
 Mal treu mal
 Mal va qui no s'adoba
 Mals comunicats, són aliviats
 Mals hi ha que venen per bé
 Mel amb vinagre cura el mal, però és mal aspre
 Molts dels mals son resultat dels abusos perpetrats
 Ni al bo gitat, ni al malalt alçat
 Ningú es queixa sense mal
 No està bé alegrar-se del mal dels altres
 No et queixes del mal present, que el que és per vindre pot ser més dolent
 No hi ha bé ni mal que duren cent anys
 No hi ha bé que cent anys dure, ni mal que a ells aplegue
 No hi ha cap mal bo
 No hi ha cap poder prou fort, contra el mal de la mort
 No hi ha dissabte sense sol, ni viudeta sense dol, ni donzella sense amor, ni partera sense dolor
 No hi ha mal ni bé que dure cent anys
 No hi ha mal per a un que no sia bé per a altres
 No hi ha mal per a uns que no siga bé per a altres
 No hi ha mal petit ni petit enemic
 No hi ha mal que cent anys dure, ni cos que el puga resistir
 No hi ha mal que dure cent anys, ni cos que no el puga resistir
 No hi ha mal que per bé no siga
 No hi ha mal que per bé no vinga
 No hi ha mal que per bé no vingui respirar per la ferida
 No hi ha mal si no cou ni fa mal
 No mostres als fills amor perquè nos causen dolor
 On hi ha amor, hi ha dolor
 On no hi ha mal, no cal bena
 On vas mal? On n'hi ha més
 Ous sense sal, no fan bé ni mal
 Pel mal de queixal el millor és arrenca'l
 Pel mal de queixal, només Déu hi val
 Pel mal de queixal, res no hi val
 Per un mal que molt poc dolga, medicina gens o poca
 Pesar més que un burro mort
 Poc mal i ben planyut
 Poc profit ajuda i poc mal danya
 Portar una castanya a la butxaca, cura el mal de cap i les morenes
 Quan el cap fa mal, tot fa mal
 Quan el mal és de mort, sols el morir és remei
Quan el mal està en Almansa, a tots alcança
 Quan el mal fa corfa ja no és tan mal
 Quan el mal fort es declara és en va plantar-li cara
 Quan es té mal als peus se'n ressent tota la persona
 Quan lo mal està en Almansa, a tots alcanza
 Quan mal tinguis bé t'hi avinquis
 Quan va ésser mort en Pasqual li volien curar el mal
 Quan vulgues dir mal d'algú, pensa primer qui eres tu
 Quartanes, mal de mal gana
 Quartanes, mal de setmanes
 Qui canta els seus mals espanta
 Qui canta els seus mals espanta, qui plora més els augmenta
 Qui diu mal de tu absència, és que tem a ta presència

Qui et vol mal, t'amoixarà; qui et vol bé, et farà plorar
 Qui festetja, malaltetja
 Qui gemega ja ha rebut
 Qui mal no fa, mal no pensa
 Qui no té diners en bossa, ha de tindre mal en boca
 Qui no té el mal, poc gemeca
 Qui no té sino un cabés, malalt el dissabte és
 Qui té (o tingui) mal, que se'l bufi
 Qui té el mal, busca el remei
 Qui té mal al dit i el marit bonic tot sovint se'ls mira
 Qui té mal bé està que es queixi
 Qui te mal busca remei
 Qui té mal cerca remei
 Qui té mal el treu a veure
 Qui té mal i mal es dóna té dos mals en sa persona
 Qui té mal i mal es dóna té dos mals, i si no sopa, tres
 Qui té mal i s'en adona, passa dos mals en la seua persona
 Qui te mal lo treu a venal
 Qui té mal no pot riure
 Qui té mal que gemegui i si es mor que jegui
 Qui té un mal quan neix, té un mal que li creix
 Remeis per fora no fan mal
 Res fa mal de lo que el cos suporta
 Sant Bernat cura de febres i del mal de cap
 Sant Pere bon home, Sant Joan bon sant, que curen de ronya i de tot altre mal
 Se'n van els amors, queden els dolors
 Sempre es topa on es té mal
 Sempre les festes majors causen al ventre dolors
 Seràs causa de molts mals si fas testimonis fals
 Si els ulls de poll et fan mal, renta'ls amb aigua i sal, i si d'ells et vols lliurar, renta'ls amb aigua de mar
 Si et fa mal el cap, faixa't els peus
 Si et fa mal el cap, ompli el pap
 Si et fa mal el païdor, farigola és el millor
 Si et fa mal, estreny el cul
 Si et fa mal, posa-t'hi sal
 Si et fa mal, xucla
 Si tens mal, posa-t'hi sal

 Sol i sal guarden de (tot) mal
 Sols un mal porta alegria, i és aquest: la mal...vasia
 Tot mal de coll és angina
 Tot mal es febre
 Tothom té mals, i cada u se sent dels seus
 Tots els mals quan piquen curen menys el mal d'ulls
 Tres mals es disputen la terra: la pesta, la fam i la guerra
 Tres mals no són plangjuts: flux de ventre, cadarn i mal de cap
 Un bé i un mal no dura tota la vida
 Un diner de mal, cinc sous d'emplastre
 Un mal no ve tot sol
 Val més un ai! que cent gemecs
 Vent de dalt, mal
 Vi per dins i vi per fora treu tots els mals al defora

ARRUGUES

Bona vida, arrugues o tira
 Cabell blancs enganyen, arrugues veritat canten
 Cabells blancs, queixals i dents són accidents; xacres, arrugues i poca lleugeresa, això és vellesa
 Clotet als vint, arrugues als quaranta
 La mala vida arrugues cria
 Les canes són vanes i les arrugues segures
 Xacres, arrugues i poca lleugeresa, això és vellesa

MALALT/ DOLENCIA/MALALTIA

Al be buscarlo i al mal esperar-lo
Al malalt no cal que li digues gita't, ni al bo alça't
Al malalt que té remei, l'aigua li serveix de medecina
Al malalt que té vida, l'aigua li seveix de medecina
Al malalt sempre li toquen el lloc del mal
Aviat es dit: malalt, Deu t'ajud
Bona excusa té el malalt: es pixa al llit i diu que sua
Còlic d'hivern, refredat d'estiu i febres de primavera, la mort darrera
El descansar després de dinar, és salut que es pot donar
El ric malalt es senyor del haver més no de sí mateix
Els malalts es tornen com critatures
En la malaltia i en la presó, es coneix l'amic, que és bo
En la primavera d'hivern, tremola el malalt
En malaltia i presó coneixeràs tot companyó
En vols?, es diu als malalts
És pitjor el remei que la malaltia
Guarda't de la hipocresia perquè és mala malaltia
Juny és tot dia, els vells i els malaltosos tenen més vida
L'administrador que administra i el malalt que badalla, perquè traga
Malalt que pren, no es mor
Malalt que arreplega la roba, morir vol
Malaltia del cos és sanitat de l'ànima
Malaltia llarga cansa al metge i al malalt
Malaltia llarga, parenta de la mort
Malaltia setembràl, mala o mortal
Metge ben pagat no voldria veure el seu malalt soterrat
No hi ha malaltia que duri cent anys
Obre les portes al bon dia i prepara't pe'l dolent
Pel setembre el malaltós que no s'agarrà, cau com la fulla de parra
Sant Quirze de Lloret, al malalt posa bonet
Segons la imaginació seràs pobre o ric, malalt o bo

MORT/ MORIR

A mort
A Palafrugell, qui abans no mor, arriba a vell
A Tartadell, tothom s'hi mor de vell
Ai qué tinc , ai qué tinc , i l'endemà ja era mort
Al rei i al porc l'afeiten després de mort
Amb la mort tot s'acaba
Cadascú que carregue el mort
Caiguda de figuera, mort darrera
Carregar el mort (les culpes o els neulers) a algú
Carregar el mort a algú
Casa adobada, la mort de l'hereu
Com a Darnius, on els que no s'han mort són vius
Comptes vells, parents de la mort
Contra el mal de la mort, ni hi valen metges
Contra el poder de la mort no hi ha home que siga fort
Contra la mort no hi ha res fort, i no hi valen metges
Contra la mort no hi valen metges
Contra la mort, no hi ha ningú fort
Cop al cap, mort o curat
De la mort ningú no s'escapa, encara que sia Papa
Deixar mort algú o alguna cosa
Del mal de la mort, metges no en curen
Del més dèbil al més fort, ningú eccapa a la mort
Després de morir Pascual li portaren l'orinal
Después de mort, la civada al burro

Diu el mort al degollat: qui t'ha fet aquest forat?
Diu lo mort al degollat: "Qui t'ha fet eixe forat?"
El cavall de Sant Martí, va viure fins que es va morir
El gos mort no mossega
El mort a la terra i el viu a la guerra
El mort diu al degollat: Qui t'ha fet eix forat?
El que (o Tot el que) no mata engreixa
El que a uns cura, a altres mata
El que es mor, es mor per molt temps
El que no mata cura
En maten més les receptes que les escopetes
Endossar un mort a algú
Es pot morir d'una cossa de conill
Estar entre la vida i la mort
Estar mort de (por,etc)
Estirar la pota
Fam que s'espera matar, no es fam
Fem per la vida que la mort ella vindrà
Fins a la mort tot es vida
Fins la mort tot és vida
Geni i figura fins a la sepultura
Gos que udola, senyal de mort
Home mort no parla
Home perseguit, home mort
Ja l'han mort, ja l'han pelat
La bona satisfacció es fa en vida, i en mort, no
La faena no mata a ningú
La lletra mata, i l'esperit salva
La mort entra pel pecat, i pels peus el refredat
La mort està més a la vora nostra que la pestanya de l'ull
La mort no és per qui la busca
La mort no perdona ningú
Mata més una mala llengua que el botxí
Mengem y beguem, que a la mort ja hi arribarem
Menja bé i caga fort i no temis a la mort
Menja, beu i caga fort, i no tingues por a la mort
A mal de mort, no hi valen metges
Més callat que un mort
Més mata la recepta que l'escopeta
Més val morir d'una fartà que d'una treballà
Més val morir-se que embrutar-se
Més val tort que mort
Molt i bo, dreuera de la mort
Morfina, mort fina
Mort bocabadat, en crida un altre al seu costat
Mort no vinga, que xacra no tinga
Mort per cent, mort per mil cinc-cents
Mort per mort, pit a l'aigua
Mort, pelat i al sac
Morta la bèstia, mort el verí
Morts i ferits, una sabata plena
Mot jo, ha mort tot "lo" (el) món
Ni els morts ni els absents tenen amics ni parents
Ningú es mor fins que Déu vol
No és mort qui encara alena
No es pot matar tot el que és gras
No hi ha més remei: morir o envellir
No hi ha mort sense rialla, ni casament sense plor
No hi ha remei: o morir-se o ferse vell
No jегuis a l'ombra d'una figuera, que la mort s'amaga al darrere

No obledes a la mort, que ella no t'oblida
 Per a tan poca salut, val més morir-se
 Quan arriba la mort, no hi ha remei en cap hort
 Quan fou mort el combregaren
 Quan fou mort li arribaren els remeis
 Qui al seu enemic plany, mor a les seues mans
 Qui amb ferro mata, del ferro mor
 Qui dorm sota una noguera, la mort l'espera
 Qui espera fer demà, potser no ho farà, perquè no podrà o es morirà
 Qui no s'ha de morir, tot ho passa
 Rient, rient, es va morint la gent
 Riure's del mort i de qui el vetla
 Segons la vida, la mort
 Tal la vida, tal la mort
 Tingas sempre per deport pensar que vas a la mort
 Tot té remei menys la mort
 Val més morir d'un tip que de gana
 Val més que diguin per aquí passa un burro, que no pas per aquí passa un mort
 Val més un de mort que molts de ferits

SALUT/ SANITAT

Beure a la salut d'algú
 Calentures de maig, salut per a tot l'any
 Curar-se en salut
 D'un home ben cuidat n'hi ha per anys
 El be i el mal, la salut a la cara'l trau
 El poc menjar és sa, però no engreixa
 En fer dia deixa el llit; tindràs salut i delit
 En ser de dia deixa el llit, i tindràs salut i profit
 Es salut tot lo que Deu vol
 Febres de maig, salut per a tot l'any
 Font de la Salut
 Fred d'hivern i calor d'estiu, salut reviu
 Home sa, cullera de pa
 La pena és malaltia de l'ànima i l'alegria és sanitat
 La salut no és coneguda fins que és perduda
 La salut es pinta a la cara
 La salut no es compra amb diners
 La virtut guarda la salut
 Moltes comoditats son enemigues de la salut
 No cal per salut riure ni per malaltia espantar
 No es coneix la salut fins que s'ha perdut
 No es coneixen be i salut fins a tant que s'han perdut
 No se sap quant val la salut fins que no s'ha perdut
 Olla i cassola de ferro, a la salut no fa esguerro
 Qui de la salut abusa, si la perd no té excusa
 Qui es banya, la salut es danya (o sa salut danya)
 Qui massa es banya la salut es danya
 Qui té salut i llibertat, és ric i no ho sap
 Qui te salut ho te tot
 Qui té salut i llibertat, té més del que sap
 Qui té salut, és ric
 Sa i estalvi
 Salut i alegria, hermosura cria
 Salut i béns alegren el cor, però més el sant amor
 Salut i diners, i la glòria després
 Salut i força al canut
 Salut i gràcia i un duro a la faixa
 Salut i pesetes que tot lo demás son pastetes(punyetes)
 Salut i pessetes que lo demás son punyetes

Salut i pessetes, que el demés ja vindrà
Salut per a mí i feina per al meu home
Salut sense diners és mitja malaltia
Salut, diners i alegria són bona mercaderia
Salut, i força al canut
Salut, i pessetes que “lo demés” (la resta) ja vindrà
Sanitat val més que riquesa
Segons la netedat, la sanitat
Si vols estar bo i sa, no dongues a les dones lo que tens a la mà
Si vols salut tenir, no et deixis decandir
Un no sap quan es pateix més, si amb diners sense salut o amb salut sense diners
Val mes salut que diners

4.2.1.4.- L'exploració de la pell

AMPOLLES

Bufar i fer ampolles
No és (tot) bufar i fer ampolles

BANYES/ CORNUT/ BORNÍ

A Alella són cargolers, que els cargols entreuen banya
Agafar el bou per les banyes
Al bou per la banya i al home per la paraula
Al bou per les banyes i a l'home per les paraules
Anyell primerenc treu bona banya
Banyes i senyals, qui les posa les sap
Cornut, i pagar el veure
De cornut a borní
De que li armin plet i de que li facin portar banyes, ningú n'està salvat
Dona que segueix les festes, si és casada, banyes a la testa
El bou per la banya i l'home per la paraula
El català té les facultats de la banya: llarga, forta i recargolada
El darrer que ho sap és el banyut
En ficar la banya en un forat, no hi ha qui la'm tregui
En terra de cecs, el borní és rei
Ficar la banya en un forat
Foc de canya, foc de banya
Foc de canyes porta banyes
Les tres desventures: ésser cornut, ésser geperut i dis-se Pere
Mercadal i Ferreries, Ciutadella i Alaó, van fer noccs quinze dies de ses banyes d'un moltó
No és tot el mateix dur banyes o agafar peix
Pitjor que ésser borní o geperut, és ésser sastre i dir-se Pere
Portar banyes
Quan l'ase traurà banyes, s'haurà mort de rialles
Val més borní que cec

BONY/ NAP

Altre bony m'ha eixit; i un (altre) que en tenia són dos
Caldera vella i terrat no esta sense bony o forat
Caldera vella, bony o forat
Com ara plouen naps
Mai se sap si es gros un nap fins que no ha descobert el cap

COLOR (Blanc, Roig, Negre, Groc, Verd, Blau)

Barba de tres colors, barba de traïdors
De color
De color d'ala de mosca
Del mateix color tinc un sarnatzo

Dir-ne de tots colors (o de tot color, o de coentes, o de verdes i madures, o per a salar
Dona morena dona de pena
Dona rossa i blanca mil defectes tanca
Dona rossa o fava o vanitosa
Esser de color de catxumbo
Esser de color d'Isabela
Esser del color de un gos quan fuig
Haver-ne vistes de tots (els) colors
Perdre el color
Tornar-se de tots colors (o de mil colors, o de cent mil colors)
Veure-se'n de tots els colors

Blanc

Baix la manta, no hi ha negra ni blanca
Banyes i cabells blancs no surten (o no vénen) per anys
Barba blanca per marit, primer que jove esvanir
Béns i cabell blancs, no surten pels anys
Blanc com la llet (o blanc com un glop de llet)
Blanc com la neu (o blanc com un borralló de neu)
Blanc i negre fa burell o virat
Cara blanca poc talent tanca
Dona rossa i blanca mil defectes tanca
El blanc al costat del negre ressaltà més
La blancor de la cara mil faltes tapa
La blancura, mil faltas dissimula
La dignitat del vell són "les canes"(els cabells blancs)
Les canes són sobreescrit de la mort
Lo blanc" (el blanc) al costat del negre, ressaltà més
Molts tenen la barba blanca de tant treballar les dents
Ni blanca sense tara ni morena sense gràcia
No crega en paraules, home que tinga "canes" (cabells blancs)
S'ha quedat més blanc que la paret
Sota la barba blanca es cria el bon infant
Tornar-se més blanc que la paret
Val més morena eixerida que blanca ensopida

Roig

Amb cabell ros dissimulada quedeu vós
Amb roig de mal pèl, ni al cel
Biogs i roigs sempre ressurte
Cara vermella, cara de vi
Com un pebrot
Com un tomàquet
De pèl roig, ni gat ni gos
Dona roja és verinosa
El roig amb el pèl que té, bé pot ser home de bé
En el riu de Montnegre, jo no sé què passarà, que estant la terra vermella les xiques grogues estan
Home roig i gos pelut, a l'assut
Home roig i gos pelut, abans morts que coneguts
Home roig i gos pelut, en bona hora sia perdut
Home roig i gos pelut, ni per coneixer ni conegut
Home roig i gos pelut, val més mort que conegut
Home roig no et faci goig
Home roig no et faci goig, si te'n fa no et durarà, i si dura no té cura
Home roig ó pel roig, no't fassa goig; ó home roig y gos pelut, primer mort que conegut
Home roig, de la fornada de Judes
Home roig, ni de lluny ni de la vora et faci goig
Home roig, o molt savi o molt boig
Home roig, parent de Judes
La sopa escaldada fa sortir el color a la cara
Lo roig ab lo pel que te , be pot ser home de be
Lo" (allò que és) roig, fa goig

Més val tornar-se roig de vergonya que groc de ràbia
Pèl roig no et faci goig
Poca barba i vermella de color, no hi ha res pitjor
Roig (o vermell) com un pigot
Roig de mal pèl era Judes traïdor, ni home ni dona d'aquest
Tot "lo" (allò que és) roig, fa goig
Tot lo roig fa goig, i de lluny es "*divisa*"
Unes ulleres d'or fan veure el negre roig
Val més galta (o cara) roja que cor negre
Val més rojor de front que dolor de cor
Val més tornar-se roig de vergonya que groc de ràbia

Negre

Baix la manta, no hi ha negra ni blanca
Blanc i negre fa burell o virat
De nit tots el moixos són negres
La morena és carinyosa i la blanca desdenyosa
La terra negra dóna civada, l'home moreno té vida honrada
Les morenes volen cos i les rosses esperit
Morena, la terra crema
Moreneta, alegre i neta
Negre com el carbó
Negre com el corb
Negre com el quitrà
Negre com el sutge
Negre, botifarra
No és més negre el corb que les ales
Pera qué va al bany la negra, si'n surtirà com la pega?
Sa raó valgui per un negre
Si tens morenes i no vols patir, seu en coixí
Terra negra, bona civada, home moreno, vida honrada
Treballar com un negre
Unes ulleres d'or fan veure el negre roig
Val més galta (o cara) roja que cor negre
Val més morena eixerida que blanca ensopida

Groc

Estar més groc que un pet (o que si menjara vidre picat)
Groc com el safrà
Groc com la cera
Mal de empatx fa estar groc (oleguer)
Més val tornar-se roig de vergonya que groc de ràbia
Regirar-s-li la bilis
Val més tornar-se boig de vergonya, que groc de ràbia

Verd

Fer-li eixiir a u els cabell verds
Nos fara eixir els cabells verts

Blau

Deixar a algú blau
Els blavets de la Marina, quan se'n vénen cap ací, duen una fam canina, que es mengen un rossí
Si res li escau, poseu-li blau

CROSTA/ Corfa

CROSTA

De la crosta (o de la crosta de baix)
Tocar el crostó

Corfa

El mal fa corfa
Quan el mal fa corfa ja no és tan mal
Tot mal fa corfa

FERIDA

Amistat reconciliada és ferida mal tancada
Ferida al cap, o mort de pressa o curat aviat
Ferida al cap, prompte mort o curat
Ferida dolenta, la que el vi no la renta
Ferida que fa la llengua, el metge no la cura
Ferida xica, la que més mortifica
La ferida fa més al tercer dia
Per ferida i per beguda usa herba coneguda
Petita ferida quita la vida
Plomada de notari, ferida fonda
Taca d'honra, ferida fonda

INFLAMACIÓ /INFLOR /EDEMES

D'inflor, mala és la millor
D'inflor, no en vull jo
El que molt es vol inflar, per força ha de rebentar
Inflamació i mal de costat, aviat mort o curat
Inflor, mahaja la millor
Malalt que s'infla ja no es desinfla
Qui s'infla es reventa

NAFRES/ Xacres/ Tumor

NAFRES

El lloc de la nafra no'l cobre garnió
La nafra no té cura si no es muda de figura
Nafra en juntura no té cura
Nafres hi ha que no es curen

Xacres

Xacres, arrugues i poca lleugeresa, això és vellesa

Tumor

Tumor rebentat, tumor curat

TALL

Josefina té un tall, que mira cap avall, i el metge no té medicina, per curar el tall de Josefina

4.2.1.5.- Simptomatologia cutània

COENTOR

Açí em pica, açí em cou, açí en trenquen l'ou
Cou mes que el pebre
El massa gratar, cou
El molt parlar sempre mou, com el massa gratar, cou
Esta mes coent que un all
Les xiques de Torreblanca totes van a l'aigua al pou, l'una li diu a l'altra: "Si a tu et pica, a mi em cou"
Lo (allò) que cou, cura
Molt parlar mou, molt gratar, cou
Pep del ou que el cul li cou
Quan cou, cura, quan pica, madura
Si et cou, xucla
Tot el que cou cura

GRATAR

Cosir i gratar tot és començar
El massa gratar, cou
El molt parlar sempre mou, com el massa gratar, cou
Menjar i gratar tot és començar
Molt parlar mou, molt gratar, cou
No li falta sino ronya per a gratar
Qui no te muller la mata, i lo qui te la grata

PICOR

A ci em pica, aci em cou, aci em cou, aci em trenguen l'ou
A qui li pica, es rasca
Al que li pique que se rasque, si no que s'aguante
Al qui li pique, que es rasque
Deia la vella Perica, l'espina, quan neix, ja pica
Eixa puça es la que manco me pica
En tenir picor en es cul, any de nesples
Gratar-se la panxa
L'any de la picor
L'any de la picor
L'any de la picor, que tothom gratava
La espina quant naix ja pica, tant si es grossa com si es xica
La gallineta que per casa va, si no pica, picarà
Les xiques de Torreblanca totes van a l'aigua al pou, l'una li diu a l'altra: "Si a tu et pica, a mi em cou"
Lo menjar y gratar, ó rascar, tot es comensar
Nostre Senyor té una maça, que pica i no amenaça
Pica mes que la sarna
Picor al nas, cucs al cul
Quan cou, cura; quan pica, madura
Quan es grata la gallina, l'aigua és veïna
Quan la fam pica bona és la mica
Qui li piqui, que rasqui
Remei que pica és el que cura
Xada u es rasca allí on li pica

PUDOR/Olor

PUDOR

A qui segueix l'escarabat, l'alé pudent l'abat
Aguantar-se l'alè
Alenada violent, signe de talent
El febrer té bon alè
Fer alguna cosa pudor de socarri
Fer més pudor que un gos mort
Fer pudor (una cosa a algú)
Fer pudor d'alguna cosa
Fer pudor de cremat
La Curiosa d'Ontenen, la cara llevà i el cul pudent
La figa pelada put a arengada
La Vilavella és molt bona, perquè fa l'aigua calenta i allí van a curar-se tots los pudents de València
Qui per casa va lluent, perl carrer va pudent
Ramada de moltó de xerri fa pudor

Olor

Anar olorant (o sempre olorant)
Bé deu fer pudor el que s'ha de posar olor
Dona que es posa olor, és per amagar-se alguna pudor
La dona teva ni ha de fer pudor ni ha de fer olor

RASCAR

Cada ú es rasca ahon li pica
Estornudar i rascar, tot vol començar
Menjar i rascar, tot és escomençar
Menjar i rascar-se, tot es posar-se
No tindre temps ni de rascar-se
Rasca que rasca

XIXINA/ ERIZAR/ PESSIGOLLES

Buscar les pessigolles a algú
Fer eriçar

La millor dona, ni per fer xixina és bona

4.2.1.6.- Patología dermatológica

ACNE (GRANS/BARBS)

Anar al gra

Anem al gra

Bones xiques en Turballos, xiques de bon gra de cara, a la baixada del port està l'auela Senta Anna

Els grans es maduren i es curen untant-los amb saliva dejuna

Fer-ne un gra massa

Fer-ne un gra massa

Març pigues i barbs

Ni gra ni boll

Pel març bull la sang i surten barbs

Pel març, no et gratis els barbs

Qui menja picant li sortiran grans

Un gra de mal cinc sous d'emplastre

ANGIOMES

Qui té un mal quan neix, té un mal que li creix

CANCER (LLAGUES)

A llaga enverinada, herba revinada

A qui no està acostumat a dur bragues les costures li fan llagues

Al bou per les banuyes i a l'home per les paraules

Amistat reanudada, llaga mal curada

Amistat relligada, llaga mal curada

Caldera vella i terrat, sempre té bony o forat

El que en sa vida s'ha vist en bragues les costuren li fan llagues

Ficar el dit en la llaga

La mala llaga es cura, la mala fama mata

Les llagues untades dolent, però no tant com si no s'untent

Les llagues, ben rentades i ben untades

Les llagues, untades

Llaga rodona no té cura si no canvia de figura

Llaga vella no té cura

Llagues que triguen de curar no es curen mai

Mala bua

Més mata una mala llengua que una mala llaga

Per llagues i per talls, fulles d'ordall

Sense voler se toca la llaga

Una llaga incurable fa la vida miserable

ECZEMA (ESCALDAT, SUMAT)

Eixir escaldat

El que no suma , goteja

Les dones són com les gerres, la que no suma se n'ix

MALALTIES METABÓLIQUES (GOTA)

En la gota, ningú hi veu gota

Gota caminada, gota curada

La gota abundància denota

La gota és mal de ric i és curat tancant el pic

La gota i l'hidropesia, filles de la fartaneria

Menjar agre fa envellir i fa poagre

PELUT/ CALVO

A l'ocasio la pinten calba

Ací la mate, ací la pele
 Arada llarga y bras pelut
 D'ací a cent anys, tots calbos (o tots iguals o pelats)
 D'aquí cent anys tots calvos
 De calbot
 Dona pelada, ben estimada
 Dona peluda, rica o coluda
 Dona peluda, rica o goluda
 El diable és pelut, com les dones
 Estant el profeta Enoc parlant amb el rei Saül, el gos pelut de Sant Roc li pegà un mos en el cul
 Estar més pelat que un cul de mona
 Estar pelat
 Home pelat al diable sia dat; home pelut, sempre benvingut
 Home pelós la dona cerca
 Home pelut la dona espera
 Home pelut, home agut
 Home pelut, home forçut
 Home pelut, o molt savi, o molt ruc
 Home pelut, valent i geniüt
 L'ocasió la pinten calva
 La ocasió la pintan calva
 L'home, quan més pelut, més volgut; cada pelet, un beset
 Net i pelat
 Ni tan calvo que se le vean los sesos
 Ni tan pelut, ni tan pelat
 No hi ha ningun burro calvo, ni ninguna carabassa en pel
 Pelut de cara, pelat de cor; pelat de cara, pelut de cor
 Quan el cap es pela i treu pèl la seda, senyal de vellesa
 Quant més peluda més volguda

 Quant més pelut, més volgut

 Qui fila borrut té el marit pelut
 Tindre (o no tindre) el cor pelut (o pèls en el cor)
 Val més pelar (o pelat) que amortallar (o amortallat)

PIGUES/ Taca

PIGUES

Aquesta taca no se'n va ab sabó
 Cara pigada, cara estimada; si passa de tres, digueu que no val res
 Dona pigada, dona estimada
 Dona pigosa, dona gelosa
 La taca grossa no se'n va amb sabó
 La taca hi es, y no la trau lo sabó
 Les xiques de l'Alforí tenen la panxa pigosa i més avall del melic tenen un mos de rabosa
 Ni vaca tacada ni pintada, ni dona pentinada i encintada
No hay mula sin taca per bona que sea i el que no quiera taca que esté sin ella
 Que no siga taca, que la pols bufant se'n va
 Sol de març, pigues i barbs
 Una piga a la cara fa gràcia, dues pigues, desgràcia
 Una piga a la cara fa gràcia; dues pigues, desgràcia

Taca

Taca grossa no se'n va
 Taca que l'aigua renta no és taca
 Vós sou el prior, i tan ple de taques? Què faran els frares?

4.2.1.7.- Infeccions de la pell

BACTERIANES

Erisipela/sipela

L'erisipela es cura portant a la butxaca un cavall de mar

L'erisipela mata i pela

L'erisipela ni mata ni pela

L'erisipela o mata o pela

L'erisipela vuit dies puja i vuit dies baixa

L'erisipela, mata o pela

L'erisipela, no sangnar-la, de gana matar-la, de son ofegar-la i no airejar-la

Pesta

Com la mala llengua, ni la pesta ni la lepra

Dir-ne pestes

Si vols que la pesta no et toc, tira-li un cop de roc

Lepra

Com la mala llengua, ni la pesta ni la lepra

Tifus

Més val un gat que un tifus!

FONGS

Tinya

A l'Alfals i a la vinya, per la vora els entra la tinya

En Gorga els borratxos, que hasta el rector la gasta; en Millena, lletilles per a curar tinya i sarna

És més roí que la tinya

Fuig de mala companya, que es pitjor que foch o tinya

Ésser (algú o alguna cosa) més vell que la tinya

Més viu que la tinya

Rosega més la enveja que la tinya

Santa Linya, foc i tinya

Ser més roin que la tinya

Si l'enveja es tornés tinya, mig món grataria

Si l'enveja fóra tinya, quants tinyosos hi hauria

VÍRIQUES

Berrugues

Home de berrugues, home de fortuna

Per les berrugues, saliva dejuna

Malalties exantemàtiques (Xarampió/Pigota/Rosa/Verola)

A la vellea ¡la pigota!

El xarampió és un mal traïdor

No em diguis baró que no hagi tingut verola i xarampió

No et diguis polida que de pigota no siguis eixida

Qui ha passat la mar pot passar la verola

Qui passa la mar passa la rosa

ZOOPARASITÀRIES

Picades

A picada d'escurçó, no hi és a temps l'extremunció

Corbs amb corbs no es piquen

La picada d'escorpí amb mel s'ha de guarir

Les masses piquen

Per la picada d'escorpí, fum de rames de pi

Pessic d'escorpí, no dóna temps d'anar al llit

Pessic de nina i d'escurçó, no hi és a temps l'extremunció

Pessic de noia i picada d'escurçó, no hi ha a temp l'extremunció

Picada d'abella, cera d'orella
Picada d'aranya, la mortalla
Picada d'aranya, la mortalla; picada d'escorçó, l'extremunció
Picada d'escorçó, no hi ha temps d'extremunció
Picada d'escorpí i d'eriçó, no hi és a temps l'extremunció
Picada d'escorpí no s'és a temps de pujar al llit
Picada d'escorpí, mel de romaní (o amb mel s'ha de guarir)
Picada de culebra, la mort al darrere
Picada de vidriol porta dol
Picóme una araña y atéme una sábana
Qui menja alls i beu vi, no hi pot l'escorçó ni el seu verí
Un cataplasma fet amb escorpí ben aixafat, cura la picada d'escorpí

Sarna /misèria /ronya

Aigua de maig se'n duu la sarna de tot l'any
Al gos ronyós, tots l'aventen
Buscar ronya al cove
Cercar ronya per gratar
Del Mateix color tinc un sarnatzo
El porc sarnós, remou tota la porcaterra
En Benasau la panseta de moscatell, no de planta; en Ares el bon tabaco, que Beniafé no alcança; en Benillova els borratxos i la carabassa en aigua; En Benifallim anduixos, gent de la costella ampla; en Penaila, els donsaires, perquè tots toquen en casa; en Alcoleja, els doctors afamats per tot Espanya; en Confrides, els bons naps, pa curar tota la sarna
En Gorga els borratxos, que hasta el rector la gasta; en Millena, llentilles per a curar tinya i sarna
L'amor i la ronya no se sap on es posen
La vergonya cria ronya
No faltar-li a u més que sarna per a rascar-se
Ovella ronyosa embruta el ramat
Qui menja serp no pateix ronya
Qui menja serp no té ronya
Qui té ronya que es rasque
Qui té vergonya, cria ronya
Quinto ronyós, soldat pollós
Ronya i locura no es cura
Sant Pere bon home, sant Joan bon sant, guardeu-nos de ronya a tots els cristians
Sarna amb gust no pica
Sarna amb gust no pica, però mortifica
Val més tindre vergonya que amargar la ronya

Llepaces /llèmenes/lladelles

Fill de poll, llèmena cria
La gràcia del bon monyo: curtet i ple de llèmenes
Ni puces als camals, ni lladelles als engonals
Poll i poll, llèmena cria
Poll amb poll llèmena cria
S'apega com les llepapes

Puces

A ca magre, moltes puces
A gos flac, tot són puces
A gos vell, tot son puces
A la Puríssima, un peu de puça; a Nadal, una pota de gall
A Santa Llúcia, creix el dia un pas de puça
D'una puça, fer un cavall haver-hi moltes maneres de matar puces
A Santa Luisa creix el dia un pas de puça, a nadal un pas de gall o de pardal i a Sant Vicent de la Roda una hora
Al gos flac, puces amb ell
Any de fam, any de puces
Any de puces, any de blat

Any de puces, any de mill
 Cada gos que se rasque les seues puces
 Cada u te la seua manera de matar puces
 Cavall magre, ple de puces
 Com la dona d'en Querol que cercava puces al gresol
 Costa més de guardar una dona que un sac de puces
 Dona sense puces, només una
 El gos a la gossera es rasca les pusses; El gos a la casera no les sent
 En gos flac tot són puçes-
 Espolsar-se u les puces
 Fer d'una puça un cavall
 Fill de puça, caparra
 Fuig gos, que portes puces
 Gos vell, puces amb ell
 Hi ha moltes maneres de matar puces
 Hi ha molts modos o maneres de matar puces
 La bugada de la Ballarúsca, que mata el poll i deixa la puça
 La bugada de la Fonoll, que mata la puça i deixa el poll
 La delicada d'en Tendre, que morí d'una picada de puça
 La puça que neix al matí, al migdia és rebesàvia
 La sardana de Ripoll, mata la puça i deixa el poll
 Les dones són nius de puces
 Les joves, puces, i les velles purgues
 Mallorquina, puça fina
 Més poruc que en Perrussa, que fugia per una puça
 Ni puces als camals, ni lladelles als engonals
 No aguantar u puces de ningú
 On hi ha dones hi ha puces
 Pel maig, puces a raig
 Per Santa Llúcia creix el dia un pas de puça, per Nadal qui ho vulga ja ho vorá (tambè és diu "un pas de gall")
 Per Santa Llucía un pas de puça
 Poll poll, puça puça
 Puça xica, set picades i set filles cada vegada
 Qui no té puces, senyal que no és sastre
 Sastre,pare (o mestre) de puces
 Sempre van les puces al gos més flac
 Si no hi hagués sastre, no hi hauria puces
 Tindre u males puces
 Tirar-se (o espolsar-se) les puces de damunt

Polls

Benidorm el mentirós, Orxeta la polloseta, Finestrat el derrerocat i la Vila la santeta
 Bon ou, bon poll
 Cabell ros, cabell pollós
 Com el savi Ripoll, que sabia quantes potes té un poll
 De poll reviscolat, viu sempre apartat
 De Ripoll, ni lloca, no poll
 Déu ens guarde d'un poll reviscolat
 El barboll t'ha fet un poll
 El pa fa polls
 Els diners no porten calceta com els polls-
 Escaldar el poll
 Fill de poll, llémena cria
 Juny plujós, graner polsós
 La bugada de la Ballarúsca, que mata el poll i deixa la puça
 La bugada de la Fonoll, que mata la puça i deixa el poll
 La bugada de na Rius, que els polls morts tornaven vius
 La sardana d'en Ripoll, mata la puça i deixa el poll
 Les móres de barder fan bé; les de rostoll fan poll

Les móres fan polls
 Nen que no té polls no està bé
 Ni poll a la grenya ni corral sense llenya
 Per la joventut els polls són salut
 Poll de juliol, cap o cul sempre hi dol
 Poll de juliol, cap o cul sempre li dol
 Poll i poll, llèmena cria
 Poll amb poll llèmena cria
 Poll poll, puça puça
 Poll ressuscitat
 Poll resucitat, pica més que cap
 Poll reviscolat, pica més que cap
 Polla amb polls, llémenes crien
 Pollets de juliol, el cap o el cul sempre els dol
 Pollets en gener, ous al paller
 Polls de gener, a pondre al paller
 Polls de gener, moren en el paller
 Polls, frares i soldats sempre van plegats
 Qui menja móres té polls, cada gra un poll
 Qui no vulgui polls que no mengi móres
 Qui no vulgui polls que no vagi a l'era
 Quinto ronyós, soldat pollós
 Sastre pollós, mocós i ronyós
 Senyoret, per la jaqueta li corre un pollet
 Somera que té pollí, mai va dreta al molí
 Somiar pollets porta diners
 Traure alguna cosa de la polleguera
 Un got de vi negre amb polls vius, cura el fel sobreixit (interessant)
Veches si es poll, lo qu'et corre p'el chinoll
 Vintiun ous, vintiun poll
 Viu separat de poll reviscolat
 Xics i polls caguen la casa

Febra/Malària /Cuartanes/Tercianes

Calentures de maig, salut per a tot l'any
 Calentures de tardor, parentes de la mort
 Calentures de tardor, parents de la mort
 Còlic d'hivern, refredat d'estiu i febres de primavera, la mort darrera
 Febre quartana no fa repicar campana
 Febre quartana no fa repicar campana
 Febres de maig, salut tot l'any
 L'estany de Sils, febres i reptils
 La febra continua, mata a l'home
 La febre aplaca, amansa o abat al lleó
 La febre continua mata a l'home

Les terçanes de l'estiu les cura el cirujà, el dimoni les de primavera, i les d'hivern ni el Pare Etern
 Les terçanes de l'estiu les cura el cirurgià, el dimoni les de la primavera d'hivern i les de l'hivern el Pare Etern

Quartanes, mal de mal gana
 Quartanes, mal de setmanes
 Qui una granota mata, les febres agafa
 Tercianes i quartanes no fan tocar les campanes(no matan)

Cucs

A l'estiu, tota cuca viu
 Arrossegar-se com un cuc
 Fer cucs
 L'aigua fa cucs
 L'octubre fred mata al cuquet
 Matar el cuc

Matar el cuc
Morta la cuca, mort el verí
Morta la cuca, mort el verí
Octubre fresquet, mata el cuquet
Octubre, octubret: cau la fulla i mort el cuquet
Pels cucs, els alls; per a dormir, cascalls
Pels cucs, els alls; per a dormir, cascalls
Picor al nas, cucs al cul
Qui té cucs que peli fulla
Qui tinga cucs, que pele fulla
Si en octubre fa fred morirà el cuquet
Tenir cucs

4.2.1.8.- Patología per agents físics

CALOR

Sol

“Aarrebos” de nit, sol pel matí
“Arrebols” de Portugal, pel matí sol seran
A Granollers, el sol hi neix
A La Roca, el sol hi toca
A quinze de març pega el sol a l'ombria i l'oreneta canta
A Tarragona, que hi fa bon sol
Aire, sol, all i llimona, poca feina al metge dóna
Al juliol sega amb bon sol
Al mes de juliol a l'era hi fa bon sol
Al peresós, el sol se'l menja
Al pobre, el sol se'l menja
Alba emboirada, sol de vesprada
Amistat de gendre, sol d'hivern
Amistat de senyor, sol d'hivern i paraula de dona, no deus posar confiança
Any de sol, any de goig
Arròs i sol, mai n'hi ha prou
Aurora o sol rogenic, pluja o vent
Boira pel matí, sol pel vespre
Boira terrera, sol espera
Casa on no hi entra el sol, hi entra el metge
Cel rogent o sol ixent, vol dir vent
Coixera de gos, llàgrimes de dona i sol d'hivern, tot plegat, res
Com el sol calfa i enllumena, fer sempre el bé i a mà plena
De l'aigua d'octubre i del sol de maig, en neix el blat
Del sol de l'hivern i de la boira de l'estiu, enganyats eixiu
Del sol i del fum, el mosquit fuig
Déu ens doni aigu i sol, i guerra a Sebastopol
Dissabte sense sou, dissabte sense sol
El dia de Sant Bernabé va dir el sol: ací estaré i d'ací no passaré
El març trau a la seua mare al sol
El març trau a la seua mare al sol
El miracle de Mahoma: que es gita al sol i es quedà a l'ombra
El sol ix pa tots (o tots els dies pa tots)
El sol cura tot dol
El sol d'agost, cria oli i most
El sol de l'estiu la cera ablanix i el fang l'endurix
El sol de maig estella el cap del burro
El sol de març es coneix set anys a la cara
El sol de març estella el cap del ases
El sol de març ja crema l'hermosura
El sol de març, de reg li servix al camp
El sol en un dia volta el món i la dona en un segon

El sol és flassada del pobres
El sol es mija vida, el pa i el vi, l'atra mija
El sol ha de sortir i ha fet cluc, no pensis, pagès, en res d'eixut
El sol i la sal guarden de tot mal
El sol i la serena fan tornar la gent morena
El sol ix per a tothom
El sol ix per a tots i per a tots fa llum
El sol ix per a tots: fins i bords
El sol mommou, però no resol
El sol setembrer, madura el melicotoner
El sol tot ho cura
El sol, a l'hivern emmandrat, es lleva tard i s'acotxa aviat
En el mes de Sant Joan, al sol es cou el pa
En gener, de dia al sol i per la vesprada al racó del foc
En juliol trau la garba al sol
En juliol, les mules arrere i els bous al sol
En juliol, ni porc ni sol
En Juliol, pobre del que estiga al sol
En juliol, val més ésser a l'ombra que al sol
En març, el sol rega i l'aigua crema
En presència del sol, poca és la llum del cresol
Enganyar el sol de migdia
Fa mala cara el mussol, perquè no es tracta amb el sol
Fa més un quart del sol que tot un dia de sabó
Fa un sol que fins els mussols volen tapasols
Guarda't del sol de març i estaràs ferrosa tot l'any
Juliol, les eugues a l'era i les bous al sol
L'aigua, neteja i el sol eixuga
La Canonja i Masricard, Vila-seca i Constantí, tots vindreu a cremar amb mi perquè no teniu bondat
La casa on no hi entra el sol, hi entra el metge
Març marcer, sol carasser
Miracle de Mahoma que es llita al sol i s'alça a la ombra
Ni al sol de l'estiu et posaràs, ni de cap escrivent et fiaràs
Ni d'hivern ni d'estiu, no et posis sota el sol viu
No fer fred ni calor
No hi ha cap dissabte que no surti el sol
No hi ha dissabte sense sol ni viuda sense dol
No hi ha dissabte sense sol, ni romaní sense flor
No hi ha dissabte sense sol, ni viudeta sense dol, ni donzella sense amor, ni partera sense dolor
No hi ha res nou baix el sol
No regues en l'estiu mentre el sol està viu, mes si no la pots triar, a tota hora has de regar
On el sol no tocarà, casa no hi vagis a plantar
On no hi ha sol, no facis casa
Pel febrer, un dia al sol i un altre al braser
Pel juliol, a l'era sol fer bon sol
Pel juliol, les garbes a l'era i els bous al sol
Pel juliol, ni dona ni sol, encara que col i dona tot l'any és bona
Pel juliol, ni porc ni sol
Pel març el sol rega i l'aigua crema
Pel sol, sense barret, ni quan fa calor ni quan fa fred
Pels nervis, sol i costelles
Per juliol, els temporals a la posta del sol
Per la Candelera, el sol ja baixa per la carretera
Per la creu de Mislata passa amb sol i guarda la capa
Per Sant Maties, el sol ja entrea per les ombries, i d'aquí tres setmanes, per les ombries i les solanes
Plantar-li cara al sol de migdia
Plantar-li cara al sol de mig-dia en els nasos
Pluja d'abril i sol de tardor soler fer l'any bo en millor
Pluja d'abril i sol de tardor, solen fer l'any millor
Pobres dels que estan al sol en juliol

Posar-se de panxa al sol
 Quan Déu vol, es tapa el sol
 Quan el sol es pon en brut, als tres dies ha plogut
 Quan el sol ix, ix per a tots
 Quan fa banyes el sol, mariner més que pluja vol
 Quan fa banyes el sol, pluja senyala
 Quan fa bigotis el sol, no es torna a port quan es vol
 Quan ha de fer bon sol, ja comença de bon matí
 Quan plou i fa sol, passeja el caragol
 Que en fa de sol, a Tarragona
 Quan u pensa que plorrà, potser faça un sol que bade
 Quan u pensa que va a plorure, va i ix el sol
 Quants en som a l'ombra quan el sol es pon!
 Quants n'hi ha a la "sombra" (ombra) quan el sol es pon!
 Qui es gita a l'ombra, s'alça al sol
 Qui té es cap de cera, que no es posi en es sol
 Sant Isidre llaurador, s'emporta l'aigua i ens porta el sol
 Ser més clar que el sol de mig-dia
 Si del dia vols profit, que no et trobi el sol al llit
 Si en febrer tens calor, en Pasqua buscaràs el sol
 Si en l'hivern crema el sol, passa de llarg, llaurador
 Si fas cara de mussol, no veuràs sortir el sol
 Si no tens sol al balcó et visitarà el doctor
 Si no tens sol al balcó, molt sovint tindràs visita a ta casa, del doctor
 Si no tens sol al balcó, tot sovint tindràs visita d'apotecari o doctor
 Sol al balcó, foragita al doctor
 Sol amb barba encarnada, terra mullada
 Sol amb barbes, aigua
 Sol amb barbes, vent i aigües
 Sol amb calçada, aigua a la matinada
 Sol blanc, senyal de fang
 Sol con un mussol
 Sol d'abril, obri la mà i deixa pedaç
 Sol d'hivern i amistad de gendre, ni un quinze valen
 Sol d'hivern i amor de bagassa, no et fies massa
 Sol d'hivern i amor de fulana, no et fies massa
 Sol d'hivern i amor de gendre, un cop de perna
 Sol d'hivern, ix tard i es pon promte
 Sol de març, pigues i barbs
 Sol de novembre i abril plujós, estiu abundós
 Sol i aigua temps de març
 Sol i sal guarden de (tot) mal
 Sol ixent, Déu ens do un bon pensament
 Sol que pica, aigua segura
 Sol rogenic, vent de ponent
 Sol rogent, pluja o vent
 Sol roig, llevant prop
 Sol vermell, aigua al clatell
 Sol vermelló, aigua fins a genolls
 Sol, de perol
 Sol, sol, Borriol, trau la garba al sol
 Soltar-li una fresca al sol de mig-dia
Sortir el sol a mitjanit
 Tant cert com el sol que ens illumina
 Tindràs dia de profit, si no et pillà el sol al llit
 Tots els calors no són febre
 Traure els drapets al sol
 Tràurer los pedassets al sol
 Tres pocs valen més que tres molts: poc sol, poc sopar i poc pensar
 Un pagès sol es crema com el cargol: no fa sinó una carrera

Vent de ponent, post el sol, post el vent
Vetllar amb claror de lluna i dormir amb claror de sol no porten salut ni honor
Xixona que el sol li dona

Aigua bullent

Aigua bullent, butllofa al moment
Aigua calent no forada la dent
Aigua calenta i veta apretada, sagnia encertada
Aigua i sol fan de dabó
La Vilavella és molt bona, perquè fa l'aigua calenta i allí van a curar-se tots los pudents de València

Foc/ Cremada

A Arbúcies són gent d'astúcies, a Breda tenen mala art, a Sant Celoni dimonis, i a Hostalric són cremats
Cremallot al llum de vesprada, pluja a la matinada
La cremadura amb aigua freda es cura
Ma mare no vol que em case en Castelló de la Plana, i si em creme em casaré amb un sarriero d'Artana
Millor és casar-se que cremar-se
Petita brasa crema una casa
Val més casar-se que cremar-se

FRED

Capa esquinçada, no guarda del fred
El cap fred i els peus calents, i riu-te dels medicaments
El cap fred, el ventre net i els peus calents són els millors medicaments
Fred com el gel (o fred com el glaç, o més fred que el glaç)
Fred com el glaç (o més fred que el glaç)
Fred com un marbre
Gelats i llaminadura fan mal a la dentadura
No fer fred ni calor

Aigua freda

Beure aigua freda enstant suat, pulmonia o refredat
La cremadura amb aigua freda es cura

PRESSIÓ

Ull de poll

Donarà mes pena que un ull de poll
Ésser un ull de poll
Quan els ulls de poll piquen més de l'acostumat, senyalen canvi de temps
Si els ulls de poll et fan mal, renta'ls amb aigua i sal, i si d'ells et vols lliurar, renta'ls amb aigua de mar
Tenir un ull de poll al cervell

Altres (call, durícia, pessic)

El nin fa caricies i el rem fa duricies
Ésser de pa de pessic
Posar call en una feina
Tenir una durícia al cervell

4.2.1.9.-Terapèutica

MEDICINA

Com menys remeis, més medecina
Déu dóna la plaga i la medecina
El temps cura el malalt, però no la medecina
L'escopina, la millor medecina
La millor medecina és la que hom li prova
La millor medecina és no prendre medecina
Les medicines pel's altres(oleguer)
Per un mal que molt poc dolga, medecina gens o poca

REMEI / CURA

A grans mals, grans remeis
A nou mal, remei nou
A perill promte, remei curat
A vegades és pitjor el remei que la malaltia
Bàlsam catòlic i bàlsam apostòlic curen tots els mals
Bo és donar consell, però millor el remei
Bo és donar un consell, però millor el remei
Bon repòs és el millor remei
Com et cures, així dures
Cura d'untura, cura segura
De tota dolència és remei la paciència
Del ric el remei, i del pobre el consell
Dies i olles curen les coses
Donar més importància a la circumstància que a la substància
El dia cura el mal i la nit el fa mortal
El mals, més es curen amb cuidados que amb remeis
El millor remei després de Déu és el ruibarbre
El millor remei es el que cura (el que prova)
El millor remei, bona costella i bon trago
El que no mata cura
El remei és pitjor que el mal
El remei que cura en Pere mata a n'en (o a la) Berenguera
El sol tot ho cura
El temp cura el malalt moltes vegades millor que l'ungüent
El temps cura més que el unguents
El temps tot ho cura (o adoba)
El temps tot ho cura, menys la vellesa i la locura
El teu mal passar procura, que el temps tot ho cura
En cura més la dieta que la recepta
És pitjor el remei que la malaltia
És pitjor el remei que l'enfermetat
Ésser pitjor el remei que la malaltia
La cura del constipat vol calor i unguent de llançol
Lo que a uns cura (sana) a altres mata
Lo que tot ho cura, res no cura
Mal llepat, de seguida curat
Malalt ben suat, mal curat
Ni per remei
No hi ha millor remei que aquell que cura
Per a tot hi ha remei, excepte per a la mort
Pitjor es lo remei que la malaltia
Poc remei ajuda i poc mal danya
Pou de remeis
Qui te mal busca remei
Remeis per fora no fan mal
Remeis per fora no fan mal, i poques vegades bé
Res cura millor al neci que el despreci
Si el remei no arriba a la dolència, el millor és la paciència
Tantes dones, tants remeis
Tantes hores, tants remeis
Tot té remei menys la mort
Un remei, per amarg que siga , sempre és un remei

TRACTAMENTS VIA SISTÈMICA

Píndola

Daurar la píndola
Les píndoles amargues, solen cobrir-les d'or
Píndola per píndola, me la cale jo

Píndolas amargas, van cobertas d'or
Tota píndola daurada té l'amargor amagada

Xarop/ Suc

Aixarop de bastó
Suc de braó
Xarop de bastó
Xarop de freixe
Xarop de pàmpol

TRACTAMENTS VIA TÒPICA

Banys/ Sabó

Als quaranta anys deixa't de banys
Cinquanta anys, pocs banys
Dels banys, menys profits que danys
Home de banys, home de pocs anys
Per Sant Joan, el primer bany
Quant més sabó més bromera
Qui es banya massa té el cap de carbassa
Qui es banya, la salut es danya (o sa salut danya)
Qui massa es banya la salut es danya
Qui no es banya pel juliol no es banya quan vol
Si el sabó no fa sabonera, mal any espera
Si vols viure molts anys, deixa't de banys

Ungüents/ Untures/ Emplastos/ Cataplasmes

Bàlsam catòlic i bàlsam apostòlic curen tots els mals
Cada untura ,mitja mula
Cataplasma de granotes la salut porta
Cinc de mal i deu d'ungüent
Com l'ungüent d'en Marçal, que si no fa bé tampoc no fa mal
Cura d'untura, cura segura
Deu cèntims d'emplasta i cinc de mal
Dona que a la cara es posa unguents, per les dents
El mal que és mal se'n riu de l'ungüent
El mal se'n riu de l'ungüent de l'apotecari
El mirall, la pinta i els untets, els tres amics de la dona
El reig amb bona untura és una lllaminadura
El temps és el millor dels unguents
Fet un cataplasma
L'ungüent si no cura fa lluent
La dona que es posa unguents a la cara perd els dents
La lllomadura és mal d'untura
Les plagues, untades
Lo" (allò) millor per als prunyons és unguent
Més salva el diner que el millor unguent
Rentar-se la cara fa la vista clara
Segons la netedat, la sanitat
Un cataplasma d'arengades ben revellades, barrejades amb ruda, aplicat als peus, cura el tifus
Un cataplasma fet amb escorpí ben aixafat, cura la picada d'escorpí
Un diner de mal, cinc sous d'emplastre
Ungüent pudent cura la gent
Ungüent pudent, el millor unguent
Unta el teu mal amb oli del llum i et curaràs al punt
Unte'l carro qui vól que bé ródia

Aigües

Aigua bullida allarga la vida
Aigua sobre aigua, no neteja ni llava
Al malalt que té remei, l'aigua li serveix de medecina

Al malalt que té vida, l'aigua li seveix de medecina
D'euga esbojarrada i dona pintada, Déu te'n guard
El curarà de tot mal, una ajuda d'aigua amb sal
Els bocins renten la cara molt millor que l'aigua clara
Et curatà de tot mal un llavat amb agua i sal
L'aigua a la mar va
L'aigua bullida allarga la vida
L'aigua corrent fa viure la gent
L'aigua cura els sustos
L'aigua d'escabiosa trenca el xarampió i la rosa
L'aigua de mar cura tots els mals
L'aigua de mar és medecina
L'aigua de menta tot mal renta
L'aigua de nepta, tot mal renta
L'aigua dóna(o fa) quartanes
L'aigua en dejú porta salut si en beus molta, i perjudica si en veus poca
L'aigua és or i el bonyigo tresor
L'aigua fa la vista clara
L'aigua fa la vista clara
L'aigua neta, pura i amb mesura

L'aigua pura ni mata ni cura
L'aigua pura, sola i amb mesura
L'aigua sedativa, tot mal esquiva
L'aigua sense dolor i ben vista pel sol
L'aigua, fa la vista clara
L'aigua, neteja i el sol eixuga
La cremadura amb aigua es cura
La cremadura amb aigua freda es cura
Les aigües marceres són molt herberes
Molt vi és metzina, l'aigua medicina
Si els ulls de poll et fan mal, renta'ls amb aigua i sal, i si d'ells et vols lliurar, renta'ls amb aigua de mar
Si no et vols ferir beu aigua d'arnica al matí

Dietética

El dinar reposat i el sopar passejat
El poc menjar és sa, però no engreixa
El que es menja de pressa es paeix a poc a poc
La sopa escaldada treu llustre en cara
Menja be, caga fort i no temis a la mort
Menjar agre fa envellir i fa poagre
Menjar verdura és cordura
Més cura la dieta que la llanceta
Més cura la dieta que la llanceta
Ni mengis cru ni vagis nu
No mengis cru ni caminis a peu nu
No nodreix el que es menja, sino el que es paeix
No sopis conill si ets vell, que t'hi jugaràs la pell
Tres pocs valen més que tres molts: poc sol, poc sopar i poc pensar

Productes naturals

Aliments (sal, oli, llimona, alls, ceba, vi, mores, vinagre, pa, castanya, mel)

Aire, sol i llimona poca feina al metge dona
Al costipat, got de vi i cap tapat
Amb un gerro de vi bo, tothom es posa bó
Bromera de cavall amb vi, cura el borratxí
De dia juga Jeroni; de nit, cresolades d'oli
De les marietes se'n fa un oli que cura els dolors reumàtics
El que va amb l'oli, es taca
En Gorga els borratxos, que hasta el rector la gasta; en Millena, lletilles per a curar tinya i sarna

Ensalada bullida, allarga la vida

L'oli cou al coll i a la butxaca

L'oli d'oliva tot mal esquiva

L'oli és armer, és rellotger i és curander

L'oli no és sant, però fa mirables

L'oli per on passa deixa

L'oli, per a on passa taca

La cremadura amb vinagre es cura

La Mare de Déu quan pel món anava amb oli de gresol tots els mals curava

La millor medecina, l'oli d'oliva

La mossegada de ca, amb ceba es curarà

La picada d'escorpí amb mel s'ha de guarir

La veritat i l'oli sempre surten

La veritat sempre serà com l'oli

Llimona i all, metges al carall

Massa oli a la plata cou(o mal) al coll i a la butxaca

No hi ha medecina més bona que ceba, all i llimona

No hi ha millor medecina que la ceba, l'all i llima

Oli d'oliva, tot mal "alivia"

Oli d'oliva, tot mal esquiva, oli de sant Bernat, tot mal cura i ha curat

Oli i romaní fregit, remei beneït

Oli i vi, bàlsam diví

Oli i vi, remei diví

Oli, vi i amic, és millor quan més antic

Oli, vi i amic, tant més bo com més antic

Pa calent amb oli és menys dolent

Pel mal de coll, segó torrat a la pala amb unes gotes de vinagre i lligat amb una mitja al coll

Pel mal de costat, oli de llangardaix

Pels mals del ronyó, l'oli de l'oliva és el millor

Per saber, s'ha de cremar oli

Picada d'escorpí, mel de romaní (o amb mel s'ha de guarir)

Portar una castanya a la butxaca, cura el mal de cap i les morenes

Qui amb oli tracta, els dits se'n unta

Qui escampa una gota d'oli, té set anys de purgatori

Qui menja alls i beu vi, no hi pot l'escorçó ni el seu verí

Qui menja pa de fleca no té mal de coll

Qui oli remena, les mans se n'unta

Qui te cucs que peli fulla

Qui va entre oli és el que s'unta

Sal i vinagre, cura de lladre

Si als llavis tens un tall, posa-t'hi una pela d'all

Si et fa mal el cap, unta't el cul d'oli

Si et fa mal, posa-t'hi sal

Si tens mal de cap unta't els dits(el cul) amb oli

Tant se val sagnies com ventoses

Un got de vi negre amb polls vius, cura el fel sobreixit

Un quintal de ceba i fas una unça de greix

Unta el teu mal amb oli del llum i et curaràs al punt

Vi per dins i vi per fora treu tots els mals al defora

Animals (cera d'abelles/ teranyines/ cargols/ serps/ cavall de mar)

A fibló d'abella, cera d'ovella

Casa amb teranyines, no s'hi casen les fadrines

El cargol és metzina i al qual porta la medecina

L'erisipela es cura portant a la butxaca un cavall de mar

Per a estroncar les hemorràgies, cal posar-hi teranyines

Picada d'abella, cera d'orella

Qui menja serp no pateix ronya

Qui menja serp no té ronya

Sang al nas, amb teranyines l'aturaràs
Si et pica l'alacrà, posa-t'hi cera i pa

Herbes

A la casa on hi ha ruda, no hi valen les bruixes
Amb farigola, malves i grans de rosari, es planta un ric herbolari
Artemisa, la mare en guisa
Bledes i flors cordials, recepta de malalts
Carfull és bo pels ulls
Casa amb ruda al balcó, no hi entra mai el doctor
Casa on hi ha ruda al balcó, no entra el dolor
De la virtut de la ruda, ni la meitat no és sabuda
De la virtut del romaní, mil coses se'n poden dir
El drap de bri esquiva el verí
En casa que hi ha ruda la balcó, no entra el doctor
Ésser més conegut que la ruda
Et conec, herbeta, que et dius marduix!
Fonoll i ruda fan la vista aguda
Ja et conec herbeta, que et dius maduixa
L'enciam fa llenganyes (o fa mal als ulls)
L'escabiosa cura el mal de rosa
L'esperit de romaní, el dolor prest fa fugir
La camamilla de Linyola cura tota sola
La malva de tots mals salva
La millor herba és laruda, que a totes les de la seva vora ajuda
La orenga tot mal trenca
La sàlvia salva
Les herbes de Sant Joan tenen virtut tot l'any
L'esperit de romaní, el dolor prest fa fugir
Mal de ronyons, cataplasmes de fonoll
Mala herba mai no mor
Malalt que no es cura amb ruda va dret a la sepultura
Malva, sàlvia i valeriana de tot mal sana
Més cura l'argent que el millor unguent
Morfina: mort fina
No siguis ruc: per les sangs pren el saüc
Ortiga maleïda: si em punxes, et llevarè la vida
Pels cucs, els alls; per a dormir, cascalls
Per la picada d'escorpí, fum de rames de pi
Per llagues i per talls, fulles d'ordall
Perfums d'espígol i de flor de saüc tornen la salut
Portar una castanya a la butxaca, cura el mal de cap i les morenes
Qui amb herba es cura, salut segura
Qui gasta fulles de setge, no cal que cride al metge
Qui gasta fulles de setge, no necessita metge
Qui té sàlvia en el seu hort gran remei té molt a prop
Qui té sàlvia en el seu hort, té un remei molt prop
Regalícia de falguera, el mal de pit deixa enrera
Ruda orenga, hisop i donzell, tot és molt bo per remei
Sàlvia ho cura tot
Sàlvia salva
Si amb malves et cures mal vas
Si et fa mal el païdor, farigola és el millor
Si la gent sabia con és de bona l'artemisa, en guardaria a la vora de la camisa
Si la gent sabia la virtut de l'artemisa, sempre en duria entre carn i camisa
Si vols tenir dona sana, dona-li valeriana
Tens mal de queixal, rosega arrels de panical
Valeriana prendràs i no et feriràs
Vols la dona bona i sana?, dona-li valeriana

Secrecions orgàniques (saliva)

Curar-se amb saliva dejuna
Glopear és parent de l'enviar
La saliva dejuna de tot mal cura
Llepada de gos cura els humors
Orinar de cara al sol treu els mals humors
Orinar de cara al vent fa tornar tísic
Per les berrugues, saliva dejuna
Si et fa mal, xucla

Tractament quirúrgic (bena, llanceta, punts, agulla)

Cura més la dieta que la llanceta
Deixar agulles, porta raons
Dilluns, a donar punts
Donar punts
Els punts es deixen per a les mitges
Llevar-li a u la bena dels ulls
Més cura la dieta que la llanceta
On no hi ha mal, no cal bena
On no hi ha sang, no hi cal bena
Recepta, llanceta i escopeta, peta que peta

Remeis morals (Paciència, consell, companyia, religió, alegria)

A bon fat i a mal fat, ajuda-li la meitat
Al mal fes-li bona cara
Al mal que no hi ha resistència, el millor remei es la paciència
Amb alegre companyia, se sofreix la triste vida
Bona lectura, la tristesa cura
De tota dolència és remei la paciència
Deu dona el mal i el remei cabal
L'alegria allarga la vida
La consciència és més sàvia que la ciència
La esperança i la paciència, son dos remeis de gran potencia
La Mare de Déu de les Arenes, cura el mal de totes menes
La netedat és mitja vida
La paciència és una pasta que qui més en té, més en gasta
La Santa Mataró, que cura aquell que està bo
Les bones paraules, curen els cors (fan menjar als malalts)
Mentre hi ha vida hi ha esperança
Més val prevenir que curar
Paciència i una canya
Per al qui sap ben llegir / un bon llibre cura una malaltia
Quan Deu no vol, els sants no hi poden
Quan te trobes malalt o de mal humor, pensa que després d'un dia dolent ve un de bó
Qui canta els seus mals espanta, qui plora més els augmenta
Qui mai no riu, mai viu
Qui no reposa fa poca cosa
Qui no sap riure, no sap viure
Salut i alegria, guapesa cria
Si un remei et va bé seguix-lo, que et convé
Tot lo que Deu vol, es salvat
Tranquil·litat i bons aliments
Un bon consell val molts diners

Consells en general (Pas del temps)

Cura de moro
Curar-se en salut
El malalt vol salut
El millor conseller és el coixí
El pas dolent, passar-lo prompte

El plorar estalvia l'orinar
 El temps cura el malalt moltes vegades millor que l'ungüent
 El temps cura el malalt, però no la medecina
 El temps cura més que el ungüents
 El temps tot ho cura (o adoba)
 El temps tot ho cura, menys la vellesa i la locura
 El teu mal passar procura, que el temps tot ho cura
 El viure templadament fa viure llargament
 Empelt a arbre veí no agafa
 En aquest món només s'hi està una vegada
 En consells, escolta els vells
 Escudella clara, per rentar la cara
 Ésser un argent viu
 Fug de la pestilència, que és una bona ciència
 L'erisipela, no sangnar-la, de gana matar-la, de son ofegar-la i no airejar-la
 La millor raó, unces de perruna
 La roba de bri cura set sagnies
 La Santa de Mataró, que cura aquell que està bo
 Mentres és calent, es pela
 Per la vida es perd la vida
 Pitjor és la recaiguda que la caiguda
 Poc mal i ben plagut
 Poca medecina, molta salut
 Poques medicines no maten
 Posar bos sagins
 Qui sa vida vol allargar del beure no ha d'abusar
 Regla i mesura tot l'any dura
 Remeis per fora no fan mal
 Si estàs suat no estigues gaire deturat
 Si et fa mal, estreny el cul
 Si una punxada et fas, xupa't el dit i et curaràs
 Si vols que la pesta no et toc, tira-li un cop de roc
 Tapa't la boca i estalviaràs la sagnia
 Val més prevenir que curar
 Val més un ¡ay! Que cent gemecs
 Viu més qui piula que qui xiula

4.2.1.10.- Professions sanitàries i institucions

APOTECARIS

Amb malves i un pou apotecari fou
 Amb malves, aigua i un morter, apotecari vull ser
 Apotecari aconductat o be lladre(pobre) o be pelat(condemnat)
 Apotecari aconductat, o lladre o pelat
 Apotecari brut, panxa de granota, quan no té diners fa mala carota
 Apotecari brut, per què no et pentines, que encomanes polls a les medicines
 Apotecari i taverner, sense pou no va bé
 Apotecari net fa mal ungüent
 Apotecari que confon el pot envia el malalt al clot
 Com l'apotecari d'Olot, que de tot té un poc
 Com l'apotecari d'Olot, que purga per purga me la prenc jo
 Com l'apotecari d'Olot, que, preu per preu, es prenia les medicines
 El mal se'n riu de l'ungüent, i l'ungüent de l'apotecari
 El mal se'n riu de l'ungüent de l'apotecari
 El millor de ca l'apotecari són les botifarres de l'armari
 El que es fa en diumenge, l'apotecari s'ho menja
 Ésser un pot d'apotecari
 Guarda't d'etcètera de notari i de quid pro quo d'apotecari
 L'apotecari d'Olot, preu per preu se bebia la medicina

L'apotecari de Castalla que es queda sense pesetes ni ungüents
L'apotecari de Salou, que va plegar perquè se li va assecar el pou
L'apotecari del Pedró: de tot tinc menys d'això
Més val aquí que a ca l'apotecari
Pès d'apotecari i d'argenter ni'l dimoni hi entén res
Pot d'apotecari
Sempre hi ha més doctors que apotecaris
Taverner i apotecari, del pou treuen el salari

BARBERS

A la taverna i cal barber es diu mal d'en Pere i d'en Pau també
Al fill del carnisser, no el vulgues per barber
Barber piadós, engangrena la plaga
Barber sagnador, més que goig fa por
Barber vell mal pols té
Barber xerraire, sabater mentider i sastre coix
Com el barber de Llavorsí, fer la barba i pagar el vi
Com el barber de Malgrat, ben gratat i mal pelat
El barber, boig i parlader
El barber, vilalabau, xerraire i mentider
El barber no pot donar més que punxes
El bon barber, arremulla primer
El dissimulo del barber, que treia les bacines al carrer
El metge, vell i el barber, Jove
Els barber tallen més amb la llengua que amb tisores
L'ofici de barber, tothom el sap fer
La feina de barber és feina de no res
Ni barber mut ni músic amb cervell pur
Ni barber mut ni sastre somogut
Ni barber mut, ni músic catxassut
Ni metge jove ni barber vell
Njo hi ha barber mut ni músic que no sigui mogut (o conegut)
No hi ha barber mut ni músic tossut
No hi ha barber que no sigui parlader i si no és parlader ja no es pot dir barber
No vulguis gos petaner, ni amic tafaner ni aprenent de barber
Qui seu a cal barber s'afaita així com ve, i no qui va i ve
Sagnador i barber, xerraire i mentider
Secret dit a la muller, és com si fos dit al barber
Un barber afaita l'altre

CIRURGIÀ

El bon cirurgià talla pel sa
El bon cirurgià, dolç de paraules i dur de mà
El bon cirurgià, talla per lo sa
Les terçanes de l'estiu les cura el cirujà, el dimoni les de primavera, i les d'hivern ni el Pare Etern
Les terçanes de l'estiu les cura el cirurgià, el dimoni les de la primavera d'hivern i les de l'hivern el Pare Etern
No hi ha millor cirurgià que el que millor sap tallar

CONSULTA

Consulta començada es consulta acabada

CURADOR

El curador sempre cura, no sé jo per qui procura

CURANDERO

Bruixots i curanderos, *papadinerus*

DENTISTA

Cardedeu, els dentistes engreixeu

DOCTORS

A més doctors, més dolors
A Villena són raboses, els de Gorga són doctors, a Balones són sardojos i a Quatretonda, espantadors
Casa amb ruda al balcó, no hi entra mai el doctor
Cerca sempre bon doctor i millor lo confessor
Com el doctor Llemar, que parlava de tot i no sabia de res
Cul petador no necessita doctor
El bastó fa doctor
El bon doctor, ben parlador
El doctor com més veí millor
El dolor no el cura cap doctor (o cap metge)
El que pixa clar, no necessita doctor
En Benasau la panseta de moscatell, no de planta; en Ares el bon tabaco, que Beniafé no alcança; en Benillova els borratxos i la carabassa en aigua; en Benifallim anduixos, gent de la costella ampla; en Penaila, els donsaïres, perquè tots toquen en casa; en Alcoleja, els doctors afamats per tot Espanya; en Confrides, els bons naps, pa curar tota la sarna
Les manies, no les curen els doctors
Lo que el doctor erra ho tapa la terra
Lo" (allò) que el doctor erra, ho tapa la terra
No hi ha millor doctor que u mateix
Parlar de tot i no saber de res, com els doctors de Bolonya
Sempre hi ha més doctors que apotecaris
Si no tens sol al balcó et visitarà el doctor
Sol al balcó, foragita al doctor

HOSPITAL

Bó és l'Hospital, però ditxós qui no l'ha de menester
Pel carrer de l'Hospital, si no hi passes tant se val
Qui a trenta anys no té seny ni a quaranta té cabal, a cinquanta a l'Hospital

METGES

A l'home, metge li cal; al bou, manescal
A mal de mort, no hi valen metges
Aire, sol i llimona poca feina al metge dona
Aire, sol, all i llimona, poca feina al metge dóna
Al metge i l'advocat, digue'ls sempre la veritat
Al metge, confessor i lletrat, parlar-li clar
Al metge, al confessor i l'advocat, digue'ls sempre la veritat
Bon cuidado'l metge té, del malalt que paga bé
Bon metge i apotecari, i se n'anà a l'altre barri
Bon metge, poques medecines
Capellà, metge i sepultura no tenen hora segura
Casa humida, el metge crida
Casa on no hi entra el sol, hi entra el metge
Contra el mal de la mort, ni hi valen metges
Contra la mort no hi ha res fort, i no hi valen metges
Contra la mort no hi valen metges
De Fe de notari, Rècipe de metge i Digiste d'advocats, Déu ens guard
De mal d'amor (o de l'amor), els metges no en curen
De metge (o músic) poeta i botj tots ne tenim un poc
De metge jove, cementiri ample
De metge, de boig i de poeta, tots en tenim una miqueta
De metge, experimentador i d'ase orellut, Déu me n'ajut
De metge, poc; d'apotecari, menys, i de curandero, gens
Dels errors dels metges n'estan plens els fossars
Déu cura i el metge cobra
El bon metge mai no ha dedir que el malalt no pot guarir
El bon metge no desnona
El bon metge procura no dir al malalt que no té cura

El bon metge, molta xeringa i poca potinga
 El mal de fetge, no el cura cap (o el) metge
 El mal de la mort, no hi valen metges
 El metge barbut, l'apotecari brut i el barber tossut
 El metge creure'l i pagar-lo
 El metge cristià i l'advocat pagà
 El metge cura i Déu salva
 El metge cura malalties, pero no de la mort, es com la teulada que guarda de la pluja pero no del llamp
 El metge dolent tot ho cura amb el mateix unguent
 El metge ha d'ésser prudent i el malalt pacient
 El metge mai diu al malalt que no té cura el seu mal
 El metge piadós fa la plaga verinosa
 El metge que cura pitjor és el metge compassió
 El metge ruc tot ho cura amb el mateix suc
 El metge, vell i el barber, jove
 El que el metge esguerra, ho tapa la terra
 El temps és bon metge (o el millor metge)
 El(s) metge(s) per receptar, el(s) barber(s) per curar i l'advocat (o els advocats) per enganyar
 Els dies caniculars, ni metges ni banys
 Els metges endevinen, pero curar...
 Els metges fan com la pudor; pertot arreu es posen
 Els metges maten i curen
 Els metges son com els lladres:surten quan menys s'ho pensa
 En la febre i en la gota, el metge no hi entén gota
 Ferida que fa la llengua, el metge no la cura
 Fuig de metge embriac
 Guarda't del metge que no és experimentat, encara que siga lletrat
 Guarda't del metge que's vol en tu provar i demanali com ha gorit a les altres de la tua semblant malaltia
 Hi ha més malalts que metges
 Hi ha més metges que malalts
 Hi ha metges i matxos
 Josefina té un tall, que mira cap avall, i el metge no té medecina, per curar el tall de Josefina
 La bona cara del metge ajuda a curar el malalt
 La cara del metge agrada al malalt
 Lo que el metge erra, podrix la terra
 Lo" (allò) que el metge erra, ho cobrix la terra
 Llarg mal, cansa al metge i al malalt
 Llimona i all, metges al carall
 Mà de metge
 Mal va el malalt que fa hereu al metge
 Malalt de morir, no hi valen metges
 Malaltia llarga, cansa al metge i al malalt
 Més val sentència de metge que de jutge
 Metge aconducat mor de gana o reventat
 Metge i confessor, quant més vell millor
 Metge i rentadora han d'anar a gust de la senyora
 Metge jove, barber vell i apotecari coix
 Metge pietós, llaga dolorosa
 Metge vell i apotecari jove
 Metge vell, cirurgia (o barber) jove i apotecari ric
 Metge vell, cirurgia jove i apotecai coix
 Ni metge jove ni barber vell
 Ni metge novell ni advocat donzell
 No hi ha malaltia pitjor que un metge parlador
 No hi ha millor metge que hom mateix
 No visques a on no hi haja temple, estudi, astròleg o metge
 On entra la ceba, no entra el metge
 Procura estar bó, que't pagare'l metge
 Quan un ha d'anar a l'altre barri, són en va metge i apotecari
 Quan un s'ha de morir, els metges duen una bena davant la vista

Qui amb metge no tracta o es cura o es mata
Qui gasta fulles de setge, no cal que cride al metge
Qui gasta fulles de setge, no necessita metge
Qui té un metge en té un; qui'n té dos, en té un mitj; i qui'n té tres, no'n té cap
Recepta de metge, consell d'advocat i lletra d'escrivent, ni el diable els entén
Si has de menester un metge, servèxte d'aquè tres: alegria, repós i dieta moderada
Si la gent no sopés, els metges no dinarien
Tarannina, tarannana, s'ha de fer lo que el metge mana
Tres cares té'l metge: d'angel, quand se'l necessita; d'home quand no se'l necessita i de demoni quan cobra
Tres coses hi ha mal arreglades: taula de metge, consciencia de teolog i testament d'advocat
Un metge cura, dos espatllen i tres maten

SALUDADORS

Bon bevedor, bon saludador

Bon saludador, bon bevedor

5.-DISCUSSIÓ

5.1.-Justificació del mètode i limitacions del treball

5.1.1.-L'àmbit

L'àmbit l'hem delimitat en la Marina Baixa per ser una comarca molt coneguda per als investigadors tant per raons familiars, com pel fet d'exercir la professió mèdica en aquesta comarca, i a la fi de poder concretar i donar-li un sentit pràctic. Com ja hem comentat anteriorment, l'àmbit s'ha ampliat, en ocasions puntuals, sobretot a les comarques veïnes (perquè la llengua no té fronteres geogràfiques ben delimitades) i a la resta dels territoris de parla catalana en els casos en que al obtenir el material, ja siga en fonts escrites o orals, s'hagen trobat paraules o cites d'especial interès, i que donat l'esforç i dificultat de la recerca, s'ha considerat que seria una gran pèrdua no tindre-les incloses al treball.

Algunes de les paraules obtingudes podrien ser considerades fòssils tant en la nostra comarca com en altres àrees de parla catalana; encara així, ens ha semblat oportú arreplegar-les per a que puguen ser emprades per a futures investigacions. Com diria Carles Riera (12) "Seria una desgràcia, deixar perdre paraules i expressions de bellesa indubtable, al haver-se perdut el seu ús oral tradicional i no fer un esforç paral·lel de recopilació".

5.1.2.-Material terminològic

El material escrit ha estat reunit a partir de repertoris bibliogràfics que abarcaven des de reculls generals tan importants i amplis com el "Diccionari català-valencià-balear" d'Alcover (8), el "Diccionari de Medicina" de Corachan (65) o el "Diccionari enciclopèdic de Medicina de l'Enciclopèdia Catalana" (12), a reculls més específics de caràcter comarcal com el treball de Llorca Ibi sobre "El llenguatge mariner" (120), "El parlar de Callosa d'En Sarrià" de Beltràn (30), o "El Valencià de la Marina Baixa" de Colomina (60), entre altres. Tots els exemplars triats, han estat estudiats minuciosament, buscant en cadascun de manera exhaustiva i detallada tots els termes que pogueren tindre interès.

Encara que entenem que s'ens ha pogut passar per alt algun treball, considerem que això no té una gran importància, ja que sempre quan s'intenta estudiar un fet viu i dinàmic, com és la llengua, no existeixen uns límits nets i la recerca no té mai final.

Hem fet servir informacions orals directes i indirectes, i entrevistes semiestructurades, però no hem realitzat enquestes sistemàtiques per tota la comarca, ja que hem considerat que queden totalment substituïdes pel treball de captació activa realitzat a les consultes mèdiques dels investigadors i metges col·laboradors que durant anys han col·leccionat de manera constant i sistemàtica cada paraula o expressió mèdica relacionada amb la terminologia que referien els seus malalts.

El fet que un 20% de la bibliografia consultada procedisca de pàgines web està sustentat per una banda en que el vehicle d'expressió d'internet és fresc i recent i està sempre a l'abast i per altra per l'intent d'arribar a la major quantitat d'informació possible. No obstant les pàgines *web* no deixen de ser un reflexe de la bibliografia ja escrita i tenen la desventaja de la transitorietat i manca d'actualització, motiu per el que les hem considerat com una font bibliogràfica independent.

5.1.3.-Tipus de treball

El present treball ha estat realitzat per metges i té una base totalment mèdica i dermatològica i per tant, creiem que mai no l'hagués pogut fer un lingüista. La quantitat d'informació arreglada que s'ha obtès d'aquest estudi podria servir per a fer un estudi des d'un punt de vista lingüístic, tant etimològic com fonètic, que hauria de fer un expert en aquestes matèries i que en cap moment ha estat el nostre objectiu.

5.1.4.-Capitulació

Dels 10 capítols en què hem classificat les paraules i les parèmies, tres no són purament dermatològics, encara que estàn relacionats amb l'especialitat. Així, hem creat un primer capítol d'anatomia que té gran importància, donat que representa la ubicació al cos de qualsevol lesió dermatològica. El capítol 3 està enfocat sobre l'estat general de la persona, perquè inclou tots els aspectes del començament de qualsevol entrevista metge-malalt (anamnesi), així com l'aspecte extern dels pacients. Finalment un darrer capítol està relacionat amb les professions i les institucions mèdiques en homenatge a segles d'interés de algunes persones per millorar la salut general de la població.

De la resta de capítols hem d'aclarir que les infeccions i les patologies per agents físics, encara que també son malalties dermatològiques, s'han separat en dos capítols independents per la seua importància i volum.

5.2.- Vocabulari

5.2.1-Consideracions generals sobre el lèxic

Les obres terminològiques poden classificar-se per ordre alfabètic o sistemàtic, segons els objectius que busquem.

Hem triat en primer lloc una classificació dels termes per ordre alfabètic perquè presenta l'avantatge d'un accés fàcil i ràpid a les informacions obtingudes, però té l'inconvenient de l'arbitrarietat, ja que els termes no tenen cap lligam. Per posar remei a aquest inconvenient s'indica en cada terme el camp d'utilització específic, i les sinonímies (20).

Hem fet un recull de 1285 paraules, i totes les hem classificat segons el nostre esquema excepte algunes, que pel seu contingut un tant críptic, no hem pogut aclarir-ne el significat (mal de bacines...). Hem trobat que 246 paraules corresponen a l'anatomia, 325 al capítol de l'estat general, 26 al de professions sanitàries, i tota la resta (597) estàn incloses en capítols que podríem dir purament dermatològics.

Dels apartats estrictament dermatològics ens crida l'atenció com alguns son més rics que altres en terminologia. Així, els capítols sobre simptomatologia cutània o patologia per agents físics tenen menor quantitat de mots en comparació amb altres capítols, com són els relatius a l'exploració de la pell, patologia dermatològica, infeccions o tractaments, que són extraordinàriament rics.

Dins el capítol de tractaments, moltes de les paraules trobades es fan ressó de la folk medicina o remeística popular més arrelada en el poble, en relació amb creences, tant religioses com d'altres tipus, així com amb pràctiques ancestrals.

No tota la terminologia té una traducció exacta al castellà però s'ha intentat trobar alguna paraula castellana equivalent.

Podem observar que moltes de les paraules no tenen una traducció al llenguatge mèdic científic, el que suporta la nostra hipòtesi de que el llenguatge popular pot ser capaç de expressar-se, en ocasions, amb molta més precisió i més riquesa de matisos que el llenguatge tècnic.

La manca de terminologia científica en valencià per expressar certs conceptes parla de la mancança de vocabulari tècnic per a poder manifestar-los o prové del lògic desconeixement de la malaltia, de tal manera que sovint la mateixa expressió pot ser emprada per a diferents processos.

5.2.2.-Estudi descriptiu reproduïnt els capítols d'un tractat dermatològic.

A l'apartat de resultats ens hem limitat a fer una enumeració per ordre alfabètic dels termes que hem trobat a cada capítol. A continuació el que anem a fer, és un estudi descriptiu de tots el termes arplegats, a la fi de demostrar que tenen una correspondència molt ajustada amb els seus equivalents científics o normatius.

5.2.2.1.-Anatomia

Aquest capítol inclou fonamentalment paraules referides a totes les àrees anatòmiques externes, on es poden localitzar les alteracions cutànies.

Lògicament el nostre anàlisi es limitarà a les paraules incloses en l'estudi i que, per supost no són totes les que té el cos humà.

En aquest capítol hem pogut comprovar com existeix una gran riquesa de termes per a descriure les diferents àrees corporals, i tots ells els analitzarem amb detall.

La majoria de termes són substantius i només excepcionalment hi trobem alguna frase feta com *clucar l'ull*, algun verb, o alguna paraula no anatòmica de caràcter abstracte, però intimament relacionada amb alguna localització anatòmica com puga ser *alè* o *baf* en relació amb la boca.

En algunes de les paraules no existeix cap diferència amb el llenguatge tècnic o normatiu, com per exemple *front*, però la majoria tenen un caràcter específic.

La riquesa de vocabulari existent permet d'expressar la totalitat de les àrees amb paraules com *cos* o *persona* (Fig 1), aquesta última paraula, referida específicament a la totalitat de la superfície corporal. Així també la **totalitat** del conjunt d'ossos, *ossamenta* o *ossà*, o de vísceres, *nyíols*, *freixura* o *entrenyons*. Trobem paraules que poden descriure des de la part més superior del cos com *sol del cap*, *coroneta* o *corona*, a la part més inferior com *planta* o *sola del peu*, o a **detalls** com *molla del dit*.

La major abundància de termes la trobem en les àrees del cap i la cara, i en la dels genitals i cul, probablement perquè són les parts més personals i íntimes.

La majoria de parts del cos són anomenades amb paraules pròpies i precises excepte en la part de genitals i cul on existeixen nombrosos eufemismes per tal d'evitar anomenar la paraula, com per exemple *vitet* per

penis o *figa* per vulva. Fora de l'aparell genital també trobem alguns eufemismes, però en menor quantitat i amb la finalitat de embellir o resaltar una zona, no d'amagar-la, *mel de la cara* per galta, o *sol del ventre* per a ressaltar el caràcter bonic i central del melic.

Les parts òssies del **cap** o testa tenen la seua denominació pròpia, com *testerola* o *casç* del cap per a referir-se al conjunt d'ossos (crani), *front* (os frontal), *sol o cima del cap* (parietals), *pols* (temporal), *corona o coroneta* (vértex o centre de la zona occipital) i *bescoll/ clatell/ ansa del coll* per a definir la zona d'unió de la zona occipital amb les primeres vèrtebres cervicals. Un cap més gran del normal es diu *tòtila*.

A la **cara** i les seues parts és on trobem més riquesa de vocabulari popular específic. La part superior de la cara és *el front*; *el seny* la zona situada entre les *celles*, i la part inferior és la *barbeta* o *barbó*.

Per a parlar de la **galta** hi ha paraules que l'esmenten en general, com *mel de la cara* i altres que es refereixen més a la seua consistència i volum, com *mofla*. També la part òssia prominent de la cara rep diferents denominacions, com *galtera de la cara*, *ossos de la cara*, *nus de la cara* i *pòmuls*.

En la zona **ocular** (Fig 2), els termes, encara que no molt exhaustius, sí que són molt precisos per a especificar cadascuna de les parts: *nineta*, *nina de l'ull* o *animeta de l'ull*, *bola de l'ull*, *blanc de l'ull*, *ullera*, *parpalla*, *tel de l'ull*, *cueta de l'ull*, *os de l'ull*, *pestanyes*, *pipella*, *parpella*, *parpell*, *parpalls* o *pels de la parpalla*, o expressar la manca de simetria: *borni*, *bisco*, *tort* o *biscaraiat* o descriure els moviments oculars: *clucar l'ull*, *guipar*, *parpallada*.

En l'**orella** la paraula més destacada es la de *pàmpol*, utilitzada en persones de pavelló auricular gran, perquè recorda a les fulles de la parra i per al **nas** hem trobat els sinònims *nap*, *nàpia*, *napicol* i per als forats del nas, *aranell*, *narius* o *fogarils* com a paraules no tècniques.

En la **cavitat bucal** (Fig 3) trobem paraules que detallen totes les seues parts, com *morro*, *bec*, *queix*, *tel de la llengua*, *barra*, *queixal*, *bancada de dents*, *clau de la boca*, *geniva*, *dentó*, *dentola* o *dent grossa*, *campaneta*, *paladar* o *gallet*. Ens crida l'atenció que per a la boca en ocasions s'utilitzen els mateixos termes amb que s'anomena la boca dels animals, com *morro* o *bec*, i també la comparació que es fa d'alguns elements de la dentadura amb ferraments emprats en alguns oficis, com *clau de la boca* o *bancada de dents*. L'acte de triturar es fa amb una *dentada*, *mòs*, *mosset* o *mossegada*. La part d'aliment que cap a la boca és el *bocí* o *maixcada* i els moviments de la llengua i llavis: *llepar* i *xuclar*. Així mateix destaquem la paraula *queix* que defineix els plecs laterals dels llavis i que té relació amb el vocable *queixal*, pot ser per la seua proximitat anatòmica. L'expressió *tel de la llengua* defineix específicament la membrana de la cara inferior de la llengua. *Molla* es refereix a les amígdales hipertròfiques o a les adenoïdes.

També dins la boca hi ha paraules que es refereixen a les secrecions, com *bava* o *saliva*, que quan té consistència més espessa i és de procedència respiratòria s'anomena *flema*, *gargall* o *reuma*. L'aire expel·lit és anomenat com *alè* o *bafi* i l'humor amarg procedent del fetge, *fel*.

Destaquem també els nombrosos termes que existeixen a la zona del **coll** i la **gola**, tant externament: *pap*, *anou*, com internament: *ganyil*, *garguero*, *gargamella*, *garguer*, *galillo*, *gorga*, *pera* i *pruna*. La part greixosa situada a sota de la barbeta rep la denominació de *papada* o *barbellera*.

Observem com algunes d'aquestes denominacions tenen semblança a les que s'utilitzen per a anomenar les mateixes àrees anatòmiques als pardals, com *pap*, o als peixos com *ganyil*.

Respecte al **tronc**, trobem detallades totes les parts anatòmiques, tant per davant: *ventre, panxa, pit, mamella*, per darrere: *gepa, tòs, muscle, llom, espinaç, espinada, espina*, com pels laterals *costat, costelles, illades*. Destaquem els sinònims de melic *llombrígol, badiella, sol de la panxa i dover de la panxa*. L'expressió *sol del ventre*, escoltada puntualment a la Vila-Joiosa és equivalent a la de *dover de la panxa* de la part oriental de l'illa de Mallorca (191).

L'**àrea toràcica** és anomenada en general com a *pit, pitrera o pitralera*, i les glàndules mamàries i les seues parts com *pit, mamella, bufes, post del pit i mugró*. Si *i sina* és la part entre les dues *mamelles* De la mateixa manera que els genitals, les mamelles per les seues connotacions sexuals són més donades a tindre molts sinònims, tant per a no dir-les, com per a recrear-s'hi anomenant-les.

Als **genitals**, tant masculins (Fig 4) com femenins, trobem especificades totes les seues parts amb les paraules *bossa, replanell de la bossa, capoll, collons, ous, galló*...En moltes ocasions s'utilitzen eufemismes especialment de productes del camp o la mar com fruites (*figa, bacora*), plantes (*capoll*), fruits secs (*castanyes*), verdures (*fava, tomaca, vitet*), peixos (*vivot*), marisc (*clòtxina*), terrenys (*bancalet*), pardals (*pardalet, ganfarró*), que pel seu aspecte o característiques poden evocar genitals masculins (*capoll, castanya, pardalet, fava*) o femenins (*figa, bacora, tomaca, clòtxina, bancalet*).

L'àrea anatòmica del **cul** i les **caderes** es reflexa amb el terme *anca* i derivats, de la mateixa manera que els animals. La part més carnosa s'anomena *galtes cagueres* per similitud morfològica amb les galtes i també amb eufemismes com *culera, pompi o pandero*. Destaquem la paraula el *ballador de s'anca* que es pròpia de Mallorca però que també la trobem a Tàrbena per a definir el cap del fèmur, i *cima de l'anca* per la part proximal del fèmur que fa joc amb la pelvis. La paraula *regata* que fa referència al plec intergluti, té paral·lelisme amb la que es fa a la paret per a passar cables elèctrics i a la de les regadores del bancal, per la seua linealitat.

A la zona **anal** hem trobat paraules com *ses* i *forat del cul* i eufemismes com *floriol* i *fogó*. La zona sacro-coxígea és definida amb molta precisió amb els termes *copró, carpó, saleret del cul i osset dolç*.

A les **extremitats** destaquem que les parts carnosos del braç tenen noms molt concrets com *bragó*, també anomenat *bola, mollota o molla del braç*, que no es troben de forma tan precisa al llenguatge científic. També l'aixel·la s'anomena *baix del braç*, l'avantbraç *canal del braç*, la unió de les dues cuixes *entreuix* i la unió entre cuixa i pubis *engonal*.

És molt ric el vocabulari referit als **membres inferiors**, així trobem *cuixa, genoll, o ginoll, canella, os de la cama, o espinella* per la part de davant i *corva, sofraja, panxeta, ventre de la cama, garrons i talons*, per la part de darrere. Al peu trobem el *tubell* o *turmell, l'empenya del peu* i la *sola* o *planta del peu*.

Les parts més blanques es comparen amb el ventre, *ventre o panxeta de la cama*.

Destaquem la paraula *camallada* per a expressar la forma de caminar amb passes llargues i que té un sentit general de salut. Així mateix les articulacions, tant les grans com les petites, reben el nom de *juntes* o *nucs*.

A la **mà** (Fig 5) trobem especificat el *palmell, replanell de la mà o cara de la mà*, la unió entre el braç i la mà *monyica o monyiqueta*, i tots els dits de la mà que tenen un nom específic, i llevant l'*annullar*, tenen dos noms com *índex o senyalador, cor o dit del mig, polze o gros* o múltiples com *esguerreny, gorrinet, gorrinyiu o xicotet*. Les articulacions dels dits s'anomenen *nucs* i les parts distal *molla o cap del dit*.

Com a il·lustració de les parts anatòmiques ens resulta interessant incloure el poema infantil que a pobles com Callosa d'en Sarrià encara es recita per a no oblidar cap de les parts principals dels cos (28):

“Bartolet tot ho voleu

D(e)ixa que el toque el cap:

cap de melona,

front de trinquet,

ulls de pèsol,

nas de lorito,

boca de rap,

barba de xoto,

coll de pato,

pit, pitons

panxa, marranxa

cuixes, marruixes

cames marranes

peus, parranyeus

Bartolet, tot ho voleu.”

5.2.2.2.-Pell i annexes

La pell és l'òrgan més gran del cos que té moltes funcions, des de protecció, termorregulació, impermeabilització fins a detecció d'estímul sensorials. Està composta de tres capes, que són de fora a dins l'epidermis, la dermis i el teixit cel·lular subcutani o greix. Consta d'unes estructures anomenades annexes cutanis que són els pèls, les glàndules sudorípares, sebàcies i les ungles.

La **pell** és denominada com a tal, i no hem trobat altres sinònims o metàfores, a excepció de la paraula *sentina* arrel·legada al vocabulari de Peyri (154), i per la que no hem trobat explicació possible, ja que la *sentina* és el forat per on es buida l'aigua dels vaixells. Seria massa arriscat per la nostra part atribuir *sentina* com “la que sent”, vocable que sense dubte donaria al mateix temps un sentit poètic i precís a la paraula pell per expressar la seua riquesa en terminacions nervioses i l'equipararia a altres òrgans nobles com són el cor o el cervell.

La pell de la cara rep dues denominacions específiques, *cutis* i *pell fina*.

No hem observat cap paraula que fassa referència específica a l'epidermis, però sí a la dermis i al teixit cel·lular subcutani. La dermis es denomina *cuïro* en comparació amb la pell curtida dels animals, i la seua consistència dura, amb el barbarisme castellà *gautxo*. El teixit cel·lular subcutani s'anomena *greix* i *molla*, però també es compara amb el del porc: *cansalada* i *cotna* mentre que la part més profunda que ja es correspon amb el múscul és la *carn* o *carnassa*.

Per a les membranes **mucoses** hem trobat la paraula *tel* (*tel de la llengua i de l'ull*).

Dintre dels **annexes** cutanis podem trobar termes referits a les **ungles** com *arpes, urpes i garres*, però els relacionades amb el **cabell** són els que presenten més sinonímia. Alguns permeten expressar les múltiples formes que pot tenir el cabell: *grenya, cabell, monyo rull, caragols, rissos, onda*; la quantitat: *floc de cabell*; el color: *roig, ros, verd*, o la forma de pentinat: *trena, monyo, xulla, figó, ratlla del pentinat, cua, cordetes, estirabussons, xollat o clentxa*. El pèl de la cara té una denominació específica segons la seua localització, damunt del llavi és el *bigot* o *mostatxo*, baix del llavi *mosca*, al mentó *pereta* o *barbó*, i damunt dels polsos: *polsera*. Així mateix, tenim la denominació *pèl bord* quan es parla dels primers pèls de la barba dels adolescents, i *borrisol* quan és el primer pèl dels nadons. L'expressió *pèl de mamella* pensem que es refereix a un ericonament dels pèls de l'areola mamària en un període tan sensible com és la lactància. No hem trobat correspondència científica ni traducció al castellà.

5.2.2.3.-Salut i malaltia en general

En aquest capítol, important encara que no estrictament dermatològic, hi trobem la presència d'un nombre considerable de paraules i expressions que ixen de l'anamnesi o entrevista general que se li fa als malalts, relacionades amb l'**estat general** i diferents característiques de la malaltia i que reflexen amb múltiples matissos, una riquesa semiològica que envejaria un tractat de propedèutica clínica (145).

Per a facilitar la comprensió del capítol hem comentat les paraules o expressions segons el concepte principal al qual fan referència.

Les **edats de la vida**: *vellea, joventut* i l'**aspecte extern** de les persones: *nuet, en conill, despullat*, incluit el **pes corporal**, són idees contemplades en la terminologia popular.

Ens crida l'atenció com les variacions de **pes** apareixen amb molts detalls, com són la manca de pes constitucional *aprimar, amagrir* que s'expressa amb paraules que donen la sensació d'allargat: *flac, escarlèbit, esllenguit, esparver*, a diferència de les que expressen la pèrdua de pes per malaltia *amoixamament, consumir-se, assecar-se, carpir-se, corroure's, desfer-se*, o la comparació amb un procés infecció que debilita: *tindre la solitària*. Per altra banda, l'excés de pes també pot descriure's de manera comparativa amb objectes arrodonits com *bolitx, rodantxó o gord*, i animals grossos com el *toixonet*, mentre que altres termes com *corpienta o refet*, tenen més aviat sentit de corpulència. L'augment de pes pel creixement, vé determinat per expressions com *estar fadrí o estar femat*. La coneguda preocupació de la població per les variacions del pes, juntament amb la seua evidència, potser en justifiquen l'abundància de termes.

La **malaltia** pot descriure's com *mal* i amb la rara paraula *catifa*, més pròpia de la comarca de l'alacantí (179). La **manca de salut i el mal aspecte** pot expressar-se com *fet a banderes, fet un maqueto, fet una xanca o fet un maixmarró; estar bonyegat, atrotinat, pansit, ajocat, estovat, revellit, donat, flux o esllomat; tindre carussa o carassa; estar fet un eccehomo, un Sant Llätzer o trencat de color*. El **procés d'emmalaltir** pot descriure's com: *amadaltir, caure malalt, desfer-se, estar dolent o estar malaltós*. La **recaiguda** és expressada com *retemptar o recaure* i les **seqüeles** com *recialles*. El **procés de recuperació de la salut** s'anomena *curar-se, arriscar-se, reviscolar, adovar-se, convaléixer o estar alabat* i a la **capacitat de resistir o superar la malaltia** com tindre bona *encarnadura o carnadura*.

Respecte a la **simptomatologia general** trobem reflexades les sensacions de **mareig** o **nàusees**: *agonia, basques, finoreta, oix, desfici, ennuvolat, mal de cos, torba, rodament de cap, esborronat, estormordit, esbalait, o entabutxat*; la **febra**: *calentura, febró*; les **esgarrifances**: *calfred, tremolí, febra, eriçona-se, borrons*; els **vòmits**: *boçar, arrojar, llançar, fer rompre*; les **sensacions d'alta intensitat i escasa duració**: *tirícia, asmussar, formiguetes, retiçar, esternudar, cosquerelles*; la **sensació d'ofegament**: *pantaix*; la de **plenitut**: *engolir o empapusar*; la de **flatulència**: *gasos, rotar, basques*; la **diarrea**: *caganeres, caguetes, cagueroles, diarrera, cagarrines, cagarretes, cagarrites*; la de **somnolència**: *becar*; la de **regurgitació**: *reglotar* i la **d'enuagar-se**: *fer-se un nuc o encreuallar-se*.

Pot ser el **dolor** siga un dels símptomes més importants en qualsevol procés patològic i pot abordar-se des de diferents punts de vista. El dolor que clínicament es descriu segons la seua naturalesa com còlic, punxant, sord, etc, el trobem descrit amb uns paràmetres diferents que poden tindre la seua equivalència amb el llenguatge mèdic. Així, per exemple un dolor com un *mòs* podria tractar-se d'un dolor neuropàtic, un dolor com *agulles* és agut i punxant; *somord* és un dolor sord i constant i un *retorçó* és de tipus còlic. Hi ha diferents maneres de referir-se al conjunt de dolors o distintes molèsties: *alifacs, vetigals, xacres*, i també trobem dolors de diferents orígens com *mal de queixal, o mal de femella, còlic tancat i còlic miserere* (45). També un dolor molt intens pot ser anomenat com un *suplici*, i algú que té dolors de tota classe es diu que està *cruixit o cloixit, descangallat, despeat, espeat, esllomat o estroncat*. El malalt que es queixa o gemega com a conseqüència del dolor *maula* i qui dona quefer, és un *queferós*. El dolor pot portar com a conseqüència postures físiques per a evitar-lo: *acatxat, agimponat, ajupit, aponat, arrupit, estevat, escarrampat o espatarrat*.

Altres símptomes que podem trobar són la **debilitat**: *pansit, xafat, abecat*, o la **falta de flexibilitat**: *enravenat*.

De l'exploració que li podem fer al malalt també podem observar aspectes neuropsíquics referits a l'**estat mental o actitut**: *acarabassat, afovát, atontolinat, gos, bla, figa-molla, figa-flor, bacora, tòtila, atabalat, atrotinat, catxotxes, trompellot, caixqueta, corcoll, sompo, somord o angericalat* o la **dificultat de l'articulació de paraules**: *sessellós, tartall*.

Finalment trobem referències al procés de **morir**: *darrer badall, o darrer alé i cloure les parpalles* fins i tot per causes no naturals com *enverinar*.

5.2.2.4.-L'exploració de la pell

L'exploració de la pell és la base de la Dermatologia i és l'abecedari que ens dóna la clau fonamental per al diagnòstic global dermatològic i es basa en la inspecció visual i la palpació. Amb la inspecció reconeixem els tipus de lesions, les vores, la forma, el color, el tamany, la disposició, i amb la palpació la consistència, la textura, el grau d'humitat, la profunditat, la temperatura i la sensibilitat.

L'exploració de la pell equival a llegir, identificar i descriure les lesions que constitueix cada dermatosi, i que es divideixen en lesions elementals **primàries i secundàries** segons hagen aparegut com a primera manifestació de la malaltia a la pell o com a conseqüència de la seua evolució.

És més que sorprenent com en aquest capítol, tan important dermatològicament parlant, el llenguatge popular té una correspondència exacta amb les paraules dermatològiques del llenguatge

científic però amb molta més quantitat de termes amb els es que es poden descriure totes i cadascuna de les **lesions elementals**.

Hi ha gran quantitat de sinònims, concrets i específics, els quals per ells mateixos expliquen de manera exacta la lesió a la que fan referència, per exemple *bony* i només de manera excepcional hem trobat que es fan comparacions, com és el cas de la paraula *cabota*, similar a la de les plantes, i *pellorfa* anàloga a la de l'ametlla. Destaquem l'ús popular de paraules molt cultes i arcaïques com *postema*.

5.2.2.4.1.-Alteracions del color

En la exploració de la pell hem trobat paraules que expressen els diferents colors que apareixen a la pell: *blau, blanquinós, esblanquit, moreno, morat, encarnat, roig, bru, groc*. La pal·lidesa és equivalent a dir *morta de color, perdre el color, trencat de color*. *Maixmarró* és la pèrdua del color normal de la pell o *bon color*. Per a parlar del negre s'utilitza la comparació amb el color negre de la ximenea *sutja*.

5.2.2.4.2.-Lessions elementals primàries

El canvi de color de la pell, no palpable, anomenat tècnicament com a **màcula**, és equivalent a *clapa, tatxa, taca, rodal, rogle i pinta*.

L'elevació sòlida de menys de 1 cm, o **pàpula**, correspon a *gra, gra amagat i gra sense cap* i si té caràcter evanescent és una **fava**, *guirola* o *favassa*.

Una elevació plena de líquid o **bombolla** és anomenada també com *bambolla, butllofa, bòfia, bimbolla, borfegueta* o *bòfega*, i si està plena de pus, és una **pústula** què equival a *buca, gra, postema, postinya, cabota de pus, cabeça, gra verinós, gra purulent, pupa, buanya i buranya*.

Una elevació sòlida de més de 1 cm és un **nòdul**: *bubó, flemó, gotornó, minova, binova, florongo, valida, tumor fred, bony, pereto o munvassa*.

Les diferents **consistències** de la pell es poden descriure com *bla, moll, sec, aspre, bròfeg, xorc, ters, eixut, enfeltrit, arrugat, rústic o suro*.

5.2.2.4.3.-Lessions elementals secundàries

L'eixida de líquid seròs d'una lesió a la pell o **exudació** rep noms com *aiguassa, humor, suor, sumar, toll, serum, xerigot i corfa*. Si l'eixida és de sang o **hemorràgia** formarà un *burra* o *sangraït*; si són **secrecions** d'una altra naturalesa, *matèria o pus* i quan **s'asseca l'exudat**: *crosta*.

El procés d'**edema** o retenció de líquids s'expressa com *botinflat, inflor, edema, unflor, opilat i tròpich*.

El desprendiment de la capa més superficial de la pell o **escata** s'anomena *escorfa, corfa, pelleringa, pellorfa o pellaranga*.

La pèrdua de la capa més superficial de la pell o de més capes és una **escoriació o úlcera** que ve expressada segons matissos de profunditat, localització i/o aspecte com *arrap, ferida, llaga, esguerrinxada, trinxo, nafra, tall, llatzeria, descarnat, xacra, buca, clivella, carner, encetat, escorxat, espellat*. Si la pèrdua de pell és lineal parlem de **fissura** o *solc*.

La regeneració de la pell després d'una ferida o **reepitelització** s'expressa com *costrir-se* i si queda una lesió residual parlem de **cicatriu**, *clot, senyal, marca, pinta, rodal, costuró, séc, pigat o ratat*, i si el que queda és un teixit **desvitalitzat**: *podrit* i la **necrosi** s'anomena *carn escalfida o morta*.

5.2.2.4.4.-Forma d'aparició de les lesions

La forma d'aparició **què tenen aquestes lesions pot expressar-se segons la** manera de brotar **com doll, planter, sembrat, florà, floració, vesper o sullar**.

El conjunt de lesions elementals que apareixen de manera més o menys simultànea a la pell és una **erupció** o *mundà, eixida, pà, foguerada, flamarada, colrada, verinada, granellada, sollar* i pot tindre diferents aspectes morfològics com per exemple **figurada** que seria *en rodals o en rogles*. Quan l'erupció té caràcter **epidèmic** parlem d'*epidèmia, constel.lació, passa, passe o passi*.

Destaquem l'ús de comparacions, en relació amb el món agrícola: *planter, sembrat*; amb les aigües residuals: *carn escalfida* o amb el foc: *foguerada*.

5.2.2.5.-Simptomatologia cutània

La **picor** és un dels símptomes dermatològics més freqüents, importants i antics, de fet quan es parla de l'any de la picor es fa referència a una epidèmia de puces que hi va haver al segle XV (183). La picor la trobem descrita amb matissos d'intensitat com *frisança, picorettes, picaçó, gratera, o rabior* o en comparació amb la sensació que es pateix quan estàs infestat per insectes com *corcoll o marfull*.

La sensació de picor que s'assembla més a una cremada s'anomena *coentor, coïsor, ardor o eixardor*. Quant aquesta sensació és deguda al contacte específic amb la llet de les figues s'anomena *figuerol* i si es per la pols de l'ametlla *viscor*. La conseqüència de la picor és *gratar-se o rascar-se*.

Altres sensacions que es poden notar a la pell poden ser derivades de la seua **consistència**: *resseca, humida, enfeltrida o entresuada* o de les **proprietats organoléptiques** que desprenen algunes de les seues secrecions: *olor, fortor* o de **tacte**: *Zub-zub*. Així mateix molts dels termes que fan referència al **dolor** en general poden ser usats de manera específica per a expressar una sensació dolorosa en la pell, com per exemple *escaldamenta o mal*.

5.2.2.6.-Patologia dermatològica

Seguint els capítols d'un tractat dermatològic hem pogut classificar les paraules en el següents apartats:

5.2.2.6.1.-Malalties congènites, neonatals i del desenvolupament

En aquest apartat hem trobat aspectes morfològics, que encara que inespecífics poden fer referència a malalties que afecten al creixement o al sistema múscul esquelètic; així un xiquet alt com un *esparver* podria correspondre's perfectament amb una **síndrome de Marfan** i una persona *esgarrada o contrafeta* podria ser per diferents síndromes caracteritzades per **escoliosi**.

L'expressió *néixer en camiseta o sarró* s'adapta perfectament a la patologia del **bebé col.lodió**. El *sarró* o camiseta és la membrana que envolta al nadó i després es desprén pràcticament d'una peça, que sòl guardar-se perquè era bona per a moltes coses particulars. Ens crida la atenció que una patologia prou

infreqüent siga reconeguda de manera tan específica, cosa que interpretem potser per l'espectacularitat del quadre o perquè els xiquets que ho pateixen es deia que tenien *gràcia* i podien ser futurs curandars.

De manera aïllada hem arrellegat la paraula *alfurri* especialment procedent de la comarca de l'Alacantí (179) per a descriure una erupció de la pell del nadó que expressa o tradueix una alteració molt freqüent i banal que és l'**eritema tòxic**. També hem trobat descrit el color groc del nadó amb la paraula *tirícia*.

5.2.2.6.2.-Eczemes i malalties eritematodescamatives

Existeixen poques paraules que anomenen l'eczema, encara que és una malaltia prevalent, potser perquè es considerada un problema només estetic o una *malaltia innocent*.

L'**eczema de contacte** en la seua forma més aguda vindria representat per paraules com *brià*, *cadarn*, *morsalat o suquero*, mentre que les formes més cròniques, especialment a les mans, serien les anomenades *cabrasses*, *quebrasses o crietes*.

L'eczema per irritació a la zona en contacte amb els bolquers s'anomena *dermatitis dels bolquers*.

L'**eczema atòpic** té la seua manifestació més discreta, encara que molt freqüent en la paraula *vèrbol*.

L'**eczema seborreic** quan afecta al cap del nadó s'anomena *pegadella*, mentre que una de les formes de l'adult és la *caspa*, també coneguda com *arnes* o *cabell arnat*.

La màxima expressió de cronicitat d'un eczema de qualsevol origen és la **neurodermitis**, que podria ser el que algunes persones descriuen com a *carn de gos*, o *pell rústica*.

La **psoriasi**, malaltia molt prevalent i evident, és curios que no tinga una terminologia pròpia al llenguatge popular i tan sols hem pogut arrellegar dos formes lèxiques prou cultes com *humor salat* o *salobre*, encara que també podria expressar-se com estar *plé de pellofes*.

5.2.2.6.3.-Patologia vascular.

Hem trobat un terme que es refereix a la **necrosi** secundària a la isquèmia o manca d'irrigació que és *cangrena*. També hi ha una expressió molt gràfica per a descriure les **varius** a les cames, *venes nuades* i una altra *sa roada* per al fenòmen de **Raynaud** (146).

La fragilitat de la pell com a conseqüència de l'envelliment, que es despega i sangra amb facilitat rep la denominació popular de *pell de figa* i tècnicament és equivalent a la **Púrpura senil de Bateman**.

Una manifestació específica de gangrena seria l'amputació de les extremitats com a conseqüència de l'**ergotisme** o foc de Sant Antoni que en la seva fase final dóna una necrosi.

5.2.2.6.4.-Alteracions pigmentàries

Póden ser per defecte com *albaet* o *albat*, que manifesta la falta de color de la pell i del cabell per un problema en la síntesi de la melanina com és l'**albinisme**.

De malalties com el vitilígen no hem trobat paraules específiques, pero sí del seu tractament.

L'excés en la pigmentació pot ser difús o localitzat. Només ens consta el terme *cedrellós* que fa referència a una **pigmentació difusa** de color cendra que podria traduir la *dermatitis cendrellosa*.

El **cloasma** s'anomena popularment com a *pany* i aquest terme es pot interpretar de dues maneres, una que pot explicar l'aspecte físic d'una cara quan s'ha cobert amb un drap o pany i l'altra que fa referència a un troç de cara o pany de cara que presenta un color diferent a la resta.

Quant a les **pigmentacions localitzades**, les paraules com *piga* o *peca* s'utilitzen tant per a referir-se a les efèlides com als nevus, i les *taques* o *lletilles* es corresponen amb els lèntigs senils. Hem trobat una expressió molt curiosa que reflexa molt bé el fenomen de l'envelliment que són els **lèntigs senils** o taques localitzades al dors de les mans, anomenades *floretes de cementeri* perquè comencen a eixir a l'edat adulta-velleja.

També hem arrellegat una frase per a explicar que algú està molt plé de lesions pigmentades de tamany xicotet que podrien ser tant lèntigs, nevus, com queratosis seboreiques, que gràficament indica la distribució dispersa de les lesions per l'àrea afectada que es la de *Ha pres el sol amb un garbell*.

5.2.2.6.5.-Malalties metabòliques

Existeixen poques paraules referides a malalties sistèmiques amb afectació a la pell i d'elles cal destacar la **icterícia** coneguda com *aliacà* o *fèl sobreixida*, que ademés compta amb unes maniobres terapèutiques pròpies que es comenten al capítol de tractaments.

Les paraules que hem trobat relacionades amb **malalties endocrinològiques** són *vinces* i *dogues* que són les estries, i els *rolls* i *sacsons* que són plecs de pell redundant. En ocasions les dogues també es refereixen a aquells plecs. Totes elles poden correspondre's amb una obesitat o amb una síndrome de Cushing.

Com a expressions no estrictament dermatològiques trobariem la *sang dolça* per a indicar la diabetis i la *sang grossa* per a la hiperlipèmia. La *llosa* podria ser l'expressió d'una diabetis insípida i els *ulls de boga bollida* podrien explicar l'exoftalmos de l'hipertiroïdisme.

5.2.2.6.6.-Tumors

La patologia tipus "bony" està ben documentada amb tota classe de paraules. Existeix patologia benigna i maligna totalment diferenciada al vocabulari popular.

5.2.2.6.6.1.-Tumors benignes

Dintre d'aquest tipus de tumors trobem:

Tumors d'origen **epidèrmic**: *banya*, *mingot*, *llardó senil* o *paparra* que sobretot

tradueixen les lesions benignes pròpies de l'envelliment com són les queratosis seboreiques.

Tumors d'origen **vascular**: *cap de vena*, *cabet*, *morena*. La paraula *morena* podria usar-se per similitud amb el color i l'aspecte amb el peix que duu aquest nom o és una degeneració de la paraula castellana "almorrana". No sabem si el **mal de bacines** (154) descrit com a propi de les filadores, podria tractar-se també del mateix problema.

Tumors d'origen en la **dermis**: un *fic* que és un acrocordó; un *penjoll* un fibroma pèndul; *llúpia* és un quist; *grà amagat*, *grà sense cap* i *grà tancat* o *carnús* podrien indicar també quists infundibulars; una *currufa* és un queloïde, i *mameló* és un teixit de granulació o botriomicoma.

5.2.2.6.6.2.-Tumors malignes

Venen anomenats amb termes com *alcàncer*, *malgrà*, *florongo*, *tumor fred* i *carbunculosi*.

De vegades es parla de la *matèria* d'un tumor. Podriem interpretar aquesta *matèria*, bé com la queratina que ix als carcinomes epidermoides, o com el pus d'un tumor sobreinfectat.

5.2.2.6.6.3.-Tumoracions ganglionars

Poden ser de caràcter inflamatori i s'anomenen *valides*, *mumvassa* i *verdulassa* quan tenen caràcter agut, i *bubó*, *minova*, *golls*, *porcellanes* o *vértols* utilitzades més aviat per a descriure **adenitis cròniques** o infarts ganglionars.

Hi ha moltes paraules per a denominar-les, fet degut amb tota probabilitat a l'abundància de malalties que existien antigament que donaven lloc a un engrandiment ganglionar.

En el capítol de terapèutica expliquem el remei màgic que s'utilitzava per a tractar aquests nòduls (V. *Trencar els golls*).

5.2.2.6.7.-Alteracions de pèl i annexes

5.2.2.6.7.1.-Pèl

Bàsicament podem trobar descrits diferents tipus **d'al.lopècia** com l'androgènica: *calbícia*, l'al.lopècia areata: *pelada* o *rodal*, l'al.lopècia sifilítica: *clariana*, i l'al.lopècia per tinya: *cap pelat*. Hem trobat poca terminologia referida a l'excés de pèl, destacant només l'hipertricosi del nadó: *pelusa* o *borrisol* i l'inici del pèl de la barba als adolescents: *pèl bord* o *pèl bort*.

5.2.2.6.7.2.-Glàndules sebàcies

La principal alteració de les glàndules sebàcies que es l'acné la trobem descrita amb termes com *grà*, *barro* i *barb*. La *paladina* podria correspondre's amb l'excés de greix o seborrea.

5.2.2.6.7.3.-Glàndules sudorípares

Hem arreplegat la paraula *llegodisa*, emprada a les illes i que sembla fer referència a la **hidrosadenitis supurativa**.

Hem trobat algunes paraules per a parlar de la **mil.liària**: *borradura*, *gorradura*, *granissada* i *garropasa*.

En relació a la **rosàcia**, hi ha un terme que podria correspondre's amb la cuperosi que es dona a la primera fase d'aquesta malaltia i que són els *fogots*, i uns altres que podrien indicar el flushing: *flamarada* i *colrada* (encara que també podrien referir-se al flushing d'altres causes).

5.2.2.6.7.4.-Glàndules mamàries

Les dues patologies que hem arrellegat en relació amb les glàndules mamàries són prou particulars, *casca el pit i pèl de mamella*.

5.2.2.6.7.5.-Ungles

La patologia de les ungles només la hem vist reflexada a l'expressió *mentides de les ungles* que fa referència a les taques blanques que apareixen a la làmina ungueal o leuconíquia.

5.2.2.6.8.-Patologia dels plecs

La patologia dels plecs o **intertrigen** és expressada amb prou sinònims; pocs fan referència als plecs en general com *badadura, escaldadura o escaldamenta* i la majoria es refereixen a la inflamació dels costats de la boca com *bocera, morrets, boquera, tramús, mal de morro o morrera*.

5.2.2.6.9.-Patologia de les mucoses

Hi ha poques paraules referides a patologia específica de les mucoses com *llaguetes a la boca*. Altres estan arrellegades en altres capítols com per exemple *foc*.

5.2.2.7.-Infeccions de la pell

Pràcticament tots els microorganismes que poden infectar la pell estan contemplats (bactèries, virus, fongs i paràsits) amb paraules prou específiques amb molta varietat i riquesa de sinònims.

5.2.2.7.1.-Infeccions bacterianes

Dintre de les infeccions bacterianes podem trobar les que afecten primàriament a la pell. Així trobem reflexades algunes **malalties bacterianes** molt dermatològiques com l'erisipela: *sipela*; l'escarlatina; l'impètig: *costreres*; l'ectima: *rúpia*; l'àntrax: *vesper* i l'escara necròtica del forúncul: *clau del grà*.

Destaca l'existència de quantitat de sinònims per a descriure la **infecció periungueal** aguda i crònica: *padastre, pastre, voltadit, panadis, carnot, cercadit, rodadit, grell*, així com les infeccions que afecten a l'ull: *postinya, cegallós, mussol, urçol o tramussol i llampuga*.

També trobem termes que fan referència a la **sobreinfecció**: *sullat, endenyat, palustre, empastifat, fet un porquer, fet un suquero*.

Hi ha malalties bacterianes que també afecten altres òrgans, però en què la pell s'afecta de manera important, bé perquè siga la porta d'entrada: *carbonitx o bonjo*, bé perquè done lloc a **lesions exantemàtiques**: *tifus, brucel·la i maltesses*, lesions mucoses: *garrotillo* o perquè encara que afecten principalment al bestiar, puguen afectar l'home donant lesions a pell i mucoses: *borm*.

Hi ha una malaltia dermatològica per excel·lència, que es la lepra o lleprosia, que ha tingut molt rebuig cultural pel seu caràcter contagiós i les seqüeles tan evidents que deixa i que per tant s'expressa amb paraules que es fan ressó de la seua maldat: *mesell i mal de llop*.

5.2.2.7.2.-Infeccions víriques

A les malalties víriques podem distingir les **malalties exantemàtiques** clàssiques com són *la verola, la rosa o mal de la rosa, la pigota, la pallola o la pigota borda*. Les marques que deixa la pigota s'anomenen *clots* i qui té marques a la cara després de passar-la es diu que està *pintat, pigat o ratat per la pigota*. La **parotiditis** rep més sinònims que la resta d'infeccions víriques, així tenim *galteres, paps, paperes, paperotes i botomons*.

L'aparició d'un exantema pruriginós localitzat només a un costat, que no és herpètic s'anomena amb una expressió molt antiga: *mig cinturò*, que bé podria correspondre's amb l'**exantema unilateral toràcic** de suposada etiologia vírica i descrit només fa uns 15 anys.

Les infeccions produïdes pel herpes virus poden ser per **herpes simple** als llavis: *foc, foc de Sant Antoni, i pansa* o per **herpes zòster**: *colebrina, serp, serpetà*.

Respecte a les infeccions produïdes pel **virus del papil·loma humà** degut a la seua freqüència, trobem diferents maneres d'expressar-se: *berruga, barruga, groll, fill, cul de poll i fic*, encara que aquesta última denominació també fa referència a tumors benignes.

El **dengue**, malgrat la seua infecció rep una denominació prou original que és *devantal* per a la que no hem trobat explicació.

5.2.2.7.3.-Malalties produïdes per fongs

Aquestes malalties pràcticament es redueixen a la *tinya*, i tan sols la que afecta al cap s'anomena *cap pelat* per l'al·lopècia que produeix. Hem trobat una possible referència a les infeccions micòtiques profundes, l' *humor fret*.

5.2.2.7.4.-Malalties parasitàries

Tenim les produïdes per la picada de paràsits externs com son les **picades** de puça, xinxe, paparra o caparra; la infestació dels cabells del cap: *polls, llemnes i llèmenes o llagastes*, del cos: *poll del cos* o del pubis: *lladella, cabra*.

La **sarna** és una malaltia molt arrelada entre la gent amb connotacions de marginalitat i brutícia i coneguda popularment amb les paraules de *misèria* i *ronya*.

5.2.2.7.5.-Malalties de transmissió sexual clàssiques

Reben diferents denominacions específiques. Així els malalts afectes de **gonocòccia** es diu que estan *cagats* o que tenen *purgacions o gota militar* i els afectats per la **sífilis** es diu que tenen el *mal francès* o *mal espanyol*.

Es curiós el terme tan precís que hem trobat per a parlar del període de latència de la sífilis que s'anomena *caliu luètic*, perquè dóna una idea molt exacta del que són les cendres de la malaltia que en qualsevol moment pot tornar a encendre's. També rep un nom específic la caiguda de cabell produïda per la sífilis o *clarianes* que tradueix la seua aparença en rodals.

5.2.2.7.6.-Malalties infeccioses sistèmiques

Encara que poden donar manifestacions dermatològiques, aquestes no són les més freqüents o importants.

El **pal.ludisme** té en la seua evolució unes febres que s'anomenen *tercianes i cuartanes*, mentre que *cessions* són les síndromes morbosos que aparéixen en aquests períodes febrils.

La **leptospirosi**, la **pesta** i el **còlera**, que van ser malalties freqüents entre els segles XVII i XIX són conegudes com a tals i no hem trobat cap denominació específica, excepte la de *glànola* referida a la peste bubònica.

La **tuberculosi** és una malaltia que té afectació predominantment pulmonar però que pot afectar diferents òrgans entre ells la pell, i és coneguda com a *tisi, tísiga o fímia*.

Les adenopaties cròniques amb infart ganglionar descrites com *minoves o vèrtoles*, bé podrien correspondre's amb una forma de tuberculosi ganglionar amb fistulització a la pell com és l'escrofulodèrmia.

Els anomenats *llunaris o grans de la lluna* es tracten d'infeccions que cursen amb tubèrculs a la pell, i que podrien representar tant una forma de tuberculosi com és el lupus vulgar com una **leishmaniasi cutània**.

5.2.2.8.-Patologia per agents físics

Dins d'aquest apartat destaquem les paraules referides a traumatismes i a canvis de temperatura.

5.2.2.8.1.-Traumatismes

Les paraules relacionades amb traumatismes es poden classificar segons el resultat o la causa d'aquest:

Trobem diferents formes d'anomenar les **contusions** per traumatisme en funció del lloc que es colpeja al caure: *batecul a les anques i colp, copoló, nyespla, cocoroto, topoló, tossalà, tussaló, bascollada, budonya i xirlo, al cap*; la part anatòmica colpejada o que colpeja: *galtada, palmada, bescollada*; la manera de lesionar-se: *resquillada, revirar, tamborinada*; o la lesió que es produeix quan caus: *matadura, banya, bony, budonya, moradura, blahura, ablahurament, blau o cascahura*. Destaquem la quantitat de sinònims que hem trobat per expressar un colp al cap, pot ser degut a la seua transcendència per a la salut. Ens crida l'atenció la semblança amb focs d'artifici de la paraula *nyespla*, sense dubte deguda a la naturalesa d'aquesta fruita, dura quan està verda i sovint emprada pels xiquets antigament per a "fer arca" o batalles a camp obert.

Si a més a més de la contusió apareix un **hematoma** es parla de *verdanc i xiribec*, si afecta a les **ungles** s'anomena *burra, mostela o sangtraït* i dona lloc a una **ferida** *trenc, trinxo o clentxo*. També una contusió pot *enrunar*, generalment una extremitat o un dit.

Quan un traumatisme provoca **inflamació** amb afectació de **tendons i lligaments** es parla de *carn fugida* i si es localitza als peus per efecte del **calçat o per un excés de caminar** es parla de *peus cascats*.

La **pressió repetitiva** i continuada pot ser responsable de l'aparició de **callositats**: *call, ull de poll, duraió, durícia o durea* i una **pressió breu** pot deixar també la seua lesió a la pell, *pessic, séc*.

Trobem a faltar patologies per traumatismes de **causa externa**, tant d'origen animal com *mossegades* com per productes tòxics com els *enverinaments*.

5.2.2.8.2.-Canvis de temperatura

El concepte de fred i calor és un tema important en certes publicacions que recullen llistats de terminologia popular (147) per a les malalties produïdes per fred i calor, especialment malalties respiratòries i osteomusculars: *refredat, catarro, dolor de coll, fred als ronyons*. No és així amb el que fa referència a les malalties de la pell produïdes per canvis de la temperatura, de les que n'hem pogut trobar poques paraules.

Calor pel sol: l'excés de sol pot donar lesions que afecten exclusivament a la pell com la *cremada* o que donen un malestar generalitzat degut a una insolació i que es reflexen amb termes com *ressolar, sol al cap, ansolanat, colradura o calfonada*. En el capítol de terapèutica expliquem el remei màgic que s'utilitzava per a tractar l'insolació (*llevar el sol del cap*). Així mateix l'hora de màxima incidència del sol ha donat lloc a la llegenda de la *malhora*.

Altres fonts de calor: l'exposició prop del foc de la llar afecta la pell i dona lesions a les cames anomenades *cabrelles o cabres*. La carn deformada o unflada per efecte d'una cremada és la *carn bròfega*. Una cremor lleugera és *sufllamar*.

Fred: també les baixes temperatures donen lesions típiques que són anomenades *prunyons o penellons*. El procés de reepitelització de la pell després de tallar-se per efecte del fred s'anomena *costrir-se*.

5.2.2.9.-Terapèutica

Les malalties de la pell tenen la particularitat de que poden tractar-se per via sistèmica, de la mateixa manera que les malalties d'altres òrgans, i per via tòpica, que és la forma d'accés més directa per actuar sobre la pell.

5.2.2.9.1.-Tractaments sistèmics

En relació amb aquests tipus de tractaments hem arreglat els següents:

- Per via oral: *píndola, xarop*
- Per via anal: *cala, porga*
- Per via inhalatoria: *baf*
- Tractament físic: *foc creuat*

5.2.2.9.2.-Tractaments per via tòpica

5.2.2.9.2.1.-Excipients clàssics

Alguns dels excipients es corresponen amb excipients dermatològics clàssics com són *l'aigua, l'alcohol o esperit, el revulsiu, els bàlsams, les untures, els liniments o lil.liments, i els unguents*, entre els que destaquen el famós "*ungüent Cañizares*" per a reblanir els abcessos, però també en trobem d'altres més artesanals com *l'esperit de codony, l'aiguarràs de Marsella o el letovari*.

Un excipient molt popular és *l'oli*, extret de diferents fruites. Així *l'oli de ricí* és brillantina usada per al cabell i també olis medicinals com *l'oli d'ametla*, *l'oli de ginebró*, *l'oli d'anous* o *l'oli llinós*, entre d'altres.

També trobem especificada la **forma d'aplicació** que pot ser en forma de *frega*, *micapà*, *micapaet*, *cataplasma*, *emplastre*, *sublimat*, *pilma* o *banys* i **la seqüència**: *tanda*.

5.2.2.9.2.2.-Tractaments amb secrecions orgàniques

Encara que actualment pràcticament tots estàn en desús, han tingut durant molt de temps un paper molt important en la terapèutica dermatològica: *saliva*, *bava*, *suc*, *llet de femella*, *pixum* (102, 45).

L'orina o *pixum*, pel seu contingut en àcids acètic, oxàlic, úric i amoníac, té propietats per a tractar talls de mans i peus produïts pel fred, picades o prevenció del contagi de la llepra.

També s'utilitza per a calmar les picades d'abella o de vespa.

La *llet de dona* servia per a curar tot tipus de llagues de les persones grans i en forma de gotes per al mal d'oïda .

La *saliva* en dejú i la *sang menstrual* s'aplicaven per al tractament de berrugues.

La *bava de cavall* era emprada per a untar-se el cos i evitar el contagi de la llepra.

5.2.2.9.2.3.-Tractaments amb productes naturals

5.2.2.9.2.3.1.-Productes d'origen alimentari: Sal, oli, vinagre, llima, alls, ceba, mel, castanya, pa, vi, segó, ensalada bollida, creïlla tallada, arròs, carn, mores, vitet.

Podem destacar alguns exemples com l'aplicació de *cataplasmes de segó* o *arròs* per a curar els grans inflamats de l'aixella, el *suc de llima* per a les hemorràgies, la *creïlla tallada* o *la carn* per als morats o la *mel* per als cops. També t'interés l'anomenada *Untura de bruixes*, feta a base de vitet, amb propietats analgèsiques gracies al seu contingut en capsicum, ingredient utilitzat posteriorment en productes de la farmacopea moderna (32).

5.2.2.9.2.3.2.-Productes de la terra: Fang, terra fina i tarquim.

Per exemple podem dir que el *fang* alivia les picades, el *tarquim* el dolor i la inflamació articular i la *terra fina* refregada pel cap és útil per a matar als polls i les llèmenes.

5.2.2.9.2.3.3.-Productes d'origen animal (102):Teranyines, gorrinyes, cera

d'abelles, serp, caragol, sargantana, cucaratxa.

La *cera d'abella* és útil per a les picades; *l'oli de serp* (fregint pell de serp en oli d'oliva, i conservada tot l'any) per al tractament de cremades, insolació i eczemes; *l'oli de cucaratxa* (fregint nou cucaratxes amb oli) per a curar les llaguetes de la boca i la *sargantana* per al tractament de berrugues (punxant tantes vegades el cap de la sargantana com número de berrugues es volen tractar).

5.2.2.9.2.3.4.-Sangria

Un ús especial d'un animal és el de la sangonera, anèl·lid de cos aplanat i forma lanceolada, que a cada extrem té un xuclador que pot adherir-se al cos d'altres animals i xuclar-los la sang; algunes espècies d'aquests cucs s'utilitzen en medicina per a extraure sang dels malalts, principalment els de l'espècie de "*Hirudo medicinalis*", de color verd fosc amb faixes negres, compost d'anells sense membres, boca amb xicotetes dents amb les quals perfora la pell i xucla la sang dels animals. Viu al fang de basses o terrenys pluvials fangosos. Durant molts anys han estat emprades de forma controlada en medicina per a fer sangries. Consistia en aplicar sangoneres a les venes principals dels braços amb la fi d'extraure sang de malalts per tal de descongestionar el torrent sanguini, en malalties del cor o dels pulmons caracteritzades per una producció excessiva de glòbuls rojos, quan hi ha una manca d'oxígen a la sang. Fins a començament del segle XIX, eren aplicades habitualment pels metges o pels mestres sagnadors, en ocasions de forma indiscriminada, a causa de la manca de remeis terapèutics. Les sangoneres es criaven i guardaven als pobles en dipòsits per a ser usades quan es requeria. A Benidorm el dipòsit de les sangoneres estava situat al carrer del Passeig de la Carretera, a l'hort d'una casa que correspondria actualment al número 88, la qual era propietat de Miquel Pérez Vives, *el ti Sangonera*, germà del metge Josep Pérez Vives i pare del metge Josep Pérez Llaudés. En aquest hort estaven les basses de les sangoneres a més a més del salador del peix, negoci del qual era propietari (57, 106, 164, 168).

5.2.2.9.3.-Herbes

Aquest apartat és tan ampli e important que podria per sí mateix, ser objecte d'un tractat específic, que escapa a l'objectiu d'aquest treball.

Des de molt antic s'han conegut les propietats terapèutiques de les plantes i s'han usat tant per a aliviar el dolor, com per a aconseguir bona digestió, dormir, etc..

Les plantes es poden preparar per al seu ús terapèutic de diferents maneres, maceració, infusió, tisana, xarop, inhalació. Concretament per a la dermatologia serveix el mateix concepte.

De manera general i sense entrar en massa detall es podrien classificar les plantes amb propietats terapèutiques en (58, 59, 81, 93, 99, 143, 151, 169, 182, 184, 185):

5.2.2.9.3.1.-Herbes per a terapèutica externa

Alfàbrega (Fig 6, aquesta i la resta de figures de herbes són de Ref. bibliogràfica:93): propietats aromàtiques i per a espantar mosquits

Àloe (Fig 7): antiinflamatori, emolient

Besneula (Fig 8): en forma de fulles seques picades damunt de la ferida

Camamilla (Fig 9): per a donar color groc al cabell i per a tractar la conjuntivitis

Cascall (Fig 10): en forma d'oli per a cremades i eczemes de la pell

Donzella (Fig 11): en infusió per a tractar bambolles

Escabiosa (Fig 12): per a curar la sarna, ferides, eczema

Espígol (Fig 13): desinfecció de ferides

Fenoll (Fig 14): coliri per infeccions oculars

Figuera de pala (Fig 15): en micapà per a tractar pleuritis i dolors lumbar
Figuera infernal (Fig 16): oli de ricí emprat com a brillantina als cabells o per tractament dels mussols
Gordollop (Fig 17): en forma de fulla per a tractar ferides
Herba-roquera (Fig 18): per a fer gargarismes per a la inflamació de boca, com antiinflamatori i com a estimulador del creixement del cabell
Herba-sana (Fig 19): analgèsica
Joliverda (Fig 20): desinfecció de ferides
Llicsó (Fig 21): antisèptic, antihemorroïdal
Malví (Fig 22): tractament d'hemorroides
Llorer: tractament de picades
Rabet de gat (Fig 23): infusió per rentar ferides i gargarismes o glopejada per infeccions de la gola
Romer: per a desinfectar ferides
Ruda (Fig 24): en friccions contra el dolor articular
Sàlvia (Fig 25): desinfectant
Saiüc: tractament de ferides amb les flors
Setge o escrofulària (Fig 26): antisèptica i calmant d'hemorroides
Tabac: parasitocida en polls i sarna, i les fulles macerades en alcohol com a tractament de panadissos
Virumbella (Fig 27): llagues

5.2.2.9.3.2.-Herbes per a terapèutica interna

Cabellera de dacsà: en infusió té propietats diurètiques; serveix per a tractament d'edemes
Camamilla: antiespasmòdic
Cascall: analgèsica, hipnòtica
Espígol: espasmes i meteorisme
Fel de terra: antibacteriana i antifúngica
Fenoll: en infusió per meteorismes
Fenoll marí: en salmorra per a l'escorbut
Figuera de pala: s'usa el fruit per al tractament de la diarrea
Figuera infernal: purgant
Gordollop: xarop per a la tos
Herba-roquera: diurètica
Herba-sana: estomacal, carminativa
Llicsó: diurètic i depuratiu
Malví: infusió com antiinflamatori, laxant
Matafaluga o Llavoretes (Fig 28): carminatiu, per al meteorisme i laxant
Quinina: per al pal·ludisme
Romer: antiespasmòdica i diurètica
Ruda: abortiva
Sàlvia: en tisana és antipirètica
Saiüc: antitusígena; l'escorfa és purgant i diurètica

Timonet, farigola o friula (Fig 29): antisèptic i antiespasmòdic digestiu en infusió

5.2.2.9.4.-Tractaments en general

Dintre del parlar popular hem trobat una sèrie de tractaments que si bé no són específics per a malalties concretes de la pell, donen consell per a la millora general de la salut, i poden fer referència a l'alimentació o la dieta com *menjar poc i sà*; a la vestimenta *roba de brí*; als *banys*; a l'ús prudent dels medicaments o *medecines*; a les virtuts com l'*alegria o la paciència*; als bons hàbits com *llegir o parlar*; a les creences religioses com *Déu*; a la cronoteràpia o al calor local com *dormir amb guants* per a curar els prunyons.

5.2.2.9.5.-Tractaments quirúrgics

Poques paraules fan referència específica a aquests tractaments. Només hem trobat les següents paraules, que tenen relació amb l'acte quirúrgic com *cositó, costuró, culcusit, cuscosit, cures, empelt*, o amb els instruments o materials que es fan servir *llanceta, bena, beneta, bisturí*.

5.2.2.9.6.-Tractaments específics de determinades malalties

Volem destacar alguns tractaments que hem trobat amb utilització específica. Hem trobat una referència que ens ha cridat l'atenció sobre el que podríem considerar un equivalent de vacunació que és *l'empeltament de la pigota*.

Alguns tractaments són per a malalties dermatològiques concretes, així tenim:

- Com a tractaments antiacnèics la *pomada de fer treure grans*.
- Com a tractaments per a la psoriasi el *quitrà, el pol o el blec, el sofre i el tarquim*.
- El *camfor* com a tractament antipruriginós.
- Escampar els polls* per a revisar tot el cap netejant-lo de polls emprant els dits o una pinta de pues molt juntes.

5.2.2.9.7.-Remeis màgics

La mare natura ha tingut sempre fets foscos, inescrutables i que no es podien comprendre, així van néixer una llarga sèrie de fetilleries, falòrnies, faules i superxeries, (70, 180) totes les quals en lloc d'anar desapareixent al llarg dels anys creixien, malgrat el progrés, fins arribar al nostres dies vives i rebels a ser foragitades, "ja que quan el corcó es fica al cervell es difícil traure'l dels caus que ha barrinat al llarg dels segles"(45).

Descrivim a continuació els principals procediments que hem arreplegat i que són:

5.2.2.9.7.1.-Trencar els golls

En relació al tractament de les adenopaties agudes hi ha un ritual anomenat *trencar els golls* que consisteix en palpar els nòduls amb el dit polze untat en oli o saliva i deslliçant-lo a través de la cara interna del braç, coll o cama fins que es desfan. Aixó pot acompanyar-se d'oracions a la Santíssima Trinitat. Aquest ritual pot ser practicat per qualsevol persona, inclús el propi malalt, encara que no tinga *gràcia* i és una pràctica amplament extesa als pobles de la Marina Baixa (45, 57, 136, 137).

5.2.2.9.7.2.-Llevar o traure el sol del cap

El *sol al cap* o *insolació* es tracta popularment amb un ritual específic i molt conegut anomenat *llevar el sol del cap*, que consisteix en treure l'excés de calor del cos amb aigua freda i així s'aconseguia omplint un got d'aigua o una botella de vinagre i col·locant-lo damunt del cap, fins que s'escalfa amb el calor que ix del cos i que, a voltes, es manifesta amb un sangrat pel nas, pot ser indicant l'eixida del calor. (95, 102) (Fig 30).

5.2.2.9.7.3.-Trencar l'enfit

És un remei popular per a al·lviar o curar l'estat d'enfitement. És administrat per dones que tenen *gràcia* i han après les oracions el Dijous Sant a les dotze de la nit davant del Monument del Senyor, transmeses per una altra dona de poder semblant i que en general ja és molt vella per a exercir o vol traspassar-les a una filla o a una dona d'alguna població que no dispose de *trencadora d'enfit*. Quan una persona està enfitada, la *trencadora* agafa un mocador de seda i li'l dóna al malalt el qual l'agafa entre els dits polze i l'índex posant-se'l a la panxa i d'ací a la panxa de la *trencadora*. Des de la panxa seua a la del malalt mesura tres colzades (aplica el colze del braç dret a la punta del mocador) i amb la mà estirada subjecta amb les puntes dels dits índex i del cor tot el que pot alcançar, l'agafa amb la mà esquerra i el passa pel colze tres vegades. Aleshores, solta les tres parts i el pacient, igual que abans, es posa al ventre una punta de la mida exacta i l'altra punta a la panxa de la *trencadora*. Ho tornen a mesurar i si resulta la mida exacta a la que han fet abans, el malalt ja està bo; si en la tercera colzada, la veta es queda curta, a l'altura del ventre o del pit, allí on apleguen les puntes dels dits, és fins allí que li aplega l'enfit (45, 136, 137).

Les dones no poden cobrar però s'agraeix la seua administració del remei amb productes casolans com ara ous, coques, una gallina o un conillet.

Els xiquets sovint jugaven a enganyar la *trencadora*, la qual, només veure'ls, ja sabia que no estaven enfitats i els despatxava.

5.2.2.9.7.4.-Posar les canyes

Posar les canyes és un procediment per a tractar el dolor lumbar, que consisteix en col·locar dues canyes a l'alçada de l'àrea lumbar, que agafa per un costat el malalt i per l'altra el componedor, qui al temps recita una oració. Si les canyes es creuen, el mal es va resolent, mentre que si es mantenen en la posició inicial el diagnòstic resulta negatiu i també la seua acció terapèutica (22, 96).

5.2.2.9.7.5.-Nit de San Joan

És la nit del 23 al 24 de Juny i es considera una nit màgica en la que es fan rituals per a obtenir remeis populars però també és el moment en que les persones dotades de *gràcia* poden transmetre els seus coneixements als seus successors.

Alguns exemples de tractaments obtinguts eixa nit consisteixen en posar aigua a la llum de la lluna per a després utilitzar-la en massatges o friccions per a tractar la caiguda del cabell. També al ficar-

se a la mar al tocar les dotze d'eixa nit hi ha la creença de que es curen les malalties especialment les de la pell. Revolcar-se sobre herbes eixa nit diuen que cura la llepra (102, 136, 137).

5.2.2.9.7.6.-Vestit de frare

Hi ha una tradició a Altea que vé de la devoció que es té a Sant Francesc i que diu que quan un xiquet té una malaltia que metges i curandars donen per imposible, l'encomanen al Sant, fent-li la promesa de que si es cura el vestiràn de frare (136).

5.2.2.9.7.7.-Passar la mà

És una gràcia que tenen algunes persones, generalment dones, per a calmar els dolors o curar malalties per efecte dels massatges amb la mà, acompanyats d'oracions i d'algunes substàncies com oli o *emplastres* d'herbes.

5.2.2.9.7.8.-Marrubi

Nom que rep el *Marrubium vulgare* L., planta d'aspecte blanquinós per la seua abundant vellositat i olor característic, de la família de les llaviades, de fulles arrodonides, flors blanques agrupades a les axelles de les fulles superiors que creix a les vores dels camps, marges o escombraries. A part d'emprar-se com a fluidificant a les afeccions respiratòries i com antitèrmic en les febres pal·lúdiques, el seu ús més popular ha estat per a curar l'aliacà o icterícia. En efecte, el malalt ha de matinar i, en dejú, deu *enganyar el marrubio*, la qual cosa consisteix en saludar de matí al marrubio situat a l'orinal baix del llit amb les paraules "*bona nit senyor marrubio, ací li porte el pixum, la sal i el senyor aliacà*". Dit açó s'orina damunt la planta. Per la nit es fa el mateix romanç i cerimònia però enganyant-lo, diguent-li "*bon dia*". Als nou dies de repetir-ho, en la mida que el marrubi va secant-se, l'aliacà està curat. Aquest remei no té fonament científic, però sí és cert que el període de duració de l'aliacà, quan la seua causa és de tipus infecciosa com la deguda a la hepatitis, és d'uns nou dies, desapareguent així la coloració groguenca de forma espontània. La resposta però, seria nul·la quan les causes foren d'altra naturalesa com aquelles de tipus tumoral.

Amb aquestes maniobres tenen semblança amb maniobres hindus molt antigues que traspassaven el color groc a coses grogues com el sol (57, 95).

5.2.2.9.7.9.-Prevenió de l'escaldamenta

Portar penjat al coll un tros de card silvestre (Panical- "*Eryngium campestre*"). A la Vila Joiosa és molt empleat aquest mètode durant tot l'any pero especialment a les festes de moros i cristians que es fan a juliol, ja que fa molt de calor i a les desfilades és frequent l'aparició de escaldadures.

5.2.2.9.7.10.-Tractament del mal d'ull

Malaltia produïda pel poder de la mirada d'algunes persones i que pretén perjudicar especialment a xiquets. Es manifesta per pal·lidesa, color terrós de la pell, fluixetat, aprimament, pèrdua d'apetit.

Hi ha múltiples remeis populars per a evitar-lo i combatre-lo, com ficar un llaç roig al carret dels xiquets.

5.2.2.9.8.-Malalties que es beneficien de remeis màgics

Les **berrugues** sempre s'ha dit que desapareixen molt per efecte de la psicoteràpia, la medicina popular o els sortilegis. Hi ha moltíssims remeis populars per a tractar-les que van desde el clàssic remei de fer tants nusos en una corda d'espart com número de berrugues es tenen i tirar la corda dins d'un pou i quan es podreix l'espart desapareixen les berrugues. També contar el número de berrugues en silenci repetint mentalment una oració que és "*Este fic es curarà per la meua gràcia i el dit de la meua mà*", entre molts altres.

Tallar-se les **ungles** els dies de la setmana que no tinguen R evita l'aparició de padrastrès. Tallar les ungles a un xiquet baix de una figuera fa que el xiquet ixca cantador.

El tractament del **mussol** pot fer-se de diferent maneres: posant una clau freda i foradada varies voltes al dia damunt del mussol o es passa la mà per l'ull tres colps dient: "*mussol 4, mussol 2, mussol 3 pa tú és*", o posant 3 pedretes en la paret de la casa i així quan algú els pegue una patada s'en va el mussol (45).

Per a tractar l'**herpes zòster** es mata un gall i amb la sang de la pota es fan creuetes seguint el trajecte de la colebrina i aixó pot anar acompanyat d'una oració "*En nom de Deu el cap i la cua et talle, Satanàs, ves-te'n a l'infern i d'allà no has de tornar*", la resta del pollastre es menja.

La **tirícia o aliacà** del nadó es tracta posant polls a la papilla (95).

El tractament del **lupus** a nivell popular és amb la *novena de sofre*.

5.2.2.9.9.-Sanar per actuació de sants

Altres tractaments en la línia màgica-religiosa per al tractament de la llepra és encendre-li espelmes a Sant Llätzer o Sant Damià o encomanar-se a Job.

Els Sants sanadors son un grup de 14 sants famosos per les seues curacions, així

- San Pantaleó curava l'astènia, l'aprimament i la tuberculosi,
- Sant Esteve: el mal de morros,
- Sant Donís: la sífilis
- Sant Jordi: malalties hepàtiques,
- Sant Blai: mal de gola i estómac,
- Sant Erasme: ventre i estómac,
- Sant Vito: letàrgia i ball de Sant Vito,
- Sant Cristòfol: pesta,
- Sant Ciríaco: embestides del demoni, actualment epilèpsia,
- Sant Acaci: mal de cap,
- Sant Gil: bogeria,
- Sant Eustaqui: contra el foc,
- Santa Margarida: mal de ronyó i embarç,
- Santa Bàrbara: mort repentina,
- Santa Caterina: santa consellera

Sant Antoni, encara que no inclòs dintre dels 14 Sants sanadors, té molt interès perquè és invocat especialment contra les malalties de la pell. Contra la borradura de la mainada es posa oli calent de llàntia del Sant sobre la pell danyada. També invocat sovint contra l'erisipela, i els mesells portaven una campaneta lligada al monyo amb l'imatge del Sant per a prevenir de llur proximitat a la gent (13)(Fig 31).

5.2.2.10.-Professions sanitàries i institucions

Tots els professionals que tenen relació amb la salut estan anomenats, però per a les *institucions* encarregades de la salut (*hospital, sanatori, practicant, farmàcia...*) no hem trobat paraules específiques, a excepció de *Llatzaret*.

5.2.2.10.1.-Professionals

En les professions hem trobat paraules d'ús actual (**metge, cirurgià, doctor i llevadora o comare**), altres que s'han quedat com cultes (**apotecari** per farmacèutic, i **menescal** per **veterinari**)(66) i altres que fan referència a antigues professions relacionades amb la salut i ja en desús (**barber, sanador, mestre sagnador**).

El **barber** és un professional que exercia el seu treball de tallar els cabells i sobretot d'afaitar barbes, però també era l'encarregat de solucionar certs problemes com extraure queixals o fer xicotetes intervencions quirúrgiques. Per les funcions que realitzava podria ser equivalent amb un cirurgià o un dentista.

La professió de **sanador o sanapors** tingué vigència fins que aparegueren les granjes. Abans quan cada casa criava els seus porquets, el sanador anava pels nostres indrets dedicat a la tasca de traure els ovaris a les femelles i les turmes als mascles perquè engroessin i la carn guanyés en sabor. La professió i els seus secrets passava de pares a fills i l'experiència feia mestres, tant que podien rivalitzar amb els veterinaris.

El **mestre sagnador** era un professional encarregat de fer les sangries quan no les podia fer el metge (106).

Destaquem uns professionals sanitaris on la seua activitat sanadora es basava en **rituals i oracions màgiques**. Alguns per a poder exercir aquestes pràctiques han d'estar dotats de "gràcia" i altres només fent servir els rituals ja obren efecte: *componedor, medidora, saludador, saginero i eixarmador*.

El **componedor** és un curander amb *gràcia* que es fa càrrec de tractar problemes deguts a causes externes de tipus traumatològic com colps, contusions, torçades, luxacions..., així com dolors d'articulacions, d'ossos, musculars i reumatològics. El procediment que més utilitzen és el massatge que s'acompanya de fregues amb alcohol o oli beneït, però també conixien tècniques de tractament de torçades. Aquest professional seria també l'encarregat del ritual de *posar les canyes* (Veure remeis màgics en capítol de terapèutica) (45, 102).

Encara que el componedor fa funcions de lo que avui en dia equivaldria a traumatòleg-reumatòleg, el professional a qui més s'assemblaria pels tractaments que feia servir seria al fisioterapeuta.

La **medidora o trencadora** és una dona que fa el *Trencament de l'enfit*, que es un remei popular per a aliviar o curar l'estat d'enfitement. És administrat per dones que tenen *gràcia* i han après les oracions el Dijous Sant a les dotze de la nit davant del Monument del Senyor, transmeses per una altra

dona de poder semblant i que en general ja és molt vella per a exercir o vol traspasar-les a una filla o a una dona d'altra població que no disposa de *trencadora d'enfit*. (Veure remeis màgics en capítol de *teràpèutica*)(136).

El **saludador** era la persona que tenia la capacitat o *gràcia* per a *saludar* o curar les ferides. El saludador tenia poders pràcticament des del naixement i devia reunir una o més circumstàncies: ser el setè fill d'una família de set varons, nàixer el dia de Divendres Sant o de Nadal, però sobre tot tindre una creu en el paladar, a diferència de la forma de "palmera" normal, formada pels plecs de la mucosa. Segons deien havien d'haver plorat tres vegades al ventre de la mare abans de nàixer. Els seus poders eren atribuïts a Santa Quitèria, verge i màrtir gallega del segle I i venerada des del segle II com protectora de la ràbia. Els saludadors van tindre molta importància fins el segle passat, particularment fins 1885 en que Luis Pasteur demostra la utilitat de la vacuna de la ràbia, en una època en que l'ús d'antisèptics era escàs i no existien els antibiòtics. Les primeres notícies sobre els saludadors vénen referides per frai Martin de Castañega en 1529 i molts intel·lectuals dels segles XVI al XVIII, com Benito Jerónimo Feijoo, qui va dedicar un discurs del seu "Teatro crítico Universal" (1726-1740) a aquest personatge. Els saludadors sovint van ser processats per la Inquisició, com va ser el cas de Pau Botella, pastor valencià que en 1727 va estar processat pel Sant Ofici de València i a més a més de rebre 200 assots, va estar condemnat a quatre anys de desterrament a Callosa d'En Sarrià (57).

Dels saludadors de Benidorm destaquem a Antoni Calvo Llinares, *Toni l'au*, nascut en 1901 i mort en 1969. Tenia la creu al paladar, havia nascut en Dijous Sant i sembla que havia plorat abans de nàixer (la família no assegura aquest fet). Va exercir de saludador aplicant-se aiguardent a la boca i xuclant les ferides, curant tant mossegades d'animals, com ferides infectades, alguna d'elles molt greus. Des del punt de vista científic el saludador, tret de les seues connotacions religioses, empra antisèptics (aiguardent), desbrida les ferides amb remeis físics (dents, ganivet), aplica pressió negativa (la boca) per aspirar detritus i pus, i a més a més compta amb un antibiòtic-antivíric natural en la saliva (lisozima). No dubtem per tant que la terapèutica fora en molts casos efectiva i ocupara moltes vegades el lloc del metge.

El **saginer** deriva de la paraula *sagí*, mantega, greix dels animals, especialment del porc, i que es sala per a guardar-lo o es fon per a fer greix. El sagí també és una regió del baix ventre. El *saginer*, també anomenat *enxisero*, era un personatge terrorífic semblant a *l'home del sac* que s'endua els xiquets. Sovint, les persones majors el nomenaven perquè els xiquets feren la migjornada o no ixqueren de casa, generalment a l'ambient del camp. Malgrat el seu aire de llegenda, sembla que respon a la figura d'un personatge real de l'Espanya del segle XIX, el qual segrestaria xiquets per treure'ls la sang i el sagí, en una època en la qual la ignorància de la medicina en el tractament de malalties com la tuberculosi i la manca d'escrúpols d'alguns, feia que persones amb diners compraren aquests remeis. La tradició conta que un xiquet del poble va ser trobat amb vida a la Serra Gelada després d'haver estat segrestat i abandonat per un *saginer* (57).

L'**eixarmador** era una varietat de curandero que curava tota mena de malalties per art d'encantament, és a dir, que no tenia necessitat d'utilitzar cap tipus de medicament, perquè tirant mà dels psalms, ja foren de David o Salomó, treia les xacres dels cossos i fins i tot acabava amb aquelles que feien niu al cervell (45).

L'eixarmador era realment un especialista en tornar ossos al lloc, cosa que feia passant el dit polze per sobre de la part descojuntada mentre traçava creuetes i els llavis trenaven oracions quasi sempre tretes dels psalms. Encara avui tenim al nostre voltant gent aficionada que treballen per a fer un favor i no ja com a *modus vivendi*.

5.2.2.1.2.-Institucions

Una de les primeres **farmàcies** de la província, es va crear a Benidorm a la primera meitat del segle XIX i estava situada al Passeig de la Carretera, de la qual era titular el farmacèutic José Vives Orts i a la rebotiga eren famoses les tertúlies on es reunien les autoritats locals i personalitats polítiques i literàries entre les quals cal destacar Gabriel Miró, el qual cita la rebotiga a la seua obra, i l'escriptor Rafael Pérez i Pérez. La titularitat va passar posteriorment al farmacèutic Manuel Lanuza, ajudat per Jaume Lloret (Jaume el de la farmàcia) qui la va regentar després de la mort del titular mentre es van fer valdre els drets de viudetat. La seua antiga concessió i propietat va ser adquirida per Matias Luz Ivars, qui la regenta actualment, encara que la ubicació de la farmàcia actual al Passeig de la Carretera, exactament a la Boca del Calvari, no correspon exactament a l'antiga.

Una segona farmàcia emblemàtica va ser instal·lada pel farmacèutic José Llorca Llinares sobre 1930 al carrer Alameda, cantonada amb el carrer de l'Alt i la seua concessió actual correspon al farmacèutic Jorge García de la Càmera (25, 26, 57, 197).

L'existència d'un antic **hospital** a la Marina Baixa concretament a Benidorm és coneguda des d'antic. Tanmateix, les dades de la fundació i la ubicació són confuses per la manca de documents que avalen la presència de malalts, o de forma indirecta, a través de les despeses que ocasionarien (164).

Els hospitals dels segles XIV i XV tenen la màxima esplendor a la ciutat de València (164, 168). Segueixen un model definit: fundats per l'Església o ordre religiosa, règim administratiu mixt de tipus benèfic o municipal, presència de mecenes o donants, captació d'almoines (*acaptés*), agrupació de malalties (*Hospital d'Innocents o folls* per a malalts mentals, de *Sant Llätzer* per a leprosos, *d'En Clapers o de la Reina* per a malalts generals). Seguint aquest model, el bisbe Gómez de Teràn promou la Casa de Misericòrdia d'Alacant en 1741 i el bisbe José Tormo la d'Oriola en 1777. Mossén Josep Llorca i Sanchiz, vicari de Benidorm des de 1722 a 1740 i de 1744 a 1754, sembla ser el fundador de l'Hospital, encara que una versió de Pere Maria Orts i Berdín assenyale que fou a iniciativa de Jaume Orts, un piadós benidormí. Probablement, com hi ha exemples a altres localitats, la fundació partiria d'una iniciativa eclesiàstica però li caldria d'un benefactor que aportara els diners necessaris per a la construcció o fera donació de la casa o habitatge hospitalari.

Els antics hospitals solien situar-se a l'entrada de les ciutats per facilitar l'arribada de peregrins o per ubicar de forma discreta certs tipus de malalts. Hi ha que considerar que aquests hospitals acollien pobres, malalts mentals o caminants per tindre un eminent caràcter benèfic i atenien sols a aquells que no podien pagar les despeses d'un metge.

Mossén Lluís Duart assenyala al seu llibre d'anotacions l'antic carrer de l'Assumpció, avui carrer Ricardo, com a possible ubicació, encara que després ho esmena(9). Com assenyala Pasqüal Almiñana (10), hi ha constància d'un document de 1808 en el qual es denomina al carrer Major com carrer de l'Hospital. Aquesta seria la forma col·loquial o popular i probablement antiga, d'anomenar al carrer

Major, denominat així documentalment des de 1803. Posteriorment ja no apareix aquest topònim. Tanmateix, en suport de la seua ubicació al carrer Major hi ha constància documental que a juliol de 1845, essent alcalde de la població l'advocat José Thous i Pérez, i a través del metge Josep Orts, es fa una proposta al regidor Josep Fuster per a permutar la casa Hospital, situada al costat de l'església, al carrer Major, per una casa de la seua propietat al carrer de l'Alt, permuta que es du a terme. En aquest sentit, en una acta municipal de 23 de juliol de 1854 se li requereix a José Thous l'escriptura de propietat de l'antiga casa hospital del carrer Major perquè demostre que és la seua *ja que el edificio fue violentamente ocupado y apropiado por Thous, despojando a la población de su legítima propiedad*. Gran escàndol en la població degué causar la permuta, agreujada pel fet que l'hospital nou estava en ruïnes i en poc temps va caure víctima de la corca i les termites, tal com assenyala Pere Maria Orts i Berdín al seu llibre de la història de Benidorm. Tenim constància que l'hospital ja existia el 1740 pel fet d'estar documentat el trasllat de la imatge de la Mare de Déu del Sufragi a l'hospital després de la seua trobada i traslladada entre 1812 i 1820 a l'església de Sant Jaume, a l'antic altar de Sant Caietà. És de suposar, per tant, de l'existència d'una xicoteta capella o altar a l'hospital per retre-li culte. No és probablement casualitat que en 1812 i 1813, sent alcalde Josep Orts i Orts, es procedira al trasllat, quan va ser aquest, junt amb Josep Thous, qui va prendre la iniciativa de la permuta, cosa que no s'hagués pogut dur a terme sense l'evacuació de la Mare de Déu. Tampoc és casualitat que en 1844, i a iniciativa de Josep Thous, durant el seu manament, es construïra la Capella de la Mare de Déu del Sufragi, en el qual podria semblar un acte de *maquillatge* de les seues accions anteriors. Així doncs, la vida útil de l'antic hospital fou aproximadament de cent anys, amb no pocs avatars en la seua història (57, 195, 196, 197).

En la guerra civil espanyola es va instal·lar al palauet del Marqués de Sant Jordi, conegut popularment pel *Xalet de Payà* o *dels Payans* i actualment Hotel Canfali, enfront de l'església de Sant Jaume, un hospital dedicat a la recuperació de malalts i mutilats de les Brigades Internacionals, al front del qual estava el Dr. Martorell i el Dr. José Sevilla, pare del Dr. Ambrosio Sevilla, metges ben coneguts a La Vila Joiosa i Altea (57).

Als anys 40, es va habilitar un dispensari antipal·lúdic dirigit pel Dr. Bayona al col·legi de les monges de la Doctrina Cristiana.

Al 1951, sent Alcalde Pere Zaragoza Orts, es va acordar la construcció de la Casa del Metge, en conjunt amb l'*Hogar del Camarada*, per cessió del solar per part de les monges de la Doctrina Cristiana (llegat a aquestes procedent de l'antiga herència de Josep Roig) i l'adquisició sense subhasta d'un solar de l'antiga Plaça de Sócrates, a més de sol·licitar un préstec de 400000 pessetes (195, 196, 197).

5.2.3.-Estudi dels elements constitutius del llenguatge dermatològic

El conjunt de paraules que hem estudiat ens permet afirmar que existeix un cos de llenguatge, imaginatiu, popular dermatològic, de la mateixa manera que existeixen altres cossos de llenguatges com el de la pesca, cuina, mon agrícola amb clares diferències tots ells amb el llenguatge de tipus científic (186). Té una gran riquesa terminològica, que de vegades pot ser desconeguda fins i tot per a la comunitat parlant i alguns estudiosos.

Aquest cos de llenguatge popular té el seu origen en diferents fonts. Una seria a partir d'aportacions lingüístiques dels diferents períodes històrics. Així tenim paraules d'origen grec, romà, àrab, i de diferents llengües com el castellà, italià. No entrem en aquest punt per la seua complexitat, només volem comentar alguns exemples com *oix*, de possible origen àrab o *blec* que és un anglicisme de *black* (negre). Moltes paraules eren en el seu principi tècniques però els pobles les han fetes seues i les han popularitzades, de la mateixa manera que paraules que originalment eren purament localismes han arribat a projectar-se al llenguatge estàndar.

La segona font lèxica seria a partir de recursos patrimonials (104), és a dir, utilitzant el llenguatge dels mons més propers al poble com són l'agrícola, l'industrial, pesquer, militar, etc. Sense voler aprofundir massa en l'anàlisi d'aquestes fonts volem comentar alguns aspectes:

- Paraules d'origen del **mar** tant mariner (43, 119, 120) com *revirar*, *trangolejar* o *sentina*, com pescador (126), *llampuga*, *gànguil*, *entrenyons*, *amoixamarse*, *sentina*, *fet un lluç*, *fet una xanca*, *ull de boga bullida*, *nyítols*, *bolitx*..
- Paraules d'origen **agrícola** tant florals com *floretes*, *flor*, *florongo*, *capoll*, com frutals, *bacora*, *figuera*, *figuerol*, *borrisol*, com generals, *pansit*, *fic*, com eines emprades en el mon del camp, *dogues*, *empeltar*, *garbell* o hortalisses, *nap*, *nàpia*, *napicol*.
- Paraules del món de la **ramaderia**, com *cansalada*, *freixura*, *conna* o *cuir*
- Paraules d'altres **animals**, com *erixonar* o *maular*; pardals com *ganfarró* i també insectes com *vesper*, *arnat* i *corcoll*.
- Processos i elements de la **natura** : *foc*, *abrasir*, *caliu luètic*, *suflamar*, *sollar*, *sutja*, *albat*, *grans de la lluna*, *sol del cap* o *sol de la panxa*
- Prendes de **vestir**: *brià*, *davantall*, *surró* o *vestit de frare*
- Aliments u objectes de **cuina**: *abotifarrar* o *fogó*
- **Jocs**: *mingote*
- Llenguatge **militar**: *gota militar*, *mal francès* o *mal espanyol*

D'altra banda també hem observat com en ocasions es fa ús d'algunes figures gramaticals retòriques per a expressar algun concepte com són comparacions, metonímies, etc. Volem destacar els següents exemples:

- **Onomatopeia**: del llenguatge infantil com *bua* o d'altres sorolls com podria ser *pigota*, paraula d'etimologia incerta que probablement ve de pic, que es un soroll que fa un objecte punxant quan colpeja una superfície.
- Moviments peculiars com la **metàfora**: *ballador de s'anca*
- **Comparació** amb malalties d'altres òrgans: *cadarn*
- **Transformacions** o **metamorfosi**: *bua* → *burra* → *buanya* → *buranya*.
- **Comparació** amb el santoral: *fet un Sant Llätzer*
- **Comparació** amb objectes quotidians: *rúpia*
- **Metonímies** com *saleret del cul*

Finalment, i amb independència del seu origen, hi ha moltes paraules que són **cultismes** i que són molt arcaiques, algunes d'elles estàn extingides i només queden al escrits antics com *humor*, *letovari*, *mesell*, *minova*, *munvassa*, *mostela*, *valida*, *verdulassa*. D'altres però, encara conserven la seua vitalitat,

com *morsalat, oix, porsellanes o recialles* i altres com *postema, vetigal i tramús*, que estan en ús però en perill d'extinció (150).

5.3.Paremiologia

5.3.1.-Consideracions generals sobre les parèmies

Com ja hem dit en l'apartat sobre "Estat actual del tema", dins l'ample camp de l'aforística popular, certs aspectes referents a les parts del cos, la salut o la malaltia, han estat reflectits de manera més o menys extensa. S'han difòs distints treballs paremiològics en diferents publicacions i revistes especialitzades, però el significat de la paraula "*pell*" dins el refranyer no ha estat objecte de cap publicació coneguda per nosaltres, com tampoc els aspectes específics d'un àrea mèdica que tracta els problemes de la pell, com és la Dermatologia.

L'expressió dermatològica és viva a la paremiologia, dins la qual pot trobar-se no sols una gran riquesa de vocabulari sinó també un autèntic recull de malalties cutànies i terapèutica dermatològica, així com d'altres aspectes estretament relacionats, com són la prevenció i l'epidemiologia.

Els refranys poden classificar-se de diferents formes, especialment seguint una base lingüística o temàtica. No hem triat un mètode lingüístic, analitzant la base morfològica, sintàctica o lèxic-semàntica, el qual podria ser objecte d'un altre treball. De les classificacions temàtiques que s'han emprat, podem trobar tractats exclusius i recopilacions específiques que versen sobre temes com la naturalesa, les relacions personals, l'oratge, la família, etc. Hem preferit una classificació de tipus temàtic basada en les diferents paraules relatives a la dermatologia (*pell, ungles, tinya, coentor...*), sense perdre de vista el nostre origen mèdic, sovint profà en matèria lingüística i seguint els objectius marcats per al treball.

La gran quantitat de parèmies que hem arreplegat finalment sintetitzades en 5600 ens ofereix tal riquesa de matissos que ens podríem entretenir en analitzar de manera meticulosa i desde moltes perspectives cada apartat. Especialment l'apartat d'anatomia podria donar per a fer un llibre sencer. Per això, hem fet un intent de síntesi de les idees més predominants en aquesta discussió general, per a no perdre de vista el sentit global del treball i fer-lo més àgil en la seua lectura. Posteriorment farem una breu discussió de cada capítol ressaltant els aspectes més interessants o concrets.

L'origen de la fraseologia vé de la necessitat d'expressivitat, que crea sintagmes graciosos, curiosos i és sentida com una senya d'identitat de la col·lectivitat fent una manera de parlar resistent a la traducció. La fraseologia és un producte històric amb adherències culturals i propi de la comunitat lingüística. Molt sovint el significat de la frase no coincideix amb el significat real dels mots que hi fem servir. Habitualment són desplaçaments, metàfores, identificacions...(116,178).

A l'hora d'interpretar el significat de les parèmies hem intentat, per una banda analitzar si la paraula objecte d'estudi i la parèmia on estava inclosa tenia algun sentit propi fent referència a l'anatomia, fisiologia, patologia o terapèutica, o bé per altra, si la paraula era emprada en un altre sentit (metafòric, eufemístic...).

De vegades alguns dels refranys poden tindre un doble significat, fent referència al mateix temps a fets relacionats amb la pròpia frase, o proposant un sentit figurat referit a altres sentiments o actituds. Per exemple, el refrany: *amb la pell de gallina té el doble sentit de l'aborronament o l'esgarrifança i el sentit figurat que constitueix la por*. En altres, la doble interpretació vindria més aviat relacionada amb el context en què s'utilitza la frase; així a l'expressió: *El llavi de la dona té dues pells; una de mel i una altra de fel* podria referir-se a l'hipocresia, o segons de boca de qui vinguera, tindre un sentit de misogínia.

Depenent dels capítols hem observat que en alguns hi predominen les parèmies on el sentit de la paraula és el real, estrictament anatòmic o fisiològic i en altres el sentit figurat; així, hem contemplat que als capítols de generalitats o simptomatologia cutània el sentit de les parèmies sol ser més figurat, mentre que en altres com els de la patologia dermatològica, infeccions, terapèutica i professions, crida l'atenció la precisió del concepte dermatològic, com per exemple aquesta parèmia que fa referència específica a malalties de la pell, produïdes pels efectes solars: *Sol de març, pigues i barbs*.

Quan el predominant és el sentit figurat podem veure que, en general, s'hi reflexen els següents aspectes: sentiments i estats d'ànim, actituds humanes, pas del temps, consells...

També trobem que en moltes ocasions les paraules són utilitzades com a símil de la persona humana i dels atributs espirituals que li són propis, com per exemple quan es diu *Estar a la pell d'algú o Pagar-ho amb la pell*, s'està parlant de la pròpia persona o de la vida que s'exposa o es posa en joc, davant situacions compromeses.

En algunes frases el significat que se li dona a la paraula és el de l'aspecte físic que representa, no solament com ella mateixa, sinó com a reflexe de l'estat físic general, exterior i interior: *Ésser un sac d'ossos*. El pas del temps o la edat també queden manifestats a les parèmies: *A la vellesa bonys i berrugues; L'alegria del jove és el vigor i la força*.

Com ja hem comentat les parèmies inclouen paraules que representen l'expressió dels sentiments i de les actituds humanes, tant les nobles com les perverses: *No cabre a la pell* (de satisfacció); *Amistat reconciliada és ferida mal tancada* (rencor).

L'ús de refranys com a joc de paraules en què és tan important el que es diu com el seu sò o la seua musicalitat ve reflectit en algunes figures paronomàsiques com: *El vell tot és pell o Pel mal de queixal el millor es arrenca'l*.

Els refranys no els hem classificat alfabèticament perquè el volum de refranys seria massa extens i considerem que no aporta cap avantatge sobre la manera de classificar-los segons les àrees temàtiques de l'estudi.

5.3.2.-Estudi descriptiu de les parèmies reproduïnt els capítols d'un tractat dermatològic.

5.3.2.1.-Anatomia

Del tots els refranys que hem recollit la gran majoria són els que contenen parts anatòmiques del cos, encara que quasi sempre en el **sentit figurat** i poques vegades amb el seu **sentit anatòmic**. En general el sentit més trobat és el que reflexa la maldat de les situacions o de l'ésser humà.

Del total de refranys localitzats, la major part són els que inclouen cara cap i ulls, fet que interpretem perquè són les parts anatòmiques més visibles de les persones.

Cal remarcar que, en general, les diferents parts anatòmiques reflexen un significat de manera repetitiva i constant; així molts dels refranys que inclouen la paraula **llengua** es refereixen a les murmurations i el mal que aquestes poden fer: *La llengua no té ossos i els trenca de ben grossos*, **els ulls** fan més referència a la personalitat i la bellesa: *Ulls de castanya; Ulls blaus i galta rossa, bona moxa*. **La boca** s'empra per aconsellar i per a callar en determinades ocasions: *A boca tancada, no hi entra mosca*. **La cara** també s'utilitza per a reflexar personalitat: *La cara es l'espill de l'ànima*. **El cap** fa més referència a l'intel·ligència: *Esser un cap de carabassa*.

Un mateix significat no és exclusiu d'una part anatòmica i cada part té més d'un significat encara que en siga un el predominant.

Una idea comuna a quasi totes les parts anatòmiques és la capacitat d'expressar **sentiments**, per exemple bondat: *Vés amb el cor a la mà, però no te'l deixes robar*; la confiança: *En la boca del discret allò que és públic és secret*; la hipocresia: *L'home besa mans que voldria veure tallades o Beata bruixa, que amaga el peu i mostra la cuixa*.

També **els consells** es troben a tots els apartats: *Ventre plé demana repós; Pel mal de queixal el millor es arrenca'l*.

Altres es refereixen a la **variabilitat** que existeix a les coses o persones com *Els dits de la mà no són iguals* o *Posa el teu cul en consell: els uns et diran que és blau i els altres que és vermell*.

Quan les parts anatòmiques indiquen el **sentit real** expressen l'aspecte físic de les persones, per exemple *Nas petit, bella figura*.

5.3.2.2.-Pell i annexes

Creiem que la pell té un especial interès per les diferents connotacions que té dins la saviesa popular. La pell pot ser abordada des d'un punt de vista anatòmic, considerant-la com un òrgan vital amb totes les funcions fisiològiques i patològiques que li són pròpies, com ara la protecció externa, l'aïllament de l'exterior, la percepció d'estímuls externs o bé com el reflexe d'estats generals, malalties o envelliment. Al mateix temps, la pell és molt més que això; té importants implicacions de caràcter psicològic, amb diferents significats que fan referència a la pròpia persona, a sentiments com la seguretat i la protecció, l'alegria, el dolor, la bellesa o la por, actituds humanes com la traïció o la fidelitat. A més a més és un important element per a la comunicació i relació amb l'exterior, vehicle d'expressió i receptor de sensacions, alhora que transmet la fisonomia i l'aspecte físic de la persona.

A l'any 1986 Miret (140) va dur a terme un interessant treball en que va poder comprovar tots els aspectes psicològics esmentats a través d'unes enquestes que reflectien quina era la percepció que produeix la pell o la imaginació de la seva absència (140) i els resultats poden tenir certa relació amb els que es troben a la fraseologia popular.

En poques locucions podem trobar que la paraula *pell* tinga un significat estrictament anatòmic o fisiològic. En sentit anatòmic només hem trobat referències a una de les capes de la pell com es la dermis: *pell dura o entre pell i cuiró*. Podríem destacar que la funció de **protecció** considerada específica de la pell com a òrgan extern s'expressa en alguns refranys com *de pell dura*, encara que amb un sentit de

protecció més general com és el de la fortalesa. El procés de descamació de la capa còrnia l'observem a la locució *Dur molta pell morta*, expressant també el sentit d'estar curtit. Així també hi trobem alguns refranys en què queden reflectides altres funcions de la pell com la **percepció d'estímuls externs**. Per exemple, al refrany *Tramuntana, tramuntanell, s'enduu la camisa o la pell*, la pell apareix com a òrgan **receptor de canvis de temperatura**.

En algunes frases el significat que se li dóna tant a la pell com a la carn, o el pèl o les ungles o la barba, és el de l'**aspecte físic** que representa, no solament com ella mateixa, sinó com a reflexe de l'aspecte físic general, exterior i interior. Ex: *Amb la pell i l'os*, que parla tant d'una persona prima com d'una persona malalta que s'ha aprimat molt o què ha quedat debilitada per l'atzar, la fortuna o la desgràcia; l'aprimament: *En carn i ossos*; l'engreixament: *Ésser un sac de carn*; la bellesa: *La carn és el millor adorn dels ossos*; la brutícia: *Ungles llargues gorrina o gossa*; la lletgesa: *Més lleig que En Simàs que la barba li tocava el nas* i l'envelliment: *Barba grisa, flor de cementeri*.

Excepcionalment trobem refranys com *Burro vell més matadures que pell* que podríem interpretar com les malalties de la pell que van apareixent amb l'edat, o *Cabell ros, cabell pollós* què indica una infestació per polls.

També trobem que en moltes ocasions les paraules *pell, barba i carn* son utilitzades com a símil de la **persona** humana i dels atributs espirituals que li són propis, com per exemple quan es diu *Estar a la pell d'algú; Pagar-ho amb la pell; A tant per barba o Barba a barba*. També expressen qualitats humanes: *La carn que creix no pot estar queta*, personificant l'activitat constant del xiquet que creix, però també fent referència indirectament al procés regeneratiu constant de la pell.

La pell i els annexes son també la representació de l'expressió dels **sentiments i de les actituds humanes**, tant les nobles, com ara la satisfacció: *No cabre a la pell*; les perverses tals com la maldat o la traïció: *No aneu al Pinell que a pessics us llevaran la pell* esforç: *cavar s'enduu la pell tant del jove com del vell* o el masclisme: *les dónes només serveixen per fer panderos i taules de la seva pell, i encara sonen malament*. La defensa, l'atac, l'agressió i el perjudici els podem trobar sovint: *Ensenyar les ungles; Traure les ungles o Caure a les arpes del llop*, com també la minuciositat: *Amb pels i senyals*; com la sinceritat: *No tindre pels a la llengua*; la desesperació: *Arrancar-se els cabell*; la falsetat: *Guarda't d'home barbut i de vent acanalat*; la maldat: *Poca barba i vermella de color no hi ha res pitjor* i la traïció: *Barba de tres colors, barba de traïdors*.

Així mateix les diferents característiques del cabell (tort, riçat, llarg, moixí...) o el seu color (roig, blanc, verd) poden representar aspectes humans com la bondat: *Cabell riçat home estimat*; la maldat: *Home de pel moixí no el vull jo per mi* o *Roig de mal pel ni al cel*; el caràcter fort: *Monyo tort geni fort*; l'envelliment: *Cabells blancs enganyen, arrugues veritat canten*; el disgust: *Fer-li eixir a un els cabells verds*, o la manca d'intel·ligència: *Cabells llargs, cervell curt*.

Les **relacions personals** poden expressar, entre altres, una relació estreta: *Ésser carn i ungla*, o la misogínia: *Carn de burro i carn de dona, poc bona*.

En ocasions la carn no es refereix a carn humana si més no animal per al consum humà *De carn de caça no en mengis massa*, consell de salut per a evitar l'hiperuricèmia.

La relació amb el **temps meteorològic**: *Sol amb barbes, aigua o Sol amb barba encarnada, terra mullada.*

5.3.3.3.-Salut i malaltia en general

La **salut** i especialment la seua pèrdua, la malaltia, dóna lloc a diferents sentiments que hem trobat reflexats a les parèmies. Així trobem sentiments humans davant de les malalties, com la fortalesa: *Malaltia del cos és sanitat de l'ànima*; l'amistat verdadera: *En malaltia i presó coneixeràs tot companyó*; la temporalitat, ja siga curta: *No hi ha malaltia que duri cent anys*, o llarga: *Malaltia llarga cansa al metge i al malalt* o en relació amb les estacions: *Malaltia setembral mala o mortal.*

L'**aspecte extern** té sobretot un sentit metafòric, com bondat: *Un bon sargit acredita el sastre i una filla grasa la madrastra*; estat d'ànim com tranquil·litat: *Engreixa més la calma que la taula*; malaltia o salut: *Qui massa s'infla, ve que es rebenta*; bellesa i lletgesa: *Ni jove lletja ni vella guapa*, o en sentit real com el referit al pes (prim/gros): *Està més prim que un bri de safrà o Si vols estar gros fes-te de l'ajuntament.*

La absència o presència de **cabell** (Pelut/Calb/Nu) també expressa diferents coses com *Quan més peluda, més volguda* com a expressió de lo bó que és tindre pèl i *D'ací a cent anys tots calbs com la irremeiabilitat* d'algunes coses.

La **salut** a voltes és tractada com el major tresor de l'home: *Salut i pessetes que lo demés son punyetes*, o bé s'aconsellen actituds preventives per a no perdre-la: *En ser de dia deixa el llit; tindras salut i profit.*

Respecte a l'**envelliment** el trobem com a sinònim d'experiència: *El diable en sap més per vell que per diable* i del pas del temps: *Les canes son vanes i les arrugues segures.*

La mort és una constant al pensament humà i per tant no podia estar absent a la saviesa popular de les parèmies. A més a més hi podem distingir certs matissos com una mort dolça: *Morfina, mort fina*, la seua **irremediabilitat**: *Contra la mort no hi ha ningú fort* o l'idea de mort com final: *Mort jo ja ha mort tot el mó*. També trobem el seu ús en sentit figurat per a inculpar a algú: *Carregar el mort a algú* o per a expressar actituds amb males conseqüències: *Mata més una mala llengua que la mala llaga*. Encara que la mort és inevitable, intentem que arribe lo més tard possible i així busquem defenses davant d'ella: *Tot el que no mata engreixa; Menja, beu i caga fort, no tingues por a la mort.*

5.3.3.4.-L'exploració de la pell

Dins l'exploració cutània destaca la gran quantitat de refranys que parlen dels **colors** de la pell, per ser el fet més evident al primer colp d'ull i pràcticament totes les possibles alteracions dermatològiques del color que es poden veure a la pell queden reflexades a la paremiologia. Així tenim **eritema**: *Com un pebrot*; **icterícia**: *Groc com el safrà*; **pal·lidesa**: *perdre el color*. Quan es parla de *negre com el carbó* o del color de *ala de mosca* referint-se a la pell podria estar traduïnt **pigmentació** racial, o una pigmentació secundària a una agressió externa, medicaments, o inflamació prèvia. És freqüent per a l'expressió del color l'ús de **símils**: *Blanc com la llet o Negre com el carbó.*

El color de la pell també pot ser reflexe del caràcter o sentiments: *La morena és carinyosa i la blanca desdenyosa; Dona roja es verinosa*, perquè en general el color roig es sinònim de traïció. El color

també expressa malaltia. Així el color blanc s'assimila a falta de salut o a defectes físics: *Dona rossa i blanca mil defectes tanca*, mentre que el bronzejat normalment s'assimila a salut, encara que hi ha excepcions com *Dona morena dona pena*.

El terme d'**inflor** o inflamació dintre de la paremiologia no sembla referir-se a processos localitzats. Més bé fa referència a situacions d'edema generalitzat o anasarca del malalt: *De inflor mala es la millor*.

La paraula **nafra** en els refranys es troba com a sinònim de tumor: *Nafres hi ha que no es curen*.

Els **bonyes** són sinònim d'envelliment, probablement referit als tumors cutanis benignes com les queratosis seborreiques: *Caldera vella, bony o forat*.

Les **corfes** fan referència al procés natural de cicatrització de ferides: *Tot mal fa corfa* i també al procés de maduració natural de la persona.

Les **ferides** tenen més aviat un sentit figurat en relació al dolor de l'ànima: *Ferida que fa la llengua, el metge no la cura; Taca d'honra, ferida fonda*. En sentit dermatològic les ferides poden referir des d'un abscess a una metastasi cutània: *Ferida al cap prompte mort o curat*.

Les **banyes** no es troben en sentit dermatològic sino figurat d'infidelitat: *Dona que segueix les festes, si és casada, banyes a la testa* i el d'obstinació: *En ficar la banya en un forat, no hi ha qui la'm tregui*.

5.3.3.5.-Simptomatologia cutània

Troblem la **picor** com a símptoma dermatològic que pot reflectir la curació d'un procés: *Quan cou cura, quan pica madura*, o la manifestació d'infeccions cutànies molt pruriginoses: *Picor al nas cucs al cul*. També expressen problemes i sol.lucions: *Qui li pique que es grate*. Altres sentits serien la picor com a fortuna: *En tenir picor en el cul, any de nesples*; com a antiguetat: *De l'any de la picor*; goseria: *Gratar-se la panxa* o indignació: *Estar més coent que un all*.

El **mal físic** apareix a diferents localitzacions com el dit: *Mal de dit és maleït*; el de queixal: *Mal de queixal, el dimoni va inventa'l* i el de pit: *Mal de pits només el curen els petits*, incloent referències tant a la intensitat com a la seua sol.lució. El mal també el trobem indicant malaltia específica com a les quartanes (pal.ludisme): *Quartanes mal de set setmanes*; alteració biliar: *Mal d'empatx fa estar groc*; pesta: *Tres mals es disputen la terra, la pesta, la fam i la guerra* i el mal psíquic: *El mal que no fa mal es el pitjor mal*, encara que aquest últim refrany també podria referir-se al comportament silent d'un tumor maligne.

La **pudor** és una manifestació humana desagradable: *Fer pudor*, que s'expressa com a metàfora comparant-la amb altres situacions igualment desagradables: *Fer més pudor que un gos mort*, i en alguns es donen consells per a evitar-la: *La Vilavella és molt bona perquè fa l'aigua calenta i allí van a curarse tots els pudents de València*. A voltes es fan intents inútils d'amagar la situació *Bé deu fer pudor el que s'ha de posar olor*.

La **suor** real pot ser sinònim de curació de processos febrils: *Malaltia suada, malaltia curada* o un símptoma d'evolució favorable: *Val més suar que tremolar*, però també el trobem per a referir un sentit d'esforç: *Suar arrop i talladotes*; com a excusa: *Bona excusa té el malalt que es pixa i diu que sua*, o formant part de consells: *A l'hora de suar d'aigua freda no en beuàs*.

5.3.3.6.-Patologia dermatològica

Hi ha algunes malalties que són molt dermatològiques, prevalents i evidents com la **psoriasi** o **l'ecceema** que no apareixen als refranys que hem pogut trobar, fet que ens costa d'explicar.

Altres processos dermatològics molt habituals com l'**acné** tenen poca expressió a la paremiologia. Els **grans** i els **barbs** estàn presents als refranys, i quasi sempre preservant el seu sentit dermatològic com a expressió popular de l'acné: *Pel març bull la sang i surten barbs; Qui menja picant li sortiran grans*. En sentit figurat el grà podria indicar una cosa concreta: *Anar al grà*.

La **calvície** també és un tema tractat als refranys: *D'ací a cent anys, tots calbs, o tots iguals*.

Les paraules **llaga** i **ferida** es troben en més sentits que el purament dermatològic, encara que aquest també està present. La llaga en sentit de malaltia pot fer referència a un tumor: *Llaga vella no té cura*. També li trobem un sentit figurat, on la llaga estaria representant un mal no necessàriament físic, com per exemple les murmuracions: *Més mata una mala llengua que una mala llaga*; ordinarietat: *A qui no està acostumat a dur bragues les costures li fan llagues*; rencor: *Amistat reconciliada és ferida mal tancada* o capacitat d'importunar: *Ficar el dit a la llaga*.

Les malalties metabòliques com la **gota** també estàn presents al refranyer, quasi sempre referint-se al seu origen pel molt menjar: *La gota és mal de ric i és curat tancant el pic*.

També veiem reflexat al refranyer la presència de **taques** congènites com els nevus congènits: *Taca hi és i no la trau el sabó*; angiomes *Qui té un mal quan neix, té un mal que creix*. També es troben refranys que parlen de la presència de **pigues**, bé com a un fet agradable: *Dona pigada, dona estimada* o roïn: *Dona pigosa, dona gelosa*.

5.3.3.7.-Infeccions de la pell

Hi ha molts refranys que contenen alguna paraula relativa a patologia infecciosa dermatològica, però la gran majoria estàn referides a la **sarna**, la **tinya**, els **polls** i les **puces**, pot ser perquè eren una patologia molt prevalent, molesta i que qualsevol refrany en forma de remei era transmès a la població: *Qui té ronya que es rasque*.

També per aquest mateix sentit de molèstia o indicant l'estat de poca neteja que implicava, es feia servir el seu ús com a crítica de les persones a qui estava referit el refrany: *Sastre pollós, mocós i ronyós*.

En alguns casos en sentit figurat, les parèmies apareixen indicant tacanyeria: *Sastre pollós, mocós i ronyós, o enveja: Rosega més la enveja que la tinya*.

També tenen la seua representació en les parèmies, encara que de manera menys nombrosa, malalties com la **sipela**: *L'erisipela mata o pela*; certes **malalties exantemàtiques**: *No em diguis baró que no hagi tingut verola i xarampió*, i les **picades** per paràsits de tota mena: *Picada d'escorpi i d'eriçó, no hi és a temps l'extremunció, o Picada d'abella, cera d'orella*.

5.3.3.8.-Patologia per agents físics

La gran majoria del refranys d'aquest apartat estan referits al **sol** i les seues conseqüències benignes com benestar: *El sol es mitja vida, el pa i el vi, l'atra mitja*; bronzejat: *El sol i la serena et faran*

tornar morena, i malignes per advertir de lo roïn que es estar al sol, pel risc de cremades solars o de l'aparició de lesions cutànies: *El sol de març es coneix set anys a la cara.*

El refranyer també adverteix de la importància i necessitat de la **fotoprotecció**: *Pel sol sense barret ni quan fa calor ni quan fa fret.*

També trobem indicacions de **temps atmosfèric** segons estiga el sol: *Sol vermelló, aigua fins a genolls.*

El **fred** està menys tractat, i pot tenir un doble sentit, indicant una personalitat seriosa o indicant el propi fred físic: *Fred com un marbre.*

Les lesions per **pressió** també apareixen, ocasionalment als refranes: *Quan els ulls de poll piquen més de l'acostumat, senyalen canvi de temps.*

Rarament trobem patologia per altres agents físics com la **cremada** per aigua calenta: *Aigua bullent, butllofa al moment.*

5.3.3.9.-Terapèutica

Hem trobat gran quantitat de refranys que fan referència a la saviesa popular de tractar malalties i en concret les dermatològiques.

El **remei, cura** o tractament general sense especificar, el trobem a prou refranys: *El millor remei és el que cura.* Els remeis no sempre són per a curar malalties sinò que poden ser consells per a curar estats d'ànim: *A grans mals, grans remeis.*

Les possibilitats terapèutiques inclouen l'ús de **productes naturals** com l'**oli**: *L'oli d'oliva tot mal esquiva*; el **vinagre**: *La cremadura amb vinagre es cura*; l'**aigua**: *L'aigua de mar cura tots els mals, Et curarà de tot mal un llavat amb aigua i sal*; les **herbes**: *Fonoll i ruda fan la vista aguda* i les **secrecions orgàniques**: *La saliva dejuna de tot mal cura.*

Referits específicament a la dermatologia trobem tractaments tòpics com els **ungüents**: *Ungüent pudent cura la gent*; els **banys**: *Qui es banya massa té el cap de carabassa* i només una parèmia crítica de **remei quirúrgic** *Dilluns a donar punts.*

Els **efectes secundaris** dels tractaments: *Pitjor és el remei que la malatia* i la seua personalització: *El remei que curà en Pere, matà la Berenguera*, també estàn esmentats als refranys.

L'actitud expectant o **cronoteràpia** es reflexa perfectament a les parèmies *El temps cura més que els unguents*, *Dies i olles curen les coses* i també els **consells** sobre alimentació: *No hi ha medicina més bona que ceba, all i llimona.*

El saber popular contempla els **remeis morals**: *Amb alegre companyia, se sofreix la trista vida*, *Tot lo que Déu vol és salvat*, *De tota dolència és remei la paciència* i els **màgics** *Portar una castanya a la butxaca, cura el mal de cap i les morenes.*

5.3.3.10.-Professions sanitàries i institucions

El **metge** en general podem dir que és un professional que està ben vist: *Mà de metge* i se'n destaquen les seues bones qualitats : *La bona cara del metge ajuda a curar al malalt*; *El bon doctor, bon parlador*. Trobem, però, matissos, com per exemple la desconfiança als metges joves: *Metge jove,*

cementeri ample; el seu interès econòmic: Déu cura i el metge cobra; i fins i tot les negligències : Dels errors dels metges estan plens els fosars.

L' **apotecari**, en canvi és un professional que d'entrada no està tan ben vist, ja que trobem prou parèmies que en destaquen els seus aspectes més negatius com la desídia: *Apotecari net fa mal unguent;* falta d'higiene: *Apotecari brut perquè no et pentines, que encomanes polls a les medicines;* l'avarícia o interès econòmic: *L'apotecari d'Olot que preu per preu es prenia les medicines.*

El **barber**, com l'apotecari té més parèmies de crítica que de lloança: *Sagnador i barber, xerraire i mentider; La feina de barber és feina de no rés,* si bé se li reconeixen les seues capacitats quirúrgiques: *El metge, vell i el barber, Jove, El bon cirurgià, dolç de paraules i dur de mà.*

Altres professionals com els **saludadors** també apareixen al refranyer, encara que amb un matís negatiu: *Bon saludador, bon bebedor,* fent referència a l'aiguardent emprat a la boca per saludar i a l'hàbit alcohòlic.

6.-CONCLUSIONS

6.1.-Conclusions generals

- Podem afirmar que existeix un cos de llenguatge popular dermatològic en valencià, tant en vocabulari com en frases fetes i refranys per a descriure la pell i les seves malalties.
- El llenguatge popular, gràcies a la seua varietat i riquesa permet explicar les malalties de la pell, els seus símptomes i tractaments amb tal exactitud i precisió que pot reproduir el de la terminologia científica mèdica actual i en ocasions arriba a superar-la en matissos.
- Els refranys contenen paraules relacionades amb la Dermatologia, però no sempre en el seu sentit real sino que tenen un sentit figurat per a descriure el caràcter de les persones, els seus sentiments o actituds front a la vida. Les parèmies amb sentit més real són aquelles que tenen mots sobre l'exploració de la pell, les malalties i el tractaments, i les que tenen un sentit més figurat, les d'anatomia i exploració general.

6.2.-Conclusions específiques

- El capítol d'anatomia, tant al vocabulari com a les parèmies, és el més abundant, reproduïx totes les parts externes del cos i presenta una correspondència exacta amb els termes científics, excepte a la cara i els genitals, on abunden els eufemismes.
- La salut i el procés general d'emmalaltir, s'expressa al llenguatge popular amb molta més riquesa de matissos que en el tècnic.
- El capítol sobre la pell i els seus annexes presenta una majoria de termes relacionats amb el pèl. En els refranys la paraula *pell* té diferents significats principalment sobre l'individu, els seus sentiments o la seua personalitat.
- En l'exploració de la pell destaquem l'exactitud d'equivalència del vocabulari popular i el tècnic, especialment en la descripció de les lesions elementals, i a les parèmies l'aspecte més destacable són els diferents colors de la pell.
- El llenguatge popular sobre simptomatologia cutània és pot ser el menys abundant. El vocabulari sobretot ofereix diferents aspectes del prurit que pot arribar a superar el llenguatge tècnic. En canvi a les parèmies el que més destaca són les referències a la suor.
- La patologia dermatològica pot ser expressada en general i amb detall amb un vocabulari prou ample, però hem trobat mancances importants en relació a patologies evidents i prevalents com la psoriasi. A les parèmies no ocorre el mateix i poques inclouen patologies dermatològiques.

- En les infeccions de la pell hi trobem sovint assimilacions del llenguatge tècnic, així com cultismes arcàics, probablement per la prevalència de certes infeccions a principis del segle XX. La majoria de refranys són referits a les parasitosis cutànies.
- A les alteracions de la pell produïdes per agents físics, els traumatismes són els més representats al vocabulari mentre que la majoria de parèmies són referides al sol i a les lesions actíniques.
- Al capítol de tractament és on podem veure una medicina popular absolutament paral·lela a la científica, tot i que també hi ha algun tractament dermatològic clàssic. Les parèmies ofereixen remeis més allunyats de la medicina tradicional.
- Els professionals sanitaris aparèixen en totes les seues especialitats amb la relevància que posseïen a principis del segle XX.

7.-BIBLIOGRAFIA

7.1.-Fonts escrites:

1. Abril J. Diccionari de frases fetes. Edicions 62. Barcelona 1996
2. Ackerman AB, Kerl H, Sanchez J.i cols. Atlas clínico de las 101 enfermedades más comunes de la piel. Ed Marbán. Madrid, 2002
3. ACMCB Acadèmia de Ciències Mèdiques de Catalunya i Balears. Vocabulari mèdic. Ed. ACMCB. Barcelona, 1979
4. Actes del IV Congrés de Filologia valenciana. Maig 2000. Estudis del valencià d'ara. Ed. Denes. València, 2002
5. Adell V. Recull de refranys valencians. Ed. Denes. València, 1997
6. Alberola E, Peris M. Refranyer valencià. Ed. Artes y Letras. València, 1928
7. Alberola P i cols. Comunicar la ciència. Teoria i pràctica dels llenguatges d'especialitat. Ed. Bullent. Barcelona, 1996
8. Alcover, J. Diccionari Català-Valencià-Balear. Ed. Moll. Palma de Mallorca, 1985
9. Alemany A i cols. Carta de Poblament de Benidorm. Ed. Universitat d'Alacant i Ajuntament de Benidorm. Benidorm, 1988
10. Almiñana P. Els topònims de Benidorm (1321-1955). Col·lecció pàgines de Benidorm. Ed. Ajuntament de Benidorm. Benidorm, 2001
11. Alsina J, Casassas O, Laporte J i cols. Vocabulari Mèdic. Ed. Acadèmia de Ciències Mèdiques de Catalunya i Balears. Barcelona, 1974
12. Alsina J. El llenguatge de la medicina. Ed. Pòrtic del vocabulari mèdic. Barcelona, 1974
13. Amades J. Costumari català. El curs de l'any. Ed. Salvat SA. Barcelona, 2003
14. Amat JC. Quatre cents aforismos catalans dirigits al lector. Imprenta de la Pontificia i Real Universitat. Cervera, 1796
15. Angel S. Refranero castellano-catalán, separata del novísimo Diccionario Manual de las lenguas castellana-catalana. Ed. Librería de Esteban Pujal. Barcelona, 1884
16. Aranda A i cols. Valencià: llengua i literatura per 2 d'ESO. Ed. Bromera. Alzira, 2004
17. Arimany M. Diccionari català-castellà/castellà-català. Ed. Miquel Arimany SA. Barcelona, 1977
18. Aritzeta M. Diccionari de termes literaris. Ed. 62. Barcelona, 1996
19. Armijo M, Camacho F. Tratado de Dermatología. Ed. Grupo Aula Médica SA. Madrid, 1998
20. Auger P, Rouysseau L. Metodologia de la recerca terminològica. Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya. Ed. Hurope. Barcelona, 1985
21. Badia i Capdevila, I. Diccionari de les llengües d'Europa. Ed. Enciclopèdia Catalana SA. Barcelona 2002
22. Balaguer E. (López Piñero, dir). La Medicina Popular. En: Historia de la Medicina Valenciana. Tomo III. Vicent García editores SA., pp: 197-209. València, 1984
23. Balbastre J. Nou recull de modismes i frases fetes. Ed. Pòrtic. Barcelona, 1996
24. Barberà J i cols. Llengua COU Trànsit. Ed. ECIR. Paterna, 1989
25. Bayona J. Benidormeries. Ajuntament de Benidorm, Departament de Cultura. Benidorm, 1999
26. Bayona, J. Y dejaron estela. Inèdit. Recopilació d'articles publicats al diari Canfali. Benidorm, 2001
27. Beltran V, Monjo JL, Perea VJ. El parlar de Guardamar. Ed. Publicacions de l'Abadia de Montserrat. Barcelona, 2004
28. Beltran V. Cançoner infantil callosí. Llibre de Festes de Callosa d'En Sarrià. Callosa D'En Sarrià, 1998
29. Beltran V. El parlar de Benissa. Ed. Institut alacantí de cultura Joan Gil Albert. Alacant, 1997
30. Beltran V. El parlar de Callosa d'en Sarrià i de les Valls de Tàrbena i de Guadalest. Ed. Generalitat Valenciana i Ajuntament de Callosa d'en Sarrià. València, 1994
31. Beltran V. El vocabulari de Callosa d'en Sarrià. Temes lingüístics i literaris. Revista Oficial de Festes de moros i cristians. Callosa d'En Sarrià, 1997
32. Beltran V. Els noms populars dels invertebrats, anfibis i rèptils a Callosa d'En Sarrià. Llibre de Festes de Callosa d'En Sarrià. Callosa d'En Sarrià, 1996
33. Bernabeu J et al. El llenguatge de les ciències de la salut. Introducció a la formació dels termes mèdics. Ed. Generalitat Valenciana, Universitat d'Alacant. València, 1995
34. Betlloch I, Chiner E. Piel y pulmón. Ed. Signament. Barcelona, 2002
35. Betlloch I, Mestre F, Pinazo I. Comentarios sobre la capsicina tóxica o "Untura de les bruixes". Actas Dermo-Sif 1988;79:565-566
36. Betlloch I, Ramón R, Chiner E. La pell, expressió vital a la paremiologia popular. Revista valenciana de folclore Associació d'estudis folclòrics. Institut alacantí de cultura Joan Gil Albert. Alacant 2003/2004; N° 4/5: 97-103
37. Bologna JL, Jorizzo JL, Rapini RP. Dermatology. Ed. Mosby. Londres, 2003

38. Bolós O. La formació del llenguatge botànic català. Ed. IEC. Barcelona, 1979
39. Bort N. Diccionari de frases fetes, refranys i locucions. Ed. Enciclopèdia Catalana SA. Barcelona, 2001
40. Brugarolas N, Cortés C, Francés MJ i cols. Valencià superior. Ed. Castell nou. València, 2001
41. Burns T, Brathrach S, Cox N. Rook's textbook of Dermatology. Ed. Blackwell Science Ltd, Oxford, 2004
42. Butlletí de la Cambra de Comerç de la Província d'Alacant de 1892
43. Cabera MR. El mon mariner a Dénia. Estudi etnolingüístic. Ed. Institut alicantí de cultura Joan Gil Albert. Dénia, 1997
44. Calbet JM, Corbello S. Diccionari biogràfic de metges catalans. Biblioteca de la Universitat de Barcelonal, Barcelona, 1981
45. Capó B Costumari Valencià. I i II. 2ª Ed. Ed. Bullent. Barcelona, 1999
46. Casassas O, Ramis i Coris J. Bo i parlant d'ortopèdia. Ed. Generalitat de Catalunya. Departament de Sanitat i Seguretat Social (Reculls lexicogràfics Berenguer Sarriera 8). Barcelona, 1994
47. Casassas O, Ramis i Coris J. L'aparell digestiu, de paraula i per escrit. Ed. Generalitat de Catalunya. Departament de Sanitat i Seguretat Social (Reculls lexicogràfics Berenguer Sarriera 10). Barcelona, 1995
48. Casassas O, Ramis i Coris J. La neurologia demana la paraula. Ed. Generalitat de Catalunya. Departament de Sanitat i Seguretat Social (Reculls lexicogràfics Berenguer Sarriera 6). Barcelona, 1994
49. Casassas O, Ramis i Coris J. La pneumologia al peu de la lletra. Ed. Generalitat de Catalunya. Departament de Sanitat i Seguretat Social (Reculls lexicogràfics Berenguer Sarriera 9). Barcelona, 1995
50. Casassas O. Diccionari Enciclopèdic de la Medicina. Acadèmia de Ciències Mèdiques de Catalunya i Balears. Barcelona, 1990
51. Casassas O. Els mots de la dermatologia a flor de pell. Generalitat de Catalunya. Ed. Departament de Sanitat i Seguretat Social. Barcelona, 1994
52. Casassas O. i Ramis J. Vocabulari de la prescripció. Els mots i les locucions d'una recepta. Ed. Generalitat de Catalunya. Barcelona, 1991
53. Casassas O. La medicina catalana del segle XX. Ed. 62. Barcelona, 1970
54. Cassany D. La cuina de l'escriptura. 5ª Ed. Ed. Empuréis. Barcelona, 1996
55. Cassen B. Quelles langues pour la science?. ED. La Découverte. París, 1990
56. Chiner E, Andreu AL, Pastor E i cols. El lèxic pneumològic a les Comarques de la Marina i l'Alacantí. X^è Congrés de la Societat Valenciana de Pneumologia. Alacant 2003 (Premi de la Societat Valenciana de Pneumología a la millor comunicació oral)
57. Chiner E. Medicina i temes relacionats. En: Almiñana P. Diccionari temàtic de Benidorm. Regidoria de Cultura. Ajuntament de Benidorm.(en premsa)
58. Climent D. Els noms populars de les nostres plantes. Ed. Generalitat Valenciana. Alacant, 1990
59. Climent D. Les nostres plantes. Ed. Aguaclara. Alacant, 1992
60. Colomina J. El valencià de la Marina Baixa. Generalitat Valenciana. Conselleria de Cultura, Educació i Ciència. València, 1991
61. Colon G, Soberanas AJ. Panorama de la lexicografia catalana. Biblioteca Universitaria. Enciclopèdia Catalana SA. Barcelona, 1985
62. Comas O, Comas N. Manual de terminología sanitaria básica. Departament de Sanitat i Seguretat social. Barcelona, 2004
63. Comes J. No queda lo dit sino lo escrit Ed. del Sénia al Segura. València, 1996
64. Comitè d'informació i documentació sanitàries de l'Acadèmia de Ciències Mèdiques de Catalunya i Balears; Institut català de farmacología. Index farmacològic. 2ª Ed Ed. ACMCB. Barcelona, 1987
65. Corachan M. Diccionari de medicina. Ed. Salvat. Barcelona, 1936
66. Cordero del Campillo M. Veterinaria: perspectiva històrica. Los nombres hispánicos de la profesión. Crónicas del II Congreso de sindicatos de veterinaria de Castilla y León. Burgos, 1991
67. Corominas J. Diccionari etimològic i complementari de la llengua catalana. Curial. Curial edicions catalanes. Barcelona, 1991
68. Corominas J. Onomasticon cataloniae. Curial Ed. Catalanes. Barcelona, 1996
69. Cortes C. Dites i refranys de la nostra terra. Ed La Poble Llarga. València, 1992
70. Costa I, Roldan G. Enciclopedia de las supersticiones. Ed. Planeta, Barcelona, 1997
71. Díaz de Rada. Instrucciones sobre la utilización de los peces llamados gambusias en la lucha contra el paludismo. Publicaciones de la Dirección general de Sanidad. Madrid, 1944
72. Diccionari de la llengua catalana amb la correspondència castellana. Ed. Salvat. Barcelona, 1912
73. Diccionari de la llengua catalana multilingue. Enciclopedia catalana SA. Barcelona, 1997

74. Diccionari de la llengua catalana. Enciclopedia catalana SA. Barcelona, 2003
75. Diccionari de sinònims i antònims. Cercle de lectors. Ed. Vox. Barcelona, 1993
76. Diccionario de la Real Academia de la Lengua Española. 22ªEd. Madrid, 2001
77. Diccionario enciclopédico Espasa. Ed Espasa Calpe SA. Madrid, 1989
78. Diccionario terminológico de ciencias médicas. 13ª Ed. Ed Masson. Barcelona, 1992
79. Diccionario terminológico de ciencias médicas. Ed. Salvat. Barcelona, 1976
80. Diccionari pràctic de l'ús del valencià. Ed. Bromera. València, 1998
81. Duran J. Diccionari de plantes medicinales. Ed. 62. Barcelona, 1998
82. Eco U. Cómo se hace una tesis. 5ªEd. Gedisa. Barcelona, 1983
83. Escrig J Diccionario Valenciano-castellano. Imprenta Ferrer de Orga. València, 1851
84. Escrig J. Diccionario valenciano-castellano. Ed. Llibreria de Pascual Aguilar. València, 1886
85. Espinàs L. A peu pel Comtat i la Marina. Ed. La Campana. Barcelona, 1998
86. Farreras P, Rozman, C. Medicina Interna. 12ªEd. Ed. Doyma. Barcelona, 1999
87. Ferrándiz C. Dermatología clínica 2ªEd. Ed Harcourt SA. Barcelona, 2001
88. Ferrándiz C. Pell, cabell i ungles. Capítol I. Enciclopèdia de Medicina i Salut. Vol 1. Enciclopèdia Catalana SA. Barcelona, 1989
89. Ferrer F. Vocabulari castellà-valencià i valencià-castellà. Ed. Arts gràfiques Soler. València 1977
90. Figuera PA. Diccionari mallorquí-castellà. Imprenta y llibreria de Esteva Trías. Palma de Mallorca, 1840
91. Figueras E, Poch R. Nou vocabulari de barbarismes. Ed. Barcino. Barcelona, 1992
92. Fitzpatrick TB, Jonson RA, Wolf K. Atlas en color y synopsis de dermatología clínica. Ed Mc Graw Hill-Interamericana. Madrid, 2001
93. Font Quer P. Plantas Medicinales. El Dioscórides renovado. Ed. Labor. Barcelona, 1993
94. Fontilles (revista mensual). Año XXVI. Nº 306. Pego, Abril de 1931
95. Fresquet JL, Tronchoni JA, Ferrer F i cols. Salut, malaltia i terapèutica popular. Ed. Ajuntament de Catarroja. València, 1994
96. Fresquet JL. "Salud , enfermedad y terapèutica popular en la Ribera Alta". Instituto de Estudios Documentales e Históricos sobre la Ciencia. Universitat de València. València, 1995
97. Friedberg IM et al. Fitzpatrick's Dermatology in General Medicine. 5ªEd. Ed Mc-Graw-Hill. New York, 1999
98. Fullana P. Vocabulari valencià-castellà/castellano valenciano. Ed. Ariel SA. València, 1985
99. Galiana A. Historia natural de la Marina Baixa Ed. Club Universitario. Alicante, 2001
100. Garcia J, Beltran C. El parlar de Pedreguer. Ed. Ajuntament de Pedreguer i Institut d'estudis comarcals de la Marina Alta. Pedreguer, 1994
101. Generalitat Valenciana. Vocabulari de medicina. Ed. Generalitat Valenciana, Conselleria d'Educació i Ciència. València, 1993
102. Gil Barberá J. Martí Mora E. Medicina valenciana mágica y popular. Ed. Carena. València, 1997
103. Gran Enciclopèdia catalana. Enciclopedia catalana SA, Barcelona, 1988
104. Gregori JJ, Cucó J, Llop F. Temes d'etnografia valenciana (sèrie dirigida per JF Mira) vol III. Bosc i muntanya, indústria tradicional, comerç i serveis. Institució Alfons el Magnànim. Alzira, 1985.
105. Griera A. Tesor de la llengua, de les tradicions i de la cultura popular de Catalunya. Ed. Polígrafa SA. Barcelona, 1966
106. Guardiola M. La Nucía. Gentes de antaño. Ayuntamiento de La Nucía, Concejalía de Cultura. La Nucía, 1989.
107. Guardiola M. Lírca tradicional valenciana. Cançoner popular valencià. Ajuntament de la Nucia, Regidoria de Cultura. Alacant, 1993.
108. Habif TP. Clinical dermatology. A color guide to diagnosis and therapy. 3ªEd. Ed Mosby. St Louis, 1996
109. Henkes J, Busquets E. Terapèutica dermatològica a l'assistència primària. Monografies mèdiques. Acadèmia de ciències mèdiques de Catalunya i Balears. Barcelona, 1984
110. Hiperdiccionari català-castellà-anglès. Enciclopedia catalana SA. Barcelona, 1993. Versió 1.0
111. Hospitaler J. Vocabulario castellano-menorquín y viceversa. Imp Miguel Parpal. Mahon, 1869
112. Iglesias L. Tratado de Dermatología. 2ªEd. Ed. Mc-Graw-Hill-Interamericana. Madrid, 2004
113. Índex farmacològic. Acadèmia de Ciències Mèdiques de Catalunya i Balears. Barcelona, 1980.
114. Junta Municipal de Sanidad. El cólera morbo asiático en la Ciudad de València año 1854. Imprenta de Jaime Martínez, València, 1855. Edición facsímil Librerías París-València, Colección Biblioteca Valenciana. València, 1996
115. Lamarca L. Ensayo de un diccionario valenciano-castellano Imprenta Ferrer de Orga. València, 1839
116. Llibreria Millà. Cinc mil refranys catalans. Ed. Millà. Barcelona, 1965

- 117.Llobregat E. Els orígens del País Valencià. Ed Institució valenciana d'estudis i investigació. València, 1985
- 118.Llombart C. Diccionario valenciano-castellano de J. Escrig. 3ª Ed. Ed. Llibreria de Pasqual Aguilar. València, 1886.
- 119.Llorca Baus C. Historia marinera de Benidorm 1781-1950. Ed Ajuntament de Benidorm. Benidorm, 1994
- 120.Llorca Ibi JF. El Llenguatge mariner de la marina. Publicaciones Universitat d'Alacant. Alacant, 2000
- 121.Llorens R. Fraseología popular valenciana. Revista del Instituto de Estudios Alicantinos. Gráficas Díaz. Alicante, 1981:115-132
- 122.López Piñero, JM; Báguena Mª J et al. Las ciencias médicas básicas en la Valencia del siglo XIX. Ed. Alfons el Magnànim-IVEI. Gráficas Soler. València, 1988
- 123.López V. Endevina Endevinalla. Ed. del Senia al Segura. València, 1997
- 124.López-Ríos, F. Medicina naval española en la época de los descubrimientos. Ed. Labor e Instituto social de la Marina. Barcelona, 1993
- 125.Lozano J. El mut de la campana. Ed. Bromera. Alzira, 2003
- 126.Luther W i Fiedler K. Peces y demás fauna marina de las costas del mediterráneo. Ed. Pulide. Barcelona, 1968.
- 127.Marquet LI. El llenguatge científic i tècnic. Ed. Associació d'Enginyers Industrials de Catalunya. (Cultura, Tècnica i Societat, 6) Barcelona, 1993
- 128.Martí i Adell C El Nostre refranyer. Ed. L'Esquer SA, València, 1988
- 129.Martí i Gadea J. Vocabulario valenciano-castellano en secciones Imprenta Antonio López. València, 1909
- 130.Martí i Gadea J (Atribuït a). Ensiam de totes herbes. Ed Imprenta de Chusep Canales Romà. València, 1891
- 131.Martí i Gadea J Vocabulari monosilábich valencià-castellà Imprenta Antonio López. València, 1915
- 132.Martí i Gadea, J. Diccionario General Valenciano-Castellano. Imprenta de José Canales Romá. València, 1891
- 133.Martí i Rodríguez J, García Díez JV. Vocabulari Mèdic. Ed. Generalitat Valenciana. Conselleria de Cultura, Educació i Ciència. València, 1987
- 134.Martí O. Manual de terminologia sanitària bàsica. Departament de Sanitat. Generalitat de Catalunya. Barcelona, 2004
- 135.Martines J. El valencià del segle XIX. Estudi lingüístic del diccionari valenciano de Joseph Pla i Costa. Biblioteca Sanchis Guarner. Institut interuniversitari de cultura valenciana. Publicacions de l'Abadia de Montserrat, Alacant/Barcelona, 2000
- 136.Martínez i Martínez F. Coses de la meua terra. La Marina. Ed. Aitana, facsímil. Altea, 1987
- 137.Martínez i Martínez F. Coses típiques de la Marina, la meua comarca. Editorial l'Estel. València, 1970
- 138.Martínez i Martínez F. Llegendari valencià. Ed. Institut alicantí de cultura Joan Gil Albert. Alacant, 1996
- 139.Miravittles J. Diccionari General de barbarismes i altres incorreccions. Col.lecció Pompeu Fabra, N° 10. Ed. Claret. Barcelona, 1993
- 140.Míret J. Contribució a l'estudi de la imatge psicològica de la pell. Ed Institut d'Estudis Catalans. Barcelona, 1986
- 141.Miró i Borràs O. Aforística mèdica popular catalana confrontada amb la de altres llengües. Publicat dins una col.lecció de folklore català del Centre Excursionista de Catalunya. Barcelona, 1900
- 142.Moll F. Sorpreses i problemes d'un filòleg davant la medicina medieval (Textos i estudis medievals,). Ed. Publicacions de l'Abadia de Montserrat, Barcelona, 1982; pp. 319-334.
- 143.Muntané i Bartra J. Herbes, remeis i creences de Cerdanya. Institut d'estudis Catalans. Girona, 2002
- 144.Navarro, J. La imagen de ultramar en la Medicina Valenciana del siglo XIX. Generalitat Valenciana. Artes Gráficas Soler. València, 1990
- 145.Noguer L, Balcells. A. Exploración clínica práctica. Ed. Científico-médica. Barcelona, 1976
- 146.Obrador A. La medicina i el llenguatge popular a Mallorca. El Cançoner. Reial Acadèmia de Medicina i Cirurgia de Palma de Mallorca. Ed. Lleonar Muntaner. Palma de Mallorca, 1999
- 147.Ortell E, Ibáñez Alís F. Fred i calor a les idees populars de les malalties. Medicina y Ciencias Sociales. n° 14.Barcelona 2001
- 148.Parada M i cols. Etnobotànica de les terres gironines. Col.lecció Francesc Eiximenis 3. Diputació de Girona. Girona, 2002
- 149.Parés A Tots els refranys catalans. Ed 62. Barcelona, 2000
- 150.Pazos ML. Història de la llengua catalana, dels orígens al segle XV. Ed. La Busca. Barcelona, 2004

151. Pellicer J. *Costumari botànic*. Ed Bullent. Picanya, 2001
152. Perdiguero E. Comeles JM. Erkoreka A. Cuarenta años de antropología de la medicina en España (1960-2000). En: Perdiguero E. Comeles JM, eds. *Medicina y cultura. Ensayos entre la antropología y la medicina*. Ediciones Bellaterra. Barcelona, 2000:353-446
153. Peris A. *Diccionari de locucions i frases llatines*. Ed. Enciclopedia catalana. Barcelona, 2001
154. Peyri J. *Vocabulari català de termes científics i populars dermatològics*. Tallers Gràfics. Bubesa. Barcelona, 1932
155. Pompeu Fabra. *Diccionari general de la llengua catalana*. Fundació Enciclopedia Catalana Ed. Hasa. Barcelona, 1977
156. Puerta JL *Manual para la redacción, traducción y publicaciones de textos médicos*. Ed Masson SA. Barcelona, 1995
157. Ramón A. *Clima y tradición oral en Alicante* Institut alicantí de Cultura Joan Gil Albert. Alicante, 1992
158. Raspall J, Martí J. *Diccionari de locucions* Ed 62. Barcelona, 1995
159. Reig E. *Valencià en perill d'extinció*. Arts Gràfiques Soler. València, 1999
160. Riera C. *Curs de lèxic científic*. Ed. Claret. Barcelona, 1998.
161. Riera C. *El lèxic científic català de la botànica*. Ed. Claret. Barcelona, 2000
162. Riera C. *El llenguatge científic català*. Ed. Barcanova. Barcelona, 1994
163. Riera C. *Manual de Català Científic*. Ed. Claret. Barcelona, 1992
164. Rodrigo J. *Hospitales de València en el siglo XV*. Tipografía de la Revista de Archivos, Bibliotecas y Museos, Madrid, 1927
165. Romà F. *Refranyer popular*. Institut alicantí de cultura Joan Gil Albert. Alicante, 1989
166. Ros C. *Diccionario Valenciano-Castellano*. Imprenta de Benito Monfort. València, 1764. Copia facsímil Librerías París-València, València, 1979
167. Ros C. *Tractat d'adages i refranys valencians i pràctica per a escriure ab perfecció la llengua valenciana*. Imprenta de Josep Garcia, València, 1736
168. Rubio Vela A. *Pobreza, enfermedad y asistencia hospitalaria en la València del siglo XIV*. Institució Alfons el Magnànim. Diputació Provincial de València. Arts Gràfiques Soler. València, 1984
169. Sanchez P, Gil P, Sanchez D. *Las plantas silvestres. Los remedios históricos dermatológicos*. *Med Cutan Iber Lat Am* 2003;31:337-346
170. Sanchis M. *Antics llibres de medicina en llengua catalana*. Ed. Quart Creixent. núm. III pp 47-51, Barcelona, 1957
171. Sans Sabafren J. *L'evolució de l'ús del català en medicina a Catalunya durant el segle XX*. Institut d'Estudis Catalans. Barcelona, 2002
172. Santacana i Gasull A. *Lèxic bàsic de la visita mèdica*. Ed Associació professional d'informadors tècnics sanitaris. Barcelona, 1990
173. Sargatal R. *Diccionari dels sants*. Ed 62. Barcelona, 1992
174. Saura A. *Diccionario castellano-catalán*. 3ª Ed. Ed. Libreria Esteban Pujol. Barcelona, 1862
175. Saura A. *Novísim diccionari manual de las llenguas catalana-castellana*. Ed. Llibreria de Esteve Pujol. Barcelona, 1886.
176. Saura, A *Refranero castellano-catalán, separata del novísimo Diccionario Manual de las lenguas castellana-catalana*. Ed. Librería de Esteban Pujol. Barcelona, 1884
177. Segura C. *Alacant i Callosa. Dos parlars propers?*. Llibre de festes de Callosa d'En Sarrià. Callosa d'En Sarrià, 1995
178. Segura C. *Que passa?, Que el campanar és més alt que la plaça?* Llibre de festes de Callosa d'En Sarrià. Callosa d'En Sarrià. 1996
179. Segura JC. *Estudi lingüístic del parlar d'Alacant*. Ed Institut alicantí de cultura Joan Gil Albert. Alacant, 1996
180. Seijo F. *Curanderismo y medicina popular*. Ed. Biblioteca alicantina. Alicante, 1974
181. Solà J. *Gramàtica del català contemporani Vol 1. Introducció, morfologia, fonètica, i fonologia*. Ed. Empuries. Barcelona, 2002
182. Solanas JL, Crespo MB. *Medi físic i flora de la Marina Baixa: Secretariat de promoció del valencià*. Quinta Impressió.S.L. Alacant, 2000
183. Soler i Amigó J. *Cultura popular tradicional*. Enciclopèdia bàsica de Catalunya. Ed. ECSA. Barcelona, 2001
184. Stübing G i Peris JB. *Plantas silvestres de la Comunidad Valenciana*. Ed. Jaguar. Madrid, 1998
185. Stübing G i Peris, JB. *Plantas medicinales de la Comunidad Valenciana*. Generalitat Valenciana. Conselleria de Medi Ambient. València, 1998
186. TERMCAT. (Centre de terminologia per a la llengua catalana) *Bibliografia dels treballs terminològics* Ed. Arts Gràfiques Orient SA. Barcelona, 1990

187. TERMCAT. (Centre de terminologia per a la llengua catalana) Metodologia del treball terminològic. Ed. Arts Gràfiques Orient SA. Barcelona, 1990
188. TERMCAT. (Centre de terminologia per a la llengua catalana) Metodologia de la recerca terminològica. Ed. Arts Gràfiques Orient SA. Barcelona, 1987
189. TERMCAT. (Centre de terminologia per a la llengua catalana). Diccionari d'anatomia. Ed. Arts Gràfiques Orient SA. Barcelona, 1993
190. Umayya Abu-S-Salt. Tratado de los medicamentos simples. 1068-1134. Ed Colegio oficial de farmaceuticos de la provincia de Alicante. València, 1999
191. Veny J, Pons L. Atlas lingüístic del domini del català. Vol I. Introducció;" 1. El cos humà. Malalties". Institut d'estudis catalans. Barcelona, 2001
192. Verger i Arce G. Gil Sanchis O. Diccionari visual Duden. Enciclopedia catalana. Barcelona, 1996
193. Vocabulari Mèdic castellà-català, català-castellà. Acadèmia de Ciències Mèdiques de Catalunya i Balears. Barcelona, 1979
194. Wilson JD et al. Harrison. Principios de Medicina Interna. Interamericana. Mc-Graw-Hill. Madrid, 1991
195. Yáñez A. Calles, barrios y monumentos de Benidorm. Gráficas Díaz. Alicante, 1998
196. Yáñez A. Historia y descripción de Benidorm. Gráficas Díaz. Alicante, 2000
197. Yáñez A. Paseos por Benidorm. Ed. Gráficas Díaz. Alicante, 1998
198. Zinna L. Proverbi siciliani. Ed. Sicania. Palermo, 2001

7.2.-Pàgines web consultades:

199. A bon entenedor, poques paraules basten: <http://classica.net/refranys.htm>
200. Amat JC: Quatre cents aforismes catalans:
<http://lluivives.com/servlet/SirveObras/jlv/98083951980107217562346/index.htm>
201. Aproximació al refranyer de la festa d'Elx: <http://www.lafesta.com/latramoia/papers/as00010.htm>
202. Arza J. Tu, mira'm: <http://www.xtec.es/~jarza/frasfete.htm>
203. Bernabeu Mestre J. Terminologia mèdica popular vs terminología mèdica tècnica : <http://www.ub.es/slc/termes/calcub/actes/berna.htm>
204. Canarevades: <http://www.alcanar.com/canarevades>
205. Capdevila C. Mentre hi ha vida hi ha esperança (99 refranys reciclats o frases fetes):
<http://partal.com/vademecum/cat/llobres/1.htm>
206. Cites i refranys: <http://citasyrefranes.metropoliglobal>
207. Cultura popular: <http://matarranya.com/ascuma/sorolla/moret.html>
208. Diccionari de refranys: <http://www.geocities.com/Athens/Acropolis/4045/lldcprov.html>
209. Diccionari del cos: <http://xtec.es/~eescola/cos>
210. Diccionari enciclopèdic de medicina Gran Enciclopèdia Catalana SA 1997-2004: <http://www.grec.net/Hiperenciclopedia@grec.com>
211. Dites en torn de Sant Jordi: <http://www.xtec.es/~mdomingo/stjordi/dites1.htm>
212. Dites i contes de Quart: <http://usuarios.lycos.es/cento/contes/contes5.html#Dites i contes>
213. Dites populars: <http://www.blauweb.es/noindex/index1>
214. Dites: <http://www.xtec.es/recursos/clic/cat/...>
215. El lèxic de la salut. Generalitat valenciana, conselleria de cultura:
http://www.cult.gva.es/salt/salt_public_fullets_salut.htm
216. El refranyer nostre de cada dia: <http://www.vilavall.com/vilaweb/refranyer/refranyer.html>
217. Expressions valencianes i montavernines: <http://ttt.epsa.upv.es/~joacalfe/contingut.htm>
218. Expressions típiques: <http://www.amposta.org/~tradu/html/ex>
219. Fraseologia i jocs: http://dmoz.org/world/català/llengua_catalana/
220. Frases fetes: <http://www.edu365.com/eso/muds/catala/frasesfetes2/index.htm>
221. Frases populars: <http://www.ploseguera.com/dites.htm>
222. Lopez i Coloma F: Expressions xixonenques i valencianes: <http://ttt.teleo.upv.es>
223. Miró i Borràs O. Aforística mèdica popular catalana:
<http://www.acmb.es/pages/academ/vidaacad/publica/annals/2000/A3/guardiola.htm>
224. Multilingual Glossary of technical and popular medical terms in eight European Languages.
Heymans Institute for Pharmacology, Medical School, University of Gent.: <http://www.rug.ac.be/>
225. Paramiologia catalana: <http://perso.wanadoo.es/victor.pamies/Paremiol.htm>
226. Proverbis, refranys i cançons: <http://www.ifrance.com/catalunya/prov>
227. Pujol J. 5000 refranys de nostra terra: <http://fut.es/~jpv>
228. Que cal saber? Parlem de medicina: <http://www.termcat.es>
229. Què és la paremiologia?: <http://hipatia.uab.es/mirador/frasesfetes.htm>
230. Recull de cançons, refranys i dites populars del Baix Empordà:
<http://pie.xtec.es/centres/b7007300/recull/index.htm>
231. Recull de dites populars catalanes: <http://www.arrakis.es/~francesc/index.html>
232. Refranyer de ponent: <http://www.racocatala.com/~franjadepo>
233. Refranyer valencià: <http://sanjuandigital.com/foros/index.php?showtopic=25>
234. Refranys del tio Pep: <http://www.terra.es/personal/murero>
235. Refranys i dites populars de Xeresa: <http://www.inicia.es/de/Xeresa/refranys.htm>
236. Refranys i dites populars: http://edeta.org/index_files/Blablaleries/Refranys.htm
237. Refranys i dites populars: <http://web.jet.es/kaba/dites.htm>
238. Refranys i dites: <http://www.encatala.org/dites.htm>
239. Refranys i frases fetes: <http://www.vallirana.net/Serveis/refranys.htm>
240. Remeis i saviesa popular: <http://pie.xtec.es/centres/b7007300/recull/refr4.htm>
241. Roig F. Recull de dites populars catalans: <http://www.arrakis.es/~francesc/index>
242. Sant Joan: <http://cat.lleida.com/especials/santjoan/refranys.htm>
243. Vocabulari bàsic de dermatologia: <http://www.acmb.es>
244. Vocabulari bàsic de oftalmologia: <http://www.acmb.es>
245. Vocabulari bàsic de otorrinolaringologia: <http://www.acmb.es>

8.-FIGURES

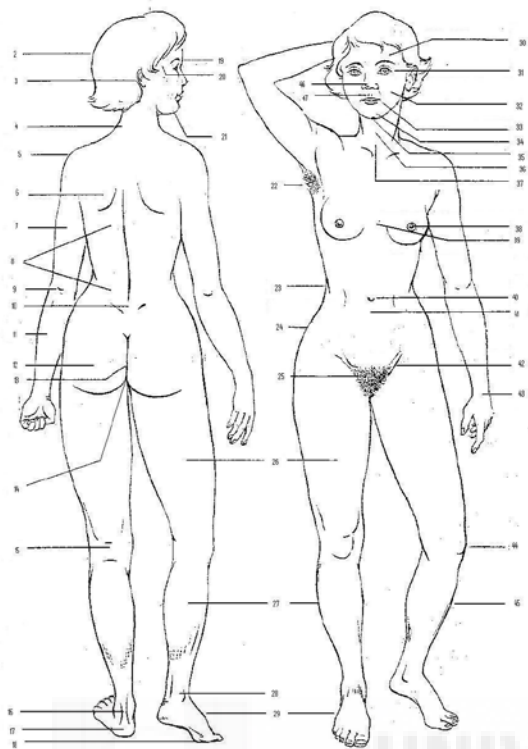

Fig 1. Àries cutànies on es troben les patologies
(192)

UNIVERSITAT
Miguel
Hernández

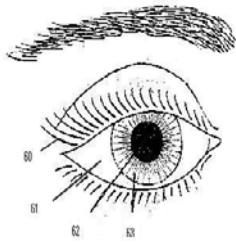

Fig 2, Ull
(192)

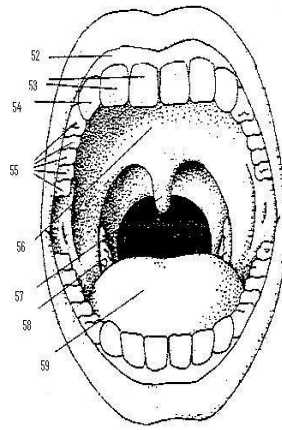

Fig 3, Boca
(192)

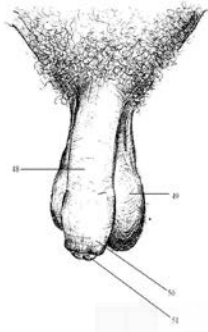

Fig 4, penis

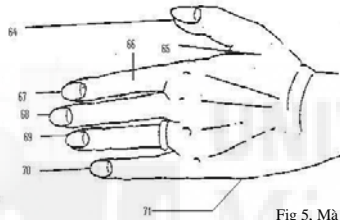
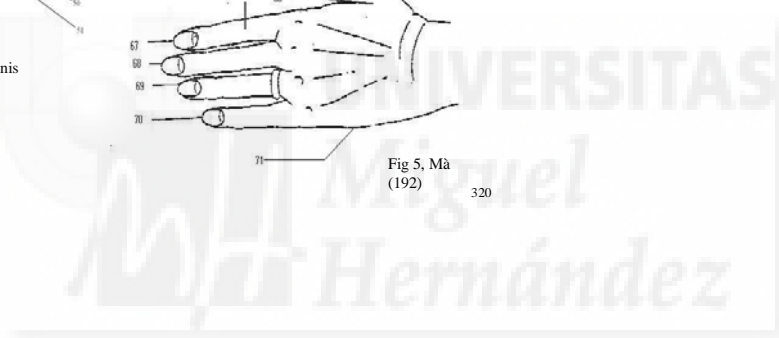

Fig 5, Mà
(192)

320

- 1.- Cima del cap, Corona, Sol del cap
- 2.- Cap, Casc del cap, Crani, Testa, Testera
- 3.- Orella, Pàmpol
- 4.- Ansa del coll, Bescoll, Clatell, Tós
- 5.- Muscle
- 6.- Espatlla, Esquena
- 7.- Bola del braç, Braó, Molla del braç, Mollota
- 8.- Espina, Espinàs, Espina dorsal, Llom
- 9.- Colze
- 10.- Carpó, Copró, Osset de la risa, Osset dolç, Pontet del cul, Saleret del cul
- 11.- Braç, Canal del braç
- 12.- Anca, Cul, Culera, Galta caguera, Pandero, Pompe
- 13.- Regata
- 14.- Ses, Florí, Florigol, Floriol, Fogó, Fogonera, Forat del cul
- 15.- Corba, Garreta, Sofraja
- 16.- Garrons
- 17.- Taló
- 18.- Planta del peu, Sola del peu
- 19.- Font
- 20.- Pols, Polsera, Polsos, Seny
- 21.- Pap, Papada
- 22.- Baix del braç, Xella
- 23.- Costat, Costella, Illada, Xulla
- 24.- Ballador de s'anca, Besanca, Cima del anca
- 25.- Bacora, Bancalet, Clótxina, Figa, Galló, Panet, Parrús, Poma, Tomaca, Vedriola, Xalefa, Xona
- 26.- Cama, Cuixa
- 27.- Panxeta de la cama, Ventre de la cama
- 28.- Pols del peu, Tobell, Tubell, Turmell
- 29.- Empenya del peu, Peu
- 30.- Cara, Cutis
- 31.- Cueta de l'ull, Ull
- 32.- Galta, Galtera de la cara, Mel de la cara, Mofla, Nus de la cara, Ossos de la galta, Pòmul
- 33.- Queix
- 34.- Barra, Barram, Barramenta
- 35.- Barbeta, Barbó, Pereta
- 36.- Anou, Coll, Galillo, Ganyil, Gargamell, Garguero, Gola, Gorja, Nou, Pera, Pruna
- 37.- Lleterola
- 38.- Mamella, Mugeró, Pit, Pitralera, Pitrrera, Post del pit
- 39.- Sí, Sina
- 40.- Badiella, Melic, Sol del ventre
- 41.- Panxa, Ventre
- 42.- Engonal
- 43.- Monyica
- 44.- Genoll
- 45.- Canella, Espinella, Os de la cama

- 46.- Aranell, Fogaril, Forat del nas, Nap, Napia,
Napicol, Narius, Nas
- 47.- Bec, Boca, Morro
- 48.- Ferramenta, Ganfarró, Pardal, Piu, Pixorro, Titola,
Verga, Virongo, Virot, Vitet
- 49.- Bossa, Castanyes, Collons, Ous, Replanell de la
bossa
- 50.- Capoll
- 51.- Gland
- 52.- Geniva
- 53.- Bancada de dents, Dent, Dent grossa, Dentola,
Queixal
- 54.- Clau, Dentons, Ullal
- 55.- Queixal de l'enteniment, Queixal del juí, Queixal
del seny
- 56.- Paladar
- 57.- Camapaneta, Gallet
- 58.- Molles
- 59.- Llengua, Pelà
- 60.- Parpall, Parpalla, Parpell, Parpella, Pèl de la
parpalla, Pestanya
- 61.- Blanc de l'ull
- 62.- Animeta, Nina de l'ull, Nineta, Pipella
- 63.- Bola de l'ull
- 64.- Cap del dit, Dit gros, Moll del dit, Polze
- 65.- Forc
- 66.- Dit, Junta, Mà, Nuc, Nucs dels dits
- 67.- Dit index, Dit senyalador, Ungla
- 68.- Dit cor, Dit d'enmig
- 69.- Dit de l'anell, Dit anular
- 70.- Dit currutxé, Dit esguerreny, Dit gorri, Dit
gorrinet, Dit gorrinyu, Dit gorrinyo, Dit
manuvell, Dit menut, Dit petit
- 71.- Cara de la mà, Replanell de la mà

Fig 6 *Ocimum basilicum*. Alfabrega, alfàbega, alfabiga

Fig 7 *Aloe saponaria*. Àloe

Fig 8 *Cynoglossum officinale* L. Besneula, llengua d'ovella

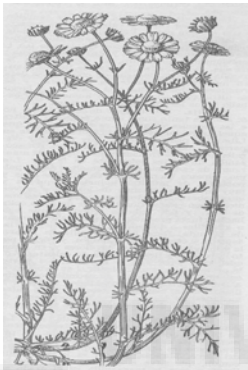

Fig 9
Matricaria camomilla L. Camamilla, camamirla

UNIVERSITAT
Miguel
Hernández

Fig 10 *Papaver somniferum* L. Cascall

Fig 11 *Vinca minor* L. Donzella

Fig 12 *Knautia arvensis*. Escabiosa

Fig 13 *Lavandula spica* L.. Espígol, lavanda

323

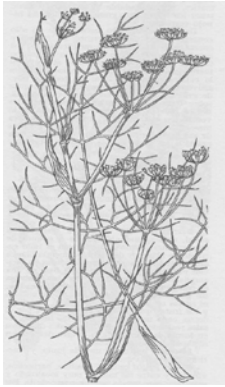

Fig 14 *Foeniculum vulgare*. Fenoll

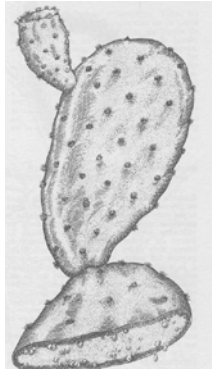

Fig 15
Opuntia ficus-indica. Figuera de pala

Fig 16
Ricinus communis L. Figuera infernal

Fig 17
Verbascum thapsus L. Gordolop, ploranerab

Fig 18
Parietaria officinalis. Herba roquera. Morella

Fig 19 *Mentha sativa*. L. Herba sana

Fig 20 *Vinula viscosa*. Joliverda

Fig 21 *Sonchus oleraceus*. L. Llicsó

UNIVERSITAT

Miguel
Hernández

Fig 22 *Althaea officinalis* L. Malví

Fig 23 *Sideritis angustifolia*. Rabet de gat

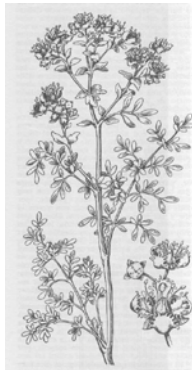

Fig 24 *Ruta graveolens* L. Ruda

Fig 25 *Salvia officinalis* L. Salvia

Fig 26
Scrophularia nodosa L. Setge, escrofulària

Fig 27
Clematis flammula L. Virumbella, vidriella

Fig 28 *Pimpinella anisum* usL.
Matafaluga, batafaluga

Fig 29
Thymus vulgaris. Tímó, tímonet, farigola

Fig 30, Llevar o traure el sol del cap (102)

UNIVERSITAT
Miguel
Hernández

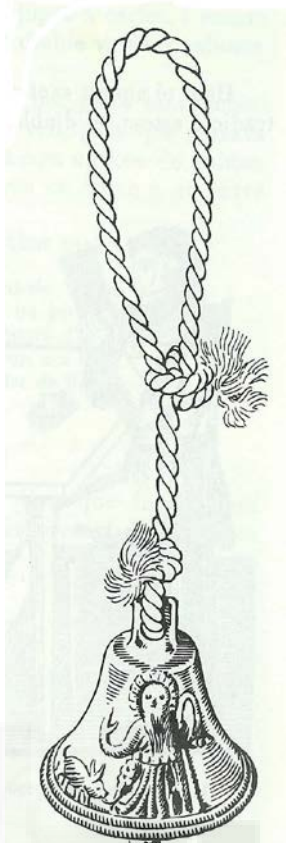

Fig 31. Els mesells portaven una campaneta lligada al monyo amb l'imatge de Sant Antoni per a prevenir de llur la proximitat a la gent(13)

329